

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת תזריע-מצורע תשפ"ג
פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת תזריע-מצורע תשפ"ג..... 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר 1
והיה כעץ שתול על פלגי מים" - השוואה מפתיעה בין דברי הזוהר הקדוש
לדברי המגיד מקוז'ניץ!.....1

אבוא בעיר / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים ט
קדושת ירושלים וערי חומה.....ט
נגעי בתים בבית המקדש.....יג

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים ... יז
בענין היתר תספורת לכבוד שבת ר"ח אייר, וביאור מהות "ראש חודש שחל
בשבת" ונוסח "אתה יצרת"!!.....יז

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד כז
בהבנת שורש חטא לשון הרע.....כז

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,
ירושלים לא
שלא נהגו כבוד זה בזה - זאת תורת המצורע.....לא

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר לד
כוונה במצות מילה.....לד

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק לז
האם מותר לבני ספרד ולהנוהגים כצוואת רבי יהודה החסיד להסתפר
בערב שבת בראש חודש אייר שחל בערב שבת ובשבת.....לז

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י' ..נג
פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת תזריע.....נג
פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת מצורע.....נד

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס נז
קדיש לעילוי נשמת גוי.....נז

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגוטשוב סג
בענין המנהג לאסור יולדת בימי טהרה.....סג

- ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים וש"ס סו
- [הקשר העמוק בין לידת הזכר למילת הבן בשמיני.](#) סו
- [החושד בכשרים לוקה בגופו.](#) סז
- יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו'
ו'שמועה טובה' סט
- [בביאור מה שנאמר זאת תורת היולדת דוקא בקרבן עשיר.](#) סט
- [הקדמת עולה לחטאת ביולדת על שום מה.](#) עא
- לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער).. עו
- [מתי יחזיק עצמו כ"צדיק גמור"?](#) עו
- משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית עח
- [כח הדיבור.](#) עח
- מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית פו
- [גדר נגע חלות טומאה על הנגע וגדר נתק חלות טומאה על האדם.](#) פו
- נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות) פח
- [עניינה של עולת העוף.](#) פח
- נחלי מים - נושאים בפרשת השבוע, הרב דב יעקב ברטמן, טורונטו צ
- [הקדוש ברוך הוא אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא.](#) צ
- נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל צג
- [ועל ידי זה יושפע שפע רב בכל העולמות.](#) צג
- פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס צד
- פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי צו
- [לשון הרע.](#) צו
- שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער קא
- [החיוב לשמח אחרים בדיבורים טובים.](#) קא
- שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי
ניו יורק קו
- [זאת תהיה תורת המצורע: תורת המוציא רע - שחפץ בחיים!](#) קו

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן
זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה. קטז
[גידול וחינוך ילדים..... קטז](#)

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קכ
[שבט אנשים ונגעי בני אדם..... קכ](#)

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א שטרם
נדפסו / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח קכה
[שו"ת בפרשת תזריע..... קכה](#)
[שו"ת בפרשת מצורע..... קכה](#)
[שו"ת במסכתות מועד קטן ובבא מציעא בעניני הפרשה..... קכז](#)

פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף.. קל

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף.
נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי קל
[צליית בשר בחג..... קל](#)

חינוך..... קלג

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס,
משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י. קלג
[קריאת קודש בענין זהירות בנסיעה בערב שבת..... קלג](#)

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קלד
[איה המטמוניות!?!..... קלד](#)

חידות..... קלו

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה' קלו
[חידה בפרשת השבוע!..... קלו](#)
[פתרון חידת 'פתשגן הכתב'..... קלז](#)

אספקלריא לדף היומי..... קלח

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת קלח
[הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב..... קלח](#)

סיפור קמב

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

קמב.....

[פרק ט' - רודף שלום..... קמב](#)

סיפור / מתוך המדור 'פרחים לתורה' באספקלריא הנוכחי קנא

[לשון הרע במשנת הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל..... קנא](#)

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - השוואה מפתיעה בין דברי הזוהר הקדוש לדברי המגיד מקוז'ניץ!

דוד המלך משבח את האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובתורתו יהגה יומם ולילה
במלים: "וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פְּרִיּוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, וְעָלְהוּ לֹא יִבּוֹל, וְכָל אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ".

הבאנו כמה מקורות וטעמים לכך שהכתוב ממשיך את תלמיד חכם "כעץ", וכמה נאה
לעסוק בזה כעת, בעומדנו די סמוך לחמשה עשר בשבט, ראש השנה לאילנות!

*

בזוהר הקדוש מבואר הפסוק 'והיה כעץ שתול' כך:

כשם שעץ שתול על פלגי מים, שאינו יבש, מצמיח חלקים רבים (שרשים, גזע, ענפים,
עלים, פרחים וכו') - כך העמל בתורה כלולה תורתו מחלקים רבים (פשט, רמז, דרש, סוד
וכו').

*

נביא כאן את תרגום לשון הזוהר הקדוש (פרשת בלק, דף רב ע"א):

כמה טובים הם דרכי ושבילי התורה!

שהרי בכל דבר ודבר יש כמה עצות, כמה טובות לבני אדם, כמה מרגליות שמאירות לכל
צד. ואין לך דבר בתורה שאין בו כמה נרות מאירים לכל צד: פסוק זה הוא כפשוטו, ויש בו
כפי מדרשו, ויש בו חכמה עליונה להזהיר למי שצריך.

אשרי חלקו מי שמתייגע בתורה תמיד. מי שמתייגע בה מה כתוב בו? 'כי אם בתורת ה'
חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ'. למה זה סמוך לזה? אלא, מי שמתדל בתורה
יומם ולילה, לא יהיה כעץ יבש, אלא כעץ שתול על פלגי מים: מה אילן (1) יש בו שרשים,
(2) ויש בו קליפות, (3) ויש בו מוח, (4) ויש בו ענפים, (5) ויש בו עלים, (6) ויש בו פרחים,
(7) ויש בו פרי - שבעה מינים אלו עולים לשבעה עשר - לשבעים [כל מין מהשבע כלול
מעשר, כנגד עשר הספירות, סך הכל שבעים] - גם דברי תורה: (1) יש בהם פשט המקרא,
(2) דרש, (3) רמז שרומז חכמה, גימטריאות, (4) סודות טמירים, סודות נסתרים אלו על אלו,

(5) פסול וכשר, (6) טמא וטהור, (7) איסור והיתרא. מכאן והלאה מתפשטים הענפים לכל צד, 'והיה כעץ' ודאי. ואם לא - אינו חכם בחכמה".
עד כאן דברי הזוהר הקדוש.

*

והנה, השוואה נפלאה לדברי הזוהר הקדוש, שמשלימה את ביאור המשך המזמור בנוסח 'דברי תורה עשירים במקום אחר', נמצא בקונטרס של המגיד מקוז'ניץ זי"ע על עשרה מזמורים ראשונים (נדפס בתוך ספר 'אמרי צדיקים'):

בזוהר הקדוש התפרש הפסוק 'והיה כעץ שתול' שרומז על כך שיש בתורה גם את חלק הסוד, כמו עץ שיש בו 'שבעים' חלקים, ובא הכתוב להורות שלומד התורה צריך שיהיו בו כל חלקי התורה, ואם לאו - אינו נחשב חכם בחכמת התורה.

והנה, המגיד מקוז'ניץ, בלא להזכיר כלל את דברי הזוהר הקדוש, בא ומפרש כך את הפסוק הבא אחריו! 'לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח' (תהלים א, ד), שהרשעים טוענים: 'לא כן' שיש בתורה את חלק הפנימיות, 'כי אם כמוץ' - הם טוענים שיש בתורה רק את חלק החיצוניות.

והדברים משלימים זה את זה להפליא, שעל מה שאמר הכתוב קודם לכן שהאמת היא 'והיה כעת שתול' שיש גם את חלק הסוד שהוא חלק בלתי נפרד מהתורה, על זה עצמו ממשיך הכתוב ואומר שהרשעים אומרים "לא כן!" [שבזה מבואר היטב שלא כן' אכן בא לשלול את מה שנאמר בפסוק הקודם].

ובזה לא נשלמה עדיין ההפתעה. המגיד מקוז'ניץ כותב שם לפרש, שבלשון 'לא כן' טמון רמז שלכך הכוונה, כי 'כן' עולה בגימטריא 70, כמנין "סוד!".

ובכך יש הוספה נפלאה להשוואה עם דברי הזוהר הקדוש, שהלוא אף בזוהר הקדוש הנ"ל נזכר שב'והיה כעץ וגו'" נרמז דבר זה בעזרת מספר זה עצמו - 70! שבתורה כמו בעץ יש 'שבעים' חלקים, שיש בתורה גם את חלק הסוד!

שהלוא כפי שהבאנו, מבואר בזוהר הקדוש שעל לומד התורה נאמר 'והיה כעץ', כי כשם שבעץ יש מניין 70 - שבעת חלקי העץ בהכפלת עשר כנגד הספירות, כך התורה כלולה מכל החלקים, גם חלק הסוד.

והוא נפלא בס"ד.

*

* אופן חלוקת ספירת שבע חלקי התורה רשמתי לעת עתה על פי השערה בלבד.

וראה גם בזהר חדש (רות צו ע"ב, תרגום):

"כמו"ץ אשר תדפנו רוח. זו התורה שלהם וכו'. מה שאין כן בישראל, מה כתוב? והיה כעץ שתול על פלגי מים", ושמה יש מקום לפרש גם שם כעין דברי הזוהר הקדוש הנ"ל, שתורת הגוים נמשלה כעץ יבש, כי אין בה את כל החלקים, חסר בה את חלק הסוד.ב.

*

וכעין ביאור זה למזמורנו, נמצא בתוך דברי רבינו ה'חתם סופר' (דרשות חלק א, דף כד ט"ד), שכתב, שלעומת הצדיק שתורתו היא 'כעץ שתול', הרי שתורתו של הרשע היא 'כמוץ' שאין לו שורש וענף. אכן שם מבאר זאת לכאורה מנקודת מבט אחרת: שלרשע אין סייעתא דשמיא לאוקמי גירסא.

*

מעניין לעניין באותו עניין:

בדברי הזוהר נכלל, ש'והיה כעץ שתול על אפיקי מים' בא להדגיש: 'ולא כעץ יבש'. והנה חשוב לדעת, שלפי האמת מצאנו דברים קרובים לזה גם בש"ס - לפי אחת הגירסאות במסכת עבודה זרה (דף יט ע"א).

רבינו חננאל כותב שם: 'והיה כעץ שתול. שמשלח שרשים וענפים, ולא נעוץ ועומד בלבד', ופירש שם ב'חשק שלמה' (נדפס על דף הגמרא), שנראה שגירסת רבינו חננאל בגמרא עצמה היתה: 'כעץ שתול ולא נעוץ ועומד' (עיי"ש).

^ב וראה גם בזהר חדש תקונא קדמאה על בעת"ו, והשוה לכאן את דרשת חז"ל (ע"ז יט,א) אין אדם וכו' ממקום ובמקום שלבו חפץ, והאריז"ל פירשו על חלקו בתורה, וכן "ובתורתו" מבואר בשבט מוסר (ר"א הכהן האתמרי, מא (טו)) שהכוונה לחלקו שלו בתורה.

אבוא בעיר / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים

לפרשת תזריע

קדושת ירושלים וערי חומה

בְּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לְמַחֲנֶה מוֹשְׁבוֹ (יג, מו)

שילוח מצורע מירושלים ומערי ישראל

בברכות (ה:): אמר רבי יוחנן שהנגעים נחשבים כיסורים של אהבה, לבני בחוץ לארץ, ופירש רש"י כי שם לא נוהג שילוח מצורעים מחוץ למחנה, אך לבני ארץ ישראל, שבה מצורע טעון שילוח מחוץ לשלשה מחנות, אין הם נחשבים יסורים של אהבה, כי בושתו של המצורע מרובה. ומבואר מדבריו שאף בזמן הזה, שאין יובל נוהג, מכל מקום נוהג דין שילוח מצורעים מערים המוקפות חומה.

והקשו תוס' שהרי קיי"ל (ערכין כט.) שדיני מכירת וגאולת בתי ערי חומה אין נוהגים אלא בזמן שהיובל נוהג, ואם כן למה ינהג שילוח מחנות מערי חומה בזמן הזה, שאין בו קדושה בערי ישראל. וכתב הרשב"א שם, שיש לחלק בין דיני מכירת בתי ערי חומה, לבין שילוח מחנות, שהרי שנינו (כלים פ"א מ"ז) שערי חומה מקודשות שאין מצורעין נכנסין לשם. וכוונתו, שלכאורה קשה למה לא שנינו שקדושתן היא לדיני מכירת וגאולת בתיהם, ובהכרח שאין זה מצד דיני קדושתן, שקדושתן כמחנה ישראל קיימת לעולם, ולכן יש חיוב לשלח מהן מצורעים אף בזמן הזה, אך דיני בתי ערי חומה שאינם תלויים בקדושת מחנה ישראל, נוהגים רק בזמן היובל.

ובמנחת חינוך (קסט כ) כתב, שאין כוונת רש"י לשילוח מכל ערי ישראל, כי באמת כאשר בטל היובל, אף קדושת ערי חומה בטלה, אך קדושת ירושלים לא בטלה [למ"ד קדושה ראשונה לא בטלה לעתיד לבא], ובה מתקיים דין שילוח מצורעים, ואינו מדין שילוח מערי חומה. וכתב שכן מוכח מדברי הרמב"ם שכתב (ביאת מקדש פ"ג ה"ח) לגבי מצורע שנכנס לירושלים, שהוא לוקה משום 'ולא יטמאו את מחניהם', אבל אם נכנס המצורע לערי חומה, אינו עובר אלא בעשה של 'בדד ישב', הרי שהשילוח מירושלים אינו מדין שילוח מערי ישראל.

ברם, בשם הגר"ח מובא, שלדעת הרמב"ם רק ירושלים מקודשת בקדושת מחנה ישראל, ולכן רק בה יש חיוב שילוח למצורעים, אך ערי חומה אין בהם קדושת מחנה ישראל, ולכן

¹ שהרי כתב (שם פ"ד הי"א) 'שלש מחנות היו במדבר וכו' וכנגדן לדורות מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל, ומקורו במדרש (במדב"ר ז ח). [ובכתבי הגר"ח (מו"ק סי' עב) כתב שחיוב השילוח ממחנה ישראל הוא מדיני טומאה שאסורין במחנה מצד קדושתו, אך הישיבה בדד היא מחיובי המצורע, וחיוב זה חל עליו גם במקום שאין בו קדושת מחנה ישראל, וראה במשך חכמה (ויקרא י יד) וזכר יצחק (סי' מג) שרק בירושלים המקום מחייב שילוח מדין מחנה ישראל, אך בערי חומה המקום אינו מחייב שילוח, אלא יש על המצורע חיוב לשבת בדד ולא ליכנס לעיר גם אם אין

אם נכנס אליהן המצורע אינו לוקה. אבל רש"י נחלק בזה, וכתב (פסחים סז. ד"ה לפנים) שמצורע שנכנס לערי חומה לוקה, ולפי דרכו לשיטת רש"י לכאורה אין חילוק בין ירושלים לשאר ערי חומה, כי בכלם שילוח המצורעים הוא משום שיש בהם קדושת מחנה ישראל, וכיון שבזמן הזה אין בהם קדושה, שבה התמיהה למה ישלחו מהם מצורעים.

קדושת מקום נבחר חלה בלא קידוש

ונראה בהקדם הערה יסודית שהעירני מחותני הג"ר שמריהו גרוסנס שליט"א, על מה שאמרו (שבועות טו.) 'אין העזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה, מאי טעמא, כירושלים, מה ירושלים דבר הנאכל בה מקדשה, אף עזרה דבר הנאכל בה מקדשה'. ולכאן מה שקדושת העזרה חלה ע"י שירי מנחות, הוא כעין עבודתן מקדשתן, אבל כיצד חלה התוספת קדושה שיש באולם ובהיכל ובקדשי קדשים.

אכן, בפשוטו יש לומר, כי מה שאמרו (זבחים כד.) שדוד קידש רצפה, קידוש זה היה בקדושת פהי, כאשר קידש יהושע כל עיירות המוקפות חומה בקדושת מחנה ישראל, ללא מלך ותודות, וכן הוא כל מקום שהיתה עליו בחירה, שחלה בו קדושה בקדושת פה. וכל ענייני הקידוש במלך ותודות ובשירי מנחה נאמרו רק לתוספת מקום, אך חילוק הדרגות בעצם המקום, מסתבר שחלים מאליהן, וכיון שקידש דוד את הרצפה, הרי בכל חלק ממנה חלה הקדושה כפי שנבחר לה, וקדושה זו תלויה בקדושה ראשונה.

עליה דין מחנה ישראל. אכן כבר כתב הגר"א (אליהו רבה כלים פ"א מ"ט, ליקוטי הגר"א ב ט) שכנגד כל מחנה היו שלשה חלקים, וכנגד מחנה ישראל, ירושלים וערי חומה וארץ ישראל. [וביאר שזו חלוקת עשר הקדשות במשנה דכלים שם] והיינו שיש שלשה רבדים של קדושה בתוך המקומות העומדים תחת מחנה ישראל.

רש"י (שבועות שם ד"ה וקידשום) כתב 'לא פורש לי במה מקודשים ערי ארץ ישראל', אך בערכין (לב: ד"ה וקידשום) כתב רש"י שמבואר בשבועות שם שקדשום בשתי תודות ובשירי ובי"ד מהלכין ושתי תודות אחריהן, וכבר העירו תוס' שם שרש"י סתר משנתו. ובטורי אבן (מגילה י.) תמה, שהרי אין מקדשין אלא בדבר הנאכל בתוך העיר. ובאבני נזר (יו"ד ח"ב סי' תלד) יישב עפ"ד הקרית ספר (בית הבחירה ז) שכל ערי חומה היו ראויות גם לאכילת קדשים קלים נלו יצויר שהיו צמודות לירושלים ולא היה הבשר נפסל ביציאתו מהחומות, וא"כ היו ראויות לאכילת תודה, ושייך בהם עבודתן מקדשתן. ומקור לזה בתו"כ (שמיני א ט) ובזבחים (נה.) 'קדשים קלים נאכלין במקום טהור מטומאת מצורעים, ואיזהו, מחנה ישראל', ומשמע שאין צורך בקדושת ירושלים לאכילת קדשים, אלא העיקר הוא קדושת מחנה ישראל, שישנה גם בעיירות מוקפות חומה. אכן בצפנת פענח הוכיח, שמשעה שנבחרה ירושלים רק היא נחשבת מחנה ישראל, ופקעה קדושת מחנה משאר עיירות, וכן נראה ממה שקדשוה בלחמי תודה, שהרי לחם מקדש רק את מחיצתו, ואילו ניתן לאכלם בכל העיירות, ואינם טעונים קדושת ירושלים, אין זו מחיצה.

וצידד, שתוספת קדושת ההיכל וק"ק חלות ממילא, בזה שעושה מחיצה בין העזרה להיכל, ומחיצה בין ההיכל לקודש קדשים, חלות קדושת היכל וקדושת קדשי קדשים. אלא שהעיר, שאם כן בחורבן הבית והמחיצות בטלו תוספות הקדושה, ואף שקדושת עזרה נשארה, כי קידשה לשעתה ולעתיד לבא, הרי התוספת תלויה במציאות המחיצות. ואיך אמרו (שם טז) 'שמעתי כשהיו בונים בהיכל עשו קלעים להיכל', ומוכח שגם קדושת היכל תלויה ועומדת בקדושה ראשונה, ולדרכנו תתיישב אף הערה זו.

ואמנם רש"י (זבחים כד.) כתב שדוד קידש רצפה בשתי תודות ובשירי, אך כבר הקשו תוס' שם (ד"ה הואיל) שהרי העזרה מתקדשת בשירי מנחה. וכתב המקדש דוד (קדשים סי' א) שרש"י סבר שדוד לא קידש אלא קדושת פה ע"פ נביא ואורים ותומים, אבל קידוש בשירי מנחה שהוא חינוך העזרה לא עשה כלל, כי החינוך הוא קידוש בשעת בנין, והוא נלמד מהכתוב 'יהי ביום כלות משה להקים את המשכן וימשחם', וקידוש בשירי מנחה הוא במקום משיחה, והוא נעשה רק בימי שלמה.

ואף לדברי המקדש דוד, שבבנין צריך קידוש לחינוך, הרי כיון שבקדושת פה התקדש כל מקום לקדושתו, מפני בחירתו, שוב אין חילוק באופן החינוך, ואינו צריך להיות בעבודה כעין קדושתו דוקא. וביותר, שהרי כהנים נכנסים

קדושת ירושלים ושאר ערי ישראל

מעתה, יש לומר שבחילוק זה חלוקה גם קדושת ירושלים מקדושת שאר ערי ישראל, כי בעוד כל ערי ישראל קדושתם היא מצד היותם מחנה ישראל, ולכך אם קדושת מחנה ישראל בטלה כשבטל היובל, צריך לשוב ולקדשה, הרי שבירושלים יש קדושה מצד בחירתה, ומקרא מלא הוא (מלכים א' ח טז) 'מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא בְחַרְתִּי בְעִיר מִכָּל שְׁבֵטֵי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בַּיִת לְהָיוֹת שְׁמִי שָׁם וְאֶבְחַר בְּדָוִד לְהָיוֹת עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל'.

נמצא איפה, שאף שבזמן הזה אין קדושת מחנה ישראל בערי חומה, הרי שבירושלים יש קדושה מצד בחירתה, ושוב יש לומר כחילוק המנחת חינוך, ששילוח המצורעים בזמן הזה הוא רק מירושלים, לפי שקדושתה היא מצד בחירת ה' בה, אך בערי חומה שהשילוח מהם הוא משום שיש בהם קדושת מחנה ישראל, הרי בזמן הזה אין משלחין מהן, כי אין בהם קדושה.

והנה בריש מסכת כלים (פ"א מ"ו) שנינו עשר קדושות הן, והעיר הר"ש (שם מ"ט) שהמשנה מנתה י"א קדושות, ולא עשר. ובערוך (ערך עשר) כתב בשם רב האי גאון 'ארץ ישראל אינה

או שמונעין מקצת בני אדם להיכנס אליו, ואין בארץ ישראל קדושה זו' ובתוס' אנשי שם העיר, אם כן למה נמנית קדושת ירושלים, והרי אינה מונעת כניסת אדם, אלא יש בה רק מעלה לאכילת קדשים ומעשר שני. ולהאמור, הרי אף בירושלים יש מעלה זו, כי שילוח המצורעים בה אינו מצד היותה מחנה ישראל גרידא, אלא גם מצד מעלתה כעיר שנבחרה.

קדושת ירושלים מצד קרבתה למקדש

והנה התוספות (כתובות מה: ד"ה על) כתבו שעיר שרובה עכו"ם, בטל ממנה קדושת עיר חומה, ולפי המבואר מסתבר שבירושלים אף אם יש בה רוב עכו"ם, כיון שקדושתה מצד בחירתה, הרי אם קדשה לעתיד לבא, אין קדושתה נפקעת בישיבת רוב עכו"ם.

והטעם לזה עולה מדברי הר"ש (כלים פ"א מ"ז) ש'אין שייך דין שלש מחנות אלא בירושלים, שאין הפסק במחנות, שכולן סמוכין זה לזה מחנה שכינה מחנה לוייה מחנה

בהיכל ואוכלים קדשי קדשים ושיירי מנחות (עי' תוספות מנחות ח. ד"ה מנחה), ואף שעיקר עבודתו בקטורת ולחם הפנים, הרי אפשר לחנכו באכילת ק"ק.

^ח ואף שבמשנה הוזכרו רק מעלותיה, ולא גבולותיה למצורעים, היינו משום שגבול זה הוזכר גם בערי חומה, ולכן הצרכו לומר שיש בגבולותיה מעלת קדושה של בחירת מקום לשכינה, בו נאכלים הקדשים, ואכן זה טעם נוסף לשילוח מצורעים.

^ט בזרע אברהם (סי' יא) כתב שרוב עכו"ם מבטלים קדושת העיר, רק אם אין בה חומה, כי בכוחם לבטל רק את דין ערי חומה, אך אם החומה קיימת אין קדושתה בטלה מחמת רוב עכו"ם שבתוכה, אולם להאמור, החילוק הוא בין ירושלים לערי חומה, אך בירושלים אין בכוחם לבטל אף את דין קדושתה, כי בחירתה מצד קרבתה אל המקדש, ולא רק מצד היותה מחנה ישראל, אך בשאר ערי חומה, יש לומר שאין החומה מוסיפה בקדושתן, כי היא תלויה בקדושת העיר, וכמבואר בסמוך שלכך א"א להרחיבה, וא"כ יתכן רוב עכו"ם יפקיעו קדושתה אף כשיש לה חומה בפועל. ועתה ראיתי בספר מקדש מלך להגרצ"פ פראנק (עמ' פט) שהאריך בזה.

ישראל', וביאר האבני נזר (יו"ד סי' תלד אות ו) שבירושלים נאכלין קדשים ומעשר שני, משום שיש בה שתי קדושות, האחת, שהיא מחנה ישראל, כמו שאר עיירות מוקפות חומה. והשניה, מחמת שהיא קרובה למקדש ומקיפתו, ומסתבר שקדושה זו אינה תלויה ברוב יושביה.

ועומק הענין הוא, שבחירת ירושלים אינה מצד עצמה, אלא להיותה עיר הקודש והמקדש, ולכך שילוח טמאים ממנה אינו כשילוח מערי חומה, שהוא לשמירת טהרת מחנה ישראל גרידא, אך בירושלים יש בו תוספת הרחקה ממחנה שכינה, וזה הוא טעמו של הרמב"ם שרק אם נכנס המצורע לירושלים לוקה, כי אף שכל העיירות התקדשו לשילוח מצורעים, אין הלאו אמור על הנכנס למחנה ישראל, אלא רק לנכנס לירושלים שקרובה למחנה שכינה.

ובזה יתבאר הכתוב (זכריה ב ח) 'פרוות תשב ירושלים מרוב אדם', ופירש רש"י שלא תהא לה חומה כדי שיתיישבו בה המון אדם, ומהרש"א (ב"ב עה.) כתב שמרוב גודלה לא יהא לה חומה בידי אדם אלא חומת אש, ולכאורה תמוה, אם כן איך יאכלו בה מעשר שני וקדשים קלים.

ולהאמור יש לומר, שגם בלא חומה יש קדושה בכל היישוב הנמשך מהמקדש בלא הפסק, כי קדושתו היא מצד שהוא קרוב ומקיף את המקדש, וכל הצורך בחומה הוא רק כדי להוסיף ולהמשיך את קדושת העיר מחוץ לשטח היישוב, ולכן חוץ לחומה אינו קדוש, כי אין היישוב ממשיך את קדושת המקדש לשם, אך לעתיד לבא כשישבו בה המון אדם, עד שימשכו חוץ לחומה, הרי החומה שבאמצע היישוב לא תפסיק את קדושתו, כי אין לקדושת ירושלים גבול מצד עצמה כגבולות ארץ ישראל.

יש להתבונן בזה, כי לכאורה לדעת הקרית ספר דלעיל, שאפשר לאכול קק"ל גם בערי חומה, בהכרח נאכלים רק מצד קדושת החומה, ולא מצד קדושת המקום. ברם, כבר העיר בזכרון שמואל (סי' עט אות ב) שהרי במשנה בכלים שם אמרו שמעלת ירושלים על ערי חומה, היא שקדשים קלים נאכלים בה, הרי שאילת קדשים תלויה בקדושת ירושלים, ולא בקדושת מחנה ישראל גרידא, וכתב שכל דבריו רק לשיטת הר"ש שם, אך הרמב"ם (ביא"מ פ"ז הי"א) שכתב שמחנה ישראל הוא רק מפתח ירושלים עד פתח הר הבית, נקט שאין אוכלין קק"ל בערי חומה, וכך ביאר את מה שאמרו בזבחים שקדשים קלים נאכלין במקום טהור מטומאת מצורעים, ואיזהו, מחנה ישראל, דהיינו רק בירושלים שהיא מקפה את מחנה שכינה ומחנה לויה. ברם יתכן ליישב את סברת הקרית ספר גם לדעת הרמב"ם, על פי דברי הגרי"ז (פר' ראה) שיש שני טעמים לאכילת קק"ל לפנים מהחומה, א. 'ואכלתם שם לפני ה' שהיא מצוות האכילה בין החומות, ודין זה אינו גורם פסול אף אם יצא. ב. 'במקום טהור יאכל' דהיינו שמחיצות מחנה ישראל הן גבולות הקדשים עצמן, ולכן יציאה מהן פוסלתן. ונמצא שאף אם מעיקר הדין היה אפשר לאכול קדשים בעיירות מדין מחנה ישראל, הרי מאחר שנאסר להוציאן מירושלים, שוב אין חומות שאר העיירות נחשבות כמחיצות לאכילת קדשים. אכן בקרית ספר שם, שרק קק"ל נאכלין בעיירות, אך מע"ש אינו נאכל אלא בירושלים, כי נאמר בו 'לא תוכל לאכול בשעריך', ולכאורה תמוה שהרי בזבחים שם אמרו שמקרא זה נאמר גם על קק"ל. ומשמע שכל דברי הקרית ספר הם רק לגבי פסול יוצא, אך באמת אין היתר אכילה בעיירות, משום שא"א לקיים בהם מעשה אכילה לפני ה'." וכן ואכן מובא בשם הגר"ח שערי חומה תלויות בישיבת ישראל רק לגבי חיוב המצוות שבבתי ערי חומה, אך עצם קדושתן אינה פוקעת, שהרי מסתבר שכשחזרו ורבו ישראל ודאי אינם טעונות קידוש חדש. ועאכ"כ ירושלים, שאין קדושתה תלויה בחומה, אלא מצד עצמה, שאף אם קדושתה פוקעת שעת ישיבת רוב עכו"ם, הרי כשחזרו ישראל, מקום מושבם ממשיך את קדושתה מהמקדש.

ובזה תתבאר לשון ריש סנהדרין (ב.), על מה ששנינו שם 'מוסיפין על העיר ועל העזרות', וכתב רש"י 'על העיר - ירושלים', ודקדק הרש"ש מדבריו, שבערי חומה אי אפשר להרחיב את החומה, והיינו ששטח העיר קבוע לפי היקף החומה מימות יהושע בן נון. והיינו כאמור, כי קדושת ירושלים היא מצד קירבתה אל המקדש, ולכך אין לה גבול מצד עצמה, אך ערי חומה קדושתן נקבעת לפי היקף החומה.

*

לפרשת מצורע

נגעי בתים בבית המקדש

וּבָא אֶשֶׁר לוֹ הַבַּיִת (יד, לה)

מנין שאין טומאת נגעים בבית המקדש

בירושלמי (ערלה פ"א ה"ב), דרשו 'ובא אשר לו הבית, פרט לירושלים שהיא לכל השבטים', והובא שם שרבי יהודה אמר 'אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד', ולדבריו ירושלים אף על פי שהיא שייכת לרבים מטמאה בנגעים.

ובבבלי (יומא יב. מגילה כו.) דרשו 'בבית ארץ אחוזתכם, אחוזתכם מטמאה בנגעים, ואין ירושלים מטמאה בנגעים, אמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד'. ופירש רש"י (מגילה שם) 'משום דבית של קודש הוא, וגבי נגעים, ובא אשר לו הבית בעינן', והיינו כדרשת הירושלמי. וכבר העיר הטורי אבן שם, שרש"י סתר משנתו, כי ביומא שם כתב שהטעם שאין טומאת נגעי בתים בבית המקדש הוא משום שכאשר קנה דוד את גורן ארונה היבוסי, בו יבנה המקדש, גבה את הכסף מכל שבט ושבטי.

ואמנם יש להתבונן במיעוט בית המקדש מקרא 'אשר לו הבית', בשיח יצחק (יומא שם) פירש, שהכוונה שרק בית המיוחד לו לצרכי חול נטמא בנגעים, ולא בית של קודש, אך יש לפרש בפשוטו, שהכוונה היא שטומאת נגעים חלה רק כשיש בעלים לבית, ולא בבית המקדש שאין לו בעלים^{יג}, ואם כן אין חילוק בין הטעמים, אלא אדרבא הקנין מממון כל השבטים הוא נתינת טעם למיעוט בית של קודש.

אלא שעדיין קשה, מה שהעירו המקדש דוד (סי' ג) והמהרש"ם (ח"א סי' י), למה לי קרא למעט מקדש מטומאת נגעים, והלא שנינו (נגעים פי"ב מ"ב) שאין בית מקבל טומאת נגעים עד שיהיו בו אבנים ועצים ועפר, ולהבנת הראב"ד (בית הבחירה פ"א ה"ט) בדעת הרמב"ם שם, לא היה שום עץ בבית המקדש, ואם כן גם בלא מיעוט, הרי לא שייך שיחול שום נגע בבית המקדש.

^{יב} הנצי"ב (מרומי שדה, מגילה שם) כתב נפקא מינה בין הטעמים, לענין בית של חול שנבנה על הר הבית, שלא שייך בו המיעוט על בית של קודש, אך סוף סוף הוא בנוי על מקום שנקנה מכסף כל השבטים.

^{יג} ואמנם ביומא (יא:) דרשו 'יכול יהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאין בנגעים, תלמוד לומר ובא אשר לו הבית, מי שמיוחד לו, יצאו אלו שאין מיוחדין לו', ואף שם יתכנו שני הביאורים.

פנימיות ענין הנגעים

וכבר נודע מאמר ספר יצירה (פ"ב מ"ד) 'אין בטובה למעלה מענג ואין ברעה למטה מנגע', ועניינו מבואר בזהר (ח"א כו. זו"ח סט.) שענ"ג הוא ע'דן נ'הר ג'ן, דהיינו כאשר אדם זוכה להמשיך אליו שפע רוחני עליון כסדרו [עדן-חכמה, נהר-בינה הממשכת שפע דרך התפארת, אל הגן-מלכות, הנקראת 'גן נעול'], ותכלית העבודה בשלימותה היא להתעלות ולהרחיב את כוחות הנפש, שיוכלו להשיג ולהכיל את אור השי"ת הנמשך מעדן העליון, כמו שביאר רבינו בחיי (שמות כ ח) שזה הוא הענג האמיתי, לפי שכל דבר משתוקק להיות מחובר לשרשו, כי הוא עתיד לשוב ולעלות אליו.

והנה בתיקו"ז (כא, מח:): אמרו שהצרעת היא ממשכא דחוייא, לאמור, שביכתנות אור' של אדם הראשון לא היה צד נגע, לפי שמהותם היה צירוף וייחוד אל הקודש, שכולו ענ"ג, ורק כאשר נהפכו בחטאו לכתנות עור', בזהמא אשר הטיל הנחש, אזי חל בהם נג"ע, שתרגומו 'סגירו', והוא ענין הטומאה, שמהותה הוא איטום ומניעה לקבלת שפעי'.^י

חלוקת הנגעים לגוונים שונים, מורה שכל נגע הוא גילוי על קלקול שונה, והצד הווה שבכולם הוא, שיש בהם שינוי מהמצע הבריא שהם מתגלים בו, כמו שאמר רבי ישמעאל (נגעים ב א) 'בני ישראל אני כפרתן הרי הן כאשכרוע לא שחורים ולא לבנים אלא בינוניים', והיינו שמראה שיש בו שילוב גוונים נובע מאיזון נכון, והוא נובע מענין הייחוד העליון, כמו שנאמר על בני ירושלים (איכה ד ז) 'זָפוּ נְזִירֵיהָ מְשַׁלֵּג צָחוּ מִחֶלֶב אֲדָמוּ עָצָם מִפְּנִינִים סְפִיר גְזָרְתָם', כי יופי השילוב של אדום עם לבן מורה על שלימות, במיזוג הארת חסד עליון עם אודם הנוק', וכל מראה חריג של לובן או אדמימות, מורה שיש באותו מקום איטום המונע ממנו שפע החסד, או ממשיך אליו דיין.^י

פנימיות גווני הנגעים

וכך קבעו חכמים בריש מסכת נגעים 'מראות נגעים שנים שהן ארבעה, בהרת, עזה כשלג. שניה לה כסיד ההיכל, והשאת כקרום ביצה, שניה לה כצמר לבן, וכל גוונים אלו הם מגווני הנהגת הייחוד, כי למיעוט השגתנו אין לנו תפיסה אלא בהנהגת המשפט, וכאשר יוצאת הארה משורת הדין, נראית כנגע מצד הנבראים.

שנים ממראות אלו תיאר דניאל (ז ט) כגילוי הנהגות השי"ת, לביטול כוחות ארבעת המלכויות שנדמו לו כארבע חיות, וכך אמר 'וְעֵתִיק יוֹמִין יִתָּב לְבוּשָׁה פְתֹלֵג חֹר וְשֵׁר רְאִישָׁה כְּעֵמֶר נְקָא', וביאר האר"י ש'לבושיה' היינו זקנוטי, והוא כשלג לבן, ואילו שער ראשו

^י וכבר כתב בעץ חיים (מט ז) שהם גווני צרעת הלבנים שבעור הנחש.
^י ראה בזהר (ח"ג מט.) אמר רבי יוסי, דחוורא לא אתחזי אלא בסומקא, כגוונא חוורא וסומקא, רבי יצחק אמר, אע"ג דחוורא אתחזי, אי סומקא לא אזיל, נגע הוא, דכתיב (ישעיה א יח) אם יהיו חטאיכם כשלג ילבינו, וכד אתחוור כלא, רחמי אשתכחו, ודינין לא אשתכחו.
^י בכמה מקומות (ליקו"ת דניאל, שער הפסוקים איוב ז, ומאמרי רז"ל ג.) 'א"א דיקנא דיליה כתלג חיור, וזהו לבושה, שהוא א"א לבושיה של העתיק יומין הוא כתלג חיור'.

כצמר נקי. ושני גוונים אלו נמצאים גם בתיאור התיקון (ישעיה א יח) 'אם יהיו חֲטָאִיכֶם כְּשָׁנִים כְּשֶׁלֶג יִלְבִּינוּ אִם יֵאָדִימוּ כְּתוֹלַע כְּצֶמֶר יִהְיוּ'.¹⁷

ועומק עניינם הוא, כי שורש כח הייחוד יוצא מן הראש, ובוקע בשערותיו, ומתגלה בגווניהם, כאשר מצד פניו הוא נמשך בשערות הזקן, שהם קשים ונמשלים כפשתן, ואילו לאחוריו הוא נמשך בשערות הראש, שהם רכים ונמשלים כצמר, והנוק' חפצה בשניהם, כאמור במשל האשה הכשרה 'דרשה צמר ופשתים', צמר של הארת שער הראש מאחור, ופשתים של הארת דיקנא מפניו.¹⁸

שני המראות האחרים מורים על עצם הייחוד המתקיים ביסודות, ונמשך ממראה 'קרום ביצה' אל מראה 'סיד ההיכל', כי הנוק' נקראת 'היכל ה"י', לפי שבה מתקבל ומתכנס שפע עליון.

וכבר כתב הגר"א (סנהדרין צז). שהאדם מורכב משלשה גוונים, אדום שחור ולבן, והנגע הוא מראה לבן מבחוץ, ולכך 'כולו הפך לבן טהור', והיינו כאמור, שכל מראות הלובן נתפסים כנגעים, לפי שאין בהם אלא השגה חיצונית, וכאשר יהפך הכל לחיצוניות, אזי בהכרח תתגלה הפנימיות.

אכן כל זאת בנגעי בשר, אך נגעי בגדים ונגעי בתים צבעם הוא ירקרק ואדמדם, כי הם חיצוניים במהותם, והנגע מורה על קלקול פנימי, ולכך צריך שיחול דוקא על בית שיש בו אבנים עצים ועפר, להורות שהקלקול חל בכל היסודות, אולם לו היה חל נגע בבית המקדש, הרי כיון שבו מתקיים הייחוד, היו סימניו כנגעי בשר, ולכך התמעט, משום שמהותו צבוע ב'סיד ההיכל'.

הנבואה על החרבן 'כנגע נראה לי בבית'

והנה אמרו במדרש (ויק"ר יז ז), 'בבית ארץ אחוזתכם', זה בית המקדש, שנאמר (יחזקאל כד כא) 'הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם'. 'ובא אשר לו הבית' זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (חגי א ט) 'יען ביתי אשר הוא חרב'. 'והגיד לכהן' זה ירמיה, שנאמר (ירמיה א א) 'דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות'. 'כנגע נראה לי בבית', זה טנופת עבודה זרה, וי"א זה צלמו של מנשה. 'וציוה הכהן ופינו את הבית', שנאמר (מלכים א' יד, כו) 'ויקח את אוצרות בית ה', 'וניתן את הבית', שנאמר (עזרא ה יב) 'וביתה דנה סתריה'.

הנה כי חרבן הבית הוא כראיית נגע, וכן מצינו שאמר הקב"ה לדוד אודות מלכות שלמה, (שמואל ב', ז יג) 'הוא יבנה בית לשמי וכננתי את כסא ממלכתו עד עולם וגו' אֲשֶׁר בְּהִעָוֹתוֹ וְהִכְחָתוֹ בְּשִׁבְט אֲנָשִׁים וּבְנָגְעֵי בְנֵי אָדָם', כי לעומת הקמת הבית עומדים נגעי בני אדם. הקבלת הנגע אל המקדש, הוא כאמור לעיל, שהענ"ג מהותו ייחוד וצירוף לשרש הקדושה, ואילו הנג"ע הוא הפירוד שחל בעוות תפיסת שפע עליון, והורדת ערכו של

¹⁷ וראה זהר (ח"ג נא). 'שולטניה דהוא נגע דנפיק מאתר עלאה דא, שלטא בכלא, בתרי גווני בצמר ובפשתים, ובגין כך זאת תורת נגע הצרעת בגד הצמר או הפשתים'.

¹⁸ כמבואר בשערי אורה (ש"א) ששם אדנ"י הוא בית אוצר לשם המיוחד, והוא ההיכל שבו שוכן הוי"ה.

נגעי בתים בבית המקדש

ה'עדן', מהיותו המקור האמיתי והעמדת מעלתו אחר השפע, עד שנתפס בנבראים כנג"ע. ולכך בהיות המקדש על מכונו, ובו סיד ההיכל, אשר בו נשלם ענ"ג"ט, לא היה הנגע חל בו, אך התגלה ב'אחוזתכם', אך כאשר חטאו בפירוד עבודה זרה, אזי 'כנגע נראה לי בבית', ושוב לא נגלית השגחת הנגעים בארץ אחוזתכם.^כ

לתגובות: h0527690963@gmail.com

^ט כי כאמור ה'היכל' הוא נוק', ובה נשלם הייחוד.

^כ ובזה תתיישב הקושיא הנודעת בהקדמת 'מראה כהן' לתפארת ישראל לועל מסכת נגעים, ומימי תמהתי למה אין נוהגין כן בזמן הזה, וזכרתי ימים מקדם שבילדותי הצעתי תמיהתי זו לפני הגאון הגדול מה' עקיבא אייגר זצוק"ל, והשבני שגם הוא תמה על דבר זה ושאין לו תירוץ המתקבל על הדעת'.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

בענין היתר תספורת לכבוד שבת ר"ח אייר, וביאור מהות "ראש חודש שחל בשבת" ונוסח "אתה יצרת"!

וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחֻדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבַּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבֹוא כָּל בֶּשֶׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמֵר ה' (ישעיהו סו, כג)

הקדמה - היתר תספורת לכבוד שבת ראש חודש

הב"ח (או"ח תצג, א) כותב: "צריך להתיישב במש"כ בהגהות המנהגים (אות לו) דאיתא במנהגי דורא דכשחל ר"ח אייר בשבת אז נושאים בו. דממה נפשך, אם נהגו לשם היתר עד ר"ח אייר ור"ח אייר בכלל, מאי איריא בשבת אפילו אינו שבת נמי, ואם לא נהגו היתר עד ר"ח אייר אלא מל"ג ואילך אפילו כשהוא בשבת נמי לא. ונראה לי, דודאי לא נהגו היתר אלא מל"ג ואילך, אלא דמ"מ ס"ל דבחל ר"ח בשבת, מאחר דמיתוספא שמחה ביום השבת שהוא שבת וראש חודש אין להחמיר באבלות ישנה כולי האי ונושאים בו, ואע"ג דאין נושאים בר"ח אייר דעלמא שאינו של שבת, מ"מ בחל בשבת נושאים בו".

והעתיק המשנ"ב (שם, ה) היתר זה, וז"ל: "ואף להנוהגין איסור גם עד ר"ח אייר, מ"מ אם חל ר"ח בשבת, כיון שיש כאן תוספת שמחה שבת ור"ח, יש להתיר להסתפר בע"ש מפני כבוד השבת".

נמצד "צואת רבי יהודה החסיד" שלא להסתפר בר"ח כמש"כ המשנ"ב (רס, ז) ש"יש מקומות שאין מגלחין ואין נוטלין צפורנים בר"ח, אפילו חל ביום עש"ק, כי כן צוה ר"י חסיד", הנה מטו משמיה דהגר"מ פיינשטיין זצ"ל דהכא שאני שלא היה יוכל להסתפר קודם לכניא, אמנם ראה בהערה"כ מש"כ שבדברי החת"ס לא משמע כן. ולכן כמדומה ההוראה המקובלת שמי שמקפיד לגמרי על צואת ר"י החסיד - שלא יסתפר ביום שישי

כא בקובץ לתורה והוראה (חלק ב עמ' 20) שמועות משמו, בזה"ל: "ואין בר"ח אייר שחל בע"ש ובשבת, שום איסור לאותן הנוהגים בצוואת ר"י החסיד שלא להסתפר בר"ח אף לכבוד שבת, דבכזה"ג מודים דמסתפרים, כיון שלא היה יכול להסתפר מקודם לפי מנהגו".

כב החת"ס (שו"ת או"ח סי' קנח ד"ה ומה) כותב: "פלוגי בא אלי וגלה לי סודו שיש לו לדבר עם הדוכס ואם לא יראה פנים יפסיד יותר מאלף ר"ט, ואמרת בקושי אני מתיר אך המתן עד יום ד' שהוא ר"ח וגם תהיה בו סנדק ואז יצרף לזה עוד ב' קולות, א' מצות מילה שכמה קהלות פראנקין מסתפרים ב' שהוא ר"ח וכ' בשכה"ג נסי' תקנ"א הגב"י אות כ' שמי שאינו אוכל בשר בימים אלו מותר בר"ח אב שהרי אשכנזים מסתפרים בר"ח אייר, א"כ יש בזה ג"כ קצת קולא למאן דלא חייש לצוואת ר"י חסיד ומסתפר בר"ח, והתרתיו לו משום כבוד השר והפסד ממונו בצירוף כל הנ"ל, וכל כי הני מילי לימרו משמאי, אלא האמת אז הפרזתי קצת על המדה בדברים ללמוד זכות על מנהגי בני מדינות המתירים להדיא אבל חלילה לי שהתרתיו או אתיר כזה". וע"ע בשו"ת יוסף אומץ (סי' מ). ואולי גם היתרו של הגרמ"פ הוא רק לכבוד שבת וצ"ע.

הנ"ל. ובמקום צורך מסתמא יש לסמוך על מש"כ בשכנה"ג (תצג, ג) שהמקפיד על צואת ר"י החסיד יכול להסתפר ביום חמישי אחר חצות].

וצ"ב ההיתר הזה. וראה בלשון הפמ"ג (שם א"א, ב) ובמחצה"ש שם, שזה מצד שיש בו "שתי קדושות כאחת". וזה צ"ב שכל אחד לחוד אינו סיבת היתר וביחד כן. ונבוא לבאר שר"ח שחל בשבת יש בו מעין מועד.

*

"אתה יצרת"

א] הגמ' בביצה (יז, א) אומרת: "ת"ר, יו"ט שחל להיות בשבת כו' בית הלל אומרים מתפלל שבע, מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע. רבי אומר אף חותם בה מקדש השבת ישראל והזמנים". ועוד אמרו: "תנו רבנן, שבת שחל להיות בראש חודש או בחולו של מועד, ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה כו', ובמוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע". ומבאר המאירי (שם): "ובמוספין אומר נוסח יו"ט או ראש חודש באמצע, ומזכיר של שבת תחילה, וחותם שבת וישראל והזמנים". אולם למעשה מנהגינו, שביו"ט ובחוד"מ אנו מתפללים נוסח של יו"ט וחוד"מ ושזורים את שבת בתוכו, ואילו בשבת ר"ח יש נוסח מיוחד של תפילת "אתה יצרת".

והנה ראשית נבאר מדוע בשבת שחל ביו"ט או בחוד"מ בטל נוסח השבת, ולא מתפללים נוסח של שבת ונזכיר בתוכו הזכרת המועד.

וכבר עמד בזה הארחות חיים (סדר תפלות הפסח ושאר המועדות): "ויש שואלין טעם, למה מניחין בשבת ויו"ט ברכה אמצעית של שבת ואמר של יו"ט שהיא "אתה בחרתנו" וכוללין בה של שבת, וכן במוסף שבת ר"ח מניחין "תכנת שבת" ואומר "אתה יצרת"? והטעם, משום דברכות של שבת שהם "אתה קדשת" ו"ישמח משה" ו"תכנת שבת" ו"אתה אחד", לא יפול בהם יפה עירוב של שבת ויו"ט ור"ח כמו שנופל ב"אתה בחרתנו" וב"אתה יצרת", לכך מניחין אותן וכוללין של שבת ב"אתה בחרתנו" וב"אתה יצרת", ומתחיל בכל בשל שבת כלומר מזכיר בהן של שבת תחילה".

אולם עלינו להבין, מדוע בשבת ר"ח תיקנו נוסח חדש של תפילה, ולא מתפללים נוסח של ר"ח ומזכירים בו הזכרת שבת?

ובספר "מחשבת עם" (עמ' קמט) הביא, מה שהשיב לו מרן הגר"ק זצ"ל בזה: "ראש חודש לא חמיר כולי האי". דהיינו, שהגם ששבת נדחה ובטל מפני יו"ט ומועד, אינו ראוי ליבטל מפני ר"ח. ולכן לא היה ברירה רק לקבוע נוסח חדש של ברכה.

ר"ח משפיע על השבת עצמה

בן אבל נבוא לבאר את הדברים ביתר ביאור.^כ

ונציע בזה מה שדנה הגמ' בזבחים (צא, א) מה קודם תדיר או מקודש, ואומרת הגמ' "תא שמע תמידין קודמין למוספין, ואע"ג דמוספין קדישי, אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי" - ומבואר מדברי הגמ' דבר נפלא, שקדושת השבת פועלת שגם הקרבן תמיד של שבת, יותר קדוש מהקרבן תמיד של חול.

[ועפ"ז מובן מאוד, מה שכותב הבן איש חי (שנה שניה פר' שמות ד"ה ובוזה מובן) בשם מהמקובלים, שעסק התורה שהאדם לומד בשבת, פועל אלף פעמים יותר מעסק התורה שהוא לומד בחול כד].

ממשיכה הגמרא: "תא שמע, מוספי שבת קודמין למוספי ראש חודש" (מוספי ר"ח מקודשין משל שבת דאיקרי מועד, רש"י). ומתמצת הגמ' "אטו ראש חודש למוספין דידיה אהני למוספי שבת לא אהני" - דהיינו שהראש חודש מוסיף גם קדושה לקרבנות של השבת.

[ועפ"ז כותב האג"מ (או"ח ד, כ) פסק הלכה מעניין, שמי שהזכיר בשבת חוה"מ באמצע הברכה רק "ואת מוסף יום חג המצות הזה נעשה ונקריב" ולא הזכיר "מוסף שבת" שיצא, דמכיון שאמר "מוסף יום חג המצות הזה" פירושו הוא על יום המצות הזה ממש שהוא גם שבת שקרבנותיו הוא שני כבשים דשבת ופרים שנים ואיל אחד וז' כבשים ושעיר חטאת, וכדאמר הגמ' הנ"ל בזבחים לגבי ר"ח שחל בשבת "אטו ר"ח למוספין דידיה אהני למוספי שבת לא אהני" כו].

^כ ויעו"ש בספר "מחשבת עם" (עמ' קנ) שהביא עוד מה שהשיב לו מרן הגר"ק שליט"א בפעם השניה: "מוסף דר"ח הוא קרבן אחר, עי' זבחים צ"א א' אטו ר"ח למוספין דידיה אהני למוספי שבת לא אהני". וכנראה כונתו למש"כ בפנים. ^כ ועד"ז כותב גם החת"ס (גיטין מד, א ד"ה חוץ) שה"קריאת שמע" שאדם קורא בארץ ישראל, מעולה היא יותר מה"קריאת שמע" שאדם קורא בחוץ לארץ, וכן שאר המצוות כולן מעולות הן בארץ ישראל, יותר מאותן מצוות שעושה אותן בחוץ לארץ.

^כ ואינו מובן וכי מפני שראש חודש נקרא מועד יהא מקודש יותר משבת שקדשו ה' יתברך ונקרא שבת. אך לפי האמור מובן שבודאי מצד ה' יתברך קדושת השבת מעולה יותר מקדושת החודש ולכן כתיב וביום השבת יפתח וביום החודש יפתח דשם מדבר ממה שיפתח ה' יתברך. ובודאי קדושת השבת דקביעא וקיימא קודמת לקדושת החודש. אכן מצד ישראל קדושת החודש חביבה להן מפני דישראל מקדשי ליה ואדם רוצה בקב שלו וכו' ועל כן כשמדבר מצד ישראל יבוא כל בשר להשתחות וגו' וכן לענין קבלת פני רבו שבשונמית הקדים הכתוב חודש לשבת שקדושת החודש חביב ומקודש יותר מצד ישראל מפני שבא מצדו ונקראו כעין קב שלו. ולכן לענין הקרבת המוספין שהוא מצד ישראל המקריבים חשיב למוסף ראש חודש מקודש משל שבת. וזה גם כן עומק כוונת רש"י שכתב דאיקרי מועד והיינו דישראל קבעי לה (ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק בראשית לחנוכה).

^כ עוד יש לציין לדברי האור שמח (פ"ד מהל' עבודת יוהכ"פ ה"א) שמבאר שהנה שיטת הרמב"ם שיוהכ"פ שחל בשבת, גם הקרבנות מוסף של שבת צריכים כה"ג, ע"ד המבואר כאן שהראש חודש משפיע על הקרבנות של השבת. ועפ"ז יצא האור"ש לחדש, שקדושת יוהכ"פ חיילא על שבת גם כן להקדישו בשבות מכל אכילה, דקדושת יוהכ"פ גם לשבת אהני שיוקדש בעונת נפש. ולכן ביוהכ"פ שחל בשבת וחולה שיש בו סכנה שצריך לאכול, מורה אני דלא מקדש גם על שבת, דזה קדושת שבת אז שלא לאכול בו. וע"ע באבני נזר (יו"ד תנא, טו) שכותב על דברי התוס' בזבחים (לב, ב) שחילקו בין טבול יום דבעל קרי שהוא מחוסר כפורים דמצורע שמותר במחנה לזיה בין טבול יום דזב בעל שלש ראיות, משום דזה טבול יום בעל קרי טומאה לחוד ומחוסר כפורים דמצורע טומאה לחוד. וכותב: הנה יש להביא

ועפ"ז מבארים, שבר"ח שחל בשבת, שכל השבת מושפעת מר"ח, אי אפשר להתפלל רק נוסח של ר"ח עם הזכרת השבת, אלא גם השבת עצמה מחייבת ומבקשת להתפלל עבודה בר"ח, ולכן היה נצרך נוסח חדש של תפילה.

אבל לכאורה אם כן נותן הדין, שגם ביו"ט וחוד"מ זה ישפיע על השבת [וכמש"כ בהערה בשם האו"ש שיו"כ משפיע על התמיד של שחר], ומדוע שם זה חלוק מר"ח שמתפללים נוסח של מועד ושזורים בתוכו הזכרת שבת.

עיונים בנוסח "אתה יצרת"

ג] ובכל אופן יהיה איך שיהיה עדיין צ"ב, שהרי ישנם הוספות בנוסח התפילה של "אתה יצרת" [שנלקחו מהנוסח של התפילה ביו"ט], שלא נאמרים לא בשבת ולא בר"ח. ופליאה רבתי, מדוע בר"ח שחל בשבת נאמרים.^{כו}

והנוסחאות הם: "אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות וקדשתנו במצותיך כו". וכן "ולפי שחטאנו לפניך כו" ואין אנחנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך כו".
ופלא רב שנוספו בו נוסחאות של יום טוב, שלא נאמרים לא בשבת ולא בראש חודש.
אשר בהכרח מבואר מינה, שר"ח שחל בשבת יש בו כח של רגל ומועד של יום טוב כשאר ג' רגלים. וזה בודאי טעון ביאור.

"זמן כפרה לכל תולדותם"

ד] ומה שנראה לבאר בזה, דהנה בהקדמה לספר בנין שלמה, כותב לבאר את הנוסח שאומרים בכל ראש חודש "זמן כפרה לכל תולדותם". וצ"ב מה מיוחד בר"ח שמדגישים בו את עסק הכפרה, ומהו גם הכונה "לכל תולדותם".

ומבאר הבנין שלמה, ע"פ מה שאמרו בילקו"ש (ישעיהו רמו תקיד): "אמר להו הקב"ה, בני בעולם הזה הייתם עולים בשנה שלש פעמים, כשיגיע הקץ אתם עתידים להיות עולים שם בכל חדש וחדש, שנאמר והיה מדי חדש בחדשו וגו".

ומבואר מדברי המדרש דבר חידוש, שלעתיד לבוא יהיה בראש חודש דין עליה לרגל.

דוגמא מהא דערכין (י, ב) דאין אומרים הלל בר"ח משום דלא אקדוש בעשיית מלאכה, ולא בשבת משום דלא אקרי מועד, וקשה ר"ח שחל בשבת לימא. ועל כרחך דקדושת שבת לחוד וקדושת ר"ח לחוד. אך ק"ל מפסחים (כו, ב) אמרו לו, חלבו של שור הנסקל יוכיח שאסור באכילה ובהנאה וענוש כרת ואינו טעון שריפה, נימא איסור חלב לחוד ואיסור שור הנסקל לחוד וצ"ע.

^{כו} מה שאין אומרים (נוסח אשכנז) "קדשנו במצותיך כו" והנחלינו כו", ראה בערוה"ש (תכה, ב) שכבר תמה בזה, ומצדד "ולענ"ד בנוסח אשכנז חסר זה מהדפוס ואני נוהג לאומרה ואין שום טעם שלא לומר זה ולא מצאתי מי שהעיר בזה". אולם יעוי' בתשב"ץ (ג, כט) שכותב: "תמהת בחתימת "אתה יצרת" שאין חותמין בה "והנחילנו שבת וראשי חדשים" כדי שיהא סמוך לחתימה מעין החתימה כמו שעושין בשבת וחולו של מועד, אין בנוסחתינו "והנחילנו" כלל, אלא סוף הברכה הוא מתחיל "חדש עלינו את החדש הזה" כמו במוסף של חול, ומסיים בה "וחוקי שבתות וראשי חדשים להם קבעת", כדי שיהא סמוך לחתימה מעין חתימה, והשבת ג"כ חק הוא שנאמר שם שם לו חק ומשפט ודרשו בסנהדרין (נ"ו ע"ב) שבת ודינין במרה איפקיד". וע"ע באבודרהם (סדר שחרית של שבת).

והטעם מבאר הבנין שלמה, עפ"ד הטור (או"ח סי' תיז) שכותב: "וי"ב ראשי חדשי השנה שגם הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים, וכשחטאו בעגל ניטלו מהם כ"י, וניתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו חטא" (יעו"ש בפרישה).

וממילא לפי"ז לעתיד לבוא שיתוקן עון העגל, אז גם יחזור המועד של ר"ח, ולכן יעלו בו לרגל. (וראה מש"כ בהערה כ"ט לבאר עפ"ז מה שאמרו לאשה השונמית (מלכים ב ד, כג) "מִדּוּעַ אֵת הַלֶּכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת", כי לפי האמור, לנשים גם היום יש להם מועד של ר"ח).

וזוהו "זמן כפרה לכל תולדותם" - והכונה לחטא העגל שבו נאמר (שמות לב, לד) "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם", שכל הדורות סובלים מכח החטא הזה, כמו שפרש"י שם, "ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל".

"ישמח משה במתנת חלקו"

הן וע"פ האמור יש להוסיף בזה, דהנה האור החיים (דברים לג, ג) כותב: ואמרו "ישא מדברותיך" לעתיד, לפי שאחר מעשה העגל נקלפו מהם העטרות ההם שנשאו על ראשם שהם המדברים אותם והורידו עדיים בהר חורב כו'. ואמרו עוד רז"ל (סידור ר' אשר בשם האר"י ז"ל), **שביום שבת חוזרים העטרות לראש ישראל ולא נשאר למשה אלא חלקו המגיע לו**, ולזה הוא שאנו אומרים ביום שבת "ישמח משה במתנת חלקו" פירוש, ישמח הגם שאין לו אלא מתנת חלקו שכבר החזיר לישראל חלקם בחיים".

וראה בבן יהוידע (ביצה טז, א) שמביא את דברי האר"י ז"ל הנ"ל, וכותב שזהו ה"נשמה יתירה" שניתנת לאדם כל שבת ומסתלקת ממנו במוצאי שבת ל"א - אותם העדיים שהם כתרים של אור שלקחו ישראל במתן תורה וניטלו מהם בעגל, לקחם משה רבנו, ועכ"ז הוא עושה טובת עין ומחזיר אותם לישראל בשבת. [ולכן מבואר שם בגמ' שלא הודיע הקב"ה על הנשמה יתירה, כדי שלא יהיו שרי האומות והשטן מקטרגים על זה, מאחר שאנחנו בעצם לא בדרגה הזו].

כ"י במאמרים באהל אבות, נתבאר מדוע בטל מועד דר"ח בעון חטא העגל.
כ"ט ואם כנים הדברים יש להוסיף ולבאר, מה שאמרו בגמ' (ר"ה טז, ב) "אמר רבי יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת, מכלל דבחדש ושבת איבעי לה למיזול". והנה הריטב"א שם כותב, ששבת הכונה ליו"ט (וא"ש הסדר שהקדימו "חודש" ל"שבת). אבל צ"ב היכן מצינו חיוב עליה לרגל בראש חודש (ויעו"ש מש"כ הריטב"א; מובא בביה"ל שא, ד ד"ה להקביל). אמנם לפי המבואר בפנים ביאר מו"ר הגרצ"פ שליט"א די"ל, שנשים שלא פגמו בחטא העגל, ממילא יש להם מועד כבר היום, וכפי שכותב הטור שם "וכשחטאו בעגל ניטלו מהם וניתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו חטא", ומביא בשם פרקי דר"א: "לפי שלא רצו נשים ליתן נומיהן לבעליהן במעשה העגל, לכך נתן להן הקב"ה שכרן שיהו משמרות ר"ח יותר מהאנשים. וע"ע בחת"ס (עה"ת בהפטרות לפר' ראה ד"ה והיה מדי חודש) מש"כ שהיום אין דין עליה לרגל בר"ח ויעו"ש איך שמבאר המקרא.
ל יסוד הדברים בספר 'יקר תפארת' (ענין ראש חודש) בשם מו"ר הגר"צ פרצוביץ שליט"א.
ל"א ע"ע בנפש החיים (א, טז).

וע"ע בשפ"א (פר' חוקת) שכותב: "ובשבת קודש מחזירין לבני ישראל הכתרים מהקדמת נעשה לנשמע ויכולין להרגיש הטעמים, וגם שיורד נשמה יתירה והוא החלק שיש לכל איש ישראל שלא נפגם ע"י החטא לכן הוא משומר בשמים ונותנין לאדם רק בש"ק ובו יכולין להשיג הטעמים שהם מעין עולם הבא".

נמצא לפי זה, שבשבת אין את הפגם של חטא העגל - וממילא כשחל ראש חודש בשבת, הראש חודש בא למקומו האמיתי להיות בו חלות מועד. ולכן ראוי הוא לנוסח חדש של תפילה, ולהוספות שנאמרים רק במועדים - וכן לתפילה על "מפני חטאינו אין אנחנו יכולים לעלות כו'" מאחר שזה הזמן הראוי לעלות ולראות לפי האמור שיש בו זמן עליה לרגל, וא"ש היטב.^{לב}

ר"ח אייר שחל בשבת, קולות באבלות של הספירה

[ו] וע"פ הדברים האמורים, אמר מו"ר הגאון הגרד"כ שליט"א לבאר את יסוד ההיתר לישא נשים או להסתפר באבילות בתקופת 'ספירת העומר' לכבוד שבת ר"ח אייר - שיש לומר שאי"ז סתם מחמת צירוף שבת וראש חודש, אלא ששבת שחל בר"ח יש בו מעין מועד, ולכבוד המועד לא נאסר האבילות (וכפי שמצינו גם בעלמא שמועד דוחה אבילות), וא"ש היטב.

[אך יל"ע היטב בשו"ע ובנושאי הכלים בסימן תיט, בסעודת ר"ח כשחל בשבת שדנו הפוסקים לדמותו לסעודת פורים שחל בשבת לדחותו ליום ראשון, ולכאורה לפי האמור אין הנידון דומה לראיה, שהרי פורים שחל בשבת יש כאן ב' ענינים נפרדים שנפגשו לפונדק אחד, ולא כן ר"ח שחל בשבת שנעשה מעין מועד, והיה מן הראוי לקיים בו תוספת שמחה וסעודה, אך יל"ע בזה מכל יו"ט שחל בשבת ודו"ק].

"ונוטל כבוד מבית חיינו"

[ז] ואם כנים הדברים יש להוסיף לבאר את הלשון שמצינו בנוסח תפילת אתה יצרת - "ונוטל כבוד מבית חיינו", לשון שלא מצינו כמותו גם בשאר המועדים.

ומה שנראה בזה^{לג}, דהנה כבר ביארנו בארוכה במקו"א^{לד}, שנחלקו הראשונים האם הציווי על מלאכת המשכן בא דוקא אחרי חטא העגל, או שמעיקרא זה היה כל סדר היציאה

^{לב} אך לכאורה הדברים נסתרים ממש"כ רש"י בעירוין (מ, ב ד"ה אמר) וז"ל "ואע"ג דבשבת וראש השנה בעי לכל חד ברכה בפני עצמה, בראש חדש מודו, דמתוך שכולל ברכתו בתוך ברכת היום שחרית וערבית ואפילו בשאר שבתות, דההיא ודאי אפילו לבית שמאי פשיטא לן דלא בעי לכל חד ברכה לעצמו, דהא אי הוה מיקלע בחול אין לו ברכה שחרית וערבית אלא אומר יעלה ויבא בעבודה כו'". וצ"ב מה הראיה מר"ח שחל בחול, ומוסף של ר"ח שחל בשבת יוכיח שאז זה מועד. וביאר ידידי הרה"ג הרב רותם שליט"א, שעיקר הכונה רק לומר, שמאחר שר"ח אינו קובע ברכה לעצמו, ורק השבת היא הגורמת שינוי בר"ח שחל בו, אז ממילא ניתן לכלול הכל בברכה אחת.

ובעיקר הדבר יל"ע, ממה דחזינן שבר"ח שחל בשבת שבמעריב ובשחרית ומנחה אין נוסח תפילה של יו"ט, שזה מוכיח שהמועד של ר"ח הוא רק כמו חוה"מ. אולם צ"ע אם זה די לחיוב עליה לרגל. ודו"ק נמי במש"כ בהערה לעיל מהאבני"ז שלא אומרים הלל שלם בר"ח שחל בשבת. ויל"ע אולי באמת כל זה ישתנה לעתיד לבוא.

^{לג} מידידי הרה"ג מלכיאל מנדל שליט"א.

^{לד} מאמרים בספר אהל אבות.

ממצרים למען יבנו את המשכן. ודעת רש"י (שמות לא, יח) והספורנו (שם כ, כ-כא; שם לא, יח) שהציווי של עשיית המשכן בא דוקא אחרי חטא העגל. ומבאר הספורנו, שבתחילה אמר הקב"ה שלא צריך היכלות של כסף וזהב ואבנים יקרות למען אקרב אליכם, אבל אחרי חטא העגל אמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", שמעתה יצטרכו מקום מקודש להשראת השכינה.

נמצא לפי זה, שאחרי חטא העגל אין קיום לעם ישראל מבלי בית המקדש. ומחטא העגל ואילך, הבית המקדש הוא מקור חיותם של ישראל.

ולכן דוקא כשנמצאים במועד של ראש חודש - דהיינו כשהוא חל בשבת, שאז יש איזה בחינה של תיקון לחטא העגל, וזוכים לאיזה בחינה של חיות ונשמה יתירה, אז מתפללים בהדגשה יתירה על החיסרון שיש לנו מכח חטא העגל שאין לנו את בית המקדש שהוא "מקור חיותינו" הקבוע.

"כי בנו בחרת מכל האומות"

חן ובשולי הדברים נוסף לבאר מה שאומרים בנוסח של תפילת ראש חודש (גם כשחל בחול) "ובנו בחרת מכל האומות" - לעומת כל מקום בשבת ויו"ט שאומרים "אתה בחרתנו מכל העמים".

ועוד יש להעיר, שבתחילת הנוסח של אתה יצרת מדלגים על "אתה בחרתנו מכל העמים" ומתחילים מיד "אהבת אותנו ורצית בנו", ומאחר שקחזינן שאומרים נוסח זה בסוף הברכה, מדוע מדלגים עליו בתחילת הברכה, והלא דבר הוא? לה

ובכדי לבאר זאת, נקדים בדברי המלבי"ם (ישעיה א, ד) שמבאר את ההבדל בין "גוי" ל"עם", ואלו דבריו:

"ההבדל ביניהם, "גוי" יקרא מצד הקיבוץ לבד, כי גוי מענין קיבוץ. וזה יהיה ע"פ ארבעה דברים. א) שיתקבצו מצד הארץ והמדינה שיושבים בה. ב) מצד שפתם שמדברים בה. ג) מצד משפחתם שיצאו ממנה, ד) מצד הסכמתם וקבוצם להיות גוי אחד עפ"י נמוסים שחקקו להם לאחד הקיבוץ שלהם, כמ"ש (בראשית י, ה) "מאלה נפרדו איי הגוים", א) בארצותם, ב) איש ללשונו, ג) למשפחותם, ד) בגוייהם, פי' בקבוציהם, והוכפל שם. אבל בשם "עם" יקרא מצד הממשלה אשר עליהם אשר תשימם לגוי אחד ותנהיג אותם כנפש

^{לה} יתכן לבאר זאת עפ"ד האבודרהם (מעריב של שבת) שכותב שהטעם שאין אומרים בשבת "אשר בחר בנו מכל עם ורוממתנו מכל לשון" כמו בימים טובים, לפי שבמרה נצטוו על השבת כו' ועדיין לא בחר בהם הקב"ה עד שנתן להם התורה, אבל כשנצטוו על ימים טובים כבר נתן להם התורה ובוחר בהם. וגם "רוממנו מכל לשון" בימים טובים שנצטוו בהם ע"י נסים ונפלאות שעשה עמהם הקב"ה, אבל שבת לא נצטוו בו על ידי נסים ונפלאות אלא על שם שבת בו ממלאכה ולכן אין אומרים בשבת ורוממנו מכל לשון (עכ"ד). ויתכן שלכן בר"ח שנצטוו בו בפרשת בא "החודש הזה לכם" עוד קודם מ"ת, לכן אין אומרים "אתה בחרתנו". אולם ממה שמסיימים בסוף הברכה "ובנו בחרת מכל האומות" הרי מפורש לא כך, ובולט מאוד שדוקא בתחילת הברכה מדלגים על הסדר הרגיל של "אתה בחרתנו מכל העמים" ומתחילים "אהבת אותנו". ועוד יש לציין בזה לדבר השיח יצחק שמפרש ש"אתה בחרתנו" זה פסח "אהבת אותנו" זה שבועות ו"רצית בנו" זה סוכות, ואם כנים הדברים הנ"ל, נותן היה הדין שגם לא לומר אהבת ורצית.

המנהגת את הגויה, ומצד זה יבוא שם עם בכינוי הקנין, עמי, עמו, עמך, עם ה', לא כן שם גוי כי התיחסות הקיבוץ אל אדוניהם יהיה מצד הממשלה, לא מצד הקיבוץ כו'.

לפי"ז מבואר, כי בכל מקום שם "עם" מציין מדרגה גדולה יותר משם "גוי", יען שזה מורה על שהם מונהגים מאיזה מטרה, וזה מורה רק הקיבוץ לבד, וכן הגבילים. "ויתהלכו מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר" (תהלים קה, יג), ואמר "ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם", מבואר שיש גוי שאינו עם כו'. ועל כן ציין ברוב המקומות שם "עם" לישראל עם קרובו, ושם "גוי" לגוים עובדי אלילים", לבד בעת שירצה לדבר מן הריבוי היותו גוי גדול, אז ישמש בשם גוי, כי שם גוי כולל קיבוץ גדול כו'. ועל כן אמר (שמות לג, ג) "וראה כי עמך הגוי הזה" - "עמך" הוא שם הכבוד וה"גוי" שם הריבוי. וכן (דברים ד, ו) "רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה".

ועוד כותב המלבי"ם (שם יז, יב) לבאר את ההבדל בין "עם" ל"אומה", ואלו דבריו:

"עמים" - מורה על קבוצים שיש להם ממשלה, ו"לאום" מורה על אומה המתאחדת מצד שיש לה דת מיוחדת, ואיזה אמונה אשר תצרפם, לא מצד הממשלה שיש להם מלך אחד רק מצד האמונה שיש להם אמונה אחת כו'. ובזה "לאומים" כולל יותר מ"עמים", כי עמים רבים וממלכות שונות יתקבצו תחת דת אחד.

ומעתה, הנה עצם הבחירה בעם ישראל מכל העמים, הוא מה שלכל העמים יש לכל אחד ממשלה שלהם, ואילו ישראל ממשלתם זה הקב"ה - וזה היה כל עיקר תכלית יציאת מצרים, כפי שנאמר במקראות בפרשת ואתחנן (דברים ד, כ) "ואתכם לקח ה' ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה" (יעו"ש ברמב"ן).

ולכן כשעוסקים ביציאת מצרים - על הבחירה של עם ישראל ביחוד לעומת כל העמים, מתאים לומר "בחירה מעל העמים", כי הנושא הוא הממשלה שיש לנו לעומת ממשלתם שלהם.

לא כן כשבאים לעסוק במה שיש לעם ישראל גם דת מיוחדת, שזה כדברי המלבי"ם מתבטא כשעמים רבים וממלכות שונות יתקבצו תחת דת אחד - לכן זה בא כביטוי דוקא בראש חודש, שכאמור לעיל ראש חודש מיוחס ל"ב השבטים, וידועים דברי המג"א (סי' סח) בשם האריז"ל, שהמנהגים שנהגו בשרשי התפלה אין לשנות ממנהג מקומו, כי י"ב שערים בשמים נגד י"ב שבטים וכל שבט יש לו שער ומנהג - ולכן דוקא ביחס אל השבטים, שכולם עובדים לא-ל אחד, בא לידי ביטוי ש"בנו בחרת מכל האומות"!

לו במאמרים לד' פרשיות ביארנו מה שאמרו בספרי (מובא ברש"י בפרשת וזאת הברכה) שמעלתן של ישראל בעיני אומות העולם הוא במה ש"עובדים לאלוה אחד ואוכלים מאכל אחד" □ ושם נתבאר שגם מה שאוכלים מאכל אחד ולא כל אחד הולך לאכול אחר תאוותיו זה מבטא שעובדים לאלוה אחד, וזה ע"פ מש"כ הרבינו יונה (שע"ת שער א אות לא) לבאר מש"נ (משלי יח, א) "לתאוה יבקש נפרד בכל תושיה יתגלע". פירוש, מי שמבקש ללכת אחר תאוותו ורצונו נפרד מכל חבר ועמית כי ירחקו ממנו אוהב ורע, כי תאוות בני אדם ומדותם חלוקות אין רצונו של זה כרצונו של זה, אכן אם ילך בדרך השכל אז יתחברו לו החברים ויהיו אוהביו רבים.

ודבר זה מבואר בגמ' בברכות (ו, א) עה"פ (ד"ה א יז, כא) "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", דמקשה הגמ' ומי משתבח קודשא ב"ה בשבחייהו דישראל?! אין דכתיב (דברים כו, יז-יח) "את ה' האמרת היום" וכתיב "וה' האמירך היום", אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם. אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

ומבואר שמה שכולם מייחדים את הקב"ה, זה נקרא שעושים אותו חטיבה אחת בעולם, ומכח זה אנו נקראים "גוי אחד בארץ" (ועי' מש"כ הרמח"ל במאמר החכמה על עם ישראל שנחשב "גוי אחד בארץ").

ועפ"ז יש לבאר מדוע מדלגים בתחילת הנוסח על "אתה בחרתנו מכל העמים", כי המועדים שמיוחסים ליציאת מצרים ולבחירה בעם ישראל, לכן אומרים "אתה בחרתנו מכל העמים", אבל ראש חודש שכאמור מיוחס לשבטים אחרי הבחירה בהם לעם, לכן מדלגים על זה ומתחילים ישר ב"אהבת" "ורצית", ומסיימים בבחירה לעומת האומות ודו"ק (עפ"ד מו"ר הגאון הגרד"כ שליט"א).¹

ראשי חדשים לעמך

ט] ונסיים במה שכותב הברכי יוסף (תכג, ב) ש"מוסף של ר"ח רחל אמנו תקנתהו, שצפתה ברוח הקדש שעתידות נשי המדבר שלא ליכשל בעגל, ורמזה שמה בר"ת ראשי חדשים לעמך".

¹ אך מוכרחים אנו להוסיף ביאור בזה, שהרי ראש חודש בא עוד קודם יציאת מצרים, וכפי שכותב השל"ה (פר' ויקהל פקודי תורה אור) וז"ל: "ועתה אבאר ענין הקדושין והנשואין. קידוש החודש הוא קדושת ישראל, ורמז לדבר 'החדש הזה לכם', כי החודש מסור לכם (ר"ה כב, א), כי הוא ביד ישראל מסור לבית דין, לחסר ולמלאות ולעבר שנים והוא סוד הקדושין כו'. ובמדרש רבה (שמות רבה פט"ו סל"א) 'החדש הזה לכם', משל למלך שקדש אשה וכתב לה מתנות מועטות, כיון שבא ללקחה (נותן) [כתב] לה מתנות רבות כבעל. כך העולם הזה אירוסין (הן) [היו], שנאמר (הושע ב, כא) 'וארשתיך לי לעולם', ולא מסר להם אלא הלבנה בלבד, שנאמר 'החדש הזה לכם'. (אכן) [אבל] לימות המשיח יהיו נשואין, שנאמר (ישעיה נד, ה) 'כי בעליך עשיר', באותה שעה מוסר להם [את] הכל".

אך נראה שאדרבה, כמו שהשבת נצטוו בה במרה קודם מ"ת, כי היא שורש הכל, כך גם הר"ח הוא כח ההנהגה של ישראל וכמש"כ המבי"ט (בית אלוקים) (שער היסודות פמ"ח) וז"ל "שמספרם של השבטים הוא י"ב כנגד י"ב מזלות וי"ב חדשי השנה. להורות כי בהם תלויים העולמות כי אין המזלות שולטים בהם כי אין מזל לישראל ובהם ובמעשיהם תלוי מזלם במה שיקרה להם בזה העולם ומהם תצא תורה לישראל אשר בה יתקיימו בעוה"ז ובה יזכו לחיי עוה"ב כו'. כי כמו שאי אפשר להתקיים עולם הגלגלים בלתי המזלות כן אי אפשר לעולם התחתון להתקיים בלתי הי"ב שבטי י"ה כו' כי אינם צריכים לשמש וירח ולמזלות ואינם תלויים בהם כי הם שקולים כמותם כו'. ולכן נקראו 'שבטים' מלשון 'שבט מושלים' כי כמו שהמזלות מושלים בעולם כן השבטים". ולכן דבר זה תלוי כפי דרגתן של ישראל, ואמנם זה יסוד של ישראל, אבל זה עומד בפועל כנגד השבטים ודו"ק.

ויש לצרף בזה מש"כ השפ"א (בראשית לחנוכה) "איתא בטור הלכות ר"ח, כי היה מוכן להיות י"ב חדשים יום טוב כמו הרגלים בחי' ג' אבות כן נגד השבטים, רק ע"י חטא העגל נתבטל ע"ש. פי' כי כח האבות למעלה מהטבע, אבל הארת הרגלים שהיה מוכן נגד השבטים הי' תוך הטבע לכן תלוי בחטא בני". ומבואר מדבריו, שהארת הר"ח הוא בהנהגת הטבע, ולא כן ג' הרגלים שהם למעלה מן הטבע עומדים וקבועים בעצם, ולכן הם עומדים בעצם הבחירה, לעומת הר"ח שהוא הנהגת העולם שתלוי לפי מעשיהם, ולכן זה עומד כנגד השבטים.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים
בענין היתר תספורת לכבוד שבת ר"ח אייר, וביאור מהות "ראש חודש שחל בשבת"
ונוסח "אתה יצרת"!

וידועים הדברים שמוסף כנגד יוסף, אבל כאן מתבאר שמוסף של ר"ח נתקן ע"י רחל,
והטעם לפי האמור מבואר היטב, כי ר"ח הוא המועד של השבטים, ורחל היא עיקרו של
בית ודו"ק.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בהבנת שורש חטא לשון הרע

זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל הפה (יד, ב)

חז"ל דרשו מקרא זה (ערכין טו, ב): "אמר ריש לקיש, מאי דכתיב: זאת תהיה תורת המצורע? זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע", ע"כ. וביאר המהרש"א, דהול"ל "זאת תהיה תורת הצרוע", וכתיב "זאת תהיה תורת המצורע", ע"כ הוא לדרשה שצרעת באה על המוציא שם רע ואומר לשון הרע. והאריכה הגמ' (שם) בגנותו של האומר לשון הרע, עיי"ש בכל דברי הגמ'.

כאילו כפר בעיקר

ואיתא שם בגמ': "אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי בן זימרא: כל המספר לשון הרע - כאילו כפר בעיקר, שנאמר: אשר אמרו ללשונו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו", ע"כ. ודברי הגמ' צ"ב, מדוע המספר לשון הרע כאילו כופר בעיקר, הרי דיבר על חבירו, ולא על הקב"ה. וביאר רבינו יונה (שערי תשובה שער ג', אות ר"א) וז"ל: "על כן נחשב המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר, לפי שאומר בלבבו כי שפתיו ברשותו, ומפני שאין בה מעשה, וכי הוא השליט על לשונו, וגמר בדעתו כי אין לו לכלוא את רוח שפתיו מדבר העולה על רוחו, וכי האברים המה לבדם אינם ברשותו לחטוא בהם, כענין שנאמר (תהלים יב, ה): "שפתינו אתנו מי אדון לנו", ולא יאמר: איה אלוך עושי אשר כל תנועות יצירותיו נתונות הנה לו, אחת מהנה לא נעדרה, כולם לעשות רצונו משועבדות? רק אין דבר, וארשת שפה ברשותנו! לא כן הרשעים החוטאים בשאר עבירות, כי יודעים הם כי רע ומר עזבם את השם, אך נמשכים אחר תאותם ויצרם המתגבר, וצר להם על זה", עכ"ל.

הבית השני נחרב מפני חטא לשון הרע

אמנם נראה לענ"ד לבאר דברי הגמ' באופן אחר, שעצם הדיבור הרע על חבירו הוא ענין של כפירה בה'. ונבאר זה בהקדים דברי הגמ' (יומא ט, ב): "מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים ... אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים. רשעים היו, אלא שתלו בטחונם בהקדוש ברוך הוא... רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו: ראשונים שנתגלה עונם - נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם - לא נתגלה קצם. אמר רבי יוחנן: טובה צפורנן של ראשונים מכריסן של אחרונים. אמר ליה ריש לקיש: אדרבה, אחרונים עדיפי, אף על גב דאיכא שעבוד מלכיות - קא עסקי בתורה! אמר ליה: בירה תוכיח, שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים. שאלו את רבי אלעזר: ראשונים גדולים או

אחרונים גדולים? - אמר להם: תנו עיניכם בבירה. איכא דאמרי, אמר להם: עידיכם בירה", ע"כ.

וביאר החפץ חיים (בהקדמת ספר חפץ חיים) וז"ל: "אך לבסוף ימי בית שני גברה שנאת חנם ולשון הרע בינינו בעונותינו הרבים, ובעבור זה נחרב הבית וגלינו מארצינו כדאי' ביומא (ט, ב) ובירושלמי פ"א דיומא [הגם שהגמרא נקטה שנאת חנם, הכוונה גם ללשון הרע שנאמרת מצד השנאה, דאי לאו הכי לא היו נענשים כל כך, והיינו דסיים שם ללמדך שקשה שנאת חנם כנגד עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, וזה מצינו בערכין (דף טו, ב) גבי לשון הרע. ועוד מגופא דשמעתא דיומא מוכח כמו שכתבנו, מדפריך שם ובמקדש ראשון וכו' ודוקרין את חבריהן וכו' עיין שם] "עכ"ל. שכוונת הגמ', לא קאי רק על שנאת חנם גרידה, רק הכוונה שהבית המקדש השני נחרב משום החטא של לשון הרע.

ואהבת לרעך כמוך

וכתב הגר"א (בכורות ח, א) לבאר דברי הגמ' אלו וז"ל, "ואמרו (יומא ט, ב): ראשונים עדיפי או אחרונים עדיפי, ואמרו ראשונים עדיפי, אדרבא אחרונים עדיפי דעסקי בתורה, ואמרו תנו עיניכם בבירה כו'. והענין כי ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קיצם, אחרונים כו'. והטעם כי הראשונים היו מעשיהם הטובים טמונים ועונותיהם גלויים, כי לבם היה טוב, ואחרונים להיפך, ורחמנא ליבא בעי, כמ"ש (סנהדרין קו, ב): רבותא למבעי בעיי בשני דרב יהודא כו' ע"ש. ואמרו (יומא שם): ראשונים שהיה בהם עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים אלא שתלו בטחונם בקב"ה, נמצא כי מעשיהם רע מאוד שכולן ביהרג ואל יעבור עבירות חמורות שבתורה, ולבם היה טוב מאוד, שמעלת הבטחון על כולם כנ"ל, ואחרונים עסקו בתורה ובגמילות חסדים, ומפני מה חרבה מפני שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם כו' כמ"ש (ברכות סג, א) איזה פרשה קטנה כו' ואהבת לרעך והוא מחוסר הבטחון שכל הקנאה והשנאה ממנה, ולכן ראשונים הוגלו בשלש מלכיות שסימן טהרה שלהם מבפנים וסימן טומאה שלהם מבחוץ, ואחרונים בגלות אדום שנמשלה לחזיר (ויק"ר), שהוא בהיפך והוא פושט טלפיו להראות סימני טהרה שלו ושבע תועבות בלבו (משלי כו, כה ועי' ב"ר פר' סה, יא), "עכ"ל.

שורש החטא של שנאת חנם

מבואר מדברי הגר"א, ששורש חטא שנאת חנם הוא מחסרון בטחון בהשי"ת. והביאור בזה, דלא יתכן כלל לקיים מצות "ואהבת לרעך כמוך" בלי אמונה איתנה בהשי"ת. שכל זמן שאינו מאמין באמונה שלימה, שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, לא יתכן לאהוב כל יהודי, שהרי אם יהודי יעשה לו איזו עוולה, יחשוב שחבירו הוא סיבת הרע, ויהיה סיבה לשונאו, ולא יאהבהו. אבל מי שיש לו אמונה איתנה בהשי"ת, ומאמין בבירור שלא יתכן לשום בן אדם, לעשות לו שום דבר אשר לא נגזר מאת השי"ת, וכל מה שנעשה הוא אך ורק בגזירת השי"ת, אם כן אפילו אם עשה לו חבירו איזה עוול, אינו מגרע האהבה כלל, שהרי יודע שחבירו אינו סיבת הרעה, אלא הכל מאת השי"ת.

טעם איסור נקמה

וכיסודו של דברי ספר החינוך (מצוה רמ"א) בביאורו ל"איסור נקמה" וז"ל, "משרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצערהו או יכאיבהו אדם, ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום (שמואל ב' טז, יא): הניחו לו ויקלל כי אמר לו השם יתברך, תלה הענין בחטאו ולא בשמעי בן גרא. ועוד נמצא במצוה תועלת רב להשבית ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם שלום להם", עכ"ל. הרי, דאיסור נקמה מיוסד גם על עיקרי יסודות האמונה בהשי"ת, שאין שום אדם בעולם סיבת הרע, רק הכל הוא מאת השי"ת, ועל כן אינו נכון לנקום בו. וע"כ, מי ששונא את חבירו מחמת שעשה לו איזה דבר, זה מחמת חסרון אמונה בה'.

אופן לדון חבירו לכף זכות

ולהורות עד היכן הדברים מגיעים, הנה ר' יעקב עמדין (בספרו בירת מגדל עוז, בענין עליית הדין לכף זכות) כתב דבר נפלא, שאפילו אם לא ימצא שום אופן לדון את חבירו לכף זכות, יאמר: "שהקב"ה סילק ממנו הבחירה כדי לעשות רצון אבינו שבשמים". וז"ל, "וגדולה מזו למדנו ממקרא מלא שאפילו על מעשה רשע ופשע מוחלט שאי אפשר ללמד זכות בשום פנים, כענין שמעי עם דוד, שהרשיע לעשות אשמה רבה בקללתו הנמרצת על חנם ועל לא דבר, להטיל דופי בדוד הצדיק שלא חטא מעולם לבית שאול, אדרבה שילם לו ולביתו טובה תחת רעה, ולא כמו שנהג שאול עמו שרצה לשלם לו רעה תחת טובה, והיה בידו להנקם ממנו פעמיים ולא אבה, מלבד מה שדרש דמי שאול ובניו מיד הורגיהם ועשה בהם נקמות, ולבני יהונתן גמל טובות ישועות ונחמות, והיה מהראוי לשמעיה להוסיף אהבה לדוד, מה גם בהיותו חתן שאול, על כן אין מעשה מכוער ומגונה מזה נגד ה' ואדם, ולא נמצא דבר קשה הציור זר בטבע אדם אכזר יותר מזה, ועם כל זאת מחל לו דוד בהיותו בידו לקחת נקמתו ממנו ולשלם לו כפעלו, אעפ"כ המתין לו עד שנתמלאה סאתו, ולימד עליו זכות בשעתו, ואמר: "הניחו לו ויקלל כי ה' אמר לו קלל את דוד", ומי יאמר מדוע עשית כן, הרי דבר נפלא ומתמיה מאד, שתלה חטאו ועונו של שמעי ברצון שמים, כי שלוח הוא אליו קשה, כאילו עושה רצון שמים בכך, וכשמתנצל בעדו שאינו אלא שליח העושה שליחותו, וראוי לשכר ולא לעונש, כי כל פעל ה' למענהו, וגם רשע ליום רעה", עכ"ל. והדברים נפלאים!

הטעם שהוא כופר בעיקר

לפי זה נראה לבאר מדוע המספר לשון הרע כאילו כופר בה'. שהמספר לשון הרע, שחבירו עשה לו איזו רעה, או הרע לאחר וכדומה, הרי אינו מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו מנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים. שאילו היה מאמין כן, לא היה מספר בגנות חבירו, שחבירו לא עשה כלום, אלא היה רק שליח מאת הקב"ה

להוציא הרע לפועל. וכמו שאם אחד חטא, וגזר המלך להענישו, המוציא את העונש לפועל, אינו סיבת הרע, רק מקיים גזירת מלך, כמו כן לענינינו, שכל הרעה שאחד עושה לחבירו, אינו אלא אך ורק מאת השי"ת, שהוא סיבת כל הסיבות. וא"כ אין שום מקום כלל לספר בגנותו של חבירו. ומי שמספר בגנותו של חבירו הרי הוא כאילו כופר בעיקר.

כחי ועצם ידי

ומצאתי שכתב המאירי כעין דברינו, בחיבור התשובה (מאמר א', פרק ד') וז"ל: "ואמנם עיקר לשון הרע הוא המתמיד לספר בגנות האחרים ויתן דופי בענינם, או שילעג להם למעוט הצלחתם בקנינים ויחשדם היות זה בחוסר שכל ושפלות דעת. ועל זה אמר ע"ה (משלי יז, ה): "לועג לרש חרף עושהו", כלומר שהראה בלעג ההוא היות ההצלחה ביד האדם להשתדלו בקנינים ולתכלית שמרו אותם אחר שקנאם, כאמרו (דברים ח, יז): "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה". על דרך מה שבארו בו קצת מפרשים לגזור מלת "עצם ידי", מלשון "עוצם עיניו", כאילו אמר כחי בהשתדלות על הקנינים ועצם ידי, ר"ל קפיצת ידי והשמרי מהרחיב יד לפזר הוני עשה לי את החיל הזה ולא ה' פעל כל זאת, והנה הוא חרף עושהו בזה וכפר על היות הכל מאתו, והוא שאמר וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל", עכ"ל.

מבואר מדברי המאירי, שהמספר לשון הרע ולעג על חבירו שלא הצליח בעסקו, זו כפירה בה', שתולה הצלחתו ביד בשר ודם, ואינו מאמין שהכל בהשגחת השי"ת. וזהו כנ"ל, שכל המספר לשון הרע, תולה עשיית הגנות ביד בשר ודם ולא ביד הקב"ה, ומטעם זה נחשב ככופר בעיקר.

וכיון שמהותו של חטא לשון הרע הוא כעין כפירה בעיקר, מובן היטב מדוע התורה האריכה לבאר שעונש על חטא זה הוא "צרעת". שכתב החינוך (מצוה קס"ט): "משרשי המצוה, לקבוע בנפשותינו כי השגחת השם ברוך הוא פרטית על כל אחד ואחד מבני אדם, וכי עיניו פקוחות על כל דרכיהם, כמו שכתוב (איוב לד, כא): "כי עיניו על דרכי איש וכל צעדיו יראה", ולכן הוזהרנו לתת לב אל החולי הרע ולחשוב כי החטא גרם אותו, וכבר אמרו זכרונם לברכה (ערכין טו, ב) כי בחטא לשון הרע יבוא ברוב, ולא ניקחנו דרך מקרה. ויש לנו לבוא אל הכהן שהוא העומד לכפרת החוטאים, ועם חברת המכפר אולי יהרהר בתשובה ויוסגר קצת ימים כדי שישב אל לבו עניניו במתון, ויפשפש במעשיו", עכ"ל. הרי עיקר המטרה של הצרעת הוא לקבוע בנפשותינו האמונה בהשי"ת! וזהו עיקר התיקון שצריך מי שמספר לשון הרע כנ"ל.

לתגובות: adebstein@gmail.com

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

שלא נהגו כבוד זה בזה - זאת תורת המצורע

בגמ' יבמות (סב:): שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לר"ע, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, אמר רב חמא בר אבא ואיתימא ר' חייא בר אבין כולם מתו מיתה רעה מאי היא א"ר נחמן אסכרה. ע"כ.

וכ' המהרש"א בח"א: אמרו שמתו במיתת אסכרה, דאפשר דכ"א דיבר לשון הרע, והיה מספר בגנות חבירו, וסימן ללשון הרע אסכרה, כדאמרינן פרק במה מדליקין (לג.): סימן ללשון הרע אסכרה. ומבואר מד' המהרש"א, דמה שכ' בגמ' "שלא נהגו כבוד זה בזה", הוא שדיברו לשה"ר אחד על חבירו.

ובחומר איסור לשה"ר איתא בגמ' בערכין (טו:): תנא דבי רבי ישמעאל, כל המספר לשון הרע, מגדיל עונות כנגד שלש עבירות, עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים.

ולד' המהרש"א מבואר מדוע נענשו בעונש חמור כ"כ, שהרי זה שקול כנגד ג"ע החמורות. אכן זה גופא צריך להבין איך עוון לשון הרע, שקול כמו ג"ע החמורות אשר עליהן נאמר יהרג ואל יעבור.

ונראה ברור, דהנה שורש הנחש בכל מקום הוא מידת לשון הרע, וכמו שאמרו בילקוט (תהלים רמז תריג): הנחש הוציא לשון הרע על בוראו, אמר לחוה למה אין אתם אוכלין מן העץ הזה, מעץ זה אכל וברא את העולם ואם אתם תאכלו ממנו תבראו עולמות כמותו, שנאמר והייתם כאלהים, אלא כל אומן שונא בר אומנותו. ע"כ. ואיתא במדרש (במדב"ר פי"ט): וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים, מה ראה ליפרע מהם בנחשים, לפי שנחש פתח בלשון הרע תחלה ונתקלל, אמר הקב"ה יבא נחש שהתחיל בלשון הרע תחלה ויפרע ממספר לשון הרע, וכו'. ובגמ' תענית (ח.) מאי דכתיב: אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון, לעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש, ואומרות: ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך, אומר להם: וכי מה יתרון לבעל הלשון. ע"כ. כי הנחש הוא בעל הלשון הרע הראשון בעולם.

וז"ל הזוה"ק (פ' מצורע דף נב:): בא וראה בלשה"ר שאמר הנחש לאשה, גרם לאשה ולאדם שנגזר עליהם מיתה ועל כל העולם. ע"ש. וזה הביאור בד' הזוה"ק (פ' שלח דף קסא.): מאן אומנא דלישנא בישא, נחש.

ולפיכך, עונשו של בעל הלשון הרע ב"צרעת", כי זהו עונשו של הנחש שנתקלל ב"צרעת", וכמ"ש במדרש (ב"ר פ"כ אות ד'): דהקב"ה "אררו בצרעת". וכן אמרו עוד (שמו"ר פ"ג אות יג): הנחש כשהלשין הכיתי אותו בצרעת שנאמר (בראשית ג): "ארור" אתה מכל הבהמה, כד"א (ויקרא יג נא) צרעת "ממארת". וכן אמרו בפסיקתא (פ' מצורע דף מ.): "זאת" תהיה תורת המצורע. ואף הנחש הקדמוני לקה ב"זאת" שנאמר (בראשית ג) ויאמר ה' אלהים אל

הנחש כי עשית זאת. הנחש הקדמוני לקה, ארור אתה מכל הבהמה, לפי שדבר לשון הרע, נאמר כאן ארירה ונאמר צרעת ממארת היא, לפיכך הנחש יש עליו סלעים, כגון צרעת. ע"כ. ומבואר, דהקללת "ארור" של הנחש היא צרעת, וזה מכוון עם עונשו של המצורע בצרעת "ממארת".

וכאשר שלח הקב"ה את משה רבינו לגאול ישראל, אמר משה רבינו כי ישראל "לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה'" (שמות ד, א). ורמז הקב"ה למשה, על הלשון הרע הזה שאמר על ישראל היה צריך משה רבינו להיענש כעין צרעת. לכן מיד ציוה אותו ה': ויאמר אליו ה' מזה בידך ויאמר מטה. ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו.

ובזה רמז לו על כך שהוא אמר לשון הרע כפי שהנחש הקדמון הוציא שם רע. ועוד לימדו שהוא התחייב צרעת כפי שנענש הנחש, לכן מיד אחרי האות של הנחש משה נענש ממש בצרעת, שנאמר: ויאמר ה' לו עוד הבא נא ירך בחיקך ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג. (שמו"ר פ"ג אות יג, רבינו בחיי שם פסוק ג', ועימש"כ כעין זה בס' צמח דוד מסלוניקי דף קלא:).

מעתה זכינו להבין, מה שאמרו חז"ל שכל המספר לשון הרע, מגדיל עונות כנגד שלש עבירות, והדברים ברורים, שהרי הלשון הרע שראשון בעולם נעשה ע"י הנחש, ומבואר בד' הזוהר הקדוש (פ' בהר דף קיא.), שבחטא זה אדם הראשון פגם בשלושה עבירות החמורות שעליהם נאמר "יהרג ואל יעבור", והמה עבודה זרה, שפיכות דמים וגילוי עריות. עיין שם בהרחבה. ולפ"ז ברור מאוד מדוע חז"ל השימעונו בכל מקום שמידת בעל הלשון הרע הוא מידת הנחש, כיון שהנחש הוא בעל הלשון הרע הראשון בעולם, וע"י מעשהו גרם לשלוש עבירות החמורות, ולפיכך זהו חומר עווננו של בעל הלשון.

וזה הביאור בד' חז"ל לעתיד לבוא הכל מתרפאים חוץ מהמדבר לשון הרע (מדרש תנחומא - פרשת טהרה). ובמדרש אגדת בראשית (פע"ח). ונראה שזה מכוון עם מה שאמרו חז"ל (ב"ר כ' י'): לעתיד לבא כל בעלי מומים מתרפאים חוץ מן הנחש שנאמר (ישעיה ס"ה כ"ה): ונחש עפר לחמו, ולמה, מפני שהחזיר הכל לעפר שנאמר: כי עפר אתה ואל עפר תשוב. ע"כ. כי חומר ענין הלשון הרע הוא ממש כמו הנחש. ויתבאר בזה ד' הזוהר הקדוש (פ' שלח לך דף קסא.): אמר רבי שמעון על הכל הקב"ה מוחל חוץ מלשון הרע. כי הרי הוא כהנחש שאין רפואה למכתו. וז"ל התקוני זהר (תקון ע' דף קלב.): דיבורא דיליה עקום, עליה איתמר מעוות לא יוכל לתקון. (ועימש"כ בזה בס"ד בקונ' גמולו בראשו פרק ב').

והנה כתיב: (במדבר כא): וידבר העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלוקל וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישראל. ופרש"י: וינשכו את העם - יבא נחש שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה. יבא נחש שכל המינין נטעמים לו טעם אחד ויפרע מכפויי טובה, שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים. ובאוה"ח ק"כ: הנחשים הם כנגד מה שדברו במשה שכל המדבר לשון הרע בחברו ומכל שכן ברבו נחש מכישו.

ורבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ל' אות יז) האריך הרבה בחומר עון לשה"ר, ושם כ' ד"נחש העמוני" עלה על יבש גלעד מפני שדיברו לשון הרע על שאול, והביא כן משם מהר"ש לניאדו בכלי יקר (שמואל א' פרק יא), והוסיף, שגם שאול זכה לנצח מלחמת נחש העמוני מפני שלא קיבל לשון הרע, זה כנגד זה. ע"ש. (הבי"ד הגריח"ס בספרו אמרי חיים, והרחיב דבריו. ע"ש).

והנה כתיב (דברים כז כד): ארור מכה רעהו בסתר ואמר כל העם אמן. ופרש"י: "על לשון הרע הוא אומר". והיינו שהמדבר לשה"ר הוא בחינת ארור, והוא מכוון עם הקללה של הנחש "ארור אתה מכל הבהמה".

וזה הביאור בדברי חז"ל בפרקי דרבי אליעזר (פרק נג): כל המספר לשון הרע אין לו חלק לעה"ב, שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית (תהילים קא ה), וכתיב אחר אומר מכה רעהו בסתר (דברים כז כד), תדע לך שהוא כן בא וראה מנחש שהלשין בין אדם להקב"ה ואררו הקב"ה שיהא מאכלו עפר, שנאמר: ועפר תאכל כל ימי חיך,

וזה הביאור בד' הפסיקתא (הנקרא לקח טוב) עה"פ: (קהלת פרק י פסוק יא): אם ישוך הנחש בלא לחש. הוא נחש ששמו פתן חרש שאינו שומע לקול מלחשים: ואין יתרון לבעל הלשון. שכשם שזה הורג ואין לו רפואה, כך זה הורג ואין לו רפואה. אמרו לו לנחש מפני מה אתה נושך ומה הנאה יש לך, אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון שהוא הולך רכיל מה הנאה יש לו, כשם שהוא עושה כך הוא עושה.

וזה לשון הזוה"ק (פ' חוקת דף קפג:): למדנו כל מי ששומר פיו ולשונו, זוכה להתלבש ברוח הקודש, וכל מי שמטה את פיו לדבר לשון הרע, הרי ממש הדיבור הרע ההוא שולט עליו להענישו, ומזה הדיבור "בא הנחש ונושך אותו", ואם לא, הרי נגעים ששורפים את הגוף כנחש באים עליו, ע"כ. ועי' בבן יהוידע (תענית ח. ד"ה ומה יתרון לבעל הלשון), דברים נפלאים בענין זה.

ונראה שזה הביאור בעונשו של המצורע, ש"בדד ישב מחוץ למחנה מושבו", כי זהו מידתו של הנחש, וכמ"ש במדרש (ב"ר פצ"ט אות יא): יהי דן נחש עלי דרך שפיפון, כל החיות מהלכות זוגות וזוגות והנחש אינו מהלך בדרך אלא יחידי. ע"כ. ולפיכך על בעל הלשון הרע לשבת בדד. ודו"ק. וז"ל הזוה"ק (פ' וישלח דף קסט:): מה כתיב בבלעם, וילך שפי, מה שפי, יחידי, כמה דאת אמר (בראשית מט יז): שפיפון עלי אורח, כאותו הנחש שהולך יחידי לארוב לעוברי דרכים ושבילים, כך גם בלעם הלך יחיד. וכו'.

ונראה שזה עומק דברי חז"ל בזוהר חדש (איכה דף נד:): דהר"ת של איכה י' שבה ב'דד, הוא איבה, ונרמז דבר זה בפסוק העוסק בעונשו של הנחש: ואיבה אשית בינך ובין האשה. והיינו ששורש מידת הנחש "בדידות ופירוד", ובגלל מידה זו נגרם כל חורבן ביהמ"ק, בעוון שנאת חנם כידוע. (וז"ל הזוה"ק שם: איבה הדא הוא דכתיב ואיבה אשית בינך ובין האשה בין סטרא דא ובין סטרא דא אשתכח תמן בחרבן בי מקדשא. ובקרא קדמאה אתרשים כלא למנדע דהאי כ"ה אדביק לה איב"ה רעה דנטיר לה מיומא דאתברי עלמא. איכה ישבה בדד).

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

כוונה במצות מילה

וביום השמיני ימול בשר ערלתו (יב, ג)

ביו"ד (ר"ס רסד) כתב השו"ע: "הכל כשרין למול אפילו עבד אשה וקטן". הרי דקטן הוכשר למול, וצ"ע ממה שפסק השו"ע (או"ח ס' ס"ד) כמ"ד מצוות צריכות כונה, א"כ היאך שרינן לקטן לעשותם והא לאו בר כונה הוא. ומכח קושיא זו ר"ל המנ"ח (ב' סקי"ח) דלמ"ד מילה צריכה כונה, אם קטן מל צריך שוב הטפת דם ברית. אך שבדעת השו"ע עדיין צ"ע, איך סתם דקטן כשר אם צריך שוב הטפת דם ברית.

ולסוברים דמילה אינה גוף המצוה אלא רק הכשר מצוה, ועיקר המצוה היא התוצאה שיהיו מהולים, י"ל שאין כונה מעכבת, דהא מאי דבעינן כונה זהו בעיקר המצוה ולא בהכשירה, כדכתבו הרמב"ן והר"ן והגרעק"א (חולין לא). לענין שחיטה וטבילה, ובע"ז (כוז). כ"כ הגרעק"א ביחוד לענין מילה. אבל לפשוטו שיש מצוה גם במעשה המילה ואינו רק כמכשיר, עדיין קשה איך מועיל ע"י קטן.

ויש לדון בזה בכמה אנפי, חדא דכשכבר נעשה דבר מכח המצוה, כהכא שתינוק מהול לפנינו, שוב א"א לומר שלא נעשתה, ולכן אין כונה מעכבת. וכן הביא השד"ח (כללים מ' סז) מהמלא הרועים (מצוות צ"כ אות ט'), דכשיש רושם מהמצוה אי"צ כוונה, ומנה שם גם למצות מילה. וכע"ז נמצא נמי בקוב"ש כתובות (אות רמח). [אלא שבקוב"ש נראה דהוא רק אם המצוה בתוצאה שהוא מהול].

עוד אפשר ל"עפ"י הראשונים דבמצוות דאית בהו הנאה אין כונה מעכבת. (טז:)
דרשו ד"ששון זה מילה", וממילא כיון שיש בה ששון נימא דאין כונה מעכבת, דשמחת המצוה הויה במקום כונה. אך אולי הא דמהניא הנאה במצוות היינו הנאה גשמית, משא"כ במילה הששון הוא רק מכח המצוה וכלשון הכתוב "שש אנכי על אמרתך" וגו', וממילא אם אינו מכויין לקיום המצוה איך ישיש בקיומה, ואם שש בקיומה ממילא מכויין למצוה.

אמנם י"ל איפכא דאית דסברי דמצטער הרהו כנהנה, דכמו נהנה מהני מדין הרגשה ה"נ צער מהניא מדין הרגשה, ע"י מלא הרועים שם. וגבי מילה אמרו בכתובות (ח). שאין אומרים שהשמחה במעונו דטרידי בצערא דינוקא, א"כ נימא דצער זה נחשב ככונה. ובודאי לסוברים שעיקר המצוה על התינוק, וכדקרינן לה בקידושין כט. מצוות הבן על האב, ל"ח א"כ

(א) רש"י (ר"ה כח סוף ע"א) והראב"ד בכתוב שם (ר"ה שם) והר"ן ז"ל (שם סד"ה לפיכך) והכלבו (סי' סד) והמאירי שם (ד"ה יש מי) בשם יש מי שמודה ורבינו מנוח (פ"ו מחמץ ומצה ה"ג) משם הראב"ד. וכך מוכח דעת קדשו דהמחבר ז"ל בכס"מ (פ"ב משופר ה"ד) ובשו"ע שפסק (תעה ס"ד) חילוק זה להלכה למעשה.
ל"ח ע"י טוב טעם ודעת (רביעאה סי' רסז) כלי חמדה (לך ד' א'), ובאבנ"ז יו"ד (שלט סק"ט) מייתי ראייה לזה ממדרש שיה"ש, וע"י כרם יוסף (ב"ק פח.). ומציינים בזה גם לתו"ט פ"ק דקידושין (משנה ז') אך נראה שאין כוונתו לזה כלל.

התינוק ודאי מצטער והוא ככונה. אלא דלפ"ז תיקשי אמאי לא מהני מתעסק במילה, הא נהי דהמוהל הוי מתעסק מ"מ התינוק הצטער. ועוד שאף גבי נהנה כבר פסק בשו"ע (תעה ס"ד) דהנאה מהני רק היכא שיודע שמקיים בזה מצוה, ותינוק בן ח' ימים פשיטא שאינו יודע. מלבד דהרבה פוסקים כהפמ"ג והגרעק"א (תעה שם) ופנ"י (פסחים קיד:) ס"ל דמצטער אינו ככונה.

גם י"ל דאפילו אם עיקר המצוה היא מעשה המילה, מ"מ כיון דעכ"פ איכא נמי מצוה בהתוצאה סגי בכונה שמכווין בתוצאה. ומה דבשאר מצוות צריך לכיון בשעת עשיית המצוה גופא, הוא משום דאיכא רק למעשה המצוה ולא בתוצאה ממנה, וכגון שופר ולולב וציצית שאחרי המצוה אין תוצאה הנצרכת ממנה. וא"כ הכא יכול אבי הבן נאו התינוק לכשיגדל לכוין על התוצאה שהוא מהול שהיא מכח מצות מילה. וכן נראה כונת החלקת יואב (או"ח ג"ל) בסוף דבריו, ועפ"י מיישב שם גם עצם הנידון איך קטן כשר במילה.

ועוד י"ל דאף למ"ד מצוות צריכות כונה, ואם לא כיון צריך לחזור, לאו היינו שלא קיים המצוה כלל, אלא שחיסר בה דבר המעכב בה כ"כ עד כדי שבגללו צריך לחזור ולקיימה, אבל אם א"א לחזור ולקיים סגי בדיעבד במה שכבר נעשה. נועי' בברכת שמואל בגיטין סי' י' דאפשר דהכי ס"ל. אלא שזה יוכל ליישב בדוחק רק למה אי"צ הטפת דם אם מל קטן, אבל לא יישב לשון השו"ע שאפשר למנות קטן למול.

עוד הביא בשד"ח שם אות ס"א (ד"ה ואני טרם) לטו"א בר"ה כט. דכל מצוה שרק המעשה או החפץ המיוחד הוא ששייך לעשות בו המצוה, וכאכילת קדשים ופסח שדוקא בחתיכה הדיא מקיימים המצוה, אינו מעכב אם שכח לכיון. ודימה זה שם בשד"ח גם למצות מילה.

ועוד י"ל דהנה התוס' בע"ז (כז. ד"ה וכי) כ' דמילה סתמא לשמה קאי, ומש"ה אפילו עכו"ם היה כשר למול אי לאו דמיעטיה קרא, משום דעכו"ם סתמא קעביד כ"ז שאינו עושה לשם הר גריזים. ומעתה פשיטא דיש לנו להכשיר קטן, דגם הוא ודאי עושה בסתמא, ולכך מהני מעשיו וכשר למול, אע"ג דלאו בר כונה הוא למצוות. [נואע"ג דבזבחים ב: כתבו התוס' (ד"ה זבחים) דמעשה קטן לא חשיב "סתמא", כבר כתב בקוב"ש בכתובות (אות רמ"ח) דזה דוקא לענין קדשים. אלא שלפי הגרעק"א דלהלן, שגם במילה נתכוונו התוס' לענין כונת לשמה, עדיין יקשה, אלא א"כ נחלק בתוך כונת לשמה בין מילה לקדשים].

אמנם בחי' הגרעק"א ז"ל בע"ז שם כתב דהך סוגיא לא איירי כלל בדין כונה במצוות אלא בכונה לשמה, ועלה קאמרי התם דלא בעינן בה כונה לשמה, משום דסתמא לשמה קאי. וכע"ז כתב בקוב"ש פסחים (אות קע"א) דלענין כוונת המצוות לא שייך סתמא לשמה. וא"כ עדיין יקשה איך יוצאים ידי כונת המצוות.

והנה החת"ס זיע"א באה"ע (ח"ב קנ ד"ה ועי') כ"כ לענין פדה"ב דאב שליח הבן, אך בליקוטי הערות מייתי משו"ת ארץ טובה (מח ד"ה שוב) וגפן אדר"ת שהקשו מדבריו ביו"ד (סי' רצג) שכתב שא"א לומר כן בשום אופן.

כוונה במצות מילה

[ובמנחת שלמה (ח"ב א') הביא להגר"ח (פ"א מתפילין הט"ו) דנכרי מופקע מעיקר דין עשיית לשמה, וא"כ הרי פקע מיניה גם הך דינא דסתמא לשמן קאי. ולפ"ז צ"ל דדהגר"ח ז"ל יפרש דברי התוס' בכונת המצוה]. אלא דאליבא דהגרעק"א לא תיקשי לן, דאיהו סבר דליכא מצוה אלא בתוצאה כמש"כ לעיל, וא"כ מש"ה אי"צ כונה.

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף וש"ס, בני ברק

**האם מותר לבני ספרד ולהנוהגים כצוואת רבי יהודה החסיד
להסתפר בערב שבת בראש חודש אייר שחל בערב שבת
ובשבת**

דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שְׁבַעַת יָמִים כִּימֵי נְדַת דְּוֹתָהּ
תְּטַמְּא (יב, ב)

בס"ד, יום ד' כ"ח ניסן התשפ"ג

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף
החדש על המועדים ושב"ק, וקובץ מה טובו אוהליך יעקב וש"ס.
לאחר עטירת השלו' והברכה.

לשאלת כת"ר שליט"א בדין תספורת לבני ספרד בר"ח אייר שחל בשבת, האם יש היתר
להסתפר בו או לא, וכן תספורת בר"ח לנוהגים כצוואת רבי יהודה החסיד.

מקור ההיתר שנוהגים להתיר תספורת הוא ממש"כ בהגהות מנהגים סדר אייר אות לו
וז"ל: וכשחל ר"ח אייר בשבת או נושאים, מנהגי דורא, עכ"ל, וכן הובא דבריו בב"ח סי'
תצ"ג, וכתב בב"ח בביאור דבריו בזה"ל: וצריך להתיישב במה שכתוב בהגהות המנהגים
(שם אות לו) דאיתא במנהגי דור"א (מהד' אלפנביין עמ' 148) דכשחל ראש חודש אייר
בשבת אז נושאים בו דממה נפשך אם נהגו לשם היתר עד ראש חודש אייר וראש חודש
אייר בכלל מאי איריא בשבת אפילו אינו שבת נמי ואם לא נהגו היתר עד ראש חודש אייר
אלא מל"ג ואילך אפילו כשהוא בשבת נמי לא ונראה לי דודאי לא נהגו היתר אלא מל"ג
ואילך אלא דמכל מקום סבירא ליה דבחל ראש חודש אייר בשבת מאחר דמיתוספא שמחה
ביום השבת שהוא שבת וראש חודש אין להחמיר באבלות ישנה כולי האי ונושאים בו ואף
על גב דאין נושאים בראש חודש אייר דעלמא שאינו של שבת מכל מקום בחל בשבת נושאים
בו כנ"ל והכי נקטינן ודו"ק, עכ"ל הב"ח.

וכן כתב במג"א סימן תצג סוף סק"ב וז"ל: וכשחל ר"ח בשבת מותרין הכל לישא באותו
שבת עכ"ל, ומקור דבריו ממש"כ בספר המנהגים פסח סק"ל, ומבואר מדבריהם שאם חל
ר"ח אייר בשבת מותר לישא אשה ביום שישי יעו"ש, וכן כתב במקור חיים סק"ב שכן הוא
הסכמת האחרונים, וכן כתב במחצית השקל סק"ב, וכן כתב בשו"ע הרב ס"ח וכתב שאף
להנוהגין איסור גם עד ר"ח אייר מ"מ אם חל בשבת כיון שיש כאן תוספת שמחה שבת
ור"ח יש להתיר להסתפר בער"ש מפני כבוד השבת יעו"ש, וכן כתב לדינא בקיצור שו"ע
סי' קב ס"ו, ובמשנ"ב סי' תצ"ג סק"ה כתב להאי דינא לגבי תספורת וגם לגבי נישואין

שמותר לעשות את הנישואין ביום שישי ואת הסעודה בשבת, ובפרי מגדים א"א סק"ב כתב לבאר כיון שיש ב' קדושת ביום שבת ור"ח לכן מותר לישא אשה ולהסתפר ביום שישי, כיון שמסתפר לכבוד שבת ור"ח ביחד.

וכן הוא מצינו בדברי האחרונים לדין בני ספרד, וכמו שכתב בשיירי כנסת הגדולה הגב"י סק"ד וז"ל: אם חל ר"ח אייר בשבת נושאים בו אפילו לנוהגים בו איסור בחל בחול, ב"ח בשם הגהות מנהגים, ובודאי דנושאים בו דקאמר ביום ששי שלפניו, דביום שבת עצמו אסור לכנוס כמ"ש הרמב"ם והרא"ש וב"ה בא"ה סימן ס"ד ס"ה, ויראה שה"ה להסתפר עכ"ל. וכן כתב בעולת שבת סק"א.

ובפרי חדש סק"ג כתב בזה"ל: כתב הב"ח [בסוף הסימן] דאע"ג דאין נושאים נשים בראש חודש אייר דעלמא, כשחל בשבת מאחר דמיתוספא שמחה ביום השבת שהוא שבת וראש חודש אין להחמיר באבילות ישנה כולי האי ונושאים בו. ומיהו כשחל יום ראשון של ראש חודש אייר ביום ראשון של שבוע לכולי עלמא לא יסתפרו ביום ששי: ודע דתספורת ונושאים הכל דבר אחר וכמו שכתב הב"י [ד"ה ומ"ש ויש], ולפיכך במקום שנוהגים היתר בתספורת הוא הדין לנישואין, עכ"ל, ומבואר דלדינא שרי בנישואין וה"ה בתספורת בער"ח אייר שחל ר"ח בשבת, וכן נראה מדברי המועד לכל חי סימן ו' אות ג', ויבואר לקמן לגבי תספורת בר"ח במקום שנהגו כצוואת ריה"ח, וכן מבואר בעוד אחרונים וכמבואר לקמן.

וחדא לפי שיטת האריז"ל אין להסתפר כלל עד ערב שבועות ממש, ושחל ערב שבועות בשבת, נח' הפוסקים בדעת האריז"ל האם מותר, אבל בר"ח אייר ברור שאסור כ"ש מל"ג בעומר לפי האריז"ל שאסור להסתפר בו.

ואמנם אף שמדברי השו"ע בסי' תצ"ג ס"ג מבואר שמי שנהג להסתפר בר"ח אייר טעות הוא בידו, מ"מ רבים הפוסקים מבני ספרד שכתבו לחלוק ע"ד השו"ע, כן כתב לדינא בשו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תרפ"ז שנשאל על מה שנהגו להסתפר בר"ח אייר אם הוא מנהג הגון או לא, והשיב בזה"ל: אנא עבידנא עובדא בנפשאי ואני מסתפר כל חדש ניסן ור"ח אייר וכן נהגו רוב העולם והטעם כיון שהם אסורים בהספד ובתענית אין אבילות זה שהוא תלוי במנהג נהג בהם וכן כתבו בשם התוספות ומה שכתוב בבית יוסף שמנהג זה הוא בטעות אינו נכון כלל דאפילו לדין שאין אנו נוהגין איסור התספורת אלא עד ל"ג לעומר מ"מ ר"ח אינו בכלל האיסור כיון שהוא אסור בהספד ובתענית שהרי עיקר איסור התספורת אינו מן הדין אלא ממנהג ואתי מנהג ומבטל מנהג בטעמא כל דהו. תו איכא טעמא דאיכא צער בגידול השיער למי שרגיל להסתפר ולא עדיף האי מנהגא ממצות עשה של סוכה דקי"ל מצטער פטור ובל"ג יום רבי טפי והאדם מצטער ובר מן דין אני ראיתי כמה קהלות שלא נהגו מנהג זה כלל ומסתפרים בכל שבוע כפי מנהגם לכבוד השבת וכיון שאין זה קבוע בכל ישראל אף על פי שאותו מנהג שנהגו להסתפר בר"ח אייר לא יהיה מנהג כלל נקיטינן כוותיה דהוי מנהג ממוצע ומינה לא תזוז. וכן מה שנהגו שלא לישא נשים עד ל"ג לעומר בזמן שיש שם סבה וטעם לא חיישינן למנהגא כגון שלא קיים מצות פריה ורביה או שאין

לו מי שישמשנו וכיוצא בו ובתנאי שלא ירבה בשמחה שטעם המנהג הוא מפני השמחה דלא עדיף האי מנהגא מאבילות של ל' יום וברור הוא, עכ"ל הרדב"ז.

וכדברי הרדב"ז כן כתב בשיירי כנסת הגדולה סי' תצג סק"ח שנוהגין להסתפר בר"ח, ויעו"ש באריכות מה שביאר שיש לומר כמה נוסחאות בדברי השו"ע, ע"ש.

וכן כתב בפר"ח עהשו"ע ס"ג וז"ל: ר"ם לונזאנו [שתי ידות נא, ב] כתב דמנהג הגון הוא, וגם הריק"ש [בערך לחם] כתב דכיון שעיקר הדבר תלוי במנהג, במקום שנהגו כך אין מוחין בידם דאדעתא דהכי קבלוה, ויפה כתב. עוד כתב [הר"ם לונזאנו שם] שרדב"ז [ח"ב סימן תרפז] היה נוהג להסתפר בכל חודש ניסן עכ"ל, וכן כתב הריק"ש סימן צח שגם בר"ח סתם שלא חל בשבת שרי להסתפר, והכי מנהגם, יעו"ש.

וכן כתב בשלחן גבוה סי' תצ"ג ע"ד השו"ע שם, והביא לדברי הרדב"ז הנ"ל, וכתב בזה"ל: וכתב בכנה"ג וכך הוא מנהגינו, ובשיירי בהגהת ב"י סוף אות ג' כתב דכן נוהגין רוב העולם ובשאלוניקי לא יש מנהג אחד קבוע, אלא יש שמסתפרים בר"ח אייר והם רובם אפילו יודעי ספר, ויש מייעוט אנשים שמסתפרים יום ל"ד כדברי רבינו וקהל קדוש של אשכנזים דישראל כאן מסתפרים ביום ל"ג ומיעוטא דמיעוטא ראיתי שאין מסתפרין כלל עד ערב עצרת עכ"ל.

ובשו"ת בית דוד סימן רע"ט שמותר הסתפר ביום ר"ח אייר ושכן מנהג שאלוניקי שמותר להסתפר ורק לעשות נישואין אסור, יעו"ש, אך יל"ע ממש"כ בסימן רפ"א שכתב שאסור גם להסתפר ביום ר"ח אייר, אך כמבואר היטב בתשובה בסי' רפ"א שלפי מי שנוהג להסתפר מיום ל"ג בעומר ואילך אסור להסתפר ביום ר"ח אייר ולפי מנהג שאלוניקי היו מסתפרים ביום ר"ח אייר וגם ביום ל"ד בעומר וח"כ לא היו מסתפרים עד ערב שבועות, אך מי שנוהג שבל"ד בעומר אינו נוהג אבילות אסור להסתפר בר"ח.

וכן כתב החיד"א בשו"ת יוסף אומץ סימן מ' סק"ב שכתב בזה"ל: שהיה מנהג בימי העומר להסתפר בר"ח אייר כי ראית בערים האל רבים מיראי ה' שמסתפרים בר"ח אייר עכ"ל, וכן הביא דבריו בבית עובד דיני ספירת העומר אות י', וכן הו"ד במועד לכל חי סימן ו' אות ג'.

וכן כתב בפחד יצחק אות ע' ערך עמר והו"ד בעיקרי הד"ט סימן כא אות ט, והו"ד בכה"ח סק"מ, ושם בריש דבריו כתב שכן מבואר בכנסת הגדולה בהגב"י, ויש לעיין מה ס"ל לכה"ח בהאי דינא ומריש דבריו נראה שרק מהר"ם לונזאנו נהג כן, וכן מוכח ממש"כ בסק"מ"א שמנהג עיר הקודש ירושלים ת"ו למחות במי שרוצה לישא אשה בראש חודש אייר, וכעת נעשה מעשה להחמיר אפילו שהיה אלמון עם אלמנה שימתינו עד יום ל"ד, וכמ"ש בפרי האדמה ח"ג דף מח ע"ב, ובשע"ת אות א', ובספר התקנות ומנהגים של ירושלים בדיני פסח אות סח, ויעו"ש בדברי הכה"ח, [ומ"מ אף אי נימא דניקום להוכיח ראיה מהכה"ח להקל אי"ז ראיה, משום שכידוע הכה"ח לא היה פוסק, ורק מלקט].

אך לדינא בכה"ג אין מקילים כיון שהוא מנהג טעות לפי דברי השו"ע וגם לא מצינו בדברי הפוסקים שנהגו כן לפני זמן השו"ע, וגם דהוא סתירה למנהג וכמ"ש במשנ"ב סקי"ד, וראה עוד בזה בשו"ת בית דוד סי' רע"ו ורע"ז, ובברכ"י סק"ה ובשו"ת טוב עין סימן יח אות פז, ובשלחן גבוה סקי"ב וט"ז, ובחזו"ע יו"ט עמ' רסב, ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ה חאו"ח סימן נה, ע"ש. ולפי"ז לכאורה צ"ב דא"כ בר"ח אייר שחל בשבת, ובע"כ דשאני שבת ור"ח שקדושת השבת והר"ח משפיעה על יום שישי.

ואמנם באליה רבה סק"ז כתב שאין להתיר נישואין וז"ל: שמעתי שהגאון זקני ז"ל לא היה רוצה להתיר לעשות נישואין בר"ח אייר שחל בשבת, אף שהב"ח מתיר, עכ"ל, וא"כ כ"ש לגבי תספורת. וכן כתב בבאר היטב סק"ג בשם האליהו זוטא שלגבי נישואין אסור וה"ה לגבי תספורת.

וכן נראה לדפי דברי השו"ע בסי' תצ"ג ס"ג שכתב בזה"ל: יש נוהגין להסתפר בר"ח אייר טעות הוא בידם עכ"ל, וא"כ לכאורה נראה דה"ה בער"ח אייר החל בשבת, וכן מוכח ממש"כ בב"י שם וז"ל: ויש נוהגים להסתפר בראש חודש אייר לפי שראש חודש הוא כמו יום טוב ואין לנהוג בו דבר שהוא משום אבלות ונראה לי שכיון שלא נהגו רוב העולם כן טעות הוא בידם ואפשר שיצא להם כן ממה שכתב הר"י נ' שועיב (שם) בשם התוספות שמה שאמרו ל"ג לעומר אינו כמו שנוהגים אלא שלשים ושלשה יום כשתסיר שבעת ימי הפסח ושבע שבתות ושני ימים של ראש חודש שהם ששה עשר ימים שאין אבלות נוהג בהם נשאר מן הארבעים ותשעה יום שלשים ושלשה יום עכ"ל ומפני שראו שם דשני ימים של ראש חודש אין אבלות נוהג בהם נהגו בהם היתר והא ודאי שיבוש הוא דלא אמרו דשני ימים של ראש חודש אין אבלות נוהג בהם אלא לנוהגים איסור תספורת עד עצרת דבלא שני ימים דראש חודש משכחת שלשים ושלשה יום אבל לדין דלא נהגינן איסור אלא עד ל"ג יום בעומר בלבד כל שלשים ושלשה יום אסור להסתפר ואפילו בראש חודש, עכ"ל, ומוכח דכיון דהוא מנהג טעות א"כ לא שנא, והארכנו בהאי דיוקא לקמן.

וכן נראה ממש"כ לדינא בשו"ת בית דוד סימן רפא וז"ל: מעשה באחד שהזמין להשיא את בתו בערב חג הפסח ושלח הש"ע לבית החתן וחלתה הכלה ונתעכב הדבר עד מוצאי החג שנתרפאה, ולשאול הגיעו האם יכולים לעשות הנישואין בימי העומר והסכמנו שיכולים לעשות בראש חודש אייר זה שחל להיות בשבת. כי כתב הרב ב"ח. ולכן הסכמנו להתיר בנידון דידן בר"ח זה שחל להיות בשבת, אבל זהו דוקא מפני שכבר התחיל בנישואין, שכבר שלח הש"ע לבית החתן קודם החג כדי להנשא בערב החג, אבל אם לא היה ששלחו הש"ע, לא היינו מתירין, משום שלא שמענו מעולם להתיר בשביל שהוא שבת ור"ח, ואין ראוי לעשות חדשה בארץ דבר שלא נעשה בעיר גדולה של חכמים וסופרים מעולם, וכמש"כ בחק יעקב שם על דברי הב"ח הנזכר, וכל מקום יתפוס כפי מנהגו ובספק אין להחמיר באבילות ישנה דקילא והוא רק מצד המנהג עכ"ל. ומה שכתב ובספק אין להחמיר, נראה דהיינו אם יש ספק במנהג, ובנידון דידן נראה דכל שלא זכרנו שנעשו נישואין בר"ח אייר שחל בשבת, מסתמא לא התירו בזה, כי אי אפשר שלא אירע נישואין

בעיר גדולה כזאת בר"ח אייר שחל בשבת, שהרבה פעמים חל כן, וכיון שלא זכרנו שנעשה נישואין בכה"ג, הרי הוא בודאי שלא התירו כלל, אמנם בהצטרפות הטעם שכבר התחילו הנישואין הסכמנו להתיר. ומטעם זה לא התרנו להם להסתפר באם נהגו איסור תספורת עד לג, משום דלא שייך בתספורת טעמא דכבר התחילו בנישואין, דלא שייך טעם זה אלא לעשיית הנישואין, אבל לתספורת לא שייך, דאין התספורת צורך נישואין עכ"ל הבית דוד בתשובה, ומבואר שיש להחמיר בנישואין כיון שנוהגין עד לג בעומר במנהגי אבילות, ואף אם יש מקום להתיר בנישואין רק בשעת הדחק כמבואר שם אין מקום להתיר בתספורת, דמה תספורת צורך הנישואין, וואמנם אף דיש להשיב ע"ד דחתן דומה למלך, ואכמ"ל, ומש"כ בספרי שירת יוסף עניני נישואין], וכן כתב בספר בית הרואה למהרש"ף דף כו.

וכן נראה להוכיח ממה שמבואר בברכי יוסף סימן תצג סק"י וז"ל: מי שהזמין להשיא בתו בערב פסח וכו', והורה הרב בית דוד סי' רפ"א שישא בר"ח אייר, אך לא יסתפר, הרב מהר"ש פלורנינטין בספר בית הרואה דף כ"ו חלק עליו, דהחתן הוא כמלך ושרי. ע"ש בארוך. והגם שיש לגמגם קצת בדבריו כמבואר למעייין, הדין דין אמת דשרי החתן להסתפר, כן נראה ליו. וכבר ראיתי להרב טור ברקת ומהר"ש שער אריה בחידושי כ"י ומהר"ר ישראל שלמה לינגו בכ"י שדחו בשתי ידים שנהג זה שלא לישא בימי העומר, וכתבו שהוא מנהג חדש, לא שערוהו רז"ל, וכתבו דלפום דינא ודרך האמת אין לו מקום. זהו תורף דבריהם בקיצור. והגם שיש להשיב על כל דבריהם, וגם לפי האמת נראה דיש בו טעם, מ"מ בנדון הנז' וכיוצא בו יש להתיר. ועמ"ש הרדב"ז בתשובה הנז' (אות ה). ודוק היטב כי קצרתני, עכ"ל, ומבואר מדבריו שמעיקר הדין נראה שיש להתיר נישואין, ובכה"ח סי' תצ"ג סקמ"ב הביא דברי הברכ"י הנ"ל וכתב שכן כתב בזכור לאברהם אות ע', ובבית עובד דינים הנוהגים בימי העומר אות ט'.

ובזכור לאברהם שם איתא בזה"ל: הנוהג שלא להסתפר עד ל"ג, כשחל ר"ח אייר בשבת, מותר לו להסתפר ביום ו' שלפניו, הרב שיירי כנסת הגדולה, והרב בית דוד סימן רפא חולק עליו יעיין שם עכ"ל.

ועוד כתב שם בכה"ח סקמ"ב, וכ"ז לנוהגין שלא לישא אלא דוקא עד ל"ג כדברי השו"ע, אבל בלא הכי יש נוהגין לישא עד ר"ח אייר כמו שכתבנו לעיל אות יב יעו"ש, ועיין לעיל סימן תס"ח אות סה, ולענין תספורת כבר כתבנו דהנוהג ע"פ דברי האריז"ל גם חתן לא יסתפר כל ימי הספירה עכ"ד. ומדבריו נראה דהוא היתר רק לגבי נישואין ויש שנוהגין כן, אך אין כן בתור הוראה.

וכן כתב בכה"ח סק"י"ב דסו"ס לפי החשבון הרי הוא בתוך ימי האבל, וסיים בדבריו בזה"ל: אבל בני ספרד אין נוהגין להסתפר ולא לישא רק עד ל"ג ומשם ואילך כדעת השו"ע, ורק בתספורת יש נוהגין להחמיר כדברי האריז"ל שלא לספר עד העצרת וכאשר יבואר לקמן עכ"ל, ומבואר להדיא מדברי הכה"ח דמנהג בני ספרד להחמיר ושלא להסתפר בר"ח אייר, ואינו מטעם האריז"ל, אלא שכך נהגו בני ספרד.

ואמנם יש שהביאו דעת הגר"מ פינשטיין בחוברת תורה והוראה ב' וכן הו"ד בספר בין פסח לשבועות פ"י הערה כב שהיתר זה הוא אף לנוהגים היתר להסתפר אח"ר ל"ג בעומר, ואף לפי בני ספרד, ושוב הודפס כן בשו"ת אגרות משה ח"ט סימן לו, וכן כתב בספר מקראי קודש פסח ח"ב הררי קודש עמ' רכח בשם הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל שמלשון הב"ח שמע שההיתר הוא אף לנוהגים להסתפר מלג בעומר ואילך, ולפי"ז ה"ה בני ספרד יכולים לנהוג בזה היתר, עכת"ד, ואמנם דחוק הוא טובא כיון שבשו"ע לא הזכיר האי היתרא.

ובחזון עובדיה יו"ט עמ' רסב סתם בהאי דינא שיש מקום להקל וז"ל: החרדים לדבר ה' נזהרים גם לגבי גילוח הזקן, שלא לגלח בימי העומר. ואמנם יש אנשים שהדבר קשה להם מאד להמתין כל כך לגילוח הזקן, ולכן נהגו היתר לגלח בראש חודש אייר. וסמכו על הגאון הרדב"ז שהתיר בזה. והנוהגים לחוש לצוואת רבי יהודה החסיד ואינם מסתפרים כלל בשום ראש חודש יכולים להתגלח בערב ראש חודש אייר. ובשנה שחל ראש חודש אייר ביום ראשון יכולים להתגלח בערב שבת שלפני זה. ויש אומרים שאם מצטער הרבה כשאינו מגלח זקנו בעומר, והוא במקום צורך גדול, יש להקל לו לגלח הזקן בכל ערב שבת לכבוד שבת, כי לא דיברו הפוסקים בגילוח הזקן כלל בזמנם. ומכל מקום טוב וראוי מאד להחזיק במנהג זה שלא לגלח גם הזקן. וכן נהגו כיום בני הישיבות ובעלי הבתים הקובעים עתים לתורה. עכ"ל החזו"ע, ונראה מדבריו דיש להתיר רק לאנשים שקשה להם, אבל אין זה היתר לכו"ע. יעו"ש בהערה, וכן כתב הגר"ד יוסף שליט"א בספר תורת המועדים עמ' שיט שיש מתירים בזה.

ובילקוט יוסף ספירת העומר שבועות עמ' תסא כתב, שגם כשחל ר"ח אייר ביום שישי, מנהגינו להחמיר שלא להסתפר ולהתגלח, אך מי שמיקל בדבר אין למחות בידו, שיש לו על מי שיסמוך, אבל השואל יש להורות לו שלא יסתפר עכ"ל, ובהערה שם כתב שהנה דעת מרן השו"ע לאסור שהרי לא חילק בזה בין כשחל ר"ח בער"ש לבין שלא חל בער"ש, אולם דעת הרדב"ז להקל בזה, ולכן מי שמיקל יש לו ע"מ שיסמוך, אבל לכתחילה יש להורות כמשמעות דברי מרן השו"ע, ולא להקל בזה גם בכה"ג, והביא בזה דברי המשנ"ב שבכה"ג שחל ר"ח ביום שישי יש היתר להסתפר בער"ש, וכתב בילקו"י שמדברי מרן השו"ע נראה שאין חילוק בזה, ועוד כתב שם בילקו"י שיש מי שכתב בשם אביו הגרע"י זצ"ל שמי שהיה אנוס מלהסתפר קודם ימי הספירה אפשר להקל לו להסתפר בר"ח, ותספורת מחמת חולי מותרת בימי הימי העומר, וכו' יעו"ש, והעולה מדבריו דלדינא אין להקל בכה"ג, ורק מי שמיקל אין למחות בידו וכמו שמשמע מדברי החזו"ע, וכן אמר בשיעור השבועי במוצאי שבת קודש פרשת שמיני, ושוב נדפס בגליון השיעור השבועי פרשת תזריע מצורע, שמדברי הב"י מוכח להדיא שאין להסתפר בער"ח שחל בשבת, ואף שיש שהתירו להסתפר בכל ר"ח, מ"מ אין המנהג כן, ורק מנהג בני אשכנז להקל בזה, ועוד אמר בזה בזה"ל: מרן השלחן ערוך כתב בסעיף הקודם סעיף ב, ואין להסתפר עד יום ל"ד בבוקר, אלא אם כן חל יום ל"ג ערב שבת, שאז מסתפרים בו מפני כבוד השבת. ע"כ. רואים שמרן חילק בין אם חל ל"ג לעומר ביום רגיל לבין אם חל בערב שבת. ובסעיף הבא

כתב שאותם שנהגו להסתפר בראש חודש זהו מנהג טעות, ומדוע בסעיף זה לא חילק בין אם ראש חודש חל ביום רגיל לבין אם חל בשבת? זו ראייה ברורה שבראש חודש אין להקל אפילו חל בשבת, עכ"ד, ועוד הוסיפו שם העורכים, שבסעיף ב' יש להקל אף שאין ל"ג שלמים, דלא גרע משאר מנהגי אבלות חדשה, שכשיוצאים ממנה בשבת, התירו כבר מבעוד יום. וכמ"ש בחזו"ע אבלות ח"ב עמ' רצו והלאה עפ"ד התוס' מ"ק יט: בשם רבינו יו"ט, דמ"מ יש להקל כדבריו בדבר שהוא מנהג ולא דין גמור. ע"ש, עכ"ד.

וכן כתב הגאון רבי שי יצחק שרגא שליט"א במח"ס תורת העובר, בשם אביו הגר"ב שרגא שליט"א ששמע מהאור לציון שאין להסתפר בער"ח ובר"ח החל בער"ש.

ואולם כתב הגר"מ מאזוז שליט"א בהערות למשנ"ב איש מצליח שם הערה 4, שכן הוא הדין אף לבני ספרד ולא רק למנהג בני אשכנז כמו שכתב בבאר היטב יעו"ש, ועיין עוד בהערות שבסוף משנ"ב איש מצליח, ובשו"ת תפילה למשה ח"ב סו"ס יז כתב להקל בר"ח, וכתב שאולי אך מרן השו"ע שאסר הוא מפני שלא ראה שנהגו כן ואילו היה רואה דברי הרדב"ז שמעיד שנהגו להקל בהרבה מקומות אולי היה מיקל בזה עכת"ד, ואמנם יש להעיר דאכתי אולי היה מיקל אבל למעשה לא היקל בזה מפני החשבון, וממילא א"ש מש"כ בשו"ע שטעות הוא בידם, ועיין. וע"ע בזה בשו"ת דברי ישראל ח"א סימן קכו, ובשו"ת עולת יצחק ח"ב סימן קכד, ובנטעי גבריאל שבועות פ"ב ה"ה.

וכן נראה דעת הגאון רבי יוסף משדי שליט"א בקובץ אליבא דהלכתא חלק פט עמ' פג, כתב שלמעשה יש להקל בער"ח אייר ובר"ח אייר החל בשבת, ושם הביא שהנה בשו"ת הרדב"ז כתב לחלוק עמש"כ בשו"ע ס"ג, וכתב שלמעשה מנהג העולם להקל בזה, יעו"ש. וכן כתב בשו"ת בסוד שיח ח"ב סימן כז שכן הורה הגאון רבי אשר וייס שליט"א שכן הוא הדין לבני ספרד, וכן כתב להביא בספר עיטורי פסח ספירת העומר עמ' רלה, וסתם בזה ולא הביא בזה דברי אחרוני בני ספרד שנח' בזה, וכן כתב הגר"י אוהב ציון שליט"א בשם הגר"ד קוק שליט"א שאין חשש בתסבתספורת וגילוח אף לבני ספרד כיון שאינו אלא מנהג וגם שהאחרונים העידו שמסתפרים בר"ח יעו"ש, נואמנם כ"ז לא נדחק כנגד דברי הב"י ולא זכר דברי הב"י כלל שהוא מנהג טעות] וכן כתב לי לדינא הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א בנו של הגה"צ רבי יעקב יוסף זיע"א, וכן כתב מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אומרה לשמך מס' 201 שכן הוא לבני אשכנז ולבני ספרד והביא דברי הכה"ח בסקי"ב, ואולם שוב שאלתיו בזה, מדברי הכה"ח ועוד שנראה להחמיר בזה, ואמר שצריך בירור עוד בזה, ושוב שאלתיו בזה לדינא, ואמר לי שמדברי השו"ע אין הכרע לכאן ולכאן, וכיון שמדברי האחרונים בני אשכנז ובני ספרד כתבו שהמנהג כן, א"כ לכו"ע נראה שיכול להסתפר בער"ש שהוא ר"ח אייר, וכן כתב בהליכות מועד פסח עמ' תכו שבר"ח אייר שחל להיות בשבת מותר להסתפר ולהתגלח לכו"ע ושכן כתבו על האחרונים ושכן כתב בכה"ח סקי"ב, ובהערה שם כתב שבכה"ח בסוף הדיבור נראה שאין היתר וכתב שם שכוונתו היתה על ראשו הדיבור יעו"ש, וכתב עוד שבשעת הדחק מותר ואפשר להסתפר או להתגלח גם ביום שישי, עכת"ד, ואולם דבריו דחוקים בדברי הכה"ח והמעייין היטב בכה"ח סקי"ב

ובסקמ"ב נראה דלמעשה יש להחמיר בזה לנוהגים להסתפר עד ל"ד. וגם שמדברי השו"ע לא זכר להאי היתרא ולא חילק בין ר"ח לר"ח, ורק בני אשכנז והיוצאים ביד המשנ"ב נהגו להקל בזה, אך אנן לדידן בני ספרד לא נהגו להקל בזה, ורק מי שמיקל בזה אין למחות בידו. וכן נראה ממש"כ דודי הגאון רבי פנחס פרץ שליט"א בשיעורי הראשון לציון ח"ד עמ' רצ"ד שאין להסתפר בר"ח אייר ביום שישי יעו"ש. וכן השיב בשו"ת מעיין אומר ח"ג עמ' קז שלפי דעת מרן השו"ע יש לאסור ולפי הרדב"ז יש להקל, ואני לא מוחה במי שמסתפר.

ושוב שאלתי בזה למו"ח הגאון רבי שמואל יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת ומרבני רמת גן ורב ק"ק בית אל בבני ברק, ומרבני מערב בני ברק, שמורה לדינא שאף לפי דעת השו"ע יהיה מותר להסתפר בער"ש שחל בו ר"ח, ואף שמדברי הכה"ח נראה להחמיר מ"מ הכה"ח היה מקובל, וכן י"ל על עדות בשם הגר"צ אבא שאול זצ"ל די"ל שהוא אזיל לפי הקבלה, וכן נראה בחזו"ע שיש מקום להקל בזה, וגם בילקו"י כתב שהמיקל אין למחות בידו, עכת"ד, ושוב שאלתי האם כן ההוראה לכתחילה ואמר לי שלמעשה כן הדין, אבל מי שיש בידו מנהג להחמיר שיחמיר, [וממילא נראה כל היכא דאיכא מקום צורך אפשר להקל בזה], ושוב הראתי דברי הילקו"י הנ"ל שנראה שיש להחמיר בזה, ואמר לי שקשים טובא דברי הילקו"י הנ"ל שכתב שהשו"ע לא כתב לחלק בין שבת שחל בר"ח לער"ח שחל בשבת, ושדעת הרדב"ז להקל בזה שהרי אין הדברים כן, שהרי אין המח' בשני המקרים. ואמנם אכתי מדברי הכה"ח בסקי"ב נראה דמה שמחמיר בזה אי"ז משום דס"ל הכא כדברי הקבלה.

ושוב ראיתי בגליון עיטורי מרדכי לידידי הרה"ג יעקב מרדכי מאיר שליט"א בדיני תספורת בער"ח אייר החל בשבת, שהביא שם תשובת הגר"י בן נאים שליט"א, שהשיב לדינא שנראה מדברי הכה"ח בסו"ד להחמיר, אך כתב שם שכיון שראינו שיש פוסקים שמקילים, ולכן כתב שם במסקנת הדברים בזה"ל: ולכן נראה הלכה למעשה שמי שמקל יש לו על מה לסמוך, ונכון להחמיר למי שלא קשה לו. ובדרך כלל זה קשה רק לאלה שמתגלחים כל יום ולכן יוכלו לסמוך בשופי על הב"ח ומ"ב וכו'. משא"כ מי שלא מתגלח וגם לא מפריע לו שלא להסתפר ראוי להחמיר, וכוונת המ"ב להקל רק למי שמרגיש שמחה אם יסתפר או יתגלח, אבל אם לא כל כך משנה לו אם יסתפר יתכן שגם להמ"ב ראוי להחמיר, וזיל בתר טעמא. עכ"ל. אך אכתי יש לעיין דכיון שמדברי הכה"ח מוכח דאין הדין כן לפי השו"ע, וקימ"ל כמ"ש בשו"ע שמי שמסתפר בר"ח הרי הוא מנהג טעות, לכן ההלכה לדינא שאין להסתפר בר"ח, ורק מי שקשה לו יכול להקל בגילוח וכמ"ש בחזו"ע.

ושוב נראה לומר שמדברי השו"ע שכתב בסעיף ג' "יש נוהגים להסתפר בראש חודש אייר וטעות הוא בידם" הרי נראה דדוקא היכא דהוא חל בר"ח אייר, אבל היכא דר"ח אייר חל בשבת שאני, והא ראייה דהשו"ע לא כתב להאי דינא, ובע"כ דבכה"ג איכא להקל בזה, מדלא כתב השו"ע שבכה"ג יש להחמיר.

אך יש לעיין בזה טובא דלפי מש"כ שם במשנ"ב סקי"ד וז"ל: יש נוהגים וכו' וטעות הוא בידם - אבאר בקצרה. דלכו"ע נוהגין איסור ל"ג ימים אך יש בזה מנהגים שונים ויש לכל

אחד טעם למנהגו כמבואר בביה"ל יש שבחרו אותן מיום ב' של פסח עד ל"ג בעומר ומשם והלאה עד שבועות לא קבלו עליהו שום איסור אמנם עד ל"ג בעומר אין מתירין שום יום. ויש שניכו ממ"ט ימי העומר ט"ז ימים הראשונים דהיינו עד יום שני של ר"ח אייר ומשם והלאה עד שבועות שהוא ל"ג ימים אין מתירין שום יום (לבד מל"ג בעומר עצמו התירוהו במקצתו ומשום דמקצת יום ככולו) ונמצא מי שאוחז החבל בשני ראשין דהיינו שמיקל בר"ח אייר וגם מיקל מל"ג והלאה טעות הוא בידו, עכ"ל, וא"כ נמצא לדינא דלמעשה יש להחמיר ורק מי שמיקל בזה אין למחות בידו. וכן כתב לי עתה הגאון רבי אליהו בר שלום שליט"א רב העיר בת ים שכן הורה לדינא, וכן אמרו לו שהורה לדינא הגר"א בוטבול שליט"א, וכן כתב לי לדינא הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א במח"ס שו"ת יורו משפטיך, וכן כתב לי עתה מו"ר הגאון רבי שמאי קהת הכהו גראס שליט"א במח"ס שו"ת שבת הקהתי לא כדאי כמ"ש כת"ר עכ"ל, וכן כתב לי הגר"ב חותה שליט"א במח"ס כי בא שבת כי בא מועד, שהוא איסור מוחלט להסתפר בר"ח אף שחל בשבת כמו בשנה זו, א' פשט מרן שאסר בר"ח ולא חילק, ב' לא שמענו ולא ראינו מעולם ספרדים שהקילו בזה. עכ"ל.

ושוב כתב לי הרה"ג מאיר פנחסי שליט"א במח"ס תורת הישיבה, שיש מקום לדון בזה, שכיון שהוא פלוגתא דרבוותא הלא אפילו באבלות חדשה קימ"ל כדברי המיקל אבל כל שכן לענין אבלות ישנה, וכן מבואר בפרי חדש (סי' תצג) שיש לתפוס באבלות זו כדברי המיקל שבכולם. עכת"ד.

ואכן כן כתב בחק יעקב סימן תצג ס"ק ב' שאם חל ר"ח אייר בשבת מותר לישא אשה אף למנהגינו שאוסרין הכל קודם ר"ח וכו' ובספק אין להחמיר באבילות ישנה דקילא והוא רק מצד מנהג עכ"ד ומבואר דיש להקל גם מחמת שהוא אבילות ישנה וגם שהוא משום המנהג, וסק"ז שבספק אין להחמיר באבילות ישנה שקיל והוא רק מצד המנהג יעו"ש, וכן כתב בבאר היטב סק"ג יעו"ש, ובשו"ע הרב סק"ז שכיון שאבילות אינה אלא מנהג בעלמא אין להחמיר בספק יעו"ש, וכן נקט במשנ"ב סק"ז שכיון שהוא מנהג בעלמא אין להחמיר בספיקא, וכן כתב בשער הציון סק"ד בשם החק יעקב, וכן כתב בשו"ת דברי מלכיאל ח"ג ריש סימן כג, וכן כתב לדינא בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סימן קנט יעו"ש, ובספר הל' חג בחג ספירת העומר עמ' סב הערה 37, וא"כ י"ל דה"ה יש מח' בפוסקים שיש להקל וגם בזה אמרינן הלך אחר המיקל באבל, וכ"ש הכא שאינו אלא מנהג, אך י"ל דשאני הכא שהוא מנהג טעות כמ"ש בשו"ע.

אך שוב התבוננתי טובא שיל"ע מדוע השו"ע לא השמיע הרבותא אפילו בר"ח שחל בשבת, שאסור להסתפר ולהתגלח, וצ"ב טובא, ואולי י"ל משום שלא יוצא כך בהרבה שנים, ושוב שאלתי בזה למו"ר הגאון רבי עמרם פריד שליט"א ואמר לי שמשו"ה נראה שאין ראייה מדברי השו"ע דס"ל לאסור ולא להתיר וכמ"ש לקמן, ועיין. ושוב שאלתי להגאון רבי מרדכי גנוט שליט"א בעל מחבר לוח דבר בעיתו מתי בדרך כלל חל ר"ח אייר בשישי שבת, והשיב לי שלפי החשבון הוא יוצא ב28 אחוז מכלל השנים, דהיינו ממוצע של אחת ל3 וחצי שנים, וב14 שנים האחרונות חל כן רק פעם אחת בשנת תש"פ, ולפני כן היה בשנת

תשס"ט, ובעתיד הקרוב יהיה בשנת תשפ"ו, ובשנת תשפ"ז, ובשנת תצ"ג ובשנת תשצ"ג, ולאחר מכן יהיה שוב פער של 7 שנים עד שנת תת. [ומשו"ה ר"ח אייר לא יכול ביום חמישי ושישי משום שפסח אינו יכול לחול ביום רביעי, וכן אין ר"ח אייר יכול לחול בימים שבת וראשון משום שפסח אינו יכול לחול ביום שישי עכת"ד].

ועוד נראה לומר שכיון שבדרך כלל ר"ח אייר שחל בער"ש, חל גם בשבת וגם בערב שבת, וממילא י"ל בשו"ע שכתב שהמסתפרים בר"ח כוונתו לכל ר"ח וממה שסתם איכא הוכחה טובא דבכל גוונא אסור להסתפר, [וכן כתב לי הג"ר אושרי אזולאי שליט"א במח"ס אשרי האיש וש"ס] ועוד י"ל שכיון שר"ח חל תמיד שתי ימים, אז בשו"ע סתם שמי שמסתפר בר"ח טעות בידו, כי בכל מקרה יכול רק בשישי שבת ולא בחמישי ושישי ולא בשבת ובראשון, וממילא הרי מסתפרים ביום שישי ולא בשבת, ולכן השו"ע סתם הכי.

ושוב הראוני שהשיב על הטענה הנ"ל מדוע לא כתב להאי דינא בזה"ל: כי מעולם לא עלה על דעתו שיש כזה צד, כמו שהב"ח עצמו שהבין כמו הבית יוסף התחיל בדבריו "שיש להתיישב במה שכתוב במנהגים", כלומר שזה לא מובן, ושרק במנהגים הובא כזה דבר, אבל מרן לא ראה כזה מנהג ולכן את מה הוא ידחה. עכת"ד הגר"ש ללוש, אך יל"ע דאם השיירי הכנסת הגדולה ועוד אחרונים העידו על המנהג הנ"ל, בע"כ דאולי הוא מנהג קדום, ובזה י"ל דהיא היא כיון דהשו"ע לא ידע על המנהג הנ"ל, אז המנהג הנ"ל השתרש אח"כ, והו"ל בכלל מנהג טעות וכמ"ש בשו"ע.

ומה שהשיירי כנסת הגדולה והפר"ח והשלחן גבוה ועוד כתבו להקל בר"ח שחל בשבת, וא"כ נמצא דחלקו עהשו"ע, י"ל דבלאו הכי אזלי לשטתייהו לחלוק ע"ד דברי מרן השו"ע וס"ל כשיטת הרדב"ז להתיר אף בסתם ר"ח, אך לדידן דאזלינן בתר הוראת השו"ע ופשט המנהג שלא כדברי הרדב"ז ושאיין להקל להסתפר בר"ח אייר בימי הספירה, א"כ ה"ה בר"ח אייר החל בשבת, ושוב [אור לכ"ו ניסן תשפ"ג] אמרתי סברא הנ"ל למורי ורבי הגאון רבי עמרם פריד שליט"א והסכים עמי שאי נימא הכי הרי אסור לבני ספרד להסתפר בר"ח אייר בשנה זו.

והנה במקור האי דינא שהלכה כדברי המיקל באבל, איתא בבכורות דף מט ע"א, ובמועד קטן דף יח ע"א אמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל יעו"ש, והאם הוא אפילו היכא שהוא ביחיד במקום רבים, הנה ראיתי בשולחן המערכת חלק ב' עמ' תרכג שהביא מש"כ בזה בספר שבט יהודה ריש סימן שעה שכתב, ומ"ש מרן הב"י לסמוך על הכלל שהלכה כהמיקל באבל, אחרי נשיקת ידיו נ"ל שאין כלל זה צודק במחלוקת הפוסקים ס"ל להחמיר לא אמרינן האי כללא, וה"ה כשהאחרונים חולקים דנקטינן הלכה כבתראי וכו' יעו"ש, ושכן כתב בשו"ת מחזה אברהם די בוטון סימן טז אות ז שכן מוכח מהב"ח סימן שע"ח יעו"ש, ואמנם הביא שם שהחיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א סימן ב' בד"ה ברם כתב, ומ"ש הרמ"א בדרכי משה סימן שצ אות ה לחלוק על מרן שהתיר לאשה להסתפר אחר שבעה שמכיון דרכים חולקים נקטינן כוותיהו לשרי לן מר דהא דהלכה כד' המיקל באבל היינו ודאי אף דנפשי טפי המחמירים דאי לאו הכי מאי אהני האי כללא, הרי בלא"ה אי נמי הוו

פלגא ופלגא ספקא דרבנן לקולא, ובשל סופרים הלך אחר המיקל, אלא ודאי שגם במקום שרוב הפוסקים מחמירים הלכה כדברי המקילים, וכ"כ בשו"ת גנת ורדים חיו"ד כלל ה' ס"י דאמרינן הכי גם לגבי יחיד המיקל יעו"ש עכת"ד מרן החיד"א, ובשו"ת זרע אמת ח"ב חיו"ד סימן קסא כתב שהלכה כדברי המיקל באבל במחלוקת הפוסקים כל כמה שאינו יחיד במקום רבים אלא רבים כנגד רבים שהם כמעט כמחלוקת השקולה יעו"ש עוד, וכן נראה דהוא לדינא מדברי הראש"ל דכן נקטינן לדינא.

והנה האם כלל זה נאמר גם בחכמי זמנינו, וכן כתב בילקו"י ביקור חולים אבילות עמ' תתא שהלכה כדברי המיקל באבל הוא גם במחלוקת הפוסקים, והביא בזה את דברי הגמ' במו"ק דף יח ע"א אמר שמואל אמר הלכה כדברי המיקל באבל, ויעו"ש בתוס' בדף כד ע"א בד"ה הכי שכתבו בשם בה"ג, דהא דקי"ל הלכה כהמיקל באבל, הני מילי במחלוקת של תנאים, אבל במחלוקת אמוראים לא אמרינן האי כללא, וכן כתבו בתוס' בכתובות דף ד' סוף עמוד א' ועוד, והביא מש"כ בשו"ת מהריט"ץ סימן עח בד"ה והשתא שהביא את דברי התוס' וכתב שלפ"י כ"ש שאין לומר הלכה כהמיקל באבל במחלוקת הפוסקים, ושכן כתב בשו"ת מהרשד"ם חיו"ד סו"ס רא ובשו"ת מהר"א ששון סו"ס קסז יעו"ש.

ובשו"ת הרדב"ז ח"ג סימן תקנח כתב בזה"ל: ולענין פסק ראוי לפסוק כדעת הרמב"ן להחמיר, ואע"ג דאמרינן הלכה כדברי המיקל באבל, לא אמרינן הכי אלא במחלוקת תנאים, ולדעת קצת פוסקים אמרינן הכי גם במחלוקת אמוראים אבל במחלוקת פוסקים לא אמרינן הכי עכ"ל. והנה בב"י סימן שפז כתב במחלוקת הרמב"ם והפוסקים בדין כפיית המטה אם חייב לישן עליה, וכתב בזה"ל: ולענין הלכה כיון שהראב"ד והרמב"ן והרא"ש מסכימים לדעת אחת להקל, הכי נקטינן וכ"ש שהם מקילים וקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל עכ"ד, ושכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף יו"ד סימן שצז סק"ג ושכן כתב בשו"ת תורת חיים חלק ג' סימן ג ובשו"ת דברי אמת סימן ב יעו"ש, ושכן כתב בשו"ת מחזה אברהם די בוטון סימן טז אות ט ובשו"ת אהל יצחק חיו"ד סימן לו ולזו ושכן כתב בשו"ת משנת רבי אליעזר ח"ב חיו"ד סו"ס כג כתב, וכלל מוסכם הוא שהלכה כדברי המיקל אפילו בפוסקים יעו"ש, וראה עוד במה שהאריך בזה בשו"ת יביע אומר ח"ד חיו"ד סימן כט אות ו' יעו"ש. וכן הובא בקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק יח בפסקי הגר"מ שטרנבוך שליט"א אות נז הובא הא דאיתא הלכה כדברי המיקל באבל זה גם במחלוקת בין גדולי ההוראה בזמנינו אם אין המחמיר רבו ע"כ. וראה עוד מה שנתבאר בזה לגבי השתתפות דוד אבל שהוא קרוב לחתן במה שהארכת בזה בקובץ באר התורה מס' קנו יעו"ש באריכות, וא"כ ה"ה להכא דכיון דיש לן להקל אף במח' הפוסקים, והגר"מ שטרנבוך שליט"א ס"ל דאם הוא רבו יש להחמיר ולא אמרינן הלך אחר המיקל, יעו"ש, וא"כ לדבריו מדברי הגרע"י זצוק"ל נראה להחמיר וכמו שנראה בחזו"ע וכמו שהשיב להדיא במעיין אומר, וכן בנו הראש"ל שליט"א אסר ועוד מגדולי הפוסקים, וממילא הנוהגים כמותו צריכים להחמיר בזה, וכ"ש אנן במקום דמרן הב"י זיע"א, שהב"י ס"ל שמנהג הנ"ל הוא מנהג טעות, וממילא נראה דכל מש"כ בחק יעקב דאמרינן הלכה כדברי המיקל באבל וכ"ש דהוא אבילות ישנה,

היינו דוקא דבהצטרפות ב' הטעמים דהוא מנהג טוב, אבל אחר דהשו"ע סתם שבר"ח אייר הוא מנהג טעות, ולא חילק בין ר"ח אייר שחל בשבת, בע"כ דלית האי היתרא ושניהם הוא מנהג טעות.

ושוב שאלתי בזה למו"ר הגר"ע פריד שליט"א האם איכא להקל בהא משום שהלכה כדברי המיקל באבל, ואמר לי שלדינא הוא דוקא במח' תנאים ולא במח' הפוסקים, ושוב שאלתיו מדברי החק יעקב שכתב לומר הלכה כדברי המיקל אף בכה"ג, ואמר לי דאין פוסקים כן, מאידך שוב אמר לי מו"ח הגאון רבי שמואל יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת, שהכא בודאי י"ל הלכה כדברי המיקל באבל, ולכן יש להורות שלכתחילה מותר להסתפר ולהתגלח בר"ח שחל בער"ש והחל בשבת, וכ"ש במקום שהשו"ע לא גילה דעתו להדיא, אך לאמור לעיל יש לומר שהשו"ע סתם וכתב דה"ה בכה"ג וכמ"ש לעיל, וגם דלפי דעת הגרע"י זצ"ל לא אמר הלך במיקל אחר האבל היכן שחולק על רבו, והרי הכא הבאנו דעת הגרע"י להדיא ממש"כ בחזו"ע להחמיר, וכן במה שהשיב במעיין אומר, [ואף שידוע שאין להסתמך ע"ד המעיין אומר לדינא, מ"מ כ"ז היכא דאין לו רגלים לדבר, אבל הכא שיש רגלים לדבר שכן נראה דעת מרן ובפרט שכן ס"ל לבנו של הגרע"י זצ"ל הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א והגאון רבי דוד יוסף שליט"א אפשר להסתמך עליה, ובפרט שכן נראה ממש"כ בשיעורי הראש"ל].

ושוב הראוני שכתב בזה הגאון רבי שמעון ללוש שליט"א במח"ס שו"ת נשמע קולם, וכתב לבאר שכל זה סברת הב"ח, ומש"כ והכי נקטינן דהיינו דוקא במקומו, אבל בודאי שהב"י לא ס"ל הכי, וכתב עוד בזה"ל: גם בלשון הכנה"ג לא כתב אלא שכ"ה במנהגים, כפי שהעתיק כבודו, וי"ל דהיינו במקום שכן נוהגים, ושמא אף במקומו נהגו כן ע"פ מנהגי דור"א הנ"ל, אבל לא לפסוק הלכה בא. וכ"ש שבמקום או בזמן שלא נהגו להקל, אלא נהגו להמתין עד ל"ד בעומר, אין אתה רשאי להתיר בפניהם, והן הן דברי הכה"ח ומרן שליט"א, דלמנהג הספרדים באר"י ליתא להאי מנהגא, אלא נהגו להקל רק לאחר ל"ג בעומר. ודו"ק. (ועל דברי הפר"ח כבר הרחיב מרן שליט"א בשיעור, שנראה שחולק בזה על מרן, ואינו מבאר כן בדעת מרן, ודרכו היתה לחלק כשסבר אחרת. משא"כ בדברי הכנה"ג קשה לומר כן, אלא כפי שביארתי לעיל).

ועוד כתב לבאר הגר"ש ללוש שליט"א מה שחכם אחד רצה לדחות דברי הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א שי"ל שהב"י דיבר על כל שנה, אבל לא בשנה שיש שר"ח בחל ביום שישי, והא ראיה שהרי כשחל ל"ד ביום שבת מקדימים ליום שישי והרי גם שמה אין ל"ג מלאים, וכתב בזה הגר"ש ללוש שליט"א בזה"ל: לא דמי כאוכלא לדנא, דכלל גדול בהלכות אבלות, שאם היום "שיוצאים" מהאבלות חל בשבת או יו"ט, כיון שמן הדין הוא כבר "מחוץ" לימי האבלות, והיה מותר להיות בו מסופר, ורק הוא מנוע להסתפר מפני איסור שבת או יו"ט, לכן "התירו חכמים ביסוד דיני אבלות" להסתפר כבר בערב שבת או חג, מפני כבוד השבת או החג עצמם שהם כבר מחוץ לימי האבלות. ולכן כ"ש לגבי סיום אבלות ישנה, דלא תהא חזקה יותר מאבלות גמורה. משא"כ בנ"ד שמרן הב"י כתב על הנוהגים להסתפר בר"ח "הא

ודאי שיבוש הוא, דלכאורה אמאי "ודאי שיבוש", שמא כמו שיש סברא דאף שמתו גם בר"ח, מ"מ כשחל ר"ח בשבת שיש שמחה כפולה יש להתיר אף שאין ל"ג יום שלימים, שהשמחה כפולה גוברת על הצורך בל"ג שלימים, א"כ הנוהגים כן סוברים צעד אחד קדימה, דאף שמתו גם בר"ח, מ"מ מפני שהוא יום שיש בו שמחה וקצת יו"ט, יש להקל בשבילו, וגם אם היה חולק עליהם שאין זה מספיק, אבל היה צריך קודם לבאר שכנראה זוהי סברתם, ולא לעשות את מנהגם ללא כל יסוד ושהוא משובש מכל וכל ללא קצה ויסוד. ודו"ק. ועכ"פ עיקר דברי מרן שליט"א הם מכח "המנהג הפשוט" בזמננו באר"י, (ומי יודע אם לא גם אצל האשכנזים שבאר"י, אלא שאיני בקי מספיק במנהגיהם ובספרי קיצוריהם מה כתבו בזה, ואם לא כתבו ההיתר, לכאורה זו ראייה שמנהגם כמנהגנו), ובזה קי"ל שאפילו דברים "המותרים" ואחרים נוהגים בהם איסור (ע"פ רבם, לאפוקי ממנהג שטות), אין אתה רשאי להתירם בפניהם. וממה שכל הפוסקים בדורות שלנו לא הזכירו כזה היתר או מנהג באר"י, וכן כתבו שאין להסתפר עד ל"ד בעומר, מבואר שכן הוא המנהג להחמיר, וכמשמעות דברי מרן הבית יוסף. והן הן דברי הכה"ח לענ"ד. עכ"ד דברי הגר"ש ללוש שליט"א. ודפח"ח בחילוק בין יום ל"ג בעומר, להכא שהוא בתוך ימי העומר.

ושוב הראוני עוד מש"כ בזה הגר"ש ללוש שליט"א על הטענה אמאי לא נימא דהוה ספק דרבנן לקולא, והשיב בזה"ל: אין כאן 'ספק' בדבר שהוא מנהג, אלא יש מקומות שודאי נהגו להקל, ובמקומותינו בודאי נהגו להחמיר, שכך מתבאר מדברי הפוסקים שלנו, וכך הבינו הרב כה"ח ומרן שליט"א. וממילא א"א להכריע ספד"ר וכ"ש ספק בדבר שהוא מנהג, אלא יש להכריע, שאין אתה רשאי להתירם בפניהם. עכת"ד הגר"ש ללוש, ודפח"ח.

ושוב ראיתי שכתב ידידי הרה"ג יעקב מרדכי מאיר שליט"א בגליונו הנ"ל, שלכאורה יש לעיין מאי שנא מבעל ברית, וכתב שם, ולכאורה קשה לפי מה שכתב הב"י שיש הכרח שאסור להסתפר בר"ח אייר, דאם נאמר שלא נוהג אבילות ביום ר"ח וכן ביום שבת חסר במנין לג ימים, א"כ ה"ה נאמר שיהיה אסור להסתפר בר"ח אייר שחל בשבת, דאם לא נוהג אבילות בר"ח שחל בשבת, א"כ חסר במנין לג ימים. ושמעתי ליישב שהלא בעל ברית מותר להסתפר בעומר, ולא אומרים שחסר לו במנין לג ימי אבילות וחיוב להשלים, ביאור הדברים שהיו"ט של הברית דוחה את האבילות, ולפי"ז יש מקום לומר שאם ר"ח חל בשבת, הרי"ז כמו יו"ט ומפקיע את חיוב האבילות ואפ"ה לא חסר במנין לג ימי האבילות, כיון שזהו מאורע מיוחד שמפקיע את האבילות. (ונראה שכל דברי הבית יוסף נאמרו רק לגבי ר"ח שהוא יום קבוע, דאם נאמר שלא נוהג אבילות בר"ח, נמצא שביסוד המנהג להתאבל לג ימים, חסר במנין לג ימים, משא"כ לגבי מאורע מיוחד שר"ח אייר חל בשבת, הרי הוא דוחה את האבילות ולא מפקיע במנין הימים), עכ"ד הרה"ג הנ"ל, ועוד כתב שם בהמשך הדברים שכן שמע מהגרמ"ש קליין שליט"א שבר"ח שחל בער"ש מותר להסתפר בין לבני אשכנז ובין לבני ספרד, [וכתב שם עוד שלבני אשכנז הנוהגים כרבי יהודה החסיד מותרים להסתפר מהצהריים כמ"ש בכנסת הגדולה, ויתבאר בזה עוד לקמן] ואמנם יש לומר דשאני בעל ברית שיש לן גילוי מיוחד שהוא כיו"ט, אבל ר"ח ושבת הוא חידוש

שחשיב כיו"ט, דאם חשיב כיו"ט בשו"ע היה צריך לומר להאי לדינא, ומהא דסתם בע"כ דלית חילוק בהא.

והנה עתה השנה שחל ר"ח ביום שישי וביום שבת, יש לדון למחמירים שלא להסתפר בר"ח כמו צוואת רבי יהודה החסיד, האם מותרים להסתפר ביום זה, והאם יהיה מותר להסתפר בער"ח אייר ביום חמישי.

ובספר שיירי כנסת הגדולה סימן תצג הגב"י סק"ה כתב, ומיהו מי שנוהג שלא להסתפר בר"ח כשחל ביום ו' דהא ודאי מודינא שיכול להסתפר ביום שלפניו אחר חצות, וכן הוא מנהגי וכן הוריתי הלכה למעשה עכ"ד, והו"ד בספר שלחן גבוה סי' תצ"ג סקי"ב שמי שנוהג שלא להסתפר בר"ח כשחל ביום שישי משום צוואת ר' יהודה החסיד יכול להסתפר ביום שלפניו אחר חצות, שיירי כנסת הגדולה, וכן מנהגי ג"כ להסתפר ביום שלפני ר"ח וביום ל"ד וערב עצרת עכ"ד, וכן כתב הגר"ח פלאגי בכה"ח סימן כז אות יב, וז"ל: ואפילו כשחל ר"ח בערב שבת דאין מסתפרין כמו שצוה רבי יהודה החסיד, יזהר להסתפר בחמישי קודם חצות עכ"ד.

וכן כתב החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן מ' אות ב') וז"ל: ולמאי דאתאן עלה אני בעניי שמעתי דהוי נהיגי רבנן קשישאי ליזהר שלא להסתפר בר"ח לקיים צוואת ריה"ח, וכת"ר אם תאווה נפשך לחוש לה הנה מה טוב, ולפי דברי הרדב"ז מצי מר להסתפר ערב ר"ח אייר שהוא ניסן ולכבוד ר"ח, ובוה יאחו צדיק דרכו להסתפר וגם צוואת ריה"ח, והביאו בספר עיקרי דינים סימן כא אות ט, עיין להרב יוסף אומץ סימן מ' אות ב' דמאן דחש לצוואת ר' יהודה החסיד שלא לגלח בשום ר"ח יגלח בערב ר"ח אייר עכ"ד.

וכן כתב בספר יפה ללב סימן רס אות ה' שאם חל ר"ח בער"ש או המולד אז יטלם לפני המולד שבזה אין חילוק בין תגלחת הראש לתגלחת הצפורניים חמ"י פ"ג דשבת דף כג ע"ב, וכשחל ע"ש יגלח את שערו יום ה' לפני המולד דחמירא סכנתא ואע"פ דראויה שבת שתגיין עלינו, שב ואל תעשה עדיף, וכן נהגתי וכן נהגו החברים וכ"כ מו"ה בשיירי כנה"ג עכ"ד. וכן כתב בספר שבעים תמרים על צוואת רבי יהודה החסיד יעו"ש. וכן כתב בכה"ח סימן תצ"ג סקמ"ז שהביא דברי השיירי כנסת הגדולה שאפשר להקל בזה, וכן כתב בקובץ מבית לוי מועדים פרק עט הערה ז' בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל שאמר שהנוהגים להחמיר כצוואת רבי יהודה החסיד יכולים להקל ולהסתפר ביום חמישי, וכן כתבתי לעיל שכן כתב בגליון עיטורי מרדכי בשם הגרמ"ש קליין שליט"א.

ואמנם בחכמת שלמה כתב שאין להתיר להסתפר קודם ר"ח, והטעם משום שהתירו בו התירו רק בר"ח ולא קודם לכן יעו"ש, וכן כתב הגר"צ כהן זצ"ל בספר בין פסח לשבועות עמ' רמו שכן ס"ל להקה"י זצ"ל ושכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ש וואזנר זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל שהחוששים לצוואת ריה"ח אין להסתפר לא ביום ה' ולא ביום ו', יעו"ש, וכן כתב הגרמ"מ קראפ שליט"א בספר הלכות חג בחג ספיה"ע עמ' סז שכל ההיתר הוא רק בר"ח עם צירוף שבת אבל לא קודם לכן יעו"ש, וכן נראה לכאורה לדינא ביום חמישי אין להסתפר, וכמו שנראה מדברי המשנ"ב דלא הביא להאי היתרא, אף דמצינו מדברי

הפוסקים שנראה להקל בזה במשנ"ב לא הביאם, וכן ראיתי שהשיב עתה מו"ר הגאון רבי עמרם פריד שליט"א האם פוסקים כדברי השיירי כנסת הגדולה הנ"ל שאפשר להסתפר ביום חמישי, והשיב בזה"ל: המשנ"ב לא העתיקו ונראה שלא פסק כמותו, עכ"ד, ואמנם יש לומר שהספר הנ"ל לא היה לעיני המשנ"ב, ואילו היה רואהו היה חוזר בו, וגם יש לומר שאף במשנ"ב לא כתב להסתפר דוקא בר"ח, אלא כתב שיש להסתפר מפני כבוד השבת ור"ח ואפשר שבכה"ג מותר להסתפר אף ביום חמישי, [אך י"ל דסו"ס לא ס"ל כן למשנ"ב] ועיין.

ואמנם בספר חסד לאברהם סימן טז מבואר שמי שנוהג כריה"ח לא יכול לגלח בר"ח אייר אך אם הוא חל ביום ו' נראה שמותר יעו"ש, וכן בספר בין פסח לשבועות עמ' רמז כתב הגר"צ כהן זצ"ל להוכיח ממש"כ במשנ"ב סי' רס שכתב שיש מקומות שאין מגלחין בר"ח אפילו חל ביום ער"ש כי כן ציוה ר"י החסיד, ואילו בסימן תצ"ג כתב שמסתמא שכשחל ר"ח אייר בשבת אפשר להסתפר ביום שישי ולא העיר כלל מצוואת רבי יהודה החסיד יעו"ש, וכן כתב הגר"מ פינשטיין זצ"ל במאסף לתורה והוראה חוברת ב' עמוד 20 שבכה"ג אין שום איסור אף לרבי יהודה החסיד כיון שלא יכל להסתפר קודם זמנו, יעו"ש, וכן הובא בהר צבי פסח ח"ב עמ' רכח שיש להתיר בכה"ג. וכן כתב בספר הל' חג בחסד בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וכן כתב מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אזמרה לשמך מס' 90 וז"ל: ויש להקשות על דברי המ"ב שהרי תמיד כשר"ח אייר חל בשבת, גם יום שישי שלפניו יהיה ר"ח, וא"כ יוצא שהמסתפר ביום שישי מסתפר בר"ח, ובסי' רס' ס"ק ז' פסק המשנ"ב צוואת ר' יהודה החסיד שיש מקומות שנהגו שלא להסתפר בר"ח, ואילו כאן הוא מתיר להסתפר ביום שישי שחל בו ר"ח אייר. ובפשטות י"ל שר"ח אייר שאני, כיון שלא היה אפשרות להסתפר קודם לכן או אחרי כן, ובאופן כזה לא נאמרה צוואת ר' יהודה החסיד. ולכן אפשר להסתפר ביום שישי גם לפי ר' יהודה החסיד למרות שהוא ר"ח, עכ"ד, וכן כתב בגליון אזמרה לשמך 201 יעו"ש.

ואמנם באשל אברהם כתב שאף הנוהגים כרבי יהודה החסיד מ"מ אפשר להסתפר בליל ל' דר"ח, יעו"ש, וממילא אפשר להקל בכה"ג למחמירים להסתפר בליל שישי, שמליל שישי כבר יש הארת השבת, וכמו שמצינו לגבי כמה דינים. [קריאת מקרא, ועוד].

מסקנא לדינא: בר"ח אייר החל שלא חל בער"ש, אין היתר להסתפר לכו"ע.

ר"ח אייר שחל כמו השנה בערב שבת ובשבת, מנהג בני אשכנז שמותר להסתפר, ויש שהעידו שמנהג בני ספרד שמותר להסתפר, אך מדברי השו"ע והפוסקים נראה שיש להחמיר בזה, ולכן ההוראה היא להלכה למעשה שאין להסתפר ולהתגלח בר"ח אף שהוא ער"ש, [וכמ"ש בכה"ח סק"ב ועוד] אך המקילים בזה יש להם על מה שיסמוכו, ואין למחות בידם, וכן במקום צורך כגון לצורך פגישות וכדו' וכן בעלי תשובה, והמתחזקים בעבודת ה', וכן במקום שלום בית וכדו', יש להורות להיתר.

הנוהגים כרבי יהודה החסיד שלא להסתפר בר"ח, בר"ח אייר יכולים להסתפר בר"ח, ויש
מקילים אף להסתפר ביום חמישי מהצהריים, ויש מחמירים ונוהגים שלא להסתפר אף בר"ח
אייר.

אף שמנהג בני אשכנז להקל בתספורת בער"ח אייר שחל בער"ש, מ"מ אין להקל לשמוע
מוזיקה אף ביום שישי זה מחמת שמחת השבת ור"ח. [והמקילים בזה לשמוע מוזיקה מנגן
וכדו' אין למחות בידם, מחמת כמה טעמים, ואכמ"ל בזה, וכבר הארכתי בזה בכמה דוכתי].

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

פה עיה"ת בני ברק

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת תזריע

יב, ג: וביום השמיני ימול בשר ערלתו.

בשבת [קלב, א] דרשו וביום, אפילו בשבת.

בתורת משה לחת"ס [פרשת שמות ב, ב ד"ה ותרם אותן] כתב בזה"ל כתב הגאון מהריעב"ץ דהיות יום לידתו של משרע"ה בשבת בז' אדר והיה יום מילתו ביום יד אדר בשבת, והיותו נולד מהול כדאיתא בגמ' [סוטה יב, א] הטיפו ממנו דם ברית למחרתו ביום ט"ו, על כן קבעו ב' ימים אלו י"ד וט"ו ימי שמחה ליהודים אלו דבריו ז"ל ודפח"ח. אך על שמחת יום י"ד יש לפקפק, דכיון דלא נימול בו מה שמחת נמצאת, והאריך בזה החת"ס כיד ה' הטובה עליו.

וכדי ליישב קושייתו נקדים מה שכתב בפתחי תשובה [יו"ד רסו, א] בזה"ל עיין בשו"ת רעק"א סימן קעד שנשאל במל בשבת שלא בזמנו אי אמרינן ביה דעביד לא מהני והוי כאילו נחתך העור מעצמו או ע"י עכו"ם דצריך להטיף דם ברית, או כיון דרק יומא קגרים, אין זה בכלל אי עביד לא מהני, והאריך בזה לדחות ראית השואל לסברא זו, וכתב דגם משוחט בשבת אין ראיה דשאני התם דאין העבירה תלויה בשחיטה דאף בנוחרו הוי מלאכת שבת ולא יתוקן הלאו במה דלא מהני, אבל במל בשבת העבירה תלוי במצוה דמילה למאי דקיי"ל מקלקל בחבורה פטור, אלא דמילה הוי מתקן גברא יש לומר בזה דלא מהני וצריך להטיף דם ברית והוי מקלקל ולא נעשה מלאכת שבת. ושוב כתב לעיקר דבמל שלא בזמנו בשבת דמהני אין צריך להטיף דם ברית, דדמי שפיר לשוחט בשבת דגם במילה אף אם נידון דלא מהני מכל מקום לא הוי מקלקל כיון דעתה אינו חסר רק הטפת דם ברית מיקרי מתקן [א"ה בהסרת גוף הערלה ולכן בזה לא אומרים איעביד לא מהני] וראיה מסוגיא דשבת קלג, א ע"ש.

וכתב על זה הפתחי תשובה נראה לכאורה לפי הטעם שכתב רבינו הנ"ל דדמי שפיר לשוחט בשבת וכו', כיון דעתה אינו חסר וכו', לפי זה בנוול מהול דאין צריך רק הטפת דם ברית ואינו דוחה שבת כדאיתא בשבת קלה, וכדלקמן ס"י, אם עבר והטיף ממנו בשבת יש לומר דלא מהני וצריך לחזור ולהטיף דם ברית, דכאן אם נאמר דלא מהני הוי מקלקל גמור, דקודם גם כן לא היה חסר רק הטפת דם ברית וצ"ע עכ"ד.

לפי זה שמעתי מהגאון ר' משה לוונטל שליט"א דאפשר ליישב את קושיית החת"ס. דהנה בפרשת דרכים דן אי ישראל לפני מתן תורה היה דינן כישראלים גמורים או כבני נח וכתב דזו מחלוקת תנאים עיין שם.

ולפי זה אפשר דנסתפק בזה עמרם גדול הדור אי להטיף דם ברית למשה רבינו בשבת, או לא, דאי אנו כבני נח ורק על מילה כבר נצטוו מאאע"ה, ועל שבת בני נח אין מצוין, ממילא

פשוט דצריך להטיף ממנו דם ברית בשבת, ואי אנו נידונין כישראל ואסור להטיף ממנו דם ברית בשבת הרי אם נאמר כהפתחי תשובה הנ"ל דאי עביד לא מהני ונמצא דהוי מקלקל ופטור ולא עביד איסורא וצריך להטיף ממנו דם ברית למחרתו ביום ט"ו כדי לקיים מצות הטפת דם ברית, ונמצא דבאמת הטיפו למשה דם ברית ביום י"ד בשבת וחזרו והטיפו שנית למחרתו ביום ט"ו, לכך עושין יום י"ד וט"ו שמחה ליהודים וכנ"ל ואתי שפיר. [מיהו מלשון היעב"ץ משמע דלא הטיפו רק בט"ו לחוד וצ"ע].

*

יב, ג: וביום השמיני ימול בשר ערלתו.

דרשו חז"ל שבת [קלב, א] וביום אפילו בשבת.

ידוע שבזמן שהתינוק בוכה מייסורי המילה עולים כל התפילות בלי מניעות והוא עת רצון לקבלת התפילות.

ויש לשאול האם מותר להתפלל בשעת הבכי גם כשחל בשבת שבעיקרו הוא אסור בבקשות פרטיות.

מובא בשם הגאון ר' חיים קנייבסקי זצ"ל שכיון שהוא זמן מיוחד לקבלת התפילות מותר לנצל זאת אף בשבת. עוד אמר בשם החיד"א **שהסנדק** כדאי שיכוון ג' דברים בשעת הסנדקאות א. שהתינוק יהיה צדיק ב. שישמור בריתו ג. שיתווסף בו נשמה קדושה, ויש מוסיפין שיהא לו אריכות ימים ושנים.

*

יב, ד: ושלושים יום וגו' תשב בדמי טהרה וגו', ואל המקדש לא תבוא עד מלאת ימי טהרה.

עיינ רש"י בדמי טהרה לא מפיק ה"א, ובדיבור המתחיל שאחריו ימי טהרה מפיק ה"א ימי טוהר שלה. בפירוש באר רחובות כתב ואפשר ליתן טעם לשבח **למה באמת בדמי טהרה לא מפיק ה"א וימי טהרה מפיק ה"א**, משום דכל תלתין ותלתא יומין אף אם תראה לאו כלום הוא [וזהו דמי טהרה], לפי זה לא מוטל עליה לבדוק בכל עת, לא מפיק ה"א, אבל **הימים** מוטלין עליה לממני ולמספר, דכאשר כלו לה תלתין ותלתא יומין לזכר אם תראה אחר כך תהיה תחילת נדה, לכך הוא מפיק ה"א ימי טהרה למימרא בדידה תליא מילתא לממני יומין.

*

פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת מצורע

יד, ג: והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע.

בתורת משה להחת"ס כתב [אמר מן הצרוע] **ולא אמר מן המצורע**, הנה על ז' דברים נגעים באין [ערכין טז, א] ועל חטא לשה"ר **נקרא מצורע** מוציא דיבה רעה כדאיתא בגמרא ערכין טו, ב ובמדרשות, ועל צרות עין **נקרא צרוע** צר עין. והנה במה שישב בדד חוץ למחנה נתכפר חטא לשה"ר ומחלוקות כפירש"י, הוא גרם בדידות בין אנשים, על כן בדד ישב,

וכשנתכפר לו זה ונרפא חטא מצורע, ומותר לבוא אל המחנה אבל עדיין נשאר עליו חטא צר עין והיינו צרוע, על כן ישב מחוץ לאוהל ז' ימים כפרש"י בנגעי בתים אשר לו הבית, מי שייחד ביתו לו לעצמו בצרות עין וניתך ביתו, והכא נמי ישב מחוץ לאוהל וביתו, וחז"ל דרשו אוהל זה אשתו שעב"פ אסור לו שיהנה מאשתו ז' ימים לכפר על שלא רצה שיהנו אחרים משלו, ושפיר כתיב והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע דייקא עכ"ד.

ולהנ"ל שעדיין לא נתכפר לו מצרות עין שבו שמעתי מאמו"ר שליט"א בשם המפרשים שביארו מה שכתוב בפסוק שאחר זה וציוה הכהן ולקח למיטהר שתי ציפורים חיות וגו', ולמה לא לוקח המיטהר עצמו את הציפורים, אלא דאיתא בסוטה [לח, ב] דאפילו עופות מכירין בצרי עין עיין שם. ומפני זה המצורע עצמו אינו מצליח ללכדן ברשתו, ולכן צריך שאחרים יקחו בשבילו עכ"ד.

ולפי זה אפשר לבאר בס"ד באופן נפלא מה דתנן בנגעים [יד, ב] מנודה מביתו שבעת ימים ואסור בתשמיש המיטה, ופירש באליהו רבה להגר"א, שאסור ליכנס לביתו אלא ישב חוץ לביתו, וחוץ לביתו נמי אסור בתשמיש המיטה, והני תרתי שמעינן מאוהל דכתיב וישב מחוץ לאוהל שבעת ימים, ודרשינן מחוץ לאוהל ממש שישב חוץ לביתו, ודרשינן נמי אוהל זה אשתו שאסור בתשמיש המיטה עכ"ל. ולדברי הגר"א שאסור נמי ליכנס לביתו צריך ביאור מה הטעם בזה, אי משום גלות וגרושין מביתו כדי שיתכפר לו הרי זה כבר נתכפר לו במה שישב בדד מחוץ למחנה מושבו, ואי משום שאסור באשתו הלא עתיד ליטהר לאחר זמן מותר בייחוד, כמו שמותר באשתו נדה, אולם להנ"ל ניחא דאסור ליכנס לביתו כדי שדלא יהנה מביתו ומהחפצים שבביתו כדי שיתכפר לו על מה שהיה צר עין ולא רצה ליהנות אחרים מביתו.

*

יד, ד: וציוה למיטהר ולקח למיטהר שתי ציפורים חיות טהורות ועץ ארז ושני תולעת ואזוב.

מפני מה נבדלו המצורע ופרה אדומה בסדר רישום הדברים, שבמצורע נכתב עץ ארז ושני תולעת ואזוב, ובפרה אדומה נאמר ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת, משנשאל על כך ע"י אמו"ר שליט"א הגר"ח קנייבסקי זצ"ל השיב כי על פי מה שכתב בספרו טעמא דקרא מיושבת גם שאלה זו, ואלו תורף הדברים, יש לבאר מפני מה קדמה פה שני תולעת לאזוב, הרי היה לכאורה ראוי לכותבם לפי סדר גודלם כפי שאכן פתח הכתוב בעץ ארז שהוא הגדול אחריו הוא האזוב ולבסוף השני תולעת.

ברם איתא בח' פרקים להרמב"ם וכן [בפ"ב מהל' דעות ה"ב] שכל מידה רעה שקנתה שביתה בלבו של אדם יש לו לתקנה על ידי שיטה עצמו בראשונה עד לקצה השני, ואז יגיע ע"י המידה הממוצעת. כגון אם היה כעסן יפריז תחילה במידת הוותרנות, ואז ימצא עצמו במידה הנכונה השקולה, ולפי זה מבואר אל נכון שכיון שהמצורע נכשל בהיותו בעל גאווה כארז עליו להטות ראשונה לקיצוניות השניה היינו לבחינת שני תולעת ואז יעמוד על דרך הממוצעת כאזוב.

[שוב ראיתי במדרש הגדול דאומר לו מה שני תולעת הזה תחילתו לבן ונשתנה ע"י האור ונעשה שני תולעת, אף אתה שהגבהת עצמך תחילה ונעשית גס רוח עכשיו חזור בך והשכל את דעתך כדי שיקיים עליך אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. לפיכך הסדר הנאמר בו עץ ארז ושני תולעת ואזוב קודם שני תולעת ואח"כ אזוב].

נמצא לפי זה מובן מדוע סדר הדברים נשתנה בין מצורע לבין פרה אדומה, כי המצורע לוקה בשביל היותו בעל גאווה, ויש לו לשוב לפי הסדר הנ"ל, אבל בפרה אדומה נכתב הסדר הראוי לפי גודלם וחשיבותם ראשון הארז אחריו האזוב ולבסוף הקטן שבהם השני תולעת עכ"ד. [ונדפס בפנינים משולחן גבוה כאן]

[והעירו דבתנחומא כאן וכע"ז בשמו"ר סוף פרשה א' מוזכר השפלה כאזוב ולא מוזכר שני תולעת]. ועוד יש להעיר דזה מיישב את הסדר לגבי טהרת המצורע, אך עדיין אין מיושב הסדר גבי בית המנוגע דשם כתיב [יד, נא] ולקח את עץ הארז ואת האזוב ואת שני התולעת, ובפסוק נב שינה הסדר וכתב וחיטא את הבית... ובעץ הארז ובאזוב ובשני התולעת, וה' יאיר עינינו בתורתו.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

וש"ס

קדיש לעילוי נשמת גוי

בתקופת השואה הנוראה שלחו ראשי ה"יודנראט" שבגטו-קובנה את ידידי מר יהודה בייליס להציל ילדים יהודים ולהבריחם מתוך הגטו. הנער יהודה בייליס סחב על כתפיו, בתוך שק ירקות, ילד יהודי קטן והובילו אל מחוץ לגטו, לידיו של כומר קתולי, שהעבירם לידים נאמנות. 22 ילדים רכסו ניצלו כך בזכותם של מר בייליס שיחי' ואותו כומר נוצרי, שחירף את נפשו למען הצלת הילדים מתחת ציפורני הקלגס הנאצי יש"ו. לאחרונה נסע מר בייליס הי"ו לליטא ורצונו הכביר היה לומר קדיש לעילוי הכומר הנ"ל, במהלך טכס רשמי לזכרו של הכומר ובהשתתפות יהודים רבים ולהבדיל גם בני לא ברית. לפיכך שאלני האם אפשר לומר קדיש יתום לע"נ הכומר הלזה, ששם נפשו בכפו למען כ"ב מילדי ישראל היקרים.

לפני יותר מעשרים שנה כתבתי את ספרו של בייליס, 'יודקה', על קורותיו בשואה הנוראה. ספרו האוטוביוגרפי, אותו כתבתי משיחותי הקבועות עימו, תורגם גם לליטאית, לאנגלית ולגרמנית. על בסיס הספר בעברית כתב בייליס ספר נוסף בליטאית המיועד לבני נוער ליטאים הרחוקים מיהדות ומהשואה, בו ההקדמה ההיסטורית ארוכה יותר, נוספו צילומי תעודות ומסמכים בליטאית והתווספו פרקים על יהדות. הוא ליווה משלחות נוער לפולין כאיש עדות והוזמן במשך שנים לליטא להופיע בפני תלמידים ולספר את סיפורו.

רק השבוע, ביום השואה, נודע לי שמר יהודה בייליס נפטר בכ"ז אדר א' התשפ"ב, מותיר אחריו שתי בנות, נכדים ונינים. יהיו הדברים, שכתבתי בשעתו בשעת מעשה, לעילוי נשמתו.

*

תשובה: א] בבואנו לדון בשאלה זו עלינו לעמוד על מספר שאלות. ראשית, האם ישנו לגוי חלק לעולם הבא. שני בקודש עלינו לידע האם ישנו בכלל מושג ושייכות של עליית נשמה אצל נכרי לאחר מותו, ושלישית, האם אפשר לומר קדיש על אדם זר שאינו אביו או אמו, וכדלהלן:

"עולם הבא" בנכרי

ב] האם לנכרים יש חלק לעולם הבא? ומי מהם יש לו חלק לעוה"ב?

איתא בסנהדרין (קה, א): כתיב "בן בעור" וכתיב "בנו בעור", אמר רבי יוחנן אביו בנו הוא לו בנביאות, בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי, הא אחריני אתו, מתניתין מני רבי יהושע היא, דתניא ר' אלעזר אומר "ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלקים", "ישובו רשעים

לשאולה" אלו פושעי ישראל, "כל גוים שכחי אלקים" אלו פושעי עובדי כוכבים, דברי ר"א, אמר לו ר' יהושע וכי נאמר "בכל גוים" והלא לא נאמר אלא "כל גוים שכחי אלקים". אלא "ישבו רשעים לשאולה", מאן נינהו "כל גוים שכחי אלקים". נמצא דנחלקו תנאים האם לנכרי יש חלק לעוה"ב או לא.

ובדברי הרמב"ם בזה רבתה המבוכה. דבפ"ח ממלכים הי"א כתב וז"ל: כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן, הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעולם הבא, והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן. אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת, אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם אלא מחכמיהם, עכ"ל. וכ"כ בפ"ג מתשובה סוף ה"ה ובסוף פי"א מעדות, דלחסידי אומות העולם יש חלק לעוה"ב. וצ"ע דבפי"ד מאיסו"ב ה"ד כתב וז"ל: ואומרים לו [לבא להתגייר] הוי יודע שהעוה"ב אינו צפון אלא לצדיקים והם ישראל, וזה שתראה ישראל בצער בעולם הזה, טובה צפונה היא להם. שאינן יכולין לקבל רוב טובה בעולם הזה כאומות, שמא ירום לבם ויתעו ויפסידו שכר העולם הבא, עכ"ל. ולכאו' סיתרא"ה נינהו, דהכא נקיט דהעוה"ב צפון אך ורק לישראל ולא לנכרים, וצ"ע.

בן והמהרי"צ חיות (יבמות מ"ז א') כתב דצ"ל דט"ס נפלה ברמב"ם בהלכות איסו"ב. וראיתי שציינו שעמדו בזה בצפנת פענח סנהדרין צ' א' ד"ה כל, בתורת אבות פי"א ובשיעורים וחדו"ת מהרב דפוניבז' הגרי"ש כהנמן זצ"ל, ואין ספרים אלו תח"י.

ואכן ברדב"ז בהלכות מלכים שם כתב: וראיתי מי שכתב שאין החלק הזה בגן עדן, שאין ערל נכנס שם (עיין עירובין יט, א) וסימנך "כל ערל לא יאכל בו". נמצא דחלוקים ב' העולמות, ואפשר דזוהי כוונת הרמב"ם בהלכות איסו"ב. ובס' מרגליות הים בסנהדרין שם הביא את דברי הזוהר חדש רות (ע"ח ד') שכתב: כל גוי שיעשה תשובה ויתפרש מע"ז ומעבירה, יעיל הקב"ה ביה רוח קדישא ונפשא קדישא וע"ד יש לו חלק לעוה"ב. ולא עם בני ישראל, אלא חלק בפני עצמו ועולם בפני עצמו. וציין ג"כ לדברי התוס' בע"ז (ה' א' ד"ה אין) דהנשמות של ישראל ושל נכרים אינן בגוף אחד.

וכן מצינו שכתב רבנו הלוצאטו ז"ל בדרך ה' (ח"ב פ"ד אות ז) וז"ל: ואולם לעוה"ב לא תמצאנה אומות זולת ישראל. ולנפש חסידי אומות העולם ינתן מציאות בבחינה נוספת ונספחת על ישראל עצמם ונטפלים להם כלבוש הנטפל לאדם, ובבחינה זו יגיע להם מה שיגיע מן הטוב, ואין בחוקם שישגו יותר כלל, עכ"ד. ולפי"ז יובנו דברי הרמב"ם בשופי.

ג] והנה הרמב"ם נקיט שחסידי אומות העולם הם אלו המקיימים ז' מצוות בני נח. אולם בש"ס לא מצינו שצדיקי אוה"ע הם אלו המקיימים ז' מצוות, ועיין לקמן מקורו הטהור. ואמנם בתוספתא (סנהדרין פי"ג א') נאמר "הא יש צדיקים בעובדי כוכבים שיש להם חלק לעוה"ב", ומלישנא ד"עובדי כוכבים" לכאו' יש לדקדק קצת שיש להם חלק לעוה"ב באופנים מסוימים, הגם שהם עובדי ע"ז. ואולם מסתבר שאינו כן, ועכו"ם הכוונה לנכרים. וכן ראיתי שכ' מו"ר הגר"א ארלנגר זצ"ל בברכת אברהם סנהדרין שם דנראה דט"ס הוא וצ"ל גויים.

והר"מ הוסיף בזה וכתב שעל הנכרי לקיים ז' מצוות מפני שהקב"ה ציוה עליהם ולא מפני הכרע הדעת. והכס"מ נקיט דהר"מ מסברא דנפשיה קאמר. ואולם הביאו בזה דברי מדרש משנת ר' אליעזר שכ' שחסידי אוה"ע הם כשעושים ז' מצוות ב"נ, מכח שציוה אותנו אבינו נח מפי הגבורה, אך אם עשו המצוות מדעת עצמן או ששיתפו שם ע"ז, אין לוקחים שכרן אלא בעולם הזה. וע"ע דברים נפלאים באור שמח איסו"ב שם, דלפי"ד הר"מ י"ל דהא דב"ק ל"ח א' דאין הנכרים מקבלים שכר כמצווה ועושה, היינו כשלא מקיימים משום שכן ציוה ה' למשה רבנו ועושים רק מפני צו ה' לאדם ונח. עי"ש ובספר הליקוטים ברמב"ם מהדורת פרנקל, ובמכתבים בס"ס חידושי מרן הגרי"ז.

והנה כשגוי מקיים ז' מצוות מפני הכרע הדעת, נמצא שאינו חשוב לחסיד אומות העולם. ומדברי מדרש משנת ר"א למדנו שגם נוצרי המקיים מצוות אלו מפני דתו אין לו חלק לעוה"ב, כיון ששיתף שם משיחו וע"ז דיליה במצוותיו. ומצאתי כן בריטב"א (ר"ה יז, א) שכתב דדוקא חסידי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב, "אבל אלו הנוצרים והישמעאלים בכלל מינים הם, וכמו שפירש רש"י דהמינים תלמידי ישו הנוצרי". וע"ע שו"ת הרשב"א (ח"א סי' תי"ח).

דן ואמנם עדיין י"ל מסברה דשאני המציל נפש אחת מישראל, וכ"ש נפשות רבות מישראל, דאפשר ואף אם לא קיים כהלכה את ז' מצוות ב"נ משום צו הקב"ה, עדיין שכרו רב. דאע"פ דאמר קרא "חסד לאומים חטאת" (ועיין ספר היראה בזה), מ"מ ישראל ניצלו על ידו. ויעיין בב"מ קי"ד א' דרבה בר אבוחא אשכחיה לאליהו הנביא דקאי בבית הקברות של נכרים, ובמדרש תלפיות (ענף אליהו ומשיח) הביא שפירשו בזה שהלך אליהו להציל מת גוי שעשה טובה לישראל ממזיקי הגיהנום. וכן בספר חסידים (סי' תש"צ) כתב שאם יש נכרי שעשה טובות לישראל יכולים לבקש מהקב"ה שיקל בדינו, וכן מברכים את חרבונא הזכור לטוב על שדיבר סרה על המן.

וממילא שפיר י"ל שאף אם אין חלק לעוה"ב למציל נפשות מישראל לפי צו הנצרות, מ"מ אפשר להצילו בתפילה מהמזיקים דגיהנום ולהקל בדינו הקשה.

עילוי נשמה בגוי

הן בהאמור לעיל נתבאר שאפשר להתפלל על נכרי שלא יינזק בעוה"ב ושלא תשלוט בו יד גיהנום. אך עדיין עלינו לדעת האם שייך בו ענין עילוי נשמה כפי ששייך בישראל ע"י פעולות הבנים, אמירת קדיש, לימוד תורה ועשיית מצוות לעילוי נשמת הנפטר.

ואלו הם דברי הספר חסידים (שהזכרנום לעיל): "אם יש נכרי שעשה טובות ליהודים, יכולים לבקש מהקב"ה שיקבל בדינו. וכן יכולים לבקש על מומר שעשה טובה ליהודים, וכן אמר ר' יוחנן על חרבונא זכור לטוב לפי שדיבר על המן. אבל נכרי רע וכן מומר רע אין לבקש עליו. ויצחק אמר על עשו "יוחן רשע" (ישעיה כו, י) והשיב לו "בל למד צדק". ודוד שביקש על אבשלום להצילו מדינה של גהינום, כי גרמה של דוד היה, שאם לא חטא בדבר אוריה לא היה אבשלום חוטא. וגר המבקש על אביו ועל אמו לא יועיל להקל בדינם", עכ"ל.

ובראשית דבר מוכח מדבריו שיכולים להמתיק את דין הנכרים בעוה"ב, אך אפשר וזהו דוקא ע"י תפלה, שנתפלל בתפילה ישירה להמתקת דינו. אך קדיש אין עניינו תפילה ישירה לתועלת הנפטר, אלא היא תפילה לרומם ולקדש שמייה רבה, ורק מפני שהנפטר גרם את אמירת הקדיש מתעלה הוא על ידה. ובזה מי יימר לן שעילוי כזה שייך גם בנכרי?!

והנה הספר חסידים כתב מצד אחד שניתן להמתיק את דין שמים של הנכרי, אך מנגד כתב שגר צדק אינו יכול להמתיק את דין הוריו. ותמוה מדוע ייגרע כח הגר מכחם של אחרים המתפללים לנשמת הנכרי? אלא שצ"ל דמש"כ לענין הגר, היינו שימתיק את דינם כדין "בנא כרעא דאבוה", שלכאורה על ידי עצם מעשי הגר וזכויותיו יתווספו להם זכויות בשמי שמים, כבסנהדרין קב, א. וע"ז אמר רבי יהודה החסיד שמכיון וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואינו מתייחס אחר הוריו הנכרים (וכפי שציין שם הגר"ר מרגליות זצ"ל בהערות מקור חסד בשם רמ"א), ל"ש שיעלה במעשיו הטובים את נשמתם. אך אם יתפלל בפירוש להקב"ה שישמרם ויצילם מהמזיקים ויזכה אותם בדינם, תועיל תפילתו כמו כל תפילה להקב"ה.

וכן מוכח לכאן מדברי התוספות בסוטה (י, ב) שהקשו על הא דאיתא שם דדוד המע"ה התפלל שאבשלום ייתיה לעולמא דאתי, דהאיך עשה כן והא אמרו בסנהדרין ק"ד א' דברא מזכה אבא ואבא לא מזכי ברא, ותירצו בחד תירוצא וז"ל: "א"נ מצי למימר הא דאמר אבא לא מזכי ברא היינו משום כבוד אב אין מונעין מלמנותו עם רשעים בלא תפלה, אבל תפלה מועלת, ודוד התפלל על אבשלום, עכ"ל. הרי לנו שהגם שמדין עילוי נשמה ע"י יסוד "בנא כרעא דאבוה" וכדו' ל"ש עילוי נשמה במקומות מסוימים. אך ע"י תפילה, שעניינה בקשה לעילוי נשמה ולא גרמא דעילוי נשמה, שפיר מהני.

והלום נראה לפרש דברי הס"ח מעט באופן אחר. דהנה הבאנו במק"א (במש"כ בגדרי זכויות הקדיש לע"נ הנפטר) את דברי ספר החיים לאח המהר"ל מפראג ז"ל (ח"ב פ"ח), שכתב שרובא דעלמא מתים בשביל חילול ה' המתכפר במיתת האדם, וכשעומד בן החוטא ואומר לפני התיבה שיתגדל ויתקדש שמייה רבה ומתנחם אני על מות אבי, הואיל ושם אביו מתקדש ע"י מיתתו, מיד מתכפר עי"כ עוון חילול השי"ת שעשה אביו, עי"ש. ולפי"ז י"ל דכשגר אומר קדיש לע"נ אביו הנכרי לא יומתק דינו, כיון שאין שייך דעוון חילול ה' מתכפר ע"י מיתה בנכרי. וכמו"כ גם א"נ דהכפרה היא בלא קשר לעוון חילול ה', מ"מ מד' ספר החיים נראה שרק בני משפחה מועילים בהודאתם דהקדיש להנפטר, וכעין דברי הש"ס שמשפחת הרוגי ב"ד מודים לבי"ד ואומרים יפה דנתם. אך בגר, שמבחינת ההלכה לא נחשב לבן משפחת אביו הנכרי, לא יועיל להמתיק דינם בהקדיש, כיון שאינו נחשב לבנו ויל"ע בזה.

ו] אמנם יש להקשות ע"ז מדברי הרמב"ן (בראשית יא, לב), דכתב גבי פטירתו של תרח אבי אברהם וז"ל: "או שמא יש לו חלק לעולם הבא שאמרו חז"ל בזכות בנו", עכ"ל. נמצא שהרמב"ן סבר שדין "בנא כרעא דאבוה" שייך גם בתרח הנכרי.

ואולי י"ל בזה עפ"מ שכתבתי במק"א (עי' בקונטרסי רינת שמואל בפרשת חיי שרה)

דמצינו דאליעזר עבד אברהם נחשב לארור וגם ישמעאל בן אברהם נחשב לזה, ואברהם אמר עליהם "עם הדומה לחמור", וצ"ע אמאי לא נתגיירו, וכפי שאע"ה הכניס רבים תחת כנפי השכינה. ואמרתי בזה דנראה דאיכא ב' דינים בגרות עכו"ם. א) קבלת עול תורה ומצוות והכרה בשלטון הית"ש. ב) כניסה על ידי כך לכלל ישראל. ודין זה מוכח מכמה דוכתי בסוגית גר קטן בכתובות י' א'. וי"ל דהכנסת הגר לכלל ישראל ע"י קבלת עול מלכות שמים היא דוקא כשישנו מושג של "אומת ישראל", היינו ממעמד הר סיני ואילך בהיותם לעם ואומה. אך בזמן האבוה"ק, כשעדיין לא היה כלל מושג של "אומת ישראל", אזי הנכנס תחת כנפי השכינה אינו בן ישראל, למרות שקיבל ע"ע מצוות. ולפי"ז א"ש דאדה"נ ואליעזר וישמעאל קיבלו ע"ע להכנס תחת כנפי השכינה, אך מאחר דזה לא הכניסם לכלל ואומת ישראל, נשאר כבני חם הדומים לחמור. ובוה ביארתי בס"ד אמאי אמרו חז"ל במדרש דהאבוה"ק לא רצו לגייר את תמנע, אשר בעקבות זאת אמרה שאם לא חפצים בה תלך ותדבק בזרעם ונישאה לאליפז. דמהא דרצתה להידבק בזרע האבות מוכח שתמנע לא רצתה רק להכנס תחת כנפי השכינה גרידא, אלא גם להיכנס כחלק מאומת ישראל וזרע ישראל, ולכן האבוה"ק דחוה, כיון שעדיין לא נוצרה לה האומה הישראלית, שאפשר להיות חלק ממנה ע"י גירות. ולפי"ז י"ל דה"ה גבי אברהם, ד"בנא כרעא דאבוה" דל"ש בנכרי הוא דוקא אחר היותנו לאומה ויחס, שאז נאמר שהגר המתגייר חדל להתייחס לאביו הנכרי כיון שנכנס בצל אומת ישראל. אך קודם מתן תורה שפיר נחשב אברהם כבנו של תרח.

ז] ואמנם אמו"ר שליט"א ביאר דברי הספר חסידים באופן אחר, והוא שלאמיתו של דבר לא ראוי שיהודי יעתיר למען המתקת דין הנכרי, ורק בהיותו מטיב ליהודים התירו זאת. אמנם גר, שאביו ואמו לא הביאוהו לחיי ישראל, אי"ז נכון שימתיק דינם, ומה שהטיבו עמו בהיותו נכרי אי"ז נחשב. וכן שמעתי מהגר"י פרנקל שיחי'. אמנם מלשון הספר חסידים "שלא יועיל להמתיק דינם", לא משמע בעניותי כדבריהם.

קדיש על אדם אחר

ח] ובדין אמירת קדיש על אדם שאינו מהוריו כבר נודע דשרי, וכבר דשו ביה רבים. עיין ב"י סוס"י ת"ג ששוכרים אדם לומר קדיש כשהנפטר לא הניח בן אחריו. ויעויין בזה במג"א סי' קל"ב סק"ב ובפתחי תשובה יו"ד שע"ו סק"ז ואבהע"ז פ"ט סק"ב, כף החיים סי' נ"ה אות ל' ואגרות משה יו"ד סי' רנ"ד. וממילא משום זה אין חסרון שהאומר קדיש על גוי שאינו אביו.

הכרעת גדולי הדור

ט] שוב ראיתי מביאים שבשו"ת זקן אהרן (להגאון הנודע מוה"ר אהרן וואלקין זצ"ל אב"ד קרלין, סי' פ"ז) דן בזה וצידד שאפשר וגר מחויב לומר קדיש לע"נ אביו, ומפני שלא יאמרו שע"י שהתגייר נפטר מהחובה לכבד את אביו, וכדברי הרמב"ם בהלכות מלכים וד' גליון רעק"א הנודעים בהלכות כבוד אב ואם שהנכרים קיבלו על עצמם לכבד את הוריהם. ומסקנתו היא שהגר יאמר קדיש באופן שלא יורגש שאומרו על אביו הנכרי. ואף שאנו לא

בקיאים בטיב עליית הנשמה ע"י הקדיש והאם נשמת הגוי תתעלה עי"כ. מ"מ אם לא יועיל - לא יזיק, ואפשר לאומר.

ונדברתי בדבר עם גדולי התורה וההוראה. מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל כתב לי בזאת בזה"ל: "לכאורה לא שמענו קדיש בגוי". וכעו"ז כתב לי הגר"י זילברשטיין שליט"א. מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל השבני דבר ש"קדיש לגוי יעזרו לו כמו כוסות רוח למת... ואפשר לומר קדיש על גוי, אך הקדיש לא יעזור לו". גם הגר"מ גרוס שליט"א אמר לי בזה שמעשה דומה בא לידו, כשגוי עשיר הוריש בצוואתו הון רב ליהודי, שבתנאי שהיהודי יאמר קדיש לעילוי נשמתו. ואמר ע"כ מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאפשר לומר קדיש, אם כי יתכן מאד שהקדיש לא יסייע לנשמת הנכרי. אך גם אם לא יועיל - לא יזיק...

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

בענין המנהג לאסור יולדת בימי טהרה

בְּכָל קֶדֶשׁ לֹא תִגַּע וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֵא עַד מְלֵאת יְמֵי טְהָרָה (יב, ד)

כתב הרמב"ם בהלכות איסור"ב פי"א הט"ו: "וכן זה שתמצא במקצת מקומות ותמצא תשובות למקצת הגאונים שיולדת זכר לא תשמש מטתה עד סוף ארבעים, ויולדת נקבה אחר שמונים, ואף על פי שלא ראתה דם אלא בתוך השבעה, אין זה מנהג אלא טעות הוא באותן התשובות ודרך אפיקורוסות באותן המקומות ומן הצדוקין למדו דבר זה, ומצוה לכופן כדי להוציא מלבן ולהחזירן לדברי חכמים שתספור ז' ימים נקיים בלבד כמו שביארנו".

אכן מנהג זה נהג בהרבה קהילות קדושות, ובספר לקח טוב (לרבינו טוביה מארץ יון) פ' תזריע, כתב על מנהג זה: "הרבה מן החכמים כן נהגו בדורות האחרונים בדורות שלא לשמש עד מלאת ימי טהרה ולא מפני שהוא אסור אלא הרשות בידו", ובאגודה פסחים סי' צ"ו כתב: "נ"ל דמשום הכי רגילות נשים יולדות להמתין לטבול כי יראות פן ישכחו העונה דארבעים לזכר ושמונים לנקבה", וכן נזכר מנהג זה במנהגי מהר"ש סי' תכ"ז, ובמהרי"ל הלכות נדה סי' ה' כתב שכן נכון להחמיר, ובשו"ת מהרי"ק סי' קמ"ד כתב שכן נוהגים "הלועזים", וכן נזכר מנהג זה ברמ"א יו"ד סי' קצ"ד סעיף א', ובב"ח יו"ד סי' קצ"ד כתב שכן הוא "המנהג של רוב ישראל במלכותינו ובשאר מלכויות", וגם בספרד היו שנהגו כן כמ"ש רבינו ירוחם נתיב כ"ו ח"ג, וכן נזכר מנהג זה בשו"ת הריב"ש סי' מ'.

וכן היה מנהג זה במרוקו כמ"ש בספר מלאכת הקודש (על פירש"י עה"ת, לר' משה טולידאנו, מחכמי מרוקו לפני מאתיים שנה) פ' תזריע: "ואנחנו ואבותינו ואבות אבותינו נהגנו על עצמנו חק בל יושבת כסברת רמ"א שכתב דיש מקומות שנוהגין שאין טובלין תוך מ' לזכר ושמונים לנקבה, ואין להתיר במקום שנהגו להחמיר ע"כ, וכבר סיפר לי אחד מרבותי ז"ל שפעם אחת בא אדם גדול מפאס יע"א ועשה מעשה והתיר לעצמו בתוך מ' לזכר או פ' לנקבה, ונשמע הדבר בין החיים לאחד המיוחד מאבותי זלה"ה שהיו בימים ההם וקצף עליו מאד, וכבוד אלקים הסתר הדבר...". והוסיף על זה המעתיק שם: "אמר המעתיק מ"כ בכת"י הרב כמוהר"ר יעקב אבן צור זלה"ה ז"ל המנהג בפאס יע"א כך הוא שאין הנשים טובלות תוך מ' לזכר ופ' לנקבה וכך מ"כ ג"כ בכתב ידו של הרב כמוהר"ר שמואל אבן דאנן ז"ל וכי הוא שימש את הרב כמוהר"ר מנחם סדירו ז"ל והרב כמוהר"ר וידאל הצרפתי ז"ל שכן היו נוהגים בימיהם וכן היו נוהגים בימי מו"ר הרב כמוהריב"ע ז"ל...".

וכן היה המנהג בג'רבא, כמ"ש בספר ברית כהונה יו"ד ערך יולדת: "מנהגינו פה דהיולדת זכר אינה טובלת רק אחרי עבור ארבעים יום..." (אמנם ביולדת נקבה היה להם מנהג אחר). וכן היה מנהג אלג'יר, כמ"ש בשו"ת בית יהודה (דף ק"ט טור ב') במנהגי ק"ק ארגיל סי' ו'.

ס"א: "שמעתי ממורי הרב ז"ל דהיולדת כפי המנהג צריכה לישב ארבעים יום לזכר ושמנים לנקבה לא פחות".

והנה המהרי"ק והריב"ש והב"ח ועוד רבים חתרו הרבה לתת טעם למנהג זה, אמנם מקור המנהג מבואר להדיא בספר הפרדס לרש"י, שכתב שם: "והירושלמי אומר בכל קודש לא תגע זה אישה שנאמר קדש ישראל", וכוונתו היא לברייתא דמסכת נדה (נדפסה בספר 'תוספתא עתיקתא' חלק ה') פ"ג ה"ד דאמרו שם: "בכל קדש לא תגע. אין לה רשות לעלות למטתו של בעלה, ואין קדש אלא מטת בעלה" (וקרא הפרדס לברייתא זו 'ירושלמי' כדרך הראשונים שמכנים כך את כל הספרים שנתחברו בא"י) ^{לט}.

והגאון ר' ראובן מרגליות ז"ל הביא למנהג זה מקור נאמן מהירושלמי כתובות פ"ג ה"א, דאיתא שם: "ועלי זקן מאד וגו' את אשר ישכבון ישכיבון כתיב אמר ר' שהיו הנשים מביאות קיניהן לביטהר לבעליהן והיו משהין אותן ומעלה עליהן הכתוב כאלו הן שוכבין עמן", ולכאורה תמוה מאוד הלשון "ליטהר לבעליהן", וכי יולדת אסורה לבעלה עד שתביא קרבן? ומפרשי הירושלמי לא פירשו בזה כלום, אמנם כן מבואר גם באגדת בראשית פמ"א, דאיתא שם: "א"ר סימון נקיים היו בני עלי מן הדבר הזה... אלא כך היו עושים, לא היו מקריבין את הקרבנות בשעתן, והיו בנות ישראל מביאות תור או בני יונה אצלן בשביל טהרתן, כשם שכתיב ובמלאת ימי טהרה וגו' ותמן כתיב הצובאות פתח אהל מועד, והיו נוטלין ומעבירין השעות ולא היו מקריבין בשעתן, והיו בנות ישראל סבורות שנטהרו והולכות ומשמשות לבתיהן שנאמר זאת אשר ישכבון את הנשים, את העם לא נאמר אלא את הנשים, משכיבין את הנשים עם בעליהן טמאות", ולכאורה גם זה תמוה מאוד.

אמנם להנ"ל הדבר מבואר, דהא רבנן דמערבא דרשו 'בכל קודש לא תגע' על בעלה, ולפי זה כשם שאסורה בקדשים עד שתביא את קרבנותיה כך אסורה בבעלה עד שתביא קרבנותיה, ולכן בזמן הבית נהגו לאסור בתשמיש עד שיקרבו קרבנותיה, ואחר החורבן שאינה יכולה להקריב נהגו על כל פנים לאסרה על בעלה עד מלאת ימי טהרה [אולי היתה להם איזה דרשה להתירה ללא קרבן בזמן שאין בית, אך יותר מסתבר דגם לשיטתם אין זה דרשה גמורה אלא אסמכתא, ולכן אחר החורבן אין כפרתה מעכבת לענין זה, על כל פנים רואים אנו כמה היה מנהג זה חמור בעיני אמוראי א"י, עד שסברו שכך נהגו כבר בזמן השופטים, ופירשו שחטאם של חפני ופינחס היה מה שהכשילו את הנשים לעבור על מנהג זה].

הרי לפנינו שמקור מנהג זה הוא במנהג ארץ ישראל שהיה תפוס ביד בני ארצות המערב (אירופה וצפון אפריקה) מימי אבותיהם הקדמונים שנהגו כמנהג א"י, ומה שכתב הרמב"ם

^{לט} הברייתא דמסכת נדה עתיקתא קדישא היא, והובאו ממנה הרבה דברים בראשונים, אמנם יש בה הרבה חומרות גדולות בענייני נדה, שרובם לא נהגו בישראל אפילו בזמן הראשונים. ומה שכתבו כמה חוקרים לפקפק עליה אין להשגיח בדבריהם כלל, כי מלבד כמה דברים שכנראה הם טעות סופר, שאר הדברים נאמנים ומצאנו בדברי חז"ל הרבה כיוצא בהם.

שכן הוא בתשובות למקצת הגאונים כנראה כוונתו לגאוני א"י או אירופה, כי רחוק שאחד מגאוני בבל יכתוב כן.

ומה שכתב הרמב"ם שהוא דרך אפיקורסות ומן הצדוקין למדו דבר זה, הוא משום שידוע שכך היה מנהג ה'קראים' ימ"ש, וגם הם פירשו כך את הפסוק 'בכל קודש לא תגע', וכמ"ש בלקח טוב פרשת תזריע: "והשוטים אשר באו וחדשו דתות מקרוב באו לא שערום אבותינו ז"ל וטעו לאמר בכל קדש לא תגע זה בעלה", ע"ש שהאריך לדחות פירוש זה, ולכן סבר הרמב"ם שמנהג זה בא מהקראים, אך לפי דברי ספר הפרדס הנ"ל מקור דרשה זו הוא בברייתא דמסכת נדה הנ"ל, וכיום ידוע שמשום מה הקראים אימצו לעצמם הרבה ממנהגי א"י הקדמונים, ואם כן נראה דאדרבה הקראים הם אלו שלקחו זאת ממנהג בני ארץ ישראל הרבנים.

והנה הב"ח כתב על מנהג זה "פורץ גדר ישכנו נחש", אמנם הט"ז יו"ד קצ"ד סק"ג התיר להקל בזה, ובדורות האחרונים בטל מנהג זה ברוב הקהילות משום שראו החכמים שהדור פרוץ ובאין על ידי זה לכמה מכשולות (עי' שו"ת שאלת יעבץ ח"ב סי' ט"ו ופליתי סי' קצ"ד סק"ב ונוב"י קמא יו"ד סי' נ"ד). ותמהו כמה אחרונים כיצד ביטלו מנהג קדום זה, הא אין ב"ד רשאי לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין.

אכן נראה דלפי מה שנתבאר ניחא, דבאמת מנהג זה לא נתקן על ידי איזה בית דין, אלא דאבותינו הקדמונים (לפני אלף חמש מאות שנה ויותר) נהגו כן ע"פ שיטת הירושלמי, כי אז כל דיניהם היו ע"פ הירושלמי, אך אחרי שקיבלו כל ישראל עליהם את מרות התלמוד בבלי נמצא דלדין אין זה לא הלכה ולא תקנה, אלא נהגו כן רק כדי שלא לשנות מן המנהג הקדמון, נמצא דלדין אין זה אלא בתורת מנהג בעלמא, ויש רשות לחכמי הדור לבטל מנהג אם רואים שבאים על ידו לידי מכשול.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

לפרשת תזריע:

הקשר העמוק בין לידת הזכר למילת הבן בשמיני

אִשָּׁה פִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר וּגּוֹ' וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל בְּשֵׁר עַרְלָתוֹ (יב, ג)

"אמר רבי יצחק אמר רבי אמי: אשה מזרעת תחילה - יולדת זכר, איש מזריע תחילה - יולדת נקבה, שנאמר אשה כי תזריע וילדה זכר" (נדה דף ל"א ע"א).

תחילת הפרשה המדברת על טומאת הלידה באשה, מתחילה בענין הזרעת האשה, ומיד מסמיך לה הכתוב את מצות המילה, ש"ביום השמיני ימול בשר ערלתו". וסמיכות הכתובים מוכיחה כי יש קשר בין ענין ה"תזריע" ומצות המילה.

וכדי לבאר את חיבור העניינים, יש להקדים דברי המדרש על הפסוק הראשון בפרשתנו (ויקרא רבה תזריע פי"ד) וז"ל: א"ר שמלאי, כשם שיצירתו של אדם אחר בהמה חיה ועוף, כך תורתו אחר בהמה חיה ועוף, הדא הוא דכתיב: "זאת תורת הבהמה", ואח"כ: "אשה כי תזריע" ע"כ.

הגר"י אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן", מבאר כי בדברי המדרש מונח יסוד עמוק במהות הבריאה והנבראים. והוא, כי לעולם הנברא האחרון מוכיח על כוחו וגדולתו יותר מן הקודמים לפניו.

וזאת כוונת המדרש המתחיל מ"יצירתו של אדם", דכוונתו היא, כי מכיון שהאדם הוא נזר הבריאה, לפיכך נברא הוא רק לבסוף, ביום הששי, להורות כי "אחרון אחרון חביב", וכי גדול הוא במעלה יותר מכל הנבראים שלפניו. ויתירה מזאת, כל מטרת הנבראים שנבראו קודם אליו, מוכיחה כי מטרת בריאתם היא לשרת אותו, ולשמש לו ככלים לעבודת ה' ולמטרתו בבריאה. ולכן גם הפסוקים על לידתו הגיעו לאחר פסוקי הבהמות והחיות, להורות כי גדול הוא מהם.

על דרך זה נבין את מטרת יום השבת, שמגיע לקראת סוף השבוע, להורות כי גדלה מעלתו מכל שאר הימים, ויתירה מזאת, כל שאר הימים הם בגדר "שמשים" ליום השבת הגדול, כי כל ששת ימי המעשה אינם אלא הכנה ליום השבת, שהוא גם תכלית בריאת העולם כדאיתא בחז"ל בכ"מ.

לפי כלל זה, מבאר הגר"י את ענין הזרעת האשה, שאם האשה מזרעת תחילה יולדת זכר, כי כיון שנתבאר כי תמיד האחרון גובר וכוחו גדול, לכן אם תחילה תזריע האשה ואח"כ יזריע הבעל, נמצא שכח הבעל הגיע באחרונה, ולכן יולד מהם זכר, כי הכח המגיע באחרונה הוא הכח הקובע.

כעת נפנה לדברי האור החיים בפרשתינו, המבאר את הפסוק "וביום השמיני ימול בשר ערלתו". ובהקשר לזה ציין הוא את דברי המדרש (ב"ר, תצא פ"ו) "למה התינוק נימול לח', שקנה ה' רחמים עליו עד שיהיה בו כח. וכשם שרחמיו על האדם כך רחמיו על הבהמה שנאמר (אמור כב' כז) ומיום השמיני והלאה ירצה עכ"ל

והקשה האוה"ח: מנין להם לרבותינו כי בדיוק ביום השמיני, ורק מיום זה ואילך, יהיה בו כח לשאת את הכאבים של המילה?

וזה לשונו: "וצריך לדעת, מי גילה סוד זה כי בשמונה ימים יהיה בו כח לא פחות ולא יותר. ונראה, כי כח האמור בדבריהם הוא מה שאמר בזוהר (תזריע מ"ד ע"א, אמור צ"א ע"ב), שהוא כדי שיעבור עליו שבת ותגיעהו נפש החיונית הנשפעת בעולם ביום השבת כידוע, ואז יהיה בן קיימא, והוא שאמרו ז"ל כח החיוני, ותמצא שאמרו ז"ל (ב"ר פ"ו) שקודם שבא שבת היה העולם רופף ורועד, כיון שבא שבת, נתחזק ונח ע"כ. והוא מה שאמרו כדי שיהיה בו כח" עכ"ל האוה"ח.

העולה מדבריו, כי כל מטרת המילה ביום השמיני, היא רק כדי שיעבור על אותו תינוק יום שבת קודש, ואז תווסף בו נפש רוחנית המגיעה לאדם בשבת, וזה מה שיתן לו את תוספת הכח הנצרכת כדי שתתקיים בו מצות המילה.

כעת נוכל לקשר ולחבר חיבור נפלא בין תחילת הפרשה הפותחת ב"אשה כי תזריע וילדה זכר", לבין הפסוק שאחריה: "וביום השמיני ימול בשר ערלתו". דכיון שנתבאר כי יסוד זה של "אשה כי תזריע וילדה זכר", בנוי הוא ומבוסס על הכלל שרק הבא באחרונה גובר, וכלל זה אמור גם לגבי יום השבת, כמבואר בדברי התפארת יהונתן, שלכן שבת מגיעה בסוף השבוע, כי גדולה מעלתה מכל הימים שלפניה.

וזה החיבור והקשר לפסוק הבא אחריו, ש"וביום השמיני ימול בשר ערלתו", שעפ"י דברי הזוהר והאוה"ח, בא אף הוא לבאר לנו את מעלתו של יום השבת הגדול מכל הימים. כי רק בו מגיעה לאדם תוספת וכח רוחני, מה שאין בשאר הימים, ולכן התינוק ימול רק ביום השמיני, כדי שתעבור עליו שבת ורק אז יהא בו כח לקיום מצות המילה. נמצא כי בב' הפסוקים המתחילים את הפרשה, הראשון והשני, נתבארה מעלתה של השבת.

*

לפרשת מצורע:

החושד בכשרים לוקה בגופו

וְנִתְמִי נִגַע צָרַעַת בְּבֵית אָרֶץ אַחֲזַתְכֶם (יד, לד)

במדרש תנחומא (מצורע סי' ד) איתא: "על אחד עשר דברים נגעים באים על אדם וכו', ואף על האומר דבר בחבירו שאין בו, שכן את מוצאת במשה, על שאמר "והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי" אמר לו הקב"ה: בְּנֵי מאמינים הם, דכתיב "ויאמן העם", בְּנֵי מאמינים דכתיב "והאמין בה". אלא צריך אתה ללקות, שכל החושד בכשרים לוקה בגופו, שכן כתיב וכו' "והנה ידו מצרעת כשלג". אמר להם הקב"ה לישראל, ראו מה ביניכם לבין האומות,

החושד בכשרים לוקה בגופו

כשהן חוטאין, בגופן אני נוגע תחילה, ואח"כ בבתייהם וכו'. אבל אתם אם חוטאים, בבתיכם אני מלקה תחלה וכו', ע"כ. מבואר, שהחושד בכשרים לוקה בגופו תחילה.

ודברי המדרש תמוהים מתחילתם לסופם, הא מבואר במדרש זה שההבדל בין האומות לישראל הוא, שבאומות הקב"ה פוגע בהן תחלה ואח"כ בממונם, ובישראל פוגע תחלה בממונם ואח"כ בגופם.

חזינן דאפילו על חטא שהיה מגיע מצד עצמותו עונש של נגעים בגופו, שהרי בני נח נענשין בגופן תחילה, ואם כל זה מפליא הקב"ה ברוב רחמיו לבני ישראל שאינו מעניש אותם בתחילה בצרעת הגוף, רק בנגעי בתים ובגדים,

ולפי כל זה יקשה, מדוע נשתנה הדין של החושד בכשרים שבו לוקה מיד בגופו, הא מאותו טעם היה מן הדין שיהא לוקה תחילה בביתו ובבגדיו.

ונראה לבאר, שהטעם שהחושד בכשרים לוקה בגופו, הוא בגדר מידה כנגד מידה, כמו שהוא רצה להטיל דופי באדם כשר, ולעשות דבר שאינו מתאים, שהוא לתת את הדבר שאינו ראוי, החשד, במקום שאינו ראוי, באדם כשר. כך ינהגו עמו מידה כנגד מידה, ויתנו לו את עונשו שלא בדרך המקובלת.

שכן בדרך המקובלת בדרך כלל, בהנהגת הקב"ה עם ישראל, הקב"ה מעניש את ישראל תחילה בממונם, ורק אח"כ בגופם. ואילו כאן יתן לו ה' את עונשו במקום שאינו ראוי לכאורה לפי הנהגתו שנוהג בעונש בני ישראל, והוא בגופו, וינהג בשינוי עם המשנה, ולכן עונשו הוא בדרך מידה כנגד מידה.

ועוד יש להוסיף ולבאר טעם נוסף לכך שהחושד בכשרים לוקה בגופו, שגם הוי בדרך מידה כנגד מידה. דכמו שהחושד בכשרים נהג בפזיזות, ומיהר להטיל דופי בחושדו בכשרים, ולא בירר ומיצה עד תום את חשדותיו, כך ינהג הקב"ה עמו בעונשו בפזיזות, שאע"פ שדרך הנהגתו בעונש בני ישראל היא שנוהג ה' להענישם תחילה בממונם, במתינות, ורק אח"כ בגופם, עמו ינהג הקב"ה בדרך שונה, בחופזה ובמהירות, ולכן יענישו מיד בגופו.

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

בביאור מה שנאמר זאת תורת היולדת דוקא בקרבן עשיר

בקרוב יולדת נאמר - ובמלאות ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתי לעלה ובן יונה או תר לחטאת אל פתח אהל מועד אל הפהן. והקריבו לפני ה' וכפר עליה וטהרה ממקרה דמיה זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה. ואם לא תמצא ידה די שיה ולקחה שתי תרים או שני בני יונה אחד לעלה ואחד לחטאת וכפר עליה הפהן וטהרה (יב, ו-ח)

והשאלה מפורסמת וכי זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה הוא רק על קרבן עשיר, ואמאי לא נאמר מקרא זה בסוף הפרשה ויהא נכלל בזה גם קרבן עני.

*

זאת תורת היולדת כי רצון השי"ת שיהיו כולם עשירים

בספר אדמור"י בעלזא (ב"ב תש"ן ח"א ע' שכ"א, להרה"ח ר' ישראל קלפהולץ ז"ל) כתב וז"ל כל רצונו של מרן מהר"ש השר שלום מבעלזא זי"ע היתה להשפיע רב טוב לישראל, והראה שעל פי התורה מגיעה עשירות לישראל ואמר כתיב **אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר** וגו' **תְּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֵלָה** וגו' ואת תורת היולדת וגו' ואח"כ כתיב **וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ** **דֵּי שָׁה וְלִקְחָה שְׁתֵּי תָרִים**, ולכאורה קשה מדוע נאמר זאת תורת היולדת לפני שנאמר **וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שָׁה**, אולם הטעם הוא זאת תורת היולדת על פי התורה צריך שיהא לכל יולדת די צרכה להביא קרבן עשיר, אולם אם יתרחש לפעמים שלא תמצא ידה די לה אז גם בשני תורים או שני בני יונה, מכאן מוכח שתורת היולדת היא שיהא לה די צרכה, ואם לא תמצא ידה אינה תורה כלל, היינו התורה רומזת שמן הראוי שיהא לישראל די צרכם בהרחבה עכ"ל, ודפח"ח.

*

תמיהה ממקרא מפורש שנאמר זאת תורת אשר לא תשיג, והישוב לזה

ויש לתמוה הלא מקרא מפורש הוא להלן פרשת מצורע גבי קרבן עולה ויורד של מצורע עני, **זאת תורת אשר בו נגע צרעת אשר לא תשיג ידו בטהרתו (יד, לב)**, הרי שהתורה אמרה זאת תורת גם על מי של תשיג ידו.

ויש ליישב דהא הכי מיירי ממצורע שדיבר לשון הרע והמדבר לשון הרע עונשו גם בעניות וכמבואר בספר הקנה הביאו בשמירת הלשון שער הזכירה פ"ו וז"ל ראה והבן שכל המוציא לשון הרע מפיו נידון בצרעת וכו', א"ל ר' א"כ כל ישראל יהיו מצורעים שהרי בעון לשה"ר גלו ישראל וכו', א"ל שקול העניות כצרעת והרי הוא עני הנמסר בידי אדם וכו', וכן איתא בתיקוני זהר דעון זה גורם ח"ו לעניות, ע"כ מי שרוצה לחיות בטובה ישמור עצמו עכ"ל, ומעתה א"ש דבאמת זאת תורת אשר בו נגע צרעת אשר לא תשיג ידו בטהרתו שכן הוא התורה שיבא לידי עניות.

*

זאת תורת היולדת שיהיה רצונה שהבן יהיה גדול מאד וכרבי שמעון

ונראה עוד עפ"י המבואר במכות יז: אמר רבא דילידיה אימיה כרבי שמעון תליד ואי לא לא תליד, ופרש"י כל שאמו יולדת תבקש רחמים יהי רצון שיהא כרבי שמעון עכ"ל, והריטב"א שם כתב וז"ל ולא גרסינן ואי לא לא תלד כי הרבה יש למטה מרבי שמעון שטוב להם להוליד עכ"ל.

ונראה דרש"י ס"ל דגם אם בסופו של דבר אין אדם משיג כפי מה רצה בתחילת דרכו מועלת לו השאיפה בתחילה להשיג מה, ולכן בתחילת דרכו של אדם צריך שתהא השאיפה והרצון בכל הכוחות ללא פשרות, ובכח הקבלה ללא פשרות יצליח להשיג מה, אבל אם בתחילה אין השאיפה בשלימות לא יצליח להשיג כלל, ועל כן בעת לידת האדם צריך שהשאיפה תהיה שהבן יהיה כרבי שמעון ואי לא לא תליד ובזכות זה יגיע למדרגות. ומעתה נימא דעל כן כתבה התורה זאת תורת היולדת בקרבן עשיר, ללמד כל יולדת שמתפללת על בנה שיהא לה עשירות בדעת לבקש רחמים ותחנונים על הבן הנולד שיהא כרבי שמעון.

*

זאת תורת היולדת לחנך בנה דיש להקפיד בהידור מצוה

או יאמר בדרך זו על דרך המקרא שְׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אֲמֶיךָ (משלי א, ח), זאת תהא תורת היולדת ללמד את בנה, דיש להקפיד בהידור מצוה, ולהוציא דמים על קיום המצוות, ועל כן כתב זאת תורת היולדת דוקא בקרבן עשיר.

*

זאת תורת היולדת לחנך את בנה לטרוח במצוה

או יאמר דבהבאת קרבן עשיר מלבד ההוצאות המרובות איכא טירחא בהבאת הקרבן והמצוה נעשית בדרך טירחא, משא"כ בהבאת עופות ליכא טירחא כולי האי, וזה מה שאומרים זאת תורת היולדת בתורת כוזאת תהא מחנכת את בנה לטרוח במצוות, ואל תיטוש תורת אמך.

*

הקדמת עולה לחטאת ביולדת על שום מה

וּבְמִלֵּאת יְמֵי טְהָרָה לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֹר לְחַטָּאת אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַפֶּה. וְהִקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' וְכָפַר עָלֶיהָ וְטָהַר מִמֶּקֶר דְּמִיָּה זֹאת תּוֹרַת הַיּוֹלֶדֶת לְזָכָר אוֹ לְנִקְבָּה. וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שָׁה וְלָקַחָה שְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכָפַר עָלֶיהָ הַפֶּה וְטָהַרָה (יב, ו-ח)

למה הקדים הכתוב עולה לחטאת

ברש"י פס' ח' עה"פ וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שָׁה וְלָקַחָה שְׁתֵּי תְרִים וּגו' אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וּז"ל אֶחָד לְעוֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת, לֹא הִקְדִּימָה הַכְּתוּב אֵלָּא לְמַקְרָאָהּ, אֲבָל לְהִקְרִיבָה חַטָּאת קוֹדֵם לְעוֹלָה כִּי שְׁנֵינוּ בּוֹבְחִים (צ.) עכ"ל.

*

מה שפירש רש"י דוקא גבי קרבן עני שעולה קודמת לחטאת למקראה

יש להעיר הלא הכתוב הקדים עולה לחטאת גם בפס' ו' גבי קרבן עשיר וכדכתיב תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֹר לְחַטָּאת, וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שָׁה וְלָקַחָה שְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת, וְכָפַר עָלֶיהָ הַפֶּה וְטָהַרָה מִמֶּקֶר דְּמִיָּה זֹאת תּוֹרַת הַיּוֹלֶדֶת לְזָכָר אוֹ לְנִקְבָּה. וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שָׁה וְלָקַחָה שְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכָפַר עָלֶיהָ הַפֶּה וְטָהַרָה (יב, ו-ח)

ובפשטות י"ל דבאמת כוונת רש"י גם על פס' ו' והמתין עד כאן לפרש טעם מה שהקדים עולה לחטאת בתרווייהו.

*

בקרבן עשיר שהעולה הוא כבש

מתייחס מעשה ההבאה על הכבש שהוא גדול

וי"ל עוד דגבי קרבן עשיר כתיב תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֹר לְחַטָּאת אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַפֶּה, וְגַבִּי קֶרְבֵּן עֲשִׂיר וְגַבִּי קֶרְבֵּן עֲשִׂיר כְּתִיב וְלָקַחָה שְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה, וְהִינּוּ דְגַבִּי קֶרְבֵּן עֲשִׂיר הַהִדְגָּשָׁה הִיא עַל פְּעוֹלַת הַהִבָּאָה וְהַכֶּבֶשׂ לְעוֹמַת הָעוֹף גָּדוֹל הוּא, וּבְבוֹאָה עִם ב' הַקֶּרְבָּנוֹת מִתֵּיחֵס עִיקַר הַהִבָּאָה עַל הַכֶּבֶשׂ שֶׁהוּא נִיכָר וְגָדוֹל, וְע"כ הַדְּגִישׁ תָּבִיא דוֹקָא עַל הַכֶּבֶשׂ שֶׁהוּא גָּדוֹל, מִשָּׁא"כ הָעוֹף שֶׁאֵין נִחְשָׁב הַבָּאָתוֹ לְעוֹמַת הַכֶּבֶשׂ, מִשָּׁא"כ גַּבִּי קֶרְבֵּן עֲשִׂיר שְׁנֵיהֶם עוֹפוֹת, וְלֹא הִתֵּיחֵסָה הַתּוֹרָה אֶל מַעֲשֵׂה הַהִבָּאָה, וְעַל כֵּן תִּמּוּה לְמָה הִקְדִּימָה הַתּוֹרָה עוֹלָה לְחַטָּאת.

*

דברי השפתי חכמים דגבי קרבן עשיר עולה קודמת ופליאה על דבריו

בשפתי חכמים כתב וז"ל והא דלא פירש זה לעיל דכתיב תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת, משום דלעיל דין הוא שתקדים לפי שמדבר בעשיר שמביא כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת ואפילו להקרבה עולה קודמת דכבש חשוב יותר, אבל כאן

בעני שמביא שתי תורים או שני בני יונה ששניהם שוין הו"א שגם להקרבה עולה קודמת הואיל והקדימה וכו' לכן פירש לא הקדימה הכתוב וכו' עכ"ל.

ודבריו תמוהים מאד דהלא להדיא בזבחים צ. מייתי ברייתא והקריב את אשר לחטאת ראשונה מה ת"ל שאין ת"ל ללמד שתקרב ראשונה הרי כבר נאמר ואת השני יעשה עולה אלא זה בנה אב לכל חטאות שיקדימו לעולה הבאות עמהן, בין חטאת העוף לעולת העוף בין חטאת בהמה לעולת בהמה ואפילו חטאת לעולת בהמה, ופרש"י חטאת העוף לעולת בהמה כגון יולדת עשירה כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת עכ"ל, ומבואר להדיא דגם בקרבן עשיר העוף שהוא חטאת קודם לעולת הבהמה.

*

בביאור הצורך להקדים עולה לחטאת למקראה

שיטת רש"י - דחידוש למקראה שקריאת התורה צריך להיות כסדרה

ברש"י זבחים צ. ד"ה למקראה הקדימה הכתוב שתהא נקראת בענין תחילה, אבל בעבודתן חטאת קודמת וכדאמרן מזה בנה אב עכ"ל, והקשו התוס' ד"ה למקראה ותימה מה חידוש הוא זה עכ"ל.

ולע"ד רש"י לטעמיה אזיל דבברכות יג. ובמגילה יז: אמרינן לימא קסבר רבי כל התורה כולה בכל לשון נאמרה ופרש"י במגילה שם ד"ה בכל לשון נאמרה לקרותה בכל לשון עכ"ל, ובברכות שם הקשו התוס' ד"ה בלשון הקודש וז"ל ולא נהירא דהא עזרא תיקן קריאת התורה ומקמי דאתי עזרא והיו למה לי, וכן הקשו במגילה שם ד"ה כל התורה.

ונראה מזה דרש"י ס"ל דקריאת התורה מדאורייתא הוא, וכ"כ בברכות ה. ד"ה זה מקרא, **חומש שמצוה לקרות בתורה**, ומעתה חידוש גדול נשנה כאן דקריאת התורה צריכה להיות כסדרה.

ונראה דגם התוס' ס"ל דקריאת התורה צריכה להיות כסדרה, אלא דאינהו לשיטתייהו אזלי דאין מצוה מן התורה בקריאת התורה, וע"כ דהתורה שכתבה סדר זה לאו למקראה היא.

*

קריאת התורה צריכה להיות כסדרה

בשו"ע או"ח סי' ת"צ ס"ה סימן הפרשיות של שמונת ימי הפסח משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא וזה הסדר לא ישתנה וכו' ע"ש, ומקור הדברים במגילה לא. ע"ש.

ובערך לחם שם כתב וז"ל וטעם סדר זה דביום ראשון קורים עניינו של יום ויהי בחצי הלילה וכו', וביום שני קורין פרשה הכוללת כל המועדות וכו', וארבע פרשיות של חול המועד כלן יש בהן יציאת מצרים וקורין אותן בארבעה ימים כסדר שהן כתובות בתורה וכו', ואם טעה ושינה סדר הארבעה ימים של חול המועד אע"פ שלא קראן כסדר שהם כתובות בתורה יצא שאינן סמוכות בתורה מידי דהוי לשמע והיה אם שמוע כדאיתא בסי'

ס"ד ס"א, וכ"ש בזה כיון שלא קראן זו אחר זו ממש, וכן אם טעה והקדים המאוחרת קורא ביום שאחריו פרשה שטעה ושכחה לכתחילה כדי שלא תשתכח לגמרי וכדי שלא יקרא האחת שני פעמים ע"ש, והביאו הפרי חדש שם ס"ה, ובשו"ע הרב ס"ט ע"ש.

וממש"כ דמה שאינו מעכב כיון שאינן סמוכות בתורה, וכ"ש בזה כיון שלא קראן זו אחר זו ממש, ומכאן נלמד דבאופן שקורא הפרשיות בזה אחר זה וכ"ש באותו פסוק ובאותו פרק יתכן דלא יצא ידי חובת מצוות קריאת התורה, ומעתה דבר גדול השמיענו רש"י דהקריאה צריכה להיות כסדר ובלא"ה לא יצא.

*

וכיו"ב מצינו באור זרוע הל' שבת סי' מ"ה וז"ל מעשה היה בקלוני"א באחד שקבל בשבת הראוי לקרות פרשת אמור וכשהגיע שבת הבאה צוה ה"ר אליעזר בר' שמעון זצ"ל להתחיל ולקרותה וגם בהר סיני הראויה להקראות באותה שבת ושלא לדלג פ"א מן התורה לפי כי מימות משה רבינו נתקן לקרות התורה בפרשיותיה ולהשלימה בכל שנה ושנה כדי להשמיע לעם מצות וחוקים וכו', אלמא דאין מדלגין סדר השיר וכ"ש סדר הפרשיות שהיא תורת יוצרנו חקים ומשפטים ע"ש, והביאו הרמ"א בסי' קל"ה ס"ב ובמ"ב שם ס"ק ח'.

*

שיטת התוס' - דחידוש למקראה דיולדת צריכה להקריש עולה קודם לחטאת

התוס' בזבחים צ. ד"ה למקראה כתבו וז"ל ומפרש ה"ר חיים להקדישה תחילה שיקדיש העולה קודם לחטאת אבל להקריב חטאת קודמת, והא דתנן וכן בהקדישה (היינו מתני')

^מ מעשה היה בשנה זו שביום ו' של פסח ערב שביעי של פסח שקריאת היום היא במדברא, וקראו בטעות פסל לך ולא נזכרו רק לאחר התפילה, והורה הגאון רבי מרדכי גרינפלד שליט"א שאין צריך לחזור ולקרוא, כיון דעיקר הקריאה בפרשיות אלו הוא הזכרת חג הפסח וכל סדר הקריאה בפרשיות אלו אינו אלא לכתחלה, ואמר לי שהורה כן עפ"י מש"כ בשערי אפרים שער ח' סי"ז שכתב וז"ל יום ג' של פסח שהוא יום ראשון דחול המועד מוציאין ב' ספרי תורה וכו' האחד קורין שלשה בפרשת קדש לי וכו', ואם טעה וקרא בשאר אחד מהפרשיות הקבועים לפסח אם גמרו הקריאה של הד' ובירך ברכה אחרונה א"צ לחזור, וע"ש בס"כ.

והוסיף ואמר לי דבשו"ע הרב ס"ט כתב וז"ל אבל בד' ימי חולו של מועד קורין כסדר שהן כתובות בתורה ואם טעה והחליף פרשת יום אחד מהם בפרשת יום חבירו אע"פ שלא קרא כסדר שהן כתובות בתורה יצא כמו שנתבאר בסי' ס"ד לענין סדר פרשיות של קריאת שמע עכ"ל, ומשמעות לשונו דדמיא לגמרי לדין שמע והיה אם שמוע, ומעתה בשאר הימים יוכל להשלים פרשה זו ביום שלאחריו אבל פרשת במדברא כיון שאין מתי להשלים יצטרך לקרוא שוב ביום זה.

ואמר לי דבפשטות כל כוונת שו"ע הרב לא היתה אלא לדין זה דכסדרן, אבל גבי השלמה כל חד כדינו דלגי ק"ש כיון שיש חיוב לקרות פרשיות אלו בדווקא צריך לקרוא כל הפרשיות משא"כ לגבי קריאת פרשיות דפסח דהעיקר הוא הזכרת הפסח.

ודבר אמת היתה בפיהו שמקור דין זה שהשו"ע הוא מהפרי חדש שהביאו מהערך לחם ובערך לחם מבואר להדיא בדבריו דכל דין השלמה ביום שלמחרת הוא לכתחילה.

שוב ראיתי דמבואר כן להדיא בשלמי חגיגה עמ' רפ"ט סי' ז' אות ג' וז"ל אם במקום במדברא טעה והתחיל לקרות באחת משאר הפרשיות כל עוד שלא בירך הג' ברכה אחרונה יגלול הס"ת ויקרא פרשת במדברא, ואם נזכר אחר שכבר גמר הג' ובירך עלתה להם הקריאה עכ"ל.

שם פט. דגם בהקדש צריך להקדיש חטאת קודם לעולה), מתני' לא מיירי ביולדת עכ"ל ע"ש.

*

הקדים עולה לחטאת לרמז על ההודאה לה' שתוקדם לכל דבר

ויש לומר בדרך רמז מה שהקדים עולה לחטאת למקראה, ללמדנו בא כי הפנימיות של קרבן עולה שבא נדבה להודאה לה' צריך שיקדים לכל דבר, ויומתק מאד לשיטת התוס' דשאני קרבן יולדת דצריך להקדיש העולה קודם החטאת ללמדנו כי נצרך להתעצם מאד בהודאה על הכל, ובאמת נהגו ישראל בכל הדורות לעשות סעודת ישוע הבן להודות לה' על הישועה שנושע ממעי אמו כמבואר בב"ק פ. ובתוס' שם ד"ה לבי ישוע הבן וז"ל ור"ת פירש שנולד שם בן ועל שם שהולד נושע ונמלט ממעי אמו כדכתיב והמליטה זכר נקט לשון ישועה והיו רגילין לעשות סעודה עכ"ל.

*

להאמור יבואר בדרך רמז מה שפירש רש"י כן דוקא גבי קרבן עני

ובדרך זה יש להוסיף בדרך רמז דלזה כתבו רש"י דוקא גבי קרבן עני לרמז דגם עני שאין לו מה יאכל ישמח מאד במתן חלקו ולא יתאונן על מר גורלו מאין לי לחם לאכול לילדים אשר נתן לי ה', וידע דמאן דיהיב חיי יהיב מזוני, פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון.

*

רמז נוסף על הקדמת מקרא עולה לחטאת, וההרגשה בקרבן עני

שעיקר העבודה יהיה בבחינת אהבה

י"ל עוד עפ"י ד הרבי מלובלין זצ"ל בספרו דברי אמת ריש פרשת כי תצא וז"ל דשמעתי מן הרב ר' זושא זיחי' על יראי חטא ימאסו פירש שימאס מדריגת יראה כי עיקר העבודת מאהבה ע"ש, וכ"כ בספרו זכרון זאת ריש פרשת ואתחנן ע"ש.

ומעתה יש לומר דבא הכתוב להשמיענו דביולדת איכא ב' קרבנות והם ב' עבודות קרבן חטאת לכפרה והוא בחינת יראת חטא ותשובה על מעשים אשר לא טובים, וקרבן עולה לנדיבות הלב ושאיפה להתקרבות לה', ובא ללמדנו שהעיקר הוא להתגבר בבחינת קרבן עולה ולהקדימו בסדר העבודה כי עיקר העבודה הוא מאהבה, ובזה יוצדק מה שכתבו רש"י בקרבן עני דוקא לרמז על דור עני עקבתא דמשיחא, ודוקא בדור זה יתחזקו להקדים עבודת אהבה ולהחשיבו יותר מעבודת היראת חטא ודו"ק.

*

רמז נוסף על הקדמת מקרא עולה לחטאת, וההרגשה בקרבן עני

עוד יש לומר רמז נוסף דהא עיקר הקרבן בא על השבועה שלא תזקק לבעלה, ועתה בבואה להתיר שבועה זו, בא הכתוב לומר דיש ליתן דגש על קרבן עולה להיות הכל צורך גבוה כליל לאישים, וכידוע מאמרו של הרה"ק מרוזין זצ"ל (נר ישראל ויקרא) עה"פ הנאמר

הקדמת עולה לחטאת ביולדת על שום מה

בְּקִרְבָּן עוֹלָה וְשָׁחַט אֶתְּךָ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לְפָנַי ה' (ויקרא א, יא) וז"ל הכתוב בא לרמוז על ענין מלחמת האדם עם היצר ואומר לו, ושחט אותו תשחוט אותו ותהרוג את היצה"ר הבא להסיתך ולפתותך בעיקר באלו הג' דברים, א. על ירך עם תאוות כו', ב. המזבח היינו אכילה כי השולחן נקרא מזבח, ג. צפנה עם תאוות הממון וכו' ויראה לקדש עצמו בג' ענינים אלו ואז יוכל להיות לפני ה' עכ"ל, וזה הרמז כאן בענין יולדת שיהיה הכל לגבוה.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

מתי יחזיק עצמו כ"צדיק גמור"?

וְצִוָּה הַפֶּהּן וְלָקַח לְמִטְהַר שְׁתֵּי צַפְרִים חֵיוֹת טְהוֹרוֹת וְעַץ אֶרֶז וּשְׁנֵי תוֹלַעַת וְאַזָּב (יד, ד) -
וברש"י: ועץ ארז - לפי שהנגעים באין על גסות הרוח: ושני תולעת ואזוב - מה תקנתו
ויתרפא ישפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאזוב.

"דבר בעתו מה טוב" - כי ימי ספירת העומר מיועדים לתיקון המידות וכמש"כ בספר
חידושי הרי"ם עה"ת (בעניני ספירת העומר) שכתב וז"ל ימי הספירה באו לתקן המידות,
וזהו כי דרך ארץ קדמה לתורה, וצריך האדם לתקן את עצמו בשבועות הללו כדי שיוכל
לזכות לתורה וכו' ויכולין ע"י הספירה לברר בפרטי פרטיות כל המידות יום אחרי יום עכ"ל.

והנה באגרת הרמב"ן וז"ל תעלה על לבך מידת הענוה שהיא מידה טובה מכל המידות
הטובות עכ"ל, וכן כתב בספר תומר דבורה להרמ"ק ז"ל פרק שני וז"ל צריך כל אדם להרגיל
עצמו באלו המדות מעט מעט, והעיקרית שיתפוס, שהיא מפתח הכל, - הענוה, מפני שהיא
ראש לכולן, בחינה ראשונה בכתר, ותחתיה יוכלל הכל.. המידה הראשונה הכוללת הכל
היא מידת הענוה וכו' והמידה העיקרית שיתפוס שהיא מפתח הכל הענוה מפני שהיא ראש
לכולן וכו' עכ"ל.

רמזים נפלאים בעבודת תיקון המידות בספירת העומר

וע"ע בספר עטרת ישועה (על מועדים - שבת אחר הפסח) שמבאר בנוסח התפלה משפיל
גאים עדי ארץ ומגביה שפלים עדי מרום. העיקר מן פסחא עד עצרתא שיקנה האדם לנפשו
מדת ענוה ושפלות, על כן אוכלין המצה לחם עוני, והוא בשפלות. וגם ימי העומר הם
להיות בענוה כנודע לתקן פגם דמיתת תלמידי ר' עקיבא שלא נהגו כבוד זה בזה וכל אחד
אמר "אנא אמלוך".." עומ"ר נוטריקון מ'קום ע'פר ר'מה ו'תולעה. ובבוא חג עצרת שאז אנו
באין לתכלית הענוה בסוד ר' עקיבא, ואז מקריבין שתי הלחם חמץ תאפינה לבטל בחינת
גאות המרומו לחמץ. וזהו 'משפיל גאים עדי ארץ', היינו עד העצרת שאז מסיימין בכוונת
הספירה בתיבת 'ארץ' מן למנצח, (-פירוש, כי כידוע כל יום מספירת העומר ועיקר להשפיל
גאים ולבוא לתכלית הענוה. 'ומגביה שפלים', היינו, בעצרת מגביהין את השפלים ומקריבין
שתי הלחם של חמץ. 'עדי מרום', היינו עד חג הפסח הבא עלינו לטובה שאז מקיימין מצות
וכוסות וגם אומרין הלל, ומספר מצ"ה כו"ס הל"ל עולה מרו"ם, וזהו 'עדי מרו"ם' דייקא,
שנקנה שלימות ע"י ענוה עד הפסח הבע"ל.

וע"ע תוספת נפלא לזה "עטרת ישועה" (על התורה - פרשת אמור) "עיקר כוונת ימי
הספירה הוא לתקן.. מיתת תלמידי ר"ע. והנה עיקר פגמם היה על שרצה כל אחד
להתנשאות על חבירו בבחינת "אנא אמלוך", וכן נאמר שמתו תלמידי ר"ע על שלא נהגו
כבוד זה בזה [ניבמות סב ע"ב] רק התגאה אחד על חבירו בבחינת אנא אמלוך. ועל כן

בעצרת כשמתקנין זאת אחרי עבור ימי הספירה, ממשיכין חיים בבחינת התורה שנקראת עץ חיים, ליען שאז אנו באים לבחינת ענוה, כדמצינו במאמר רב יוסף לא תיתני ענוה דאיכא "אנא" [סוטה מט ע"ב], ורב יוסף הוא בחינת חג השבועות שאמר אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא [פסחים סח ע"ב], הרי שבחג הזה אנו זוכין ובאין לתכלית ענוה שאז שני מלכים משתמשין בכתר אחד. וע"כ ב' פעמים מל"ך עם כת"ר עולה ח"ג השבועות"ת כמבואר בספה"ק [עיינן באמרי נועם מועדים ח"ב במאמר א לחג השבועות], והוא ברזא דענוה, עכ"ד.

שלא להיות שפל בעניני תפלה

ואולם חייבים לציין להעתיק מדברי הנועם אלימלך (פרשת תזריע) בהאי ענינא - ליוהר שלא ליכשל בענוה פסולה, ואלו דבריו "אבל כשצריך להתפלל על איזה דבר אל יאמר בלבו מי אנכי שאתפלל על הדבר ההוא, רק אדרבה צריך להחזיק אז במדרגתו ואל יתעצל מלהתפלל על כל דבר... להחזיק עצמו לצדיק גדול כאילו אין בו שום שפלות וערלות, גם צריך להצדיק.. להחזיק עצמו פעמים בגדלות ופעמים בקטנות... להחזיק עצמו בשפלות והכנעה... ולפעמים להיפך.. שבשעת תפלה יחזיק עצמו לטהור גמור שהוא צדיק...". - והרי מילים אלו שופכים הרבה אור בעבודת התפלה, כי אף שעבודת השעה מיוחדת לתיקון המידות ובמיוחד בענין הכנעה וענוה, מ"מ בעבודת התפלה יחזיק עצמו כ"צדיק גדול"!
וע"ע בקונטרס בעניני ימי ספירת העומר מהרה"ג ר' חנוך העניך קרלנשטיין זצ"ל פרק י"א שמציין עוד לשייכות של עבודת תיקון המידות בימי ספירת העומר, ואשר לכן מנהג ישראל תורה ללמוד פרקי אבות בשבועות אלו כהכנה דרבה לקראת מתן תורה.

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

כח הדיבור

וְנָתַן אֶת הַבַּיִת אֶת אֲבָנָיו וְאֶת עֲצָיו וְאֶת כָּל עֵצֵי הַבַּיִת וְהוֹצִיא אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל מְקוֹם
טָמֵא (יד, מה)

‘ונתן את הבית’.

צריך לנתן, לשבור. לא להותיר שם משהו ‘שלם’.

זו מציאות של ‘רע’. מציאות - שאסור שהיא תישאר על כנה. אסור שיהיה לנו בעולם
משהו ‘שלם’ ממנה.

והמציאות הזו - זה הבית עצמו. יש כאן משהו בעייתי ב‘עצם’ הבית. ב‘חפצא’ של הבית.
הנגע, הוא כמו ‘סימן’. הוא מגלה את מה ש‘טמון’ בבית. את המציאות של ‘רע’ -
שנמצאת בתוכו פנימה (עי’ זוה”ק מט ע”ב).

זו מחלה פנימית, שהושרשה בבית - על ידי דייריו הקודמים: הכנעני, הפריזי. וכל השאר.
והיא עד כדי כך עמוקה - שהיא נהייתה ממש חלק מהבית. חלק מהקירות. מהתיקרה.
מהאבנים עצמן.

ולא. אין אפשרות לרפא אותה. להפריד אותה מהאבנים. מהקירות. מה‘בית’.
ואולי אפשר לשאול - מדוע. מה קרה כאן. ולמה זה כל כך נורא. מה ה‘יאוש’ הזה. תעשה
משהו. תרפא. תפריד. תנתח. תוציא את ה‘גידול’. למה להרוס, לשבור, לנתון.

*

לריב עם החוש

אנחנו נמצאים בעולם - בעייתי. מאוד בעייתי.

יש לנו ‘חושים’. להם ניתן התפקיד ‘לקלוט’ את המציאות שמסביב, ולהעביר אותה אל
המוח פנימה.

ואין לנו שום יכולת לקלוט מציאות - בלא חמשת החושים הללו. אפילו מציאות רוחנית.
כדי ‘לדעת’ משהו - צריך לראות. לקרוא. לשמוע. להקשיב. אין אפשרות אחרת.

והבעיה הגדולה, שהמציאות ש‘נקלטת’ בחושים - אינה אמיתית. ליתר דיוק, היא לא
‘כל’ האמת.

אתה רואה אבן. היא נראית - אבן. לכל דבר וענין. תמשש אותה, אפילו תטעם - זה לא
יהיה יותר מאבן.

אבן אחת, ספציפית, נעשתה בסיס - לבית כנסת. לבית תפילה לה’ יתברך.

ואבן אחרת, היא היסוד - ל'כנסת' מסוג אחר. שוב, אותה אבן ממש.

זה נראה בדיוק אותו דבר!

- וזה הכי לא אותו הדבר!!

עוד דוגמא: הדלקת הנרות, בערב שבת. מצוה קדושה היא, לכל הדעות.

ואם זה יהיה כמה דקות לאחר מכן, זה יהיה חיוב סקילה.

גם כאן - זה אותו הנר. אותה אש ממש.

נשאל:

- האם זה באמת אותו דבר?

אז ה'עין' שלנו, תענה - בודאי. אני לא 'רואה' הבדל. גם אם אסתכל במקרוסקופ. זה

אותם 'אטומים' בדיוק. מה השאלה בכלל.

כך גם כל החושים.

- ואין לנו אפשרות לקלוט אחרת!

ואנחנו יודעים את האמת. 'שמענו' אותה. 'קראנו' אותה בספרי הקודש.

בכל מציאות גשמית - יש מציאות רוחנית. היא זו שמנהלת את הגשמית. נותנת לה

'חיות'. תנועה. תכלית.

- יש מציאות רוחנית! היא קיימת. היא גם דומיננטית מאוד. הרבה יותר מזו הגשמית.

והעין - והאוזן - מטעות אותנו. מאוד מטעות. החוש מספר לנו משהו, ואנחנו צריכים

להתווכח איתו. להתנגד לו. לריב איתו.

*

המציאות 'נמשכת' על ידי הפה

אז מגיעים לארץ ישראל. זו עדיין ארץ 'כנען'.

יש שם שכונת יוקרה. וילות בעלות שלשה מפלסים, וגם פנטהאוז. הכל נראה מאוד יפה.

אפילו מפואר. זה היה שייך ל'עשירון העליון' של העם הכנעני.

ועם ישראל - כובש את המקום. הכנעני שדר שם - כבר אינו שם. 'לא תחיה כל נשמה'.

אז וילה. ושלשה מפלסים. ופאר והדר.

- וגם נגע צרעת.

וזה מגלה, שכל הבית הזה - 'רקוב' מבפנים (עי' זוה"ק, שם).

- לא היסודות. גם לא הקירות. הכל איתן וחזק. וגם אין שם שום נזילה. באמת.

המציאות הרוחנית של הבית - טמאה. רקובה. רעה.

זה 'נראה' הכי טוב ונפלא!

- ובאמת - זה הכי רע.
אנחנו לא רואים. החוש לא משיג. אבל זו המציאות האמיתית. וצריך להרוס. ולשבור.
אין ברירה אחרת.
וכשבונים מחדש - צריך להתרחק מהמקום (שני טפחים. עי' זוה"ק נא ע"ב).
- אפילו המקום - הפך לבעייתי מאוד. ה'רע', הושרש שם. באדמה. ב'מקום'.
ומי הוא זה שיוצר את המציאות הרוחנית הזו?
- בני האדם.
המציאות הרעה - קיימת. והיא מחכה למישהו ש'ימשיך' אותה - אל העולם. אל הבתים.
אל המציאות.
וה'המשכה' הזו, נעשית - בעיקר - על ידי הפה. על ידי 'מילים'. הגויים - 'אמרו'. כשהם
בנו את הבית. וכך נהיה כאן 'נגע' נורא, פנימי, עמוק.
הפה, אפילו של גוי - הוא חזק מאוד. הוא 'בונה' מציאויות. ממש.
זו מציאות הרסנית. מציאות שבגללה צריך להרוס וילה ענקית. את כל שלשת המפלסים.
וגם את הפנטהאוז.
אחרת - יהיו נזקים. ה'רוע' הזה - עלול לפעול. וזה לא יהיה 'נעים'.
ויש גם מציאות רוחנית מסוג אחר.
- מציאות של קדושה.
וגם היא - 'נמשכת', על ידי הפה.

*

מלך

'בשעה שברא הקדוש ברוך הוא העולם, התאווה שיהא לו דירה בתחתונים' (תנחומא,
נשא, סי' כד).
ה', רוצה - 'דירה'. כאן. בתחתונים.
- בעולם הגשמי שלנו.
והיכן תהיה הדירה שלו?
- אנחנו נחליט. בכל מקום שנכניס אותו לשם - הוא יהיה.
זה תלוי בנו!!
ובכל מקום ש'מגרשים' אותו חלילה - הוא לא יהיה. וכשה'בור ריק', ואין בו 'מים' חיים,
אז מה שיש בו - זה 'נחשים ועקרבים'.
- רוח הטומאה. כוחות הרע.
ננסה לבאר מעט.

בורא העולם, ה'אין עוד מלבדו', נמצא - בכל מקום. אין מקום ש'פנוי' ממנו. לא יכול להיות מקום כזה.

יותר מכך - הוא עצמו ה'מקום' של המציאות כולה. 'הוא מקומו של עולם' (עי' יל"ש ויצא קיז).

ואם כך, אין דבר כזה 'דירה בתחתונים'. הוא בכל מקום, ואין אפשרות להכין עבורו 'דירה'. אין לנו אפשרות להחליט היכן הוא יהיה, והיכן לא - חלילה.

אבל הוא גילה לנו שהוא רצה 'דירה בתחתונים'. אז כן יש אפשרות כזו.

ובאמת, ב'רובד' העמוק של 'אין סוף' - אין אפשרות כזו. אלא שיש 'רובד' אחר. רובד בו הוא לא 'אין סוף'.

היה - 'צמצום'. זו סוגיא עמוקה מאוד, ואין כאן המקום.

ולאחר שזה היה, הוא 'התגלה' - באופן שונה. זה לא 'אין עוד מלבדו'. אפשר לקרוא לזה - גילוי 'שמו'. שם הוי"ה. שם זה כולל את כל הגילויים את כל השמות.

ה'אין סוף' - נשאר! תמיד! אבל יש גם רובדים אחרים.

ושלא נטעה - זה הוא. אותו אחד ממש. אסור לנו לחשוב אחרת. חלילה לנו.

אז שם הוי"ה, מתגלה. והוא מתגלה - כמלך.

וכשהוא מתגלה כמלך, אז הוא נקרא בשם - 'אדני'. אדנות. מלכות. אנחנו אומרים - אדנות, ומכוונים - הוי"ה.

היינו, הוי"ה - המלך.

ומעתה.

כשמישהו רוצה להיות מלך - הוא לא יהיה מסוגל לעשות זאת לבדו. זה לא יקרה לעולם.

הוא חייב - שמישהו 'ימליך' אותו. יעשה אותו מלך. יקבל אותו עליו - למלך.

וכשיש עם שמקבל אותו למלך - אז הוא באמת מלך. ככה זה עובד. רק ככה זה עובד.

וזו - מטרת הבריאה כולה. 'כשהשכינה - דבקה למטה' (עי' ביאור"ג לשיה"ש א, ג).

- דירה בתחתונים!

*

מלכות פה

וזה בכל רגע ורגע.

אם אני ממליך אותו - אז הוא מלך. יש לו עוד 'קצת' מלכות. בי. במציאות שלי. בנפש שלי. במה שאני מבטא.

וה'מלכות' הזו, שלא כמו אצל מלך בשר ודם - זו מציאות אמיתית. מציאות רוחנית חיה וקיימת. ופועלת.

כח הדיבור

אז כשאני ממליך אותו - אני יוצר מציאות. יותר נכון - 'מושך' מציאות. ממשיך אותה על המציאות שכאן.

בונה לו יתברך - 'דירה', בתחתונים.

וכשאני בונה בית, וזה 'לשמו' - אני מזכיר את שמו יתברך בפה שלי - אז הוא מלך כאן. מלכותו - נמצאת כאן. ממש. במציאותה הרוחנית הקדושה. במציאותה הדומיננטית - יותר מכל מציאות אחרת.

ה'חוש' - סותר את זה. אז חשוב להדגיש את זה. שוב ושוב:

- זו מציאות מוחלטת! אמיתית לגמרי! והיא 'חלה' - ונכנסת - ופועלת - על ידי! על ידי הפה שלי, הדיבור שלי, הדעת שלי!

כשאני 'מדבר' - מזכיר את שמו יתברך על 'משהו' כאן - אז הוא נכנס! ה'משהו' הזה, הופך להיות 'משהו' אחר לגמרי!

וכמה שנשנן את זה עוד - זה יהיה יותר אמיתי אצלנו. ה'דעת' שלנו תתחבר לזה. ואז - זה 'יחול' הרבה יותר. יפעל הרבה יותר.

- ולמה דוקא בפה?

נראה שהסיבה היא - שאצל האדם, ה'פה' - הוא ה'מלכות' הפרטית שלו. 'מלכות פה'. בקצרה:

היכולות של אדם רגיל, הינן מאוד מוגבלות. רק מלך - יכול להוציא לפועל את כל מה שעולה בדעתו. 'מלך פורץ גדר - ואין מוחין בידו'.

ולכן - מידת ה'מלכות', פירושה - היכולת להוציא לפועל.

וגם במערכת של האדם הפרטי. יש 'רעיון', ויש את ה'מוציא לפועל'. הפה. הדיבור. הוא 'מבטא' את המחשבות - בעולם מעשי. לכן הפה - נקרא 'מלכות'.

אז צריך - לדבר. לבטא. להמליך את ה' יתברך - בביטוי מעשי. ב'תחתונים'.

וודאי - שצריך 'דעת' מאחורי ה'פה' הזה. צריך להבין מה אתה אומר.

כך זה בקניות לשבת, למשל (עי' משנ"ב סי' רנ סק"ב).

וכך זה בכל דבר וענין. בכל מציאות שהיא.

*

כח הפה

חטא אדם הראשון.

- 'טוב ורע'.

החטא, 'הכניס' את הרע - בתוך הטוב, ואת הטוב - בתוך הרע. נהיה 'ערבוב'.

היה זה 'דעת טוב ורע'. ה'דעת' - נהייתה מעורבת, מטוב ורע. לא היתה 'הפרדה', ו'אם אין דעת - הבדלה מניין'.

ביציאת מצרים, עם ישראל הלך ו'התנקה' מהרע שנתערב בו. גם מהרע המצרי, הנורא, זה שחדר כל כך עמוק לתוכנו - עד כדי 'מ"ט שערי טומאה'.

דא עקא, שמציאות ה'רע' שבבריאה, לא השלימה עם התהליך. זה היה עבודה מוות בטוח. כליון מוחלט. כל הכח שלה - הוא מהיותה 'נתלית' בטוב. 'יונקת' ממנו. 'מעורבת' איתו. בלי זה - אין לה מציאות.

ואז בא ה'נחש', ו'הטיל זוהמא' - ב'חוה'. חוה, זה עם ישראל. הנחש - אלו אומות העולם. והזוהמא, זה הערב רב.

אז הבעיה הגדולה - חזרה. נהיה 'ערב רב' - בתוך ה'טוב'. בתוך עם ישראל ההולך ומיטהר, ההולך לקראת קבלת התורה.

והפחד הגדול של הערב רב, הוא שיגלו אותו. שידעו מיהו. שלא יהיה לו פתחון פה, שידעו ברור - שהוא לא חלק מעם ה'.

ה'הפרדה' הזו, היא המוות הבטוח שלהם.

- ומה כל זה נוגע לנו? האם אנחנו יודעים היום בבירור מי הוא 'ערב רב'?

- קשה מאוד לדעת. כי אם קיימת נקודה יהודית עמוקה, זה כבר לא ערב רב.

בזמן האחרון, היה כאן 'בירור' מסויים. אבל עדיין - קשה להצביע על מישהו ספציפי, ולומר - זה ערב רב.

התפקיד שלנו, זה לשנוא - את ה'רעיון' הזה. את המציאות הזו. לדעת - שיש כאן כאלו אנשים, ואנחנו שונאים אותם.

- 'משנאיך ה' - אשנא'.

מי שנלחם כנגד מלכות ה' יתברך, מי שכל מהותו זה 'נגד' - עלינו לשנוא אותו.

והשנאה שלנו, היא זו שמרחקת אותו. היא זו שמפרידה אותו מה'טוב'.

וזה חשוב מאוד!

כי אם אנחנו אומרים רק ש'כולנו אחים', אז ה'פה' שלנו - מכניס אותם פנימה. עם ישראל - אחים. לגמרי.

מי שניצוץ יהודי בקרבו, וליבו - גם אם זה לאחר 'קילוף' משמעותי - חם לה' יתברך, הוא אח שלי. לכל דבר וענין.

- אבל הערב רב - הם הכי לא אחים שיש!

והאמירה הזו, חשובה מאוד. היא זו שפועלת את הריחוק שלהם. את ההפרדה שלהם.

- ובעקבות כך - את הגאולה שלנו, של עם ישראל. של השכינה הקדושה, מלכות ה' יתברך.

עלינו להישמר מה'פה' שלנו. יש לו כח רב.

- ועלינו גם - להשתמש בו. להפעיל את הכח האדיר הזה - בשרות המטרה האמיתית.

*

בתוך החיים

גם - בחיים הפרטיים.

הוא היה אברך. תורתו אומנותו. באמת.

וביום בהיר אחד, הוא נשק לגמרא האהובה - נשיקת פרידה. הוא 'יצא לעבוד'.

לא היתה לו ברירה, אלא לקיים את התחייבותו - 'אנא איזון יתיכי'. הוא התייעץ, וזו התשובה שקיבל. לא ניכנס לשיקולים הללו.

והוא באמת - 'יצא', לעבוד. הנשיקה הנ"ל, היתה באמת נשיקת פרידה.

העבודה 'סחפה' אותו; הגמרא כבר פחות. את ההתחייבות - הוא הצליח לקיים; אבל הוא עצמו, לא נשאר כפי שהוא היה קודם לכן.

- לא נפרט. כולנו מכירים את זה.

מה קרה לו?

- האם ניתן לומר, שרק מי שלומד תורה - הוא יהודי? מי שלא זכה, חייב 'לרדת'

ברוחניות??

- ברור שלא!!

אז מה הסיבה לכך. למה זה קורה.

אז נכון - ש'תלמוד תורה כנגד כולם'. חייבים לנסות. להשתדל. קשה להיכנס להתלבטויות הללו, וכל אחד יכול לשאול את רבו.

אבל מי שכבר 'יצא', הוא לא חייב באמת - 'לצאת'. 'להיפרד'.

התורה הקדושה, היא רוחניות טהורה. הוא מאפשרת ללומד להרגיש שהוא ב'ספירה' אחרת. גבוה. נעלה. מלא בקדושה. וזה נכון.

הבעיה מתחילה - כשמתעסקים עם גשמיות. עם העולם הזה, שהוא - כפי שאמרנו קודם - 'בעייתי'.

ה'חוש', לא רואה כאן 'גובה'. גם לא 'קדושה'. הוא רואה - חומריות. ועוד חומריות. כסף. ועבודה. ועוד כסף. ועוד עבודה.

וכך הוא חושב - וגם אומר - שהוא 'יוצא' לעבוד.

וה'אמירה' הזו - עם ה'דעת' הזו - יוצרת מציאות. 'ממשיכה' מציאות.

- הוא באמת 'יצא'!!

וזה לא חייב להיות כך.

- זה חייב להיות אחרת!

אפשר לומר את זה בפה. עדיף לומר את זה בפה.

- לא יצאתי לעבוד. אני עדיין - בפנים. בתוך בית המדרש. העולם כולו - הוא בית מדרש אחד גדול. ה'דירה' של ה' יתברך.

וכשאני 'עושה' משהו - אז אני עושה את זה לשמו יתברך. לשם מלכותו.

וגם אם זה רק - שיהיה לי פרנסה בשפע.

- כי כשנתיני המלך משופעים בכסף, זה מגלה - שהמלכות חזקה. כש'אוכלים ושותים ושמחים' (מ"א, ד, כ), ומכוונים לזה - גם זו המלכת המלך.

[הכותב עוסק ביעוץ, כפי שהוזכר כאן בעבר. לדיבור - יש כח עצום, גם על האדם עצמו. אפשר לשנות מעשים, התנהגויות, וגם רגשות ותחושות - בכח הדיבור. צריך לדעת כיצד לעשות זאת, וקשה להאריך במסגרת זו.]

וגם מי שלא 'יצא לעבוד'. אלו הספונים באהלה של תורה.

תכלית הכל - זו ה'דירה בתחתונים'. ההמלכה של ה' יתברך. וגם לימוד התורה - צריך להיות לשם כונה זו.

וגם את הלימוד - צריך לומר בפה. 'חיים הם - למוציאיהם בפה' (עירובין נד.). 'לשנות בנעימה' (מגילה לב.).

להוציא. לבטא.

- להמליך.

ה' יזכנו.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

גדר נגע חלות טומאה על הנגע וגדר נתק חלות טומאה על האדם

וְאִם בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק וְשָׁעַר שְׁחַר צָמַח בּוֹ נִרְפָּא הַנֶּתֶק טְהוֹר הוּא וְטָהְרוּ הַפֶּהן (יג, לז)
הרמב"ם ז"ל בהל' נגעים פ"ט ה"ד (וכן ראה בפיה"מ פ"ג) כתב דלקבוע פסיון יכול רק
הכהן שראה את הנגע מתחילה. ובתורת כהנים איתא שלגבי נתק מהני בנו ותלמידו
שאמרו שעמד בעינו, ובתוספתא (פ"א מנגעים הי"א - ראה שם גירסאות) איתא דגם
המצורע עצמו נאמן לומר אם פשה או לא.

ומבאר רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל, דהנה ישנה מחלוקת (נגעים פ"ה מ"ד) בין ת"ק ור"ע אם
בתחילה מטמאים אדם שודאי היה לו פשיון בנגע אך אין יודעים איזה נגע פשה. ומבאר
שיסוד הפלוגתא היא אם גדר טומאת נגעים חלה בנגע וממילא האדם טמא, או שחלה מיד
על האדם לפי מצב הנגע. וקי"ל כחכמים משום דכהן צ"ל טמא על הנגע וכיון שאינו יודע
איזה לא חל דבריו כלל, וכמו שכתב הראב"ד ז"ל בהל' גניבה (פ"ב הי"ב) דכל דבר שצריך
פסק צריך דבר ברור ובלא זה ודאי לא. ומביא רבינו ענין כיוצ"ב פלוגתת הרמב"ם (פ"ה
מטומא"צ ה"ו) והר"ש (נגעים פ"ט מ"ב) אם אין ידוע אם זה שחין או מכוה. ומראה רבינו
כזו פלוגתת תנאים - ר"א ור"ע לגבי העלם טומאת מקדש וקדשיו (שבועות דף י"ח ע"ב
וכריתות דף י"ט ע"א ונדה דף כ"ח ע"ב).

נ"מ נוספת מביא רבינו דהנה בטומאת נדה אי"צ שהחכם יראה את הכתם עצמו אלא סגי
שהאשה תאמר כמראה זה ראיתי כמבואר בנדה דף כ' ע"ב ובירושלמי נדה (סופ"ב) ואילו
בנגע צריך הכהן לראות את הנגע עצמו (כדאיתא בירושלמי הנ"ל). ולא מהני ע"י מראה
(כמוש"כ רבינו בתשובה וורשא סי' י"ג). דעצם הראיה פועל ולא מהני אומדנא.

והנה כל זה הוא בנגע, משא"כ בנתק שם סובר הרמב"ם (פ"י ה"א) דגדרו הוא טומאת
האדם ולא הנתק מטמאו אלא זהו דין שע"י מצב הנתק חלה באדם טומאה^{מא} (ראה צ"פ
עה"ת פי"ג פסוק ל"ג וצ"פ כלאים עמו' 46 שהרחיב), ובוזה מהני ע"י בנו ותלמידו דוקא
שהם נאמנים לו (עיי'ן גיטין דף י"ט ע"ב גבי שטר וכתובות דף כ"ח ע"א).

והא דאיתא בתוספתא הנ"ל שנאמן המצורע עצמו זהו רק בשאר נגעים שהאדם טמא
מכח טומאת הנגע, דאז נאמנות המצורע אינה על עצם טהרתו אלא דהיא פועל יוצא

^{מא} ולפי"ז מהני בנתק גם ראייה ע"י מראה.

מטהרת הנגעם. ובזה מצאנו שבעל דבר נאמן כהך דקידושין דף ח' ע"א דנאמנת לומר שהדינר היה של נחושת ולא הוי קידושין ובתוספתא גיטין פ"ב דנאמנת לומר שזה הוא הגט. [מקורות: צ"פ מהדו"ת דף מ"ב (הובא עה"ת) כלאים עמו' 46 ע"ש וראה עוד נזירות פ"ז ה"י עמו' 50 ותרומות עמו' 120 שו"ת צ"פ החדשות ח"ב סי' כ"א ח"ד סי' צ"ד ושו"ת צ"פ ורשא סי' כ"ד ומכתבי תורה סי' ק"ט והוריות דף ה' ע"א]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות)

עניינה של עולת העוף

וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָהּ הִיא שְׁהָ וְלִקְחָהּ שְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֵלָה וְאֶחָד לְחֻטָּאת
וְכִפֵּר עָלֶיהָ הִפְהֵן וְטָהְרָה (יב, ח)

הערות בעניין שינוי בין בהמות לעופות

לאחר לידת בן או בת יש להביא 'קרבן יולדת'. קרבן זה משתנה בהתאם להישג היד, עשירה מביאה "כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֵלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֵר לְחֻטָּאת" (פרק יב פס' ו), ומי שאין ידה משגת מביאה שני עופות - "אֶחָד לְעֵלָה וְאֶחָד לְחֻטָּאת" (פס' ח). וכתב רש"י בקרבן יולדת עניה, שאף שהעולה נכתבה בתורה קודם החטאת, בכל זאת החטאת קרבה לפני העולה, שדין הוא שבכל מקום שיש חטאת ועולה - החטאת קודמת (פסחים נט א). ויש לדקדק מפני מה פירש רש"י כן רק בקרבן יולדת עניה, והלא גם ביולדת עשירה שנכתבה בתורה קודם - נאמר קודם עולה ואחר כך חטאת, על אף שיש להקריב קודם את החטאת ורק לאחר מכן את העולה [ובשפתי חכמים תירץ שאצל עשירה מקריבים את העולה קודם החטאת לפי שעולת בהמה קודמת לחטאת העוף, אולם בגמ' (זבחים צ א) מפורש לא כן].

והביאור הוא, שאצל בהמות לעולם התורה מקדימה את העולה לחטאת [וכגון בפרשת המועדות בפר' אמור ופנחס], ואילו בעופות בכל מקום התורה מקדימה את חטאת העוף לעולת העוף [וכגון בקרבן עולה ויורד (לעיל ה ז) ובנוזיר שנטמא (במדבר ו יא)] ורק ביולדת עניה הקדים הכתוב את עולת העוף לחטאת העוף, ולכן הוצרך רש"י להדגיש, שאף שיש כאן שינוי מבכל מקום, בכל זאת בהקרבה חטאת העוף קודמת. אלא שיש להבין מדוע אכן שינתה התורה בקרבן יולדת שהקדימה את העולה לחטאת. עוד יש להבין, מדוע שונות הבהמות מהעופות שבהם מקדימה התורה את העולה לחטאת למרות שבהקרבה החטאת קודמת לעולה.

יסוד האבן עזרא בטעם הבאת עולת העוף

ונראה לבאר, שמצינו בתורה קרבן עולה ויורד. שעל עבירות מסוימות מביא האדם קרבן לפי הישג ידו - עשיר בהמה לחטאת, ועני שני עופות אחד לחטאת ואחד לעולה [ודל מביא מנחה]. ויש להבין מדוע נוסף לעני קרבן עולה שאין בעשיר. וביאר בזה האבן עזרא (ויקרא ה ז), שבכל קרבן בהמה יש חלק שעולה למזבח (אימורין), ואילו בחטאת העוף, אין המזבח מקבל מאומה אלא כל העוף נאכל על ידי הכהנים, וממילא אם יביא העני עוף אחד לחטאת במקום חטאת בהמה, לא יהיה בקרבנו שום חלק שנאכל על ידי המזבח, ולכן נצרך העני להוסיף ולהביא עולת העוף הנקרב על גבי המזבח, כדי שגם בקרבנו יהיה חלק למזבח כנגד האימורין שיש בחטאת בהמה.

[והגמ' (חולין כב א) דורשת מהכתוב שאין להקריב עולת העוף בלילה, וברשב"א (תשובה רעו) תמה מדוע צריך פסוק לכך, והלא כל הקרבנות אינן קרבים בלילה, ולכן כתב שהגירסא בגמ' משובשת. ובאור שמח (מעשר עני ז) תירץ עפ"י יסוד האבן עזרא, שכיון שעניינה של עולת העוף להשלים את חטאת העוף שגם בו יהיה חלק למזבח, והוא כנגד חלק האימורין שבחטאת העוף, ואת אימורי החטאת אפשר להקריב גם בלילה (ברכות ב א), לכן היה מקום לומר שגם עולת העוף אפשר להקריב בלילה. וסיים האור שמח "ושמחתי מאוד שהנחני ה' בדרך אמת" (ויעויין בהקדמת ספר מקור ברוך לרבי ברוך גינזבורג שהאור שמח סיפר לו שראה את הרשב"א בחלום שהודה לו שכיוון יותר ממנו, ואין צריך למחוק גירסת הגמרא).]

יישוב ההערות לפי היסוד הנ"ל

ובכך יש לבאר מדוע בבהמות הקדימה התורה את העולה לחטאת, ואילו בעופות הקדימה את החטאת לעולה. לפי שמדרגת העולה גבוהה יותר ממדרגת החטאת, שהרי עולה היא כליל לה' וכולה נקרבת על גבי המזבח, ואילו חטאת יש בה אכילה לכהנים. אלא שכאשר מביא האדם חטאת ועולה יש להקדים את החטאת מטעם צדדי, שהחטאת מכפרת על עיקר החטאת ואילו העולה באה כדורון לפני ה', ויש להקדים ולכפר על החטא קודם הבאת הדורון (זבחים ז ב), אך מצד מעלת הקרבן, מעלת העולה גדולה מחטאת ולכן נכתבה בתורה קודם. אולם בחטאת ועולת העוף, כיון שהעולה באה רק כהשלמה לחטאת העוף שחסר בה אכילת מזבח ולא כקרבן עצמי, לכן נכתבה לאחר החטאת להראות שהיא באה להשלים את החלק שנחסר בחטאת העוף.

ואם כנים הדברים מבואר היטב מדוע רק בקרבן יולדת עניה הקדימה התורה את עולת העוף לחטאת העוף בשונה משאר מקומות שהוקדמה חטאת העוף לעולת העוף. שבשאר מקומות באים החטאת והעולה מן העוף תחת קרבן חטאת, וכל הבאת העולה היא כדי להשלים את האימורין שנחסרו מחטאת העוף ולכן נכתבה העולה שניה, להראות שהיא טפילה לחטאת. אולם בקרבן יולדת, גם יולדת עשירה מביאה עולת העוף [מלבד חטאת הבהמה], ומכאן מוכרח הדבר שיולדת עניה לא מביאה את עולת העוף רק כהשלמה לקרבן החטאת, שהרי גם עשירה שמביאה חטאת בהמה מביאה עולת העוף. וכיון שלעולה יש חשיבות עצמית ולא באה רק כהשלמה לחטאת, חוזר דינה להיות כמו בבהמות שלעולם העולה כתובה קודם החטאת, לפי שהיא קרבן חשוב יותר.

נחלי מים - נושאים בפרשת השבוע, הרב דב יעקב ברטמן, טורונטו

הקדוש ברוך הוא אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי

טמא

בבא מציעא (פ.ו.): "הוה יתיב (רבה בר נחמני) אגירדא דדקולא וקא גריס: קא מיפלגי במתיבתא דרקיעא, אם בהרת קודמת לשער לבן, טמא, ואם שער לבן קודם לבהרת, טהור; ספק, הקדוש ברוך הוא אומר טהור, וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא. ואמרי, מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני; דאמר רבה בר נחמני, אני יחיד בנגעים, אני יחיד באהלות. שדרו שליחא בתריה, לא הוה מצי מלאך המות למקרב ליה, מדלא הוה קא פסיק פומיה מגרסיה. אדהכי, נשב זיקא ואויש ביני קני, סבר, גונדא דפרשי הוא. אמר, תינח נפשיה דההוא גברא ולא ימסר בידא דמלכותא. כי הוה קא ניחא נפשיה, אמר טהור טהור. יצאת בת קול ואמרה, אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאתה נשמתך בטהור".

פירוש: רבה בר נחמני ישב על גזע דקל קצוץ ולמד תורה. באותו זמן היו חולקים בישיבה של מעלה בענין האמור במשנה במסכת נגעים (ד, יא), שאם בהרת קודמת לשיער לבן, טמא; ואם שיער לבן קודם לבהרת, טהור; אם יש ספק מי מהם קדם, הבהרת או השיער, הקדוש ברוך הוא אומר 'טהור', וכל בני ישיבה של מעלה אומרים 'טמא'. ואמרו, מי יכריע בדבר? רבה בר נחמני יכריע. ובחרו בו מפני שהוא אמר על עצמו, שהוא יחיד בדורו בידיעותיו בנגעים, ויחיד בדורו באהלות. שלחו את מלאך המוות להביאו לעולם האמת, אולם מלאך המוות לא יכל להתקרב אליו, מכיון שפיו לא פסק מללמוד. תוך כדי כך, נשבה הרוח והרעישה בין הקנים. סבר רבה בר נחמני שרעש זה בא מגדוד של פרשי המלך שמחפשים אחריו. אמר: הלואי שימות (הכוונה על עצמו) ולא יימסר ביד המלכות. בשעת יציאת נשמתו אמר 'טהור טהור'. יצאה בת קול מהשמים ואמרה: "אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאה נשמתך בשעה שאמרת טהור".

הר"ן בדרשותיו (הדרוש השביעי) מביא את דברי הגמרא הנ"ל, ושואל שאלה עצומה: מאחר שבני מתיבתא דרקיעא שמעו מהשי"ת שהיה מטהר, היאך חלקו ואמרו "טמא", עד שהוצרכו להכרעתו של רבה בר נחמני.

ומיישב הר"ן שקיים דין "לא בשמים היא", אשר קובע שהכרעת התורה נמסרה לחכמים כפי הבנת שכלם האנושי, ואף אם יודעים הם שהשי"ת פוסק אחרת ממה שהם מבינים, פסקם קיים, לפי שבאופן זה ניתנה התורה, שההכרעה תתבסס על פי הבנת החכמים, ולא על פי 'האמת'. [להלן נראה הבנה אחרת בדין זה בדברי החתם סופר.]

וז"ל:

"אבל אגדה זו מתפרשת על הדרך שכתבנו, כי עם היותם יודעים ש"ספק טהור" על דרך האמת, היו אומרים טמא, שמאחר שהכרעת התורה נמסרה להם בחייהם ושכלם היה

מחייב לטמא, היה מן הראוי שיהיה טמא אע"פ שהוא הפך מן האמת, שכן מחייב השכל האנושי, והשאר אע"פ שאומרים אמת אין ראויין לעשות מעשה כן בדרכי התורה, כמו שלא טהרו בעל מחלוקתו של רבי אליעזר אע"פ שנתנה עליהם בת קול מן השמים שהלכה כדבריו, ולא נסתפק להם שהענין מאת הש"י כמו שלא סופק על אלו, ואעפ"כ אמרו, לא בשמים היא".

וממשיך הר"ן ומבאר:

"ולפיכך אמרו "מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני". ולא באתה אליו ההכרעה מן האמת, כי לא נסתפקו בזה כמו שכתבנו, אלא שהכריע ששכל האדם מחייב כפי התורה והמדות שהיא נדרשת בהם לטהר. ומה שהיו מטמאים לא היה רק מקוצר שכלם בערך השכל האנושי, או מהתירושלם בלמוד התורה בחייהם".

והנה, הרמב"ם בפרק ב מהלכות טומאת צרעת פוסק:

הלכה ו: "אין שיער לבן סימן טומאה עד שתקדים הבהרת את השיער הלבן, שנאמר: והיא הפכה שיער לבן שתהפוך אותו הבהרת. אבל אם קדם שיער לבן את הבהרת הרי היא כבהרת שאין בה סימן טומאה ויסגיר". הלכה ט: "ספק שיער לבן קדם ספק הבהרת קדמה הרי זו טמא ויראה לי שטומאתו בספק".

הכסף משנה (שם) כותב שמקרה זה של ספק אם הבהרת קדמה או השיער קדם תלוי במחלוקת תנאים במשנה, והרמב"ם פסק כתנא קמא. אולם הוא שואל, הרי הקדוש ברוך פסק שספק, טהור, ואיך פסק הרמב"ם לא כך. ומיישב ש'לא בשמים היא', ואין הכרח לפסוק כפי שפסק הקב"ה. ומוסיף לשאול שהרי אמרו שם בגמרא שמתבתא דרקיעא החליטו להכריע על פי הכרעת רבה בר נחמני, ואף הוא אמר 'טהור', ואם כן איך פוסק הרמב"ם דלא כרבה בר נחמני. ומיישב שכיון שפסקו של רבה בר נחמני ניתן בשעת יציאת נשמה (כמבואר בגמרא שם), הרי זה נכלל בכלל של "לא בשמים היא", ואינו כדאי להוציא מהכלל שבידינו שהלכה בכל מקום כתנא קמא.

החתם סופר (שו"ת או"ח תשובה רח) כותב שמדברי הכסף משנה האלו יצא דין חדש, שכל דבר שאמרו תלמיד חכם סמוך לסילוקו מן העולם, הוא בכלל "לא בשמים היא", וכותב על זה החתם סופר, "והוא דבר חדש ותמיה בלי טעם וסברא, וכאשר נבאר לקמן אי"ה הטעם לא בשמים היא וכו'".

ומוסיף החתם סופר שישנה דרך פשוטה יותר ליישב את שאלת הכסף משנה, שהרי מבואר בגמרא בב"מ שרבה בר נחמני מת לבדו בשדה, ולא היה עמו אף אדם בשעה שנפטר, שהרי לא ידעו שמת עד שנפל פתק מן השמים שהיה כתוב בו שרבה בר נחמני נתבקש לישיבה של מעלה. ועל כרחק שכל המעשה המתואר בגמרא שם ואף את פסקו של רבה בר נחמני, אף אדם לא שמע ולא ראה, אלא שנודע לחכמי ישראל על ידי חלום או על ידי אליהו הנביא. ומכיון שאנו לא שמענו מפי רבה בר נחמני שאמר 'טהור', ורק נודע לנו על כך ברוח הקודש או בחלום או על ידי אליהו הנביא, נכלל זה בכלל ד'לא בשמים היא', ומטעם זה לא פסק הרמב"ם כוותיה.

בהמשך דבריו החתם סופר מבאר שהכלל של 'לא בשמים היא' הוא יסוד ושורש לכל התורה כולה, דאם לא כן, אין אף מצוה שתישאר במתכונתה, כי כל אדם יוכל לבוא ולומר, חלמתי חלום שחלב זה אסור וחלב זה מותר, וכדומה. וכבר היו דברים מעולם, וכפי המתואר במסכת שבת (קטז:), וכן נביא הישמעאלים (מוחמד) אמר כן, וכן שבתי צבי תר"ו. ועל כן נתן לנו הקב"ה כלל, שאין לחדש דבר בתורת ישראל, כי אם על דעת חכמי ישראל. ומפני כן, במעשה דרבה בר נחמני, היות ואף אדם לא נכח בעת שפסק טהור, ונודע לחכמי ישראל דבר זה בחלום או בנבואה, נכלל דבר זה בכלל ד"לא בשמים היא", ושפיר פסק הרמב"ם דלא כדבריו.

חזינן מדבריו שעניין 'לא בשמים היא' אינו מפני שהתורה נמסרה לחכמים כפי הבנת שכלם האנושי וכפי שהסביר הר"ן, אלא עניינו שאין לחדש דבר בתורת ה' אף בתורת נבואה משמים, בכדי לשמר את התורה כמתכונתה כנתינתם מסיני.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

ועל ידי זה יושפע שפע רב בכל העולמות

מפרשיות תזריע מצורע, למדים אנו על רוממות האדם - נזר הבריאה - ולכן מוטל עליו להיות זהיר בדיבורו, ולשמור מוצא שפתיו, משל היה איזה מלך או שר חשוב. ואם אינו שומר דיבורו, נגעים באים עליו.

ולא יאמר האדם מי אני, ומה זה משנה אם אמרתי דבר כל שהוא. לא כי, אלא על האדם להעריך עצמו, ולהחשיב כל מלה היוצאת מפיו. ואמרו בערכין, גדול האומר בפיו יותר מן העושה מעשה...

ולכאורה צריך להבין מדוע באמת אומר בפיו חמור מן העושה מעשה. וכמה דרכים נאמרו בזה, האחד כי מעלת האדם מן הבהמה היא הדיבור, לכן כאשר פוגם בכוח הדיבור הפגם חמור יותר.

ועוד יתכן שהמתבייש על ידי דיבור בושתו גדולה יותר.

וכל כך החמירו חכמים על מספרי לשון הרע, שאמרו שהוא שקול כנגד ג' עבירות. וכבר האריך בזה הרבינו יונה בשערי תשובה.

וידוע שמדה טובה מרובה ממדת פורענות חמש מאות פעם, ואם כן איפוא, כאשר זוכה ומשתמש בדיבורו לדברי תורה, שזו התכלית שלשמה נולד, כמו שאמרו בסנהדרין צ"ט על הפסוק אדם לעמל יולד, הרי הוא זוכה לקיים ולהשפיע שפע רב בכל העולמות.

וזוהו שאמרו מה תקנתם של בעלי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא, יעסוק בתורה.

ועל ידי זה יושפע שפע רב בכל העולמות אמן סלה...

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר. אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שָׂאת אוֹ סִפְחַת אוֹ בְּהָרַת
וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֹגַע צָרְעַת וְהוּבָא אֶל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן (יג, א-ב)

בפרשה זה מתבאר העונש של מי שמדבר לשון הרע או עושה מעשים מגונים אחרים שנענש בעונש של צרעת.

אכן דרך הופעת הצרעת איננה דווקא באופן ניסי, וכאיתות מהקב"ה שהאדם צריך לעשות תשובה, אלא גם אם האדם קיבל מכה שגרמה לחבורה שתראה כמו הצרעת שנעשית מעצמה, או שלחלופין נדבק בשחין גם לזה יש דין של צרעת.

ולכאורה יש להבין טעמו של דבר, הרי גם אצל העכו"ם יש פצעים שנעשים מחמת מכה או שחין וכיוצ"ב, ומדוע לדבר שנוצר מחמת סיבה יהיה לו דין של צרעת, לכאורה רק דבר שנוצר מעצמו ובאופן ניסי כמו צרעת בבגדים יש לזה משמעות פנימית שהדבר נוצר בכדי לעורר את האדם לתשובה, אך מה שנוצר מחמת סיבה גשמית, מדוע יש לזה ג"כ משמעות של צרעת.

ואולי להשיב בזה בשני אופנים, או שמי שיש לו זכות אכן זוכה שהצרעת תבוא לו באופן ניסי ומי שהרבה לחטוא זה בא בצורה גשמית יותר, כלומר מחמת נסיבה גשמית, ולא משום דבר רווחני.

אכן אפשר להסביר זאת יותר לעומק, שישנם הרבה דברים שיש להם משמעות שונה אע"פ שבפועל הם זהים, כלומר יהודי נח בשבת הוא מקיים מצווה בזמן שהגוי עושה את אותה פעולה והוא נחשב בטלן, יהודי עושה ברית הוא מקיים בכך מצווה גוי שעושה זאת פשוט חובל בעצמו, העולם של יהודי אומנם הוא מנוהל בצורה זהה לשאר אומות העולם, הך המשמעות של כל דבר שונה בתכלית.

אנו כיהודים, מאמינים שאין דבר שנעשה סתם, וכסיפור של תלמיד הבעש"ט שראה עלה שנופל ושאלו מדוע נפל ואמר שישאל את הענף והענף אמר שישאל את העץ והעץ אמר שישאל את הרוח וכו' עד שאמר הקב"ה שמתחת לעלה יש נמלה שחם לה וכו'. אצל הקב"ה אין משמעות של טבע ונס, הכל כפוף לרצונו, ובכך צריך להאמין שאין דבר ולו המועט ביותר שקורה, שאינו נעשה עם ציווי ישיר.

ומעתה אם הקב"ה גרם שיהיה לאדם תוצאה של צרעת, על מנת לעוררו לתשובה, הרי שבין אם זה נעשה באופן ניסי ובין אם נעשה בצורה טבעית, לשני הדברים יש משמעות אחת, הקב"ה שלח אותם, מידו הטובה.

פרשת צרעת מלמדת יסוד מהותי בחיי האדם, אין פעולה שהאדם עושה שאין לה תוצאה, אדם דיבר לשון הרע הוא מקבל מיד איתותים מהקב"ה שיחזור בתשובה, ובאותה מידה אנו רואים את חיבתו של הקב"ה, שלא מתייאש מאף אחד ורוצה בשובו אליו, ושישנה אורחותיו לטובה, על מנת שיהיה טהור וזך ויתקרב אליו באמת ובאהבה.

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

לשון הרע

אָדָם פִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ סִפְחָת אוֹ בְּהֶרֶת וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנִגְעַ צָרְעַת (יג, ב)
הגמרא (ערכין טז א) אומרת: א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן על שבעה דברים נגעים
באין על לשון הרע וכו'.

להלן ליקוט מחכים מהנהגת גדולי ישראל בענין זה:

מילים כחיצים

על כוחו הרב של הדיבור ועל עוצמת הרסנותו מספר הרב שבדרון זצ"ל (מובא בספר שאל
אביך ויגדך):

פעם יצא החפץ חיים עם אדם גדול נוסף לנסיעה ארוכה בענין דחוף של מצוה. בדרך
התאכסנו באכסניה של אשה יראת שמים, שהידורי הכשרות שלה ענו על דרישותיהם.
ישבו שניהם וסעדו את נפשם בתבשיל שהוגש להם. בתוך סעודתם נכנסה בעלת הבית
ושאלה אותם, האם האוכל ערב לחיכם. החפץ חיים ענה מיד: "האוכל טוב מאוד". ואילו
חברו אמר: "כן, האוכל טוב, אם כי חסר קצת מלח, אך באופן כללי זה בסדר גמור". שמעה
האשה ויצאה מהחדר.

מיד בצאתה תפס החפץ חיים את ראשו, ואנחת שבר בקעה מגרונו באומרו: "אוי ואבוי,
כל ימי נזהרתי בעצמי מלדבר ומלשמוע לשון הרע, ועכשיו נכשלתי. אני מתחרט כבר
שנסעתי, ובודאי אין לי מצוה בנסיעה זו"...

כשראה אותו אדם גדול את יגונו של החפץ חיים, נאחז חרדה. אך גם תמה והתפלא:
"מה כבר אמרתי? איזו לשון הרע הייתה פה?"

ענה לו החפץ חיים: "האם אין לשון הרע במה שאמרת לבעלת הבית שבתבשיל חסר
קצת מלח? הרי לא היא בשלה את האוכל, אלא המבשלת שהיא מעסיקה, שהיא אשה
אלמנה. ועכשיו תלך בעלת הבית אל המבשלת ותאשים אותה שלא שמה מלח בתבשילים,
והמבשלת בודאי תכחיש זאת, ויפרוץ ביניהם ויכוח, עד שבעלת הבית עלולה לפטר את
המבשלת!"

חברו של החפץ חיים האזין לדברים, בפליאה גדולה על 'דמיונו המופלג' - מנין לו כל
זאת? איך הוא בונה מגדלים באויר מדיבור קטן?! פנה אל החפץ חיים ואמר: "רבי ישראל
מאיר, כבודו מגזים!!!"

ענה לו החפץ חיים: "אם ברצונך לראות שצדקתי, הבה נכנס למטבח ונראה מה מתרחש
שם". קמו שניהם ונכנסו למטבח, ומצאו איך שתי הנשים נרגזות ומוחות דמעה מעיניהן.
כפי שתיאר החפץ חיים, כך היה: בעלת הבית אמרה למבשלת: "למה לא שמת מלח

לשון הרע

בתבשיל? והמבשלת ענתה: "בודאי ששמתי מלח", ואז כבר הרימה בעלת הבית את קולה ואמרה: "הלוא הרבנים אומרים שהיה חסר מלח, איך את משקרת?" כך התווכחו השתיים כשכל אחת עומדת על שלה. עד שבעלת הבית אמרה בכעס: "אם את מעיזה לומר שהרבנים שקרנים, הרי את מפוטרת ממשרתך ואיני רוצה שתעבדי אצלי יותר!".

כשראה זאת אותו גדול, השתדל בכל כוחו לשנות את הדבר. הוא שילם טבין ותקילין עבור האלמנה כדי שתוכל לחזור למשרתה וכדי שישררו ביניהן השלום והשלוה.

אך אנו למדנו מכך: מה נורא כוחה של מילה!

*

שמעתי מהגאון רבי יצחק קולודצקי שליט"א [חתנו של הגר"ח קניבסקי זצ"ל]: אמר פעם רבי אריה לויין, אינני מסוגל לדבר לשון הרע!!! וסיפר מעשה שהיה הוא עצמו נוכח בו: החפץ חיים הגיע לעיירה למכור את ספריו כדרכו. רבי אריה היה ילד קטן ונכח בבית הכנסת בשעה שהחפץ חיים נכנס עם ספריו.

באותו בית הכנסת דלקו שתי נרות לפני העמוד של הש"ץ, וסמוך להם היה מונח דף קרטון אשר נכתב עליו הפסוק "שיויתי" עם שם הוי"ה במלואו.

החפץ חיים נגש לאחד המתפללים ואמר לו: חוששני שמא דף זה עלול להשחיר מחמת הנרות והרי יש כאן חשש מחיקת שם השם.

הלה הגביה ידו והורה לכיוונו של אחד הנוכחים... כנראה רצה להראות לו מי הגבאי הממונה...

אך החפץ חיים חשש כנראה שיש כאן לשון הרע והלה רומז לו שאותו פלוני אשם בכך. מיד זעק החפץ חיים בבהלה: לשון הרע?!?!?

נטל במהירות את חבילת ספריו ונס במרוצה החוצה. רבי אריה הסתכל דרך החלון וראה שהחפץ חיים ממשיך לרוץ במהירות עד שנעלם מהאופק...

אמר רבי אריה: כל כך נחקק מאורע זה בלבי עד שאינני מסוגל לדבר לשון הרע!!!

*

סיפר ידידי הרב הלל קופרמן שליט"א: בבחורותי למדתי בישיבת עטרת ישראל. רצינו לייסד בישיבה שיעור יומי קצר ללימוד הלכות לשון הרע מתוך הספר 'חפץ חיים'. נגשנו למורנו ורבנו המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל, כדי שיאשר לנו את הדבר. לתדהמתנו הוא שלל זאת נחרצות!!!

יצאנו מחדרו בלי להבין מדוע הוא מתנגד לכך. הרי הוא המשגיח ואמור לעודד דבר כזה...

מאוחר יותר בשעות הערב נכנסתי לחדרו ביחידות ושאלתיו לפשר התנגדותו.

אמר רבי מאיר: העבודה מתחילה בלב. צריך תחילה להפוך את הלב שלא יראה את הרע שבזולת אלא רק את הטוב שבכל אחד באשר הוא. רק אחרי שנתקן את לבבנו - יעזור לימוד ההלכות לדעת מה מותר ומה אסור לומר על האחר...

על השלב הזה רציתם לדלג. וזו הטעות שלכם...

*

בספר אהל משה (עמוד קס"ב, הערה 44. ברוקלין ניו יורק, תשס"ז) מובא: בפתקא קטנה של הסבא מקלם זצ"ל, מצאו כתוב: אדם היודע כי בדיבור אחד שלו מתהפכות מדינות, אינו צריך ללמוד מוסר על שמירת פיו ולשונו!

*

לשון הרע במשנת הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל

מדי יום ביומו כאשר היה הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך אומר את משנת "אלו דברים שאין להם שיעור" לאחר ברכת התורה, היה מסיים בדברי הירושלמי (שם פאה א א) "וכנגדן ד' דברים שנפרעין מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן עבודת כוכבים, ג"ע שפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולן".

והיה מעורר שלא שמים לב די על חומרתה הנוראה של עבירה זו. והוסיף שיש להתבונן ששלש פעמים ביום הננו מתפללים ומבקשים "נצור לשוני מרע", גם דוד המלך התחנן וביקש (תהלים קמא, ג) "שיתה ד' שמרה לפי" שיהיה לו מחסום על פיו, ועוד הגדיל לבקש "נצרה על דל שפתי" שיהיו סגורים ונעולים מלדבר ח"ו רע, ולדבר תמיד אך טוב.

אירע פעם שקמו בעלי לשון הרע וחרחרו ריב ומדון על ת"ח גדול בשכונתו, שערי חסד, ואמר רבינו לאחר יוהכ"פ, בטוח הייתי שאראה תור ארוך משתרך מביתו של אותו ת"ח עד הרחוב, מן הבאים לבקש מחילתו, ולבסוף לא הבחנתי כי אם באדם אחד שידעני בו שידו לא היתה במעל זה כלל...

כשדיבר פעם על עומק הפגם של חטא לשון הרע, הביא את הפסוק (דברים כג, ו) "ולא אבה ה' כו' לשמוע אל בלעם ויהפוך ה' א לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלוקיך". ואמר שיש לתמוה, למה היה צריך הקב"ה לעשות נס גלוי ולהפוך את המילים מקללה לברכה, הרי יכל לתת לו לקלל ולא להתייחס לקללתו או אדרבה ההיפך, לברכם? ואמר שזאת מתרצת התוה"ק עצמה, וזהו סיום הפסוק "כי אהבך ד' אלוקיך" ואב לא מסוגל לשמוע כשמבזים ומקללים את בנו.

פעם התבקש לצרף חתימתו לקול קורא על דבר זהירות מלשה"ר בחתימת גדולי הדור, ונוסחו היה שפונים לציבור להיזהר מעוון לשה"ר. רבי שלמה זלמן היסס, ואמר להם בענווה מופלאה, מי אנכי שאפנה לאחרים להיזהר בכך, הלא גם אני בעצמי זקוק להתחזק בזה. [סופו של דבר: רבי שלמה זלמן התקשר להגרי"ש אלישיב והאריך בשיחה איתו ויחד שקדו על שינוי הנוסח ואז חתם].

*

"...אסור לי להאמין לך"

אברך בא לרבינו לתנות צרה גדולה שעובר מזולתנו. רבינו ישב איתו ושמעו בסבלנות מופלאה, חיזקו והרגיעו. הלה המשיך ושפך את לבו, ורבינו איתו בצרתו הגדולה עד שממש בכה איתו. בשלב מסויים נדרש להחלטות בפעולות מסויימות, ואז אמר לו רבי שלמה זלמן: הנני איתך בצערך הגדול, אולם דע לך שבפועל אסור לי להאמין לך, כי הדברים הם בגדר לשון הרע על זולתך, ואמנם למיחש מותר, אבל פעולה זו הינה בגדר קבלת לשה"ר וזה אסור לי.

ישב אדם בביתו והחל מלהג דיבורי לשון הרע על אדם אחד. רבינו זע באי נוחות בולטת, אך הלה המשיך בדיבוריו. בלית ברירה החל רבינו בעדינותו לרמוז לו ואמר לו "וידום אהרן", אך הלה המשיך הלאה בדיבוריו, ואז אמר לו רבינו מפורשות, "שתיקתך יפה מדיבורך".

הוא עצמו היה דוגמא חיה לזה, גם כשעשה לו מישהו עגמת נפש מרובה, התאפק והתאזר בגבורה ולא דיבר אודותיו. אירע פעם שמישהו פרסם ברבים פסק הלכה בשמו בענייני "השתלת איברים" שהיה מסולף לחלוטין, ודעתו היתה הפוכה לגמרי. באותו שבוע הזכיר אחד שעסק בענין זה לפני רבינו רופא מסויים שפרסם את דעתו כמו אותו מסלף. נענה רבינו, הרופא הזה אינו מתכוון לשום דבר רע, הוא מאמין שכך המצב הרפואי, יש לו טעות אבל כוונתו אינה רעה, אבל כאן קטע את המשך מחשבותיו בגבורה ולא המשיך מה שרצה לומר, כאשר על פניו נראה לאלו כוחות אדירים הוא זקוק שלא לדבר.

המדבר לשון הרע מעיד על דרגתו שלו

היה רבינו אומר שאדם שמדבר לשון הרע על זולתו, יותר משהו פוגע בחברו, הוא מעיד על מדותיו הרעות שלו. והיה מביא ראיה לדבר, שהרי לא לכל לשון הרע אנו מתפתים להאמין, שהרי גם אם יאמרו לנו שפלוגי פגום במשהו בענייני צניעות ונאמין, עדיין לא נאמין שפלוגי רצח שלשה ילדים ואכל את בשרם. מה הסיבה? מדוע לסיפור הזה נאמין ולספור אחר לא?

אלא, לכל אדם יש קנה מידה בקבלת לשון הרע. יש תחומים שהאדם יודע על עצמו שהוא עדיין לא שלם בהם ולכן הוא מסוגל לקבל שחברו עשה אותם, ויותר משזה מעיד על חברו, יש כאן עדות על מצבו שלו.

הוא לא הסתפק בזה שלא דיבר רע על אנשים, אלא היה מופלא בעינו הטובה ובראייתו החיובית. כמה פעמים באו לשאול אותו אודות שידוכים עם אנשים שפשטו רגל או שנפוצו עליהם שמועות כאלו ואחרות, הוא לא לקח אמנם אחריות, אולם לאחר זמן סינגר ולימד צידי זכות, ובמקרים שהכיר אישית את המדובר, הציג בצורה היפה ביותר את אותו אדם או משפחה באופן נפלא ולפעמים אף אור עוד ועודד ודחף אנשים לעשות שידוכים איתם.

כמה פעמים דיבר על משפחות פשוטות בעיני בשר שזכו שיוצאי חלציהם יהיו תלמידי חכמים וצדיקים, והיה אומר תראו כמה אי אפשר בעינינו לראות לכל העומק, הלא אם זכו לזאת כנראה יש להם קשר ושייכות לכל הטוב הנפלא של צאצאיהם. אחד מתלמידיו

סיפר שמאז ששמע זאת מרבינו השקיע בזה שכאשר ראה תופעה כזאת, עקב ובירר על
ההורים ובדרך כלל מצא דברים מיוחדים שלא נראים בעיני בשר שטחיות. מעשה היה
באדם שנראה פשוט מאד וכאשר עקב אחריו ראה שהוא צדיק אמיתי.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

החיוב לשמח אחרים בדיבורים טובים

וְלָקַח לְמַטְהַר שְׁתֵּי צַפְרִים חֵיוֹת טְהוֹרוֹת (יד, ד)

כל אחד יודע כמה חמור הוא איסור לשון הרע ומוציא שם רע, וכמה גדול הוא העבירה לדבר כנגד חבירו, אבל לא כל אחד יודע מיסוד הגדול שכתוב בזוהר הק' (חלק ג, מו) וז"ל "כמה דעונשא דהאי בר נש בגין מלה בישא, כך ענשיה בגין מלה טבא דקאתי לידיה ויכול למללא ולא מליל". כמו העונש שיש לאדם בגלל דיבור רע, כך עונשיה בגלל דיבור טוב שבא לידו והיה יכול לאמרו ולא אמרו".

וביאר במתוק מדבש "כמו שיש עונש לאדם בשביל דיבור רע שהיה אסור לדבר ודיבר כך עונשו בשביל דבור טוב שבא לידו לדבר והיה יכול לדבר ולא דיבר כגון שבא לידו לשמח ולחזק את חבירו בדברים טובים ונמנע מלשמחו ולחזקו הוא נענש לפי שפגם את רוח המדבר שהוא נתתקן ונברא כדי לדבר ובוזה לפעול למעלה ולדבר ולפעול למטה ובלבד שיהיה כל דבריו בקדושה" עכ"ל.

ואיתא בגמ' ערכין (טז:): "אמר רבי יהושע בן לוי מה נשתנה מצורע שאמרה תורה יביא שתי צפרים לטהרתו, אמר הקב"ה הוא עשה מעשה פטיט לפיכך אמרה תורה יביא קרבן פטיט שהצפרים צועקין בכל שעה". וכן איתא ברש"י על התורה (ויקרא יד, ד) "לפי שהנגעים באין על לשון הרע שהוא מעשה פטוטי דברים לפיכך הוזקקו לטהרתו צפרים שמפטטין תמיד בצפצוף קול".

ובשפת אמת (מצורע תרס"א) ביאר הגמרא וז"ל "בפסוק שתי צפרים חיות כו', ברש"י לפי שהנגעים באים על לשה"ר וצפרים פטוטי קול. דאיתא בזוה"ק פ' תזריע דהנגעים באין על מלה בישא ועל מלין טבין דאתי לידיה ולא מלל, החשיתי מטוב וכאבי נעכר ע"ש דכתיב מות וחיים ביד לשון".

הרי שהסיבה שהמצורע צריך להביא שתי צפרים ולא כמו כל שאר קרבנות שמביאים רק עוף אחד או בהמה אחת, היא משום טעם הזוהר הק' שצריך כפרה לא רק על הלשון הרע שדיבר, אלא גם על הדיבור טוב שהיה יכול לומר ולא אמר.

וזהו מה דאיתא בתענית (כב). "רבי ברוקא חוזאה הוה שכיח בשוקא דבי לפט הוה שכיח אליהו גביה אמר ליה איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי אמר ליה לא וכו' אדהכי והכי אתו הנך תרי אתי אמר ליה הנך נמי בני עלמא דאתי נינהו אזל לגבייהו אמר להו מאי עובדייכו אמרו ליה אינשי בדוחי אנן, מבדחינן עציבי, אי נמי כי חזינן בי תרי דאית להו תיגרא בהדייהו טרחינן ועבדינן להו שלמא." וביאור הדברים במה שאנו אומרים בכל בוקר "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעוה"ב וכו' והבאת שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו".

וידועים דברי הגר"א זי"ע באגרתו (איגרת הגר"א בסופו) "ואשה את רעותה תשמח בדברים טובים כי זה מצוה גדולה לכל אדם ושואלים לאדם בשעת הדין וכו' המלכת את חברך בנחת רוח, הרי צריך שימליכהו בנחת, ובזה רוב התורה לשמח לאדם ואף אם תעשה אחת מכם שלא כהוגן תמחלו זו לזו ותחיו למען ה' בשלום".

וכבר נתקשו רבים וטובים להבין מה שכתב "ובזה רוב התורה לשמח לאדם", דמה כוונתו בזה, ולפי דברי הזוהר הק' שמשווה עונש המונע עצמו מלומר דיבורים טובים כמו העונש של מי שמדבר לשון הרע, אם כן כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי פאה פר' א, ד.) שענשן של לשון הרע שקול כנגד כל העונות, אם כן אולי גם השכר של מי שמדבר דיבורים טובים שקול כנגד רוב המצוות.

והרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע ביאר בדרך זה המעשה המפורסם המובא במדרש (ויק"ר טו, ב) "מעשה ברוכל אחד שהיה מחזיר בעיירות שהיו סמוכות לציפורי, והיה מכריז ואומר מאן בעי למזבן סם חיים אודקין עליה. רבי ינאי הוה יתיב ופשט בתורקליניה, שמעיה דמכריז מאן בעי סם חיים, אמר ליה תא סקן להכא זבון לי. אמר ליה לאו אנת צריך ליה ולא דכוותך, אטרח עליה סליק לגביה, הוציא לו ספר תהלים הראה לו פסוק 'מי האיש החפץ חיים', מה כתוב בתריה 'נצור לשונך מרע, סור מרע ועשה טוב'. א"ר ינאי, אף שלמה מכריז ואומר (משלי כא, כג) 'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו'. א"ר ינאי, כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רוכל זה והודיעו

ושאלו המפרשים מה חידש הרוכל לרבי ינאי עד שהפליא את דבריו כל כך, הרי לא הראה לו רק פסוק מפורש בתהלים. ואמר הרה"ק מבעלזא שכוונת הרוכל בהכרזתו היתה ששמירת הלשון אינה רק להזהר מדבורים אסורים, אלא גם שלא להמנע מלדבר דבורים טובים, וכדאיתא בזוהר הק' הנ"ל, וזה שהוציא הרוכל ספר תהלים והראה לרבי ינאי שדבר זה נרמז בפסוק "נצור לשונך מרע וגו' סור מרע ועשה טוב" כלומר שכדי לזכות לחיים לא די להיות "נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה" בלבד, אלא צריך גם לומר ולדבר לבני ישראל בשעת הצורך דברים טובים לקיים "ועשה טוב". "בקש שלום ורדפהו" שכל דיבוריו אפילו דיבורים של תוכחה תהיה בדרך אהבה וחיבה, ועל כך אמר רבי ינאי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט עד שבא רוכל זה והודיעו מי האיש החפץ חיים.

ושמעתי פעם בענין זה סיפור מופלא, אודות זקני הק' האדמו"ר רבי ישראל מטשארטקוב זי"ע. בשנות מגוריו בוינה אחרי מלחמת העולם הראשונה, הרבי היה לומד בחברותא עם אחד מחסידיו הרה"ח ר' יוסף שכטר ז"ל, שהיה ידוע כעילוי גדול וזכר ש"ס בעל פה, ויום אחד אמר ר' יוסף להרבי דבר חידוש שכתב הרמ"ע מפאנו באחד מספריו, והודה לו הרבי ואמר לו שלא ידע מחידוש זה עד אז.

כשראה הרבי אח"כ את אביו של ר' יוסף, הרה"ח המפואר ר' שואל צבי זצ"ל אמר לו "דיין זין האט מיך היינט געזאגט א זאך וואס איך האב נישט געוויסט". ("בנך אמר לי היום דבר שלא ידעתי אותה עד עכשיו").

והנה חוץ מזה שהרבי מטשארטקוב היה מוכר כאחד מגדולי האדמורים בדורו שכל ישראל ענו אחריו מקודש מקודש, היה גם מפורסם כגאון אדיר שהיה שולט בביקאות עצומה בכל חלקי התורה, וכבר בצעירותו כתב עליו הגאון רבי מאיר אריק שיש לו "עשר ידות בנגלה ובנסתר", ואם כן יכולים לשער כמה גדול היה הנחת רוח והשמחה להאב ששמע שבנו היה יכול לחדש איזה דבר להרבי שהוא עוד לא ידע עד אז! והרבי לא התבייש להגיד שאחד מחסידיו הצעירים אמר לו דבר חדש שלא ידע עד אז, והכל כדי לשמח אחרים עם מילה טובה.

והנה כשצוה השי"ת לנח לבנות התיבה כתיב בקרא (בראשית ו יד) "קנים תעשה את התיבה", ובמדרש רבה (לא, ט) איתא "א"ר יצחק מה הקן הזה מטהר את המצורע אף תיבתך מטהרתך". וביאר היפה תואר שהגם שפשוטו של מקרא מיירי שיעשה חדרים לדירה בתיבה כמו שהקן מדור לעוף, אבל כיון דאפקיה קרא בלשון קן לכן דרש המדרש כדמיון הקן שמטהר את המצורע. דרמו בזה הכתוב דכשם דהנגוע בצרעת מביא לטהרתו שני צפרים כדכתיב (ויקרא יד ד) "ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורת", כמו כן נח צריך להטהר בתיבה שבו מתקיים ענין קינים לגביו.

ובשם משמואל (נח תרע"ב) הקשה שדברי המדרש הם קשה להבין, דהרי יסוד החטא של המצורע היא איסור לשון הרע ואיפה מצינו עבירה זה אצל נח, ועל מי דיבר לשון הרע. ותירץ השם משמואל "אך יובן עפ"י מה שכתב הזוה"ק שחטא נח היה במה שלא התפלל על דורו, וע"כ נקרא המבול מי נח. ויש מדרשים מאשימים את נח שלא הוכיח את בני דורו, אף שבודאי הוכיחם כמ"ש במד"ר (פ' ל') כרוז אחד עמד לי בדור המבול זה נח ועיין מת"כ, מ"מ יש לומר כדבעי לא עביד. והנה מניעת הדיבור במקום שצריך לדבר, זה הוא חטא כמו המדבר מה שאין ראוי לו לדבר. וכך הוא להדיא בזוה"ק דכמו שצרעת באה על חטא לשון הרע כן הוא על מניעת הדיבור במקום שצריך לדבר ולהוכיח, וע"כ היה צריך נח טהרה כעין טהרת המצורע".

הרי שזה שנח לא לימד זכות על בני דורו כדבעי להצילם מכליון היה נחשב כחטא אצלו כדמיון מי שדיבר לשון הרע על חבירו, ולכן היה צריך לשבת בתיבה דוגמת המצורע שיושב בדרך מחוץ למחנה.

וצריכים אנו ללמוד מזה כמה אנו צריכים להיזהר לדבר טוב על ישראל, וכשרואים איש אחד שנפל פניו מטרדות הזמן, לחזק אותו במילים טובים ודברי עידוד וחיוק, וכבר כתב הרה"ק מברדיטשוב זי"ע בספרו קדושת לוי (פר' בא ד.ה. היום) "הפה לא נברא רק לדבר דברי תורה וללמד זכות על ישראל". הרי שאין מספיק ולא יצא ידי חובתו רק בזה שמשתמש בפיו ללימוד התורה וצריך גם להשתמש בפיו לדבר טוב על ישראל.

ומקרא מלא היא בפרשת שופטים (דברים טז, יח) "ושפטו את העם משפט צדק" וביאר במדרש תנחומא "שיהיו מטין את העם לכף צדק. אמר רבי יהודה ברבי שלום, שיהיו מטין ומלמדין עליהם זכות לפני הקב"ה. ממי אתה למד? מגדעון בן יואש, שבימיו היו ישראל בצרה, והיה הקב"ה מבקש אדם שילמד עליהם זכות ולא היה מוצא, שהיה הדור דל במצות

ובמעשים. כיון שנמצא זכות בגדעון, שלימד עליהם זכות מיד נגלה עליו המלאך שנאמר, 'ויבא אליו מלאך ה', ויאמר לו, 'לך בכחך זה', בכח זכות שלמדת על בני'.

ובזה מבואר מה דאיתא בפסחים (פז). שהיה תביעה על הושע הנביא שלא לימד זכות על כלל ישראל "אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע בניך חטאו והיה לו לומר 'בניך הם! בני חנוניך הם! בני אברהם יצחק ויעקב גלגל רחמיך עליהן! לא דיו שלא אמר כך אלא אמר לפניו רבונו של עולם כל העולם שלך הוא העבירים באומה אחרת אמר הקדוש ברוך הוא מה אעשה לזקן וכו'".

כיון שידע שחטא עמד לבקש רחמים על עצמו, אמר לו הקדוש ברוך הוא עד שאתה מבקש רחמים על עצמך בקש רחמים על ישראל שגזרתי עליהם שלש גזירות בעבורך עמד ובקש רחמים ובטל גזירה והתחיל לברכה" וכו'.

והנה ימי הספירה הם ימי אבילות על פטירת תלמידי רבי עקיבא, ובגמרא יבמות (סב): נתנו חז"ל טעם לפטירתם וז"ל "שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה", ובמהרש"א שם כתב "מפני שלא נהגו כבוד זה לזה כו'. ולא חש כל אחד מהם על כבוד תורה של חברו דאין כבוד אלא תורה, ולכך מתו במדה זו כי היא חייך גו' ואמרו שמתו במיתת אסכרה דאפשר דכל אחד דיבר לשון הרע והיה מספר בגנות חברו וסימן ללשון הרע אסכרה".

והנה קשה מאוד להבין איך יתכן שכל הכ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא שהיו אנשים גדולים היו נכשלים בעון החמור של לשון הרע עד "דכל אחד אחד דיבר לשון הרע והיה מספר בגנות חברו".

ונראה ביאורו לפי דברי הפרי חדש (או"ח ס' תצ"ג) שגם כתב כיסוד המהרש"א אבל בנוסח אחרת וז"ל "ואפשר שמה שלא היו נוהגים כבוד זה לזה היה מחמת איזה לשון הרע שהיה ביניהם וכדאמרינן בפרק במה מדליקין (שבת לג.) סימן ללשון הרע אסכרה" עכ"ל. כלומר, לא שכולם היו מדברים לשון הרע בפועל אחד על חברו, אלא דמחמת איזה לשון הרע שהם שמעו, זה גרם שלא הסתכלו בכבוד הראוי אחד לחבירו והיה חסר אצלם ההערכה הנכונה אחד לשני ולכן לא חלקו כבוד זה לזה.

ורבינו החפץ חיים בספרו זכור למרים (פרק יא) כתב דברים נלהבים בענין זה וז"ל: "איתא באגדת חז"ל (תדב"א רבה פר' כ"ח) שאמר הקב"ה לישראל בני אהובי כלום חסרתי דבר שאבקש מכם, ומה אני מבקש מכם אלא שתהיו אוהבים זה לזה ותהיו מכבדין זה את זה ותהיו יראיין זה מזה, ולא ימצא בכם עבירה וגזל ודבר מכוער. לכך נאמר הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד וגו'".

ומי שמתנהג בהנהגתו להפך מכל זה, שכל אחד מתגבר על חברו ואינו מתנהג בכבוד לגבי חברו, וכן בכל הענינים הוא נגד חברו, עונשו גדול מאד. ומצינו בתלמידי ר' עקיבא אף שהיו גדולים בתורה מאד, אכן מפני שלא נהגו כבוד זה לזה נתחלל בזה כבוד שמים, ופגעה בהם מדת הדין ומתו כולם במגפה בין פסח לעצרת, ועל זה מתאבלין כל ישראל בכל שנה בימי הספירה,

מכל זה אנו רואין בחוש, אימתי מוצאת הבריאה חן בעיני הקב"ה, בזמן שכלל ישראל
אגודים יחד ואין ביניהם שום קנאה ושנאה ותחרות, וכל אחד חושב בתקנת וטובת חברו,
ואז הקב"ה שמח בבריאתו, ועל זה נאמר ישמח ה' במעשיו:

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

זאת תהיה תורת המצורע: תורת המוציא רע - שחפץ בחיים!

בפרשיות אלו למדים אנו על ענין הנגעים, ולרבים מאתנו קצת קשה להתחבר לכל הנושא הזה. יש לנו איזו רתיעה נפשית מכל ענין הנגעים... מלבד מה שענין זה משתייך לקטגוריית ענייני טומאה וטהרה, שהמושגים אינם קיימים בזמנינו ועקב כך קשה לנו להרגיש חיבור לנושא, הרי שהקושי שלנו להתחבר הוא גם ובעיקר בגלל סיבה עמוקה יותר: פרשת הנגעים היא פרשה של עונשין. כמה צער וביזיונות סופג האיש האומלל הזה, שלקה בצרעת ונאלץ לשבת מחוץ למחנה ולהכריז "טמא טמא" לפני כל העוברים והשבים... גם הדרך לטהרה כל כך מורכבת ומאתגרת, מלבד הקרבנות נדרש ממנו גם תהליך קשה, עליו לשבת מחוץ לאהלו שבעה ימים, ולאחר כן מגלחים את כל שערות גופו. לא פשוט לקרוא, ואפילו מעציב...

במיוחד קשה לנו לפגוש בעונשים האלו, אחר שידועים לנו דברי חז"ל (ערכין טו, ב) שהנגעים באים בעוון לשון הרע. גם זה מוסיף קצת להרגשה הקשה בקריאת פרשת הנגעים. הרי 'ידע איניש בנפשיה', יודע אדם על עצמו כמה הוא לקוי בנושא זה, ומבין כמה היתה פרשה זו רלוונטית עבורו אילו היה חי בזמן שבית המקדש היה קיים... וזה לא נעים...

אני נזכר מימי נערוטי בעיר מנצ'סטר שבאנגליה. גרנו לא הרחק מביתו של ראש הישיבה הנודע הגאון הצדיק רבי יהודה זאב סגל זצ"ל, 'ראש הישיבה דמנצ'סטר'. אני זוכר את פניו המאירות של אותו צדיק נשגב שהאירו תמיד באור יקרות.

כידוע, המצוה המיוחדת שלו היתה 'שמירת הלשון'. נושא זה היה ממש בנפשו, הוא עצמו היה נזהר מאוד בלשונו וגם היה משפיע על אחרים לנהוג כך, עד שזכה לכינוי "החפץ-חיים של הדור". בין הפעולות שעשה כדי להרבות את המודעות בענין זה, היה סידור לוח הלימוד היומי בספר חפץ חיים. את לוח זה הפיץ בכל העולם, כדי שכלל ישראל ידעו את הלכות לשון הרע על בוריים ויזהרו בדבריהם.

אמי ע"ה היתה משדלת אותנו מפעם לפעם ללכת אליו כדי לקבל את ברכתו הקדושה, אבל למעשה הייתי מנסה להתחמק... היה קשה לי מאוד המפגש עם האי גאון וצדיק. כל כך למה? כי תדיר הוא היה שואל אותי את השאלה הנוקבת: "צדיק'ל! אתה לומד חפץ חיים כל יום?...". בכל פעם שהיה שואל אותי את השאלה התמימה הזאת, הרגשתי כל כך לא בנוח, כזאת בושה, לא ידעתי איפה לשים את עצמי...

ולמה באמת לא למדתי בספר זה? הרי זה לא ספר קשה? התשובה היא שדווקא כן, זהו ספר מאוד קשה... כאשר אך מתחילים ללמוד בספר חפץ חיים, תכף רואים כמה 'לאווין', 'עשין' ו'קללות' יש לנו בחשבון... כמה חמור הוא העוון הזה שבני אדם כה מזלזלין בו. זה

מאוד מאוד קשה... וכאמור, זוהי גם אחת הסיבות לקושי שיש לאנשים בלימוד הפרשיות תוריע ומצורע...

הבה נבחן, שמא נוכל לשנות קצת את המבט שלנו כלפי כל נושא זה של שמירת הלשון. לעדכן את התפיסה שלנו בכל הנושא של מצורע ונגעים, ולראות את הדברים באור אחר. אור עילאי ומשנה חיים.

*

כולנו מכירים את המדרש המפורסם (ויק"ר מצורע טז, וכעין זה בגמרא ע"ז יט ע"ב):
מַעֲשֵׂה בְרוּכָל אֶחָד שֶׁהָיָה מַחְזִיר בְּעִירוֹת שֶׁהָיוּ סְמוּכוֹת לְצַפּוּרֵי, וְהָיָה מְכַרְיוֹ וְאוֹמֵר: מֵאֵן בְּעֵי לְמִזְבֵּן סֵם חַיִּים? אֹדְקִין עָלֶיהָ. רַבִּי יִנְאִי הָוָה יִתִּיב וּפְשִׁיט בְּתוֹרְקְלִינְיָה, שְׁמַעִיָּה דְּמְכַרְיוֹ מֵאֵן בְּעֵי סֵם חַיִּים, אָמַר לֵיהּ "תָּא סָק לְהַכָּא זַבִּין לִי". אָמַר לֵיהּ "לָאוּ אַנְתָּ צְרִיךְ לֵיהּ וְלֹא דְכוּוְתָךְ". אֶטְרַח עָלֶיהָ, סְלִיק לְגַבְיָהּ, הוֹצִיא לּוֹ סֵפֶר תְּהֵלִים, הִרְאָה לּוֹ פְּסוּק; מִי הָאִישׁ הֶחֱפֵץ חַיִּים (תהלים לד, יד), מַה כְּתִיב בְּתַרְיָה: נָצַר לְשׁוֹנֵךְ מֵרַע, סוּר מֵרַע וְעֲשֵׂה טוֹב.

רבי ינאי שומע את דברי הרוכל והוא מתפעל מהם מאוד - - -

"אמר רבי ינאי: כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רוכל זה והודיעו - מי האיש החפץ חיים!"

רבי ינאי מסיים את דבריו: "לפניך משה מזהיר את ישראל ואומר להם: זאת תהיה תורת המצורע, תורת המוציא שם רע".

את מדרש זה מכירים כולנו מינקות, מספרים לנו אותו כבר בגן הילדים... אבל כאשר נתבונן בו - נגלה שקשה מאוד להבינו.

באופן אישי הנני סבור, שאם הייתי הולך ברחוב, והיה עוצר אותי יהודי הדור ומכובד, קורא לי הצידה ואומר לי שיש לו השקעה מאוד מיוחדת להציע לי בארבע עיניים, השקעת קסם שמבטיחה עשירות באופן ודאי בלא שום צד של סיכון - אם אחר שהייתי מביע התעניינות היה הצדיק מוציא לי פרקי אבות קטן מכיסו ומקריא לי "איזהו עשיר השמח בחלקו" - הייתי די כועס עליו... האם אתה חומד לי לצון?! שם אותי ללעג ולקלס?! וכי מי לא מכיר את המשנה הזו?! הרי דיברת על דרך להתעשר, וכולם מבינים למה הכוונה!

באופן דומה, כאשר הרוכל הציע את סם החיים, הריהו מפתח בקרב הלקוחות ציפייה להשיג תרופת קסם שמאריכה שנות חיים! כאשר במקום להוציא חבילת כדורים מתרמילו, הוא מוציא ספר תהלים וחוזר על הפסוקים "מי האיש החפץ חיים..." - הדבר עשוי לאכזב. נו, יישר כח גדול! וכי מי לא מכיר את הפסוקים הללו?... אמרת שיש לך סמא דחיי, וכולם מבינים מה הפירוש. האם הנך מנסה לגנוב את דעת הבריות?! להוליך אנשים שולל!?

אבל רבי ינאי - מתפעל!

ממה הוא כה מתפעל?! ולמה כוונתו כשהוא אומר שהרוכל חידש לו בהבנת הפסוק - "כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רוכל זה והודיעו

- מי האיש החפץ חיים?! איזו משמעות חידש לו הרוכל בכתוב, שלא נאמר בו באופן מפורש?!

*

מלבד זאת, עולות עוד כמה תמיהות בדברי המדרש. המדרש מספר שכאשר הכריז הרוכל "מאן בעי למזבן סם חיים?", אזי "אודקין עליה", כלומר - היו דוחקים בו שימכור להם מסם החיים (עץ יוסף, תורת כהנים). דברי הרוכל עורר הדים רבים, ואנשי העיירות ביקשו כולם לקנות מסם הקסם שברשותו. לשם מה נדרשה הפעלת הלחץ עליו? מסתבר אפוא שהרוכל לא התייחס לדבריהם. כולם באים אליו להתעניין בסחורתו - והוא שותק... הוא לא מגלה את הסוד... רק כאשר מגיע רבי ינאי ודוחק בו למכור לו את סחורתו, אז מראה הוא לו את הפסוק בספר התהלים. יש להבין את פשר ההתנהגות הזאת. למה לא רצה לספר את הדבר לכל אנשי העיר?

עוד צריך להבין, לאור דברי הרוכל בא רבי ינאי ומחדש ביאור בפסוק זאת תהיה תורת המצורע: "לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם: זאת תהיה תורת המצורע, תורת המוציא שם רע". מהו החידוש שנאמר כאן, ואיך הוא קשור לדברי הרוכל? ובכלל, היכן מצאנו כאן שמושה מזהיר את ישראל, הרי לכאורה בפרשה זו לא נאמרה אזהרה אלא רק דינים והוראות?

תמיהה נוספת, בעצם פירוש המקרא. לנוסח השאלה "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב?" היה מתאים לכאורה המענה: "הנוצר לשונו מרע". ומדוע שינה הכתוב ואמר בלשון הוראה: "נצור לשונך מרע?"

*

כדי להציע ביאור לכל זה, נקדים שאלה נוספת: ככל שהשאלה היא "מי האיש החפץ חיים?", הרי התשובה היא: "כולם"! מי לא רוצה חיים?! הלוא כולנו רוצים חיים! אנשים נלחמים על חייהם, מוכנים למסור את כל הרכוש שלהם למען הבריאות ולצורך הארכת ימיהם! החיים זה הכל! הלוא כן?

מתברר אפוא שהתשובה שלילית: לא! זה לא נקרא להיות 'חפץ בחיים' - - -

אני נזכר בביקור שערכתי פעם בבית החולים ווסצ'סטר כדי לבקר חולה. לא הרחק מהכניסה פגשו עיניי אדם שעל פי מראהו היה בשלב מתקדם מאוד של טיפולים כימותרפיים, והוא היה מחובר למכשיר עירווי נוזלים שטפטף לגופו את הסם מציל החיים, והוא עמד שם - ו...עישן סיגריה... בתוך 25 רגל מהכניסה כפי שמחייב החוק המקומי...

התבוננתי במראה הזה והרהרתי לעצמי: ריבוננו של עולם! מה קורה כאן?! הרי האיש הזה נמצא כאן בבית החולים כי הוא רוצה לחיות! הוא עובר טיפולים קשים כי הוא רוצה לחיות! אז למה הוא עומד כאן ומעשן?! למה הוא עושה מעשה שמסכן את בריאותו?! זה הרי לא הגיוני!

ואז ענית לעצמי: נכון, הוא רוצה לחיות - אבל הוא רוצה גם את הסיגריה!...

בכבישי ניו יורק נתלו פעם מודעות פרסום גדולות של חברת הסיגריות "ניופורט", ועליהן כיתוב ענק: "Alive with Pleasure!" - (חי בהנאה!). את האמת אנחנו יודעים, כמובן: מעשנים אינם חיים בהנאה! חוץ מהסיכונים הבריאותיים העתידיים שטמונים בסיגריות, זה מפריע גם בטווח העכשווי. זה גורם לחולשה, לכבדות, ואף לנזק חברתי... הריח שעולה מהמעשנים אינו הכי-נעים ואנשים לא נהנים במיוחד להימצא בסביבתם... אבל אנשים נמשכים אחרי הפרסום השקרי. השלט הענק המבטיח חיים בהנאה למעשני הסיגריות של ניופורט, או לחלופין השלטים הענקיים של מרלבורו עם התמונה של הקאובוי הרוכב בהנאה על סוסו, גורר אנשים להאמין כי כאן טמון אושר החיים!

זהו סוג של תכסיס. תעשיית הפרסום והשיווק מפעילה כח מטורף על מנת לחבר את הרצונות של האנשים עם המוצרים שהם מעוניינים לשווק, אף אם אין ביניהם קשר ולו הקלוש ביותר... הרי האדם רוצה בחיים של הנאה, ועכשיו הוא יודע היכן יוכל למצוא אותם - בסיגריות של ניופורט!...

אכן, אנחנו רוצים חיים - אבל בתנאים שלנו!

אנו רוצים לחבר איכשהו את חלקי הפאזל, כך שמחד - נספק לגוף שלנו את הרצונות שלו, ומאידך - שיהיו לנו חיים, שהנפש תהיה מרוצה!

כולנו מכירים את זה מקרוב, ואין צורך להפריז בדוגמאות. כמאמר העולם: "רוצים לאכול את העוגה ולהשאיר אותה שלמה"... על דרך זה, אנחנו אוהבים ללמוד תורה, לגמול חסד עם הבריות, להיות בשלום עם כולם, אבל - בתנאי שזה לא יפריע לצרכים שלנו... שזה לא יהיה על חשבון האגו שלנו וכל מה שחשוב ויקר לליבנו...

אף במקרים של סכסוך בין אנשים, נשמעים משפטים מסוג: "אני רוצה מאוד להיות בשלום עם פלוני, אבל הוא חייב להבין את הצד שלי בנושא", או: "אני מאוד רוצה להשקיע בשלום בית, אבל גם היא חייבת ככה וככה", וכן על זו הדרך...

זה לא נקרא להיות חפץ חיים!

ראש הישיבה דמנצ'סטר, אותו צדיק שקיים 'שומר פיו ולשונו' ברמה הגבוהה ביותר - הוא היה באמת 'חפץ חיים'. הוא חי בפשטות עצומה, לא היה צריך שום דבר לעצמו! במשך למעלה מחמישים שנה הוא אכל כל בוקר את אותה ארוחת הבוקר! אחד מבחורי הישיבה היה אחראי להביא לו ממטבח הישיבה את צלחת הדייסה וכוס התה שלו. זהו איש שהוא 'חפץ חיים'... טוב לו עם החיים שלו, ואין לו צורך בכלום! לעומת זאת אנו - רוצים בחיים, אבל יש לנו כמה דרישות בודדות שנדרשות לנו כדי שנהיה שמחים...

מי לא רוצה להיות ר' חיים קניבסקי? אבל מי מוכן גם ללמוד שש עשרה שעות ביום?! ועוד בחדר בלי מזגן ביום לוחט?!... מי מוכן לגור בתנאים המגורים שהיו לו?! זכיתי להיות אצלו כמה פעמים, הצצתי פעם למטבח, ולא נראה לי שניתן היה למצוא מטבח כזה אף

במושבה רחוקה בשנות השלושים... האם יש מישהו שמוכן בימינו לגור בתנאים כאלו?! אז נכון, אנחנו חפצים בחיים, רוצים חיים רוחניים בדרגה עליונה, אבל מי מוכן לשלם את המחיר?! אנו יודעים גם כי אלו החיים האמתיים, ושאנשים שחיים כך הם באמת מאושרים. ראש הישיבה דמנצ'סטר היה אדם שמח באמת, כל אימת שראיתי אותו, תמיד פניו קרנו מאושר. אבל מי מאיתנו מוכן לשלם את המחיר?! הרי האנשים האלו שילמו עבור החיים האלו! אנחנו בהחלט רוצים את החיים האלו - אבל בתנאים נוחים יותר!... כאלו אנחנו...

*

למעשה חשוב להבהיר, כי לדידנו, להיות 'חפץ חיים' אין הכוונה שנרצה את החיים של הגאון רבי חיים קניבסקי, וגם לא את החיים של ראש הישיבה דמנצ'סטר. לא אלו החיים שהועיד לנו הבורא. להיות חפץ חיים זה לחפוץ באמת גמורה בחיים הפרטיים שלנו כמות שהם! לקבל את העובדות ולהשלים באמת ובלב שלם עם נוף החיים שהועיד לנו הבורא, על כל תנאיו ופרטיו!

עסקת החבילה של החיים שלנו על כל המכלול שלה, היא היא מציאות החיים המוגמרת שלנו. אם אנחנו חייבים כמה שינויים כדי שנחפוץ בה - הרי שאנחנו כמו האיש שמאוד רוצה להיות בריא - אבל בתנאי שזה מגיע עם סיגריה!

רק כאשר נסכים לקבל את המציאות שלנו, את כל החבילה של עסקת-החיים שלנו בלא תנאים מקדימים ובלא דרישות לשינויים כאלו ואחרים, מתוך בהירות כי אלו הם החיים שלנו וזה מה שהכי טוב עבורנו - או אז ניכנס להגדרה 'חפצי חיים'!

*

קל מאוד לחזור על הדברים האלו. להפנים אותם ולחיות עם הרעיון הזה באמת ובתמים - זה כבר משהו אחר...

שמעתי פעם סיפור על יהודי ממונסי שהיה בדרך חזור מיום עבודה קשה ומתיש במנהטן. הוא עולה על האוטובוס של 'מונסי טריילס' בשדרה החמישית ברחוב ה-47. היה זה האוטובוס האחרון והוא היה די מלא. האיש היה עייף מאוד ורק רצה להיות קצת עם עצמו, אולי אפילו יצליח לנמנם קצת בדרך... הוא מחפש אחר פינה מתאימה ולשמחתו הוא מוצא ספסל ריק בחלק האחורי של האוטובוס, מה שיאפשר לו קצת פרטיות ומרווח בדרך. האוטובוס ממשיך בשדרה החמישית, בכניסה לפורט אות'ורוטי (Port Authority) לקראת הכניסה למנהרת לינקולן, קיימת תחנה אחת ואחרונה, שם בתחנה עולה לאוטובוס יהודי גדול-ממדים עם ארבעת ילדיו הקטנים, ואיזה מקום מוצא הוא לשבת אם לא לצדו של מיודענו... בצר לו נאלץ לכנוס את רגליו פנימה ולהצטמק ליד החלון, אבל אם לא די בכך, הרי שהילדים הולכים רצוא ושוב כל הזמן, מאבא ואליו, צועקים, שואגים ומפריעים לכל הנוסעים. באיזשהו שלב הם מוצאים כדור, ומתחילים לזרוק אותו מאחד לשני בתוך האוטובוס, מעל לראשי האנשים. לא פחות ולא יותר. מחיצת הברד שמחלקת בין צד הגברים לצד הנשים (כמפורסם לכל נוסעי 'מונסי טריילס') וזה מצד לצד, והנוסעים כולם

גונחים ונאנקים... בשלב הזה, כבר לא היה מיודענו מסוגל לשתוק יותר. הוא פונה לשכנו לספסל ושואל: "האם אתה האבא של הילדים האלו?", "כ...כ...כן" עונה האב בהיסוס. "אז אולי תעשה משהו? אתה הרי האחראי עליהם, הלוא כן?!" האבא מסתכל עליו במבט חודר, ואז אומר לו בשקט: "אנחנו עכשיו בדרך חזור מבית החולים 'בית ישראל' (Beth Israel Hospital), שם מאושפזת אשתי, אמא של הילדים האלו, עקב מחלה סופנית ר"ל, לא עליכם. רק עכשיו שמענו מהרופא אבחון קשה מאוד, כנראה שהילדים לא יודעים איפה לשים את עצמם...". כאן נחנק האיש בבכי, ואז המשיך ואמר: "... וגם אני לא יודע איפה לשים את עצמי..."

בין-רגע הכל מתהפך. היהודי שלפני רגע כל כך כעס על האבא שנוהג באדישות כלפי השתובבותם של ילדיו, פתאום מתמלא רחמים. הוא כה מתבייש מעצמו, איך דיבר כך והכאיב ליהודי היקר הזה, שעובר תקופה כה קשה?! תוך רגע הוא לובש ארשת של יהודי אמיתי, והיופי של כלל ישראל מתגלה בתפארתו. מי כעמך ישראל!

הוא מתנצל מעומק הלב, ומיד שואל מתוך אכפתיות אמתית אם יש משהו שהוא יכול לעזור. אולי ירצה לבוא להתארח אצלו בשבת? אולי לשלוח אליו את הילדים לכמה ימים?... הוא מנסה לקשר אותו עם כל העסקנים והארגונים שהוא מכיר, וכו' וכו'.

הסיפור הזה ממחיש לנו את השינויים שאנו מסוגלים לעבור ברגעים שבהם אנו זוכים להבזק של אור. כי הכל תלוי בתודעה. אותה מציאות שיכולה להוות מטריד בלתי נסבל עבורנו, יכולה להיות מקור לרחמים ורצון טוב - כאשר משהו רק משתנה קמעה בתודעתנו...

כך גם בנוגע לכל פרטי חיינו. אנחנו רואים וחווים מציאות מסוימת, וזה כואב לנו... לא טוב לנו עם כל מיני סיטואציות ותסריטים שהם חלק מנוף החיים שלנו. אבל עלינו לדעת שהכל תלוי בתודעה!

שמעתי פעם מאחד הדרשנים, שבמונח 'צער גידול בנים' צריך להכניס פסיק: "צער גידול בנים". כי הקשיים שלנו עם ילדינו - הם צער הגידול שלנו עצמנו! על ידי הצער הזה אנחנו גדלים! כך הוא הדבר גם בנוגע לשאר הקשיים שאנו עוברים בחיים. אם זה צער בנוגע לשלום בית, לפרנסה, קשיים במציאת זיווג וכל כיוצא באלו. הכל נועד כדי לבנות אותנו!

ואם אנחנו יכולים לעשות את ה'סוויץ' הזה במוח, אם נבין כי ישנה תכלית לכל התנאים האלו, וכי כל ההתמודדויות והאתגרים שאנו מתמודדים איתם מבפנים ומבחוץ, כולם שם לטובתנו ומותאמים בדיוק לצרכים שלנו, אם נבין שה' הוא טוב וכל מה שהוא עושה לנו הוא לטובתנו - הדבר יחולל שינוי בכל מבט החיים שלנו! וכאשר ישתנה מבטנו על החיים - נתחיל גם לחיות אותם בצורה אחרת!...

*

לעתים מגיעים להתייעץ אתי לגבי קשיים שונים ובעיות שונות, לעתים התמודדויות קשות ומורכבות באמת, בכל מיני תחומים - אם זה בשלום בית, או ביחסים עם אנשים וקרובים אחרים, שהם היו רוצים להיות בקשר קרוב יותר איתם אבל חוצצים בעדם

מחסומים שונים... הם מרגישים שלא מבינים אותם... אני משמיע להם רבות את רעיון זה. והנה, לאחר שהם שומעים את הרעיון ואפילו מקבלים אותו ומסכימים אתו, תמיד מגיעה מיד השאלה הטבעית: "הכל טוב ויפה, אבל כאשר מרגיזים אותי ומסיתים אותי, כאשר הדיכאון משתלט עלי, מה עלי לעשות?! מה עושים 'למעשה'?!".

לעומתם ניצבת השאלה הגדולה והנוקבת: האם אתה באמת רוצה ומוכן לשנות מבט? האם אתה באמת חפץ בחיים שלך?!

זוהי שאלה עמוקה וחודרת מאוד, והתשובה כלל אינה פשוטה כפי שהיא נראית. מאוד מאוד קשה לאדם להיות באמת 'חפץ בחיים'! לקבל את החיים שייעד לו הבורא, מתוך שמחה והשלמה גמורה כי אלו החיים הטובים ביותר עבורו.

לא נעים לנו להודות בזה, אבל יש בנו חלק שרוצה להמשיך לחיות בתוך העולם השלילי בו אנו חשים קרבנות ומסכנים! איננו מוכנים לוותר על תחושת הקיפוח - המוצדקת לדעתנו - שאנו חשים. להיות חפץ חיים פירושו לשנות את תפיסת החיים שלי, שגם כאשר תנאי החיים מראים לי שאני קרבן ואומלל, מסכן ומקופח - אני לא! כי אני מאמין שזה טוב! גם כאשר כל המציאות שלי מראה לי אחרת, אני אומר ומאמין שהכל מצוין! ואם איני מסוגל לעשות את זה, הרי שאינני באמת חפץ בחיים! אני לא באמת מוכן לשנות מבט ותפיסה על החיים!

מהי הדרך להיות באמת 'חפץ חיים'? הצעד הראשון הוא - לקבוע יתד חזק בידיעה שלנו כי אנו חפצים בחיים, וכי רק כך יהיו לנו חיים! אני רוצה חיים ולכן אני מוכן לוותר על הסיגריה, ושום דבר או פרסום כזה או אחר לא יבלבל אותי! אני יודע מה שאני רוצה, וברור לי שיש רק דרך אחת להשיג אותו...

*

הרוכל מהמדרש שהציע סמא דחיי, לא היה נוכל חס ושלום. מה זה 'רוכל' זהו אדם שמתפרנס מכך שהוא מספק לאנשים את הצרכים שלהם. יש עוד סוג של רוכל, אדם שמסתובב בין אנשים ומדבר לשון הרע. גם הוא נקרא רוכל, כי הוא מספק לאנשים את הצורך היצרי שלהם - לדעת כל מה שקורה אצל פלוני ואלמוני... על ידי זה הוא אף מפרנס את עצמו - הוא מנסה להרים את עצמו בכך ולהעניק לעצמו תחושה מדומה של עליונות... אף לרוכל מהמדרש היה מצרך חשוב מאוד לספק: 'סמא דחיי'! השקפה משנה-מבט שתעניק לאנשים חיים! תוביל אותם להיות "אוהב ימים לראות טוב"! לחיות בעולם חיובי ומאיר!

האם הוא מנסה להוליך אנשים שולל? ממש לא! כולם מצטופפים סביבו, דוחקים בו לגלות את סחורתו, והוא לא מסכים! למה?! כי יש לו קריטריון מאוד ברור למי הוא מוכר את מרכולתו! הוא שואל: "מאן בעי למזבן סמא דחיי?", "מי באמת רוצה חיים?". אין טעם לקרב את הסוס לאבוס, אם הוא לא יאכל... הדבר הראשון שנדרש כדי שיווצר שינוי מבט, הוא עצם הרצון האמיתי בחיים!

כולם מכירים את הסיפור שפעם הגיע עשיר לבקר אצל החפץ חיים וראה את ביתו הפשוט שהיה ריק מרהיטים, אותו גביר שאל את החפץ חיים: "היכן הריהוט שלכם?", והחפץ חיים שאל אותו בחזרה: "ואיפה הריהוט שלך?". "האיש התפלא, "מה זאת אומרת, הרי אני נמצא בדרך?!", השיב לעומתו החפץ חיים: "אכן, גם אני רק בדרך! כל העולם הזה הוא פרוזודור בדרך לטרקלין, אני רק בדרך לביתי האמתי והנצחי!".

כולנו רוצים להיות כמו החפץ חיים, אלא שזה קשה מדי. יש לנו צרכים שאנחנו לא יכולים לוותר עליהם. אבל ברגע שאנו מבינים שכאן הוא סוד החיים, ואנחנו רוצים לחיות - הדבר הופך קל יותר, אנו נעשים מסוגלים לוותר.

(מורי ורבי שליט"א היה חוזר תמיד על דברי רבי אברהם בן הרמב"ם בספר המספיק לעובדי ה' - "היודע משאת נפשו יקל עליו לעזוב כל הון שבעולם". אחר שהמטרה ברורה אצל האדם, מתאפשר לו להתנתק מכל הדברים שמושכים אותו כל כך, זה טבעי אצלו).

רק מי שהגיע למסקנה כי הוא רוצה באמת ובכל מאודו לחיות, כאשר המטרה ברורה אצלו באופן מוחלט - הוא האיש ששייך לסמא דחיי! רק הוא זה שמסוגל להגיע לדרגת 'חפץ חיים'! לוותר על כל מה שהוא צריך ובלבד שיזכה בחיים! מסכים לוותר אפילו על תחושות ורגשות עמוקים מאוד, שכבר שנים רבות רואה הוא בהם חלק בלתי נפרד מהזהות שלו!

כאשר בא רבי ינאי לפני הרוכל, ידע הרוכל שרבי ינאי שייך לקטגוריה הזאת, הוא באמת רוצה חיים, אבל יחד עם זאת ידע גם שרבי ינאי אינו זקוק לעצות שלו... הוא כבר חי את זה מעצמו. בכל אופן, כאשר רבי ינאי דוחק בו, הוא מסכים לשתף אותו ברעיון שלו, תעיין בפסוק, הכל כתוב שם: "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב", זה הכל. צריכים להיות 'חפץ חיים', לרצות את החיים האישיים שהקב"ה העניק לך! מי שהוא חפץ חיים, שיש לו חפץ אמיתי בחיים שלו, כפי שהוא ומה שהוא - יש לו את סמא דחיי! הוא אוהב את ימיו ורואה רק טוב!

אחר כך מגיעה ההוראה "נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה". זו אינה תשובה על שאלה. התשובה כלולה במילים "מי האיש החפץ חיים - אוהב ימים לראות טוב". "נצור לשונך מרע..." זו הוראה, כי האיש הזה שהוא חפץ חיים יכול עתה לקיים את ההוראה הזאת. על אדם רגיל אמרו חז"ל שאינו ניצול בכל יום מאבק לשון הרע, זה כמעט בלתי אפשרי. אבל מי שחי בעולם חפץ חיים והוא אוהב ימים - הריהו רואה רק טוב! טבעי אצלו שיקיים "נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה"!

*

בספרי חסידות פירשו את הפסוק "סור מרע ועשה טוב", סור מרע- על ידי עשה טוב! הדרך לסור מן הרע היא על ידי שדבקים בטוב! לא צריך להתעמת עם הרע, אלא רק לתת לאור לזרום פנימה! כי אם אנחנו באמת רוצים חיים, כבר נעשה לנו קל להתנתק מכל הדברים שהם רעילים לחיים שלנו, מפריעים והורסים את זרם החיים הבריאים, שיחדל לזרום אצלנו. מפריעים לנו לחיות במצב של שלום ושלוה פנימית.

הכל תלוי בכך שברור אצלי באופן הכי מוצק: אני חפץ חיים! ברגע שקבענו יתד במטרה, בתחנה הסופית שלנו - כבר נמצא את הדרך איך לעשות את זה! ישנן כל מיני עצות איך לחיות עם קשיים כאלו ואחרים, אבל כל זה שייך רק לאחר שיש את הבהירות הזאת. שום דבר לא יעזור לאדם כאשר יש לו בפנים התנגדות פנימית למציאות החיים שלו. הכל תלוי ב'מי האיש החפץ חיים!' רצון אמתי שמושרש עמוק עמוק בלב, עם הבנה כי זהו הצורך הדחוף והחיוני ביותר שאני זקוק לו. וכאשר זוכים לבהירות הזאת - כל התמונה משתנה.

הפסוק בפרשת נצבים (דברים ל, יט) אומר: הַחַיִּים וְהַמּוֹת נִתְּתִי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה - וּבַחֲרָתְךָ בַּחַיִּים! כל מה שאנחנו צריכים, זה לבחור בחיים. כי ברגע שבחרנו בחיים אזי "לא אמות כי אחיה!". וכי יש לאדם בחירה להחליט אם ימות או לא? אמנם הפירוש הוא, שהאדם אומר: "לא אמות!", אני לא רוצה לחיות חיים כאלו שהם כמו מיתה, חיים של אנשים שהם כמתים בחייהם, חווים חיים של מרמור ועצב, תסכול ומרירות. על זה באה ההכרזה: "לא אמות כי אחיה!", אני חפץ באמת לחיות, ומוכן לשלם כל מחיר עבור כך!

*

האיש שהוא חפץ חיים באמת, זוכה והוא 'אוהב ימים לראות טוב'. או אז אפשר לראות כי כל מה שיש לנו בחיים, גם האתגרים הקשים ביותר, אפילו הנפילות, העבירות והטעויות שלנו, הכל חלק מעסקת החבילה של החיים שלנו, ואלו הם החיים שאנו מקבלים בשמחה ושלמים איתם!

פרשיות תזריע-מצורע, בהן מופיעים כל עניני הנגעים, מתחילות בראשית צמיחת החיים: "אשה כי תזריע". כי הכל נוצר כדי לגדול. תינוק נולד, עושים לו ברית, אבל אחר כך כאשר גדלים הענינים מסתבכים, "והמה ביקשו חשבונות רבים", והחומר מוריד אותנו מטה מטה. לכן אנחנו מרגישים צורך לדבר לשון הרע, להוריד אחרים כדי להרים את עצמנו, להרגיש קצת בטחון עם עצמנו, ומזה משתלשל כל ענין פרשת הנגעים. אבל אז מגיעה פרשת מצורע, ובה לומדים כי כל העולם זהו עולם של תיקון! בסוף הכל טוב! הכל מסתדר!

"לְפִיכֶן מִשָּׁה מְזַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם: זֹאת תְּהִיָּה תּוֹרַת הַמְצַרֵּעַ, תּוֹרַת הַמוֹצִיא שֵׁם רָע". מזהיר פירושו בפשטות מלשון אזהרה, אבל יש לה גם משמעות מלשון 'זוהר' - הוא מאיר להם את תורת המוציא הרע!

לאחר שרבי ינאי שומע את דברי הרוכל, את הרעיון העמוק שהעיקר הוא להיות חפץ בחיים, שהאדם יהיה שלם עם החיים שהעניק לו הבורא ויחפש איך לעבדו מתוך ועל ידי התנאים אותם העניק לו - ממילא מבין כי גם כל הרע של החיים, כל מה שעובר על האדם ובכלל זאת הדברים הרעים, הכל חלק מהתורה של האדם! שהרי האדם הוא תורה שלמה!

כידוע, העולם הזה הוא עולם התיקון. נאמר "קוץ ודרדר תצמיח לך", כל אחד צריך להתמודד עם כל מיני מרעין בישין במשך ימי חייו, אבל אם אני רק חפץ חיים, מקבל את החיים שלי בהשלמה ובשלום - אזי בודאי אשוב לבסוף למקור החיים שלי! אם תקעתי את יתדותי במטרה הסופית באופן חזק ביותר - אני חפץ בחיים! ואז גם אם אני גולש וסוטה קצת מן הדרך - אמצא את הדרך לחזור! אחשב מחדש את מסלולי ואאתר את השביל

להתחיל התחלה חדשה, ובסופו של דבר מכל הבלגן שיצרתי תיווצר תורת המצורע! זה הכל טוב. אלו הטעויות שלי שיביאו אותי ליום טהרתו, ל'הובא אל הכהן', לשורש שלי ששייך לממלכת כהנים וגוי קדוש! הכל חלק מהמסע.

זהו המסר החשוב של הפרשיות תוריע ומצורע. לא צריכים להרגיש מאוימים או מפוחדים מפרשיות אלו, אדרבה! מי האיש החפץ חיים. עלינו לקחת מזה רק את הרצון האמתי להיות חפץ חיים, אוהב ימים לראות טוב, להתחבר לטוב ה' שבארץ חיים. או אז יעזור לנו הקב"ה שנזכה ל'נצור לשונך מרע...".

כי אנחנו בדרך הנכונה - לטוב שלנו בארצות החיים.

*

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדיישן" שלוחה

1 - 5

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-

203-375-1580

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה.

בעריכת ה' מ"צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

גידול וחינוך ילדים

אִשָּׁה פִּי תִזְרִיעַ וַיִּלְדָּה זָכָר (יב, ב)

[הערת העורך: מאמר זה מבוסס על פרק מהספר "דברי רבי שמחה" [Reb Simcha Speaks] באנגלית. העורכים שם הקדימו הערה כלהלן: "כאשר קוראים מאמר זה יש לזכור שרבי שמחה והרבנית וסרמן זצ"ל לא זכו לילדים משלהם. פעם נשאל רבי שמחה זצ"ל, "כיצד הפך למומחה בעל סמכות בנושא של גידול וחינוך ילדים? הרי בדרך כלל מומחיות נוצרת בתחום בו יש ניסיון אישי". תשובתו של רבי שמחה היתה בלתי-נשכחת: "אבל יש לי ניסיון אישי. יש לי את הניסיון של הדרך בה אבי מורי (מרן הגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל הי"ד) ואמי מורתי ע"ה גדלו וחינכו אותי].

*

מהגרים אל ארץ חדשה

ילד הוא כמו מהגר שמגיע אל ארץ חדשה. הוא בוחן את מנהגי המקום ומשתדל לנהוג כמותם. אם ההורים שמחים ומחייכים, מסייעים ומשתפים פעולה זה עם זה, הילד לומד שבאותו "ארץ" ככה אנשים מתנהגים, וכך הוא משתדל להתנהג בעצמו. הוא נוהג כמנהג המקום.

*

מושגי יסוד בגיל צעיר מאוד

זה לי מספר שנים שהנני מתגורר בשכונת מטרסדורף בירושלים. גרות שם הרבה משפחות ברוכות ילדים והרחובות תמיד עמוסים בילדים משחקים. מעולם לא ראיתי מריבה. ההורים שמחים ולכן הילדים שמחים, מחייכים וידידותיים. לפעמים רואים מספר ילדים מאותה משפחה שמטיילים יחד. שני ילדים מולכים עגלה קטנה. בעגלה אח או אחות קטנים יחד עם כמה שקיות עם מצרכי מזון. האחים הגדולים נושאים בידיהם סלים עמוסים בקניות, וכולם שומרים אחד על השני ומסייעים זה לזה. למדתי מזה שההורים חיים יחדיו בשלום, כי אילו היו מריבות בין ההורים, ילדיהם היו לומדים מהם "אומנות" זו...

בשכונה זו, לפני שילד הוא בן שלוש בדרך כלל כבר יש לו אח או אחות צעירים ממנו. בגיל זה הוא יכול כבר לקבל על עצמו אחריות מסויימת ולכן מרגילים אותו לעזור עם האח הקטן. הוא הופך ל"נותן" בגיל צעיר מאוד. כאשר ילד רוצה לעזור - זוהי הברכה הגדולה

ביותר.

*

תכלית מצוה פריה ורביה - גידול וחינוך הילדים

לגדל ולחנך ילדים זו תעסוקה רבת אחריות, ויש לה את השכר הגדול ביותר.

המצוה הראשונה בתורה היא פריה ורביה. התורה מלמדת אותנו שהחיוב לא נגמר בהבאת ילדים לעולם. החיוב ממשיך בחינוכם ועיצובם לבני אדם הגונים וטובים. החיוב לחנך את הילדים איננו חיוב נפרד, אלא היא תוצאה וחלק ממצוות פריה ורביה (א"ה: עיין של"ה שער האותיות אות דל"ת - דרך ארץ כג) וז"ל: "עיקר ויסוד גדול, גידול בנים, התורה אמרה (דברים יא, יט) 'ולמדתם אתם את בניכם', כי זהו תכלית של פריה ורביה להיות לו בנים ובני בנים עד עולם, עוסקים בתורה ובמצוות, עכ"ל. וע"ע רש"ר הירש בראשית א, כח).

*

נחת - תוצאה אך לא מטרה

כאשר מקיימים את המצוה הזו כראוי, זוכים לנחת. ההורים והילדים חיים יחד בלי לסבול מפער-הדורות. יש תכלית לחיים, וכאשר אדם חי את חייו כדי לקיים את תכליתו הוא זוכה לאושר. ואחד מהמטרות הכי-נעלות של חיינו היא גידול ילדים והמשך הדורות. חשוב מאוד לזכור שהקב"ה הפקיד חיים בידינו על מנת לגדלו לאדם הגון. התורה לא רוצה שנגדל ילדים בסיטונאות. היא רוצה שנגדל אנשים! והסוד כיצד לגדל 'אנשים' היא העדר אנוכיות.

כנגד צער גידול בנים זוכים להרבה נחת, אבל הנחת איננה המטרה.

*

נתינה ונטילה בחינוך ילדים

הרבה אנשים טועים לחשוב שכל דבר בעולם נועד להבין להם תענוגות, כולל הילדים שלהם עצמם. לכן הם משחדים את הילדים לעשות את מה שהם רוצים כדי שהם - ההורים - יהיו שמחים וירונו נחת. הם רוצים שהילד יחייך אליהם, אז הם קונים לו צעצוע נוסף. בעצם הם רוצים "ליטול" ולקבל נחת מהילד. הילד לומד את האומנות. הוא מחפש מה הוא יכול "ליטול" ולקבל מההורים שלו. ואם מה שהוא מקבל לא מספק אותו, הוא יחפש למלאות את רצונותיו במקומות אחרים ובמחוזות שונים. לפעמים הוא ימרוד בהוריו. אבל כאשר ההורים הם "נותנים" גם הילד לומד להיות "נותן".

יחס בין-אישי בריא - יהיה זה בין ידידים או בין הורים לילדיהם - מורכב בעיקר מדבר אחד: כיצד אני מתייחס לזולת? האם אני מתייחס אליו כאל אדם שניתן להרוויח על חשבוננו, או שאני דואג ואכפת לי מה אני יכול לעשות למענו - כיצד אני יכול לעזור לו? כאשר שני אנשים נפגשים וכל אחד חושב מה הוא יכול לעשות למען הזולת - זה נפלא!

גידול וחינוך ילדים

אבל אם המחשבה היא מה ניתן ליטול או להרוויח מהזולת, זה יוצר בעיות. זו הטרגדיה הכי-גדולה.

הורה שיודע ומבין את תפקידו כלפי ילדיו, מבין שהתכלית של כל מה שהוא עושה הוא לתועלת הילד, ולא עבור אינטרס אישי שלו כהורה. להרבה אנשים יש שאיפות עבור ילדיהם מתוך מחשבות אנוכיות - ולא לטובת הילדים.

יש נוסחה פשוטה בתכלית: תגדל את הילד לטובת הילד. נכון, אנחנו בני-אדם ובלתי-אפשרי לנתק את עצמנו לחלוטין ממחשבות אנוכיות, אבל ההצלחה היא לפי מדה. ככל שאנחנו מצליחים להתמקד בטובת הילד ולהתרחק ממחשבות אנוכיות - ההצלחה תאיר לנו פנים יותר.

*

בינה ואינטואיציה בחינוך ילדים

היות והורים הם גם מחנכים, מדוע איננו מכשירים אותם כמחנכים לפני נישואיהם? הגמרא עונה על שאלה זו באמרה (נדה דף מה ע"ב) "נתן הקדוש ברוך הוא בינה יתירה באשה יותר מבאיש". בינה היינו אינטואיציה, כלומר מידע שאי-אפשר לגלות את מקורו, דוגמת מחשבון שפותר בעיות בחשבון אך לא מגלה לך כיצד הגיע אל הפתרון. יש לך את המידע, וזהו.

הקב"ה נתן לאשה בינה יתירה כי אמא צריכה להתקשר עם תינוק בן-יומו. התינוק לא מדבר ולא מבין שפה מדוברת, אך האמא חשה בצרכים שלו ומוצאת את הדרך לתקשר עמו. בשלבי הינקות המוקדמים ביותר התינוק חוסה תחת אמו ותלוי בה. זהו הזמן שהצורך לתקשורת אינטואיטיבית הוא הכי נצרך.

הקב"ה העניק לכל אחד רמה מסויימת של בינה. הבינה משמשת לאדם יועץ "אוטומטי". הבינה חשובה במיוחד בתחום של גידול וחינוך ילדים. ישנה תחושה מהי טובת הילד ומה לא.

אולם הזרימה של הבינה, האינטואיציה, ביחס לגידול ילדים תלויה בתנאי חשוב: שאנו דואגים לטובת הילד ולא לטובתנו האישי. כאשר הדאגה היא לעצמנו אנחנו מאבדים את התקשורת. כאשר הורה דואג לעצמו הילד מחקה אותו ודואג לעצמו. זה יוצר פער בין הדורות. אך כל זמן שהורים הם "נותנים" הם זוכים לבינה, לאינטואיציה, לסייע בעיצוב וגידול הילדים לאנשים טובים, בריאים בגופם ובנפשם.

*

יותר ממה שהעגל רוצה לינק הפרה ורצה להניק

החובת הלבבות (שער הבחינה פ"ה) מצביע על אחד מפלאי הבריאה (על פי "לב טוב"): "...יוצא הולד אל העולם הזה... והבורא יתברך מזמין לו את מזונו על ידי שיונק מאמו... חלב, שהוא נוזל טעים ומתוק, וכמו מעיין הנובע בזמן שיש בו צורך. ואין החלב הרבה

גידול וחינוך ילדים

מידי... כדי שלא יזוב מעצמו בלי יניקת התינוק, וגם אין החלב מעט מדי - שלא יצטרך הילד להתייגע כשירצה לינוק. ומחסדי ה' בדבר זה, שעשה את מקום היניקה צר כחודו של מחט, לא רחב שיזוב החלב בלי יניקה או שייחנק היונק אם יישפך יותר מדי לגרונו, ולא צר מאוד שיצטרך להתייגע ביניקתו". כמות החלב מתאים את עצמו לצורך התינוק היונק בהליך אוטומטי.

כך בחינוך ילדים, הבינה שלנו, האינטואיציה, מאפשרת לנו לספק לילדנו בדיוק את מה שהם זקוקים.

וכך אמרו חז"ל (פסחים דף קיב ע"א), "יותר ממה שהעגל רוצה לינק, פרה רוצה להניק". הייתי בחור צעיר בישיבת מיר, ובשיחה אישית עם המשגיח, מרן רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל, הוא אמר לי: "אל תטעה! אל תחשוב שהפרה רוצה להניק בגלל שהיא צריכה לרוקן את החלב. זו השחתה! אלא שהקב"ה ברא שהפרה חשה בצורך של העגל, ומגיבה לצורך של העגל, וזו קדושה!" ואני זוכר שאמר לי אז, "אתה עדיין בחור צעיר ואינך מבין מה אני מדבר. כשתבגר תבין". ברוך השם התבגרת, ונוכחתי שזהו היסוד של כל חינוך ושל כל מלמד.

כאשר באים לחנך ילדים הדאגה צריכה להיות אך ורק טובת הילד. כאשר הכוונה טהורה - ההורה או המחנך כבר ימצא את הדרך לחנך ולגדל את הילד. אך כאשר מתערבות כוונת זרות - ההצלחה כבר איננה בטוחה.

*

סמינר למחנכי תורה?

פעם ניגש אלי אברך צעיר ושאלה בפיו: האבא שלו לוחץ עליו שייטול חלק פעיל בפרנסת משפחתו ועל כן הוא שוקל להיכנס לתחום החינוך ולהתפרנס כמלמד תורה לילדי ישראל. הוא שאל אותי אם להירשם לסמינר למחנכים כדי ללמוד את המקצוע.

שאלתי אותו, "מדוע בחרת בתחום החינוך?"

הוא השיב, "אני רוצה להתפרנס בלי להתנתק מהתורה, ואני מקווה שכמלמד אוכל להישאר קשור לתורה".

השבתי לו, "כאשר אדם מלמד - וכל כוונתו היא טובת התלמיד, הוא יזכה לסייעתא דשמיא כדי לחנך את התלמידים. אך היות וכוונתך היא, בעיקר, לצורך פרנסה, על כן אינך מובטח שתזכה לאותה סייעתא דשמיא. על כן אני ממליץ לך להירשם לסמינר, כדי ללמוד את המקצוע".

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

שבט אנשים ונגעי בני אדם

ההקלה של נגעי שחין ומכוה | למה אינם מצטרפים | התגובות הטבעיות
ההפוכות של שחין ומכוה ורמזיהם | ה'צרבת' בוערת או מרגיעה | הרעיון המשותף
לשבעה דברים שנגעים באים עליהם | ה'תפארת' הממצעת בין הצורך הבהמי
לצורך המצפוני

ואם תחתייה תעמד הבהרת לא פשתה צרבת השחין הוא וטהרו הפה... ואם תחתייה
תעמד הבהרת לא פשתה בעור והוא כהה שאת המכוה הוא וטהרו הפה כי צרבת המכוה
הוא (יג, כג כח)

מבואר בפסוקים אלו, שיש בבשר אדם מצב של 'שחין' ומצב של 'מכוה', ומבואר ברש"י
והמקור במשנה ששניהם מגיעים מחמת שנתחמם הבשר, אלא ששחין מגיע מליקוי הבא
לו מחמת מכה שלא על ידי האור-האש, ומכוה הוא מה שאירע לבשר שנגע בו אש ממש.

וכאשר אירע נגע במקום השחין או המכוה [אשר החלו להירפא], יש לשניהם דין אחד
יותר קל משאר דיני נגעים, אולם החידוש הוא ששני הנגעים הללו לא מצטרפים לשיעור,
מה שאין כן אם היו שני מקומות סמוכים של שחין או של מכוה, היו שניהם מצטרפים.

ורואים שהיות והנגע הזה אפשר לומר שהוא המשך של השחין או המכוה - 'צרבת'
שלחם, לכן אפשר להקל בו ולמהר לטהר אותו [כשלא נראו בו סימני טומאה של שיער
לבן או פשיון אחר שבוע אחד], אך לעומת זאת, גם כאשר כן צריך לטמאות את הנגע [כי
היה שיער לבן או פשיון], ואיננו תולים אותו בסיבת השחין או המכוה, בכל זאת עדיין אנו
משייכים את הנגע לסיבת השחין או המכוה, ואומרים שהוא מגיע בסיבתם, והיות שמגיע
משני סיבות שונות - אין חלקי הנגע מצטרפים לשיעור [גריס].

ולכאורה אין הדין הזה מובן, כי אם אנו נותנים לו דין נגע, הרי זה מפני שאינו 'צרבת',
אלא הוא נגע מחמת עצמו שבמקרה אירע במקום הזה, ואם כן מה איכפת לך שחצי המקום
הוא שחין וחציו מכוה?

גם צריך להבין מה ההסבר ששחין ומכוה גורמים למראה של נגע.

ונעיין בס"ד בשורשי התיבות 'שחין' 'כוה' 'צרב' אולי נבין את רמזי הדברים.

שחין [נחש, שחין, חשין]

בשר מקבל מכה הכואבת לו, הבשר כועס למה לא שומרים עליו, חושש שמחמת חוסר
זהירות יקבל עוד מכות, והכעס הזה מחמם אותו, והחימום הזה עצמו מזיק יותר לבשר,

אבל לא איכפת לו, רוצה שיבחינו שהוא כועס, ומעתה יזהרו יותר, ולכן דוקא הקלקול הזה המגיע מהחום הוא המרגיע אותו, נותן לו תקוה שלא יקבל מכה בעתיד. זהו מצב של 'שחין' שמגיע מתוך התחממות הבשר, ולמה הבשר התחמם, כנראה מחמת הכעס הנזכר.

ונדבר קצת בדרך רמז, שהנה אותיות אלו יש להם שלשה שורשים שהם נחש חשן שחן, והנה 'נחש' ידוע שהוא כעסן, נהנה לפגוע באחרים, הוא גם סמל ליצר הרע המסית ומדיח ואחר כך עולה ומשטין ויורד ומעניש, ההנאה שלו הוא להכעיס אנשים על עצמם, שיתחרטו על שהתפתו, והכאב הנפשי הזה שייך לענין של 'שחין' כי אדם כועס על עצמו, נותן לכעס לאכול את לבו, כדי שמעתה יזכור שלא כדאי להתפתות לנחש, צריך להזהר מהחטא, והמצב החדש הזה הוא המצב של 'חשן', כי ה'חושן' הנתון על הלב תפקידו לגלות ללב מסתפק מה הם חפציו האמתיים שלא יתפתה אחר הצעות של שקר, בבחינות 'אורים ותומים' שיאיר לו מהי הדרך התמימה והישרה. ואכן אחר שאדם נכשל בבלבול של הנחש, וסובל מהכעס, מקבל על עצמו שמעתה הלב שלו יהא מלוכש בחושן, יבקש לחוש ולהרגיש את האמת.

ולכן שלשה אותיות אלו הם ראשי התיבות של 'שומר נפשות חסידיו', כי הם גורמים לשמירת הנפש של החסידים, השומרים על עצמם ממערומי הנחש.

כויה

כוויה הוא מצב שהעור נפגע מהאש ולא הבשר, והדרך הוא שהעור נעשה אדום ומאבד את היופי שלו, ואם האדם לא בורח העור גם מתנפח ונפרד מהבשר, כאילו רוצה להגן על הבשר, שהאדם יספיק לברוח מהאש. ואכן הפחד מהפגיעות הללו בעור גורם לאנשים להתרחק מהאש. [ועיין שבת (סב, ב) על פסוק (ישעיה ג, כד) כי תחת יפי, אמר רבא: היינו דאמרי אינשי חלופי שופרא כיבא ועיין ברד"ק על הפסוק שם].

השחין והכויה ולימודיהם

ורואים שהשחין והכוויה שניהם כלי הזהרה, אך הפוכים זה מזה, השחין מטרתו לעורר אדם להזהר מסכנות ומכשולות שלא שמים לב להם עד אחר שנכשלים, ואז, החרטה ה'יצורבת' גורמת מעתה למשנה זהירות, להזהר גם מחששות רחוקים.

ולעומתו המכוה פוגעת באדם שרואה את האש, מבין שצריך להיזהר, אך בכל זאת מוכן להצטער מחום האש, מוכן לפגוע בעצמו, וההזהרה שלו באה להצילו עוד לפני שנכשל לגמרי, שעוד לפני שנכשל יראה שמפסיד את מראהו ויופיו, עורו מנסה לגונן עליו ולהרחיקו, מקבל נזק חיצוני עוד לפני שנפגע הבשר ממש.

והרי זה משל לאדם המתקרב למשהו המגרה את יצר הרע בנפשו, סבור שיכשל רק בהרהורים ולא בגופו של מעשה, אבל בינתיים מסתלק ממנו כל החן והיופי של הקדושה, העור שלו סובל מרגש בזיון ודחיה, והכל כדי שיתפוס את עצמו, יעצור כאשר הפגיעה היא עדיין רק חיצונית...

ומובן על פי זה למה בפרשה של שחין נזכר רק נגע של 'בהרת', ואילו בפרשה של מכוה נזכר גם נגע של 'שאת', וכן בסוף הפרשה בפסוק שהזכרנו לעיל חוזר וכופל ואומר 'שאת המכוה היא וטהרו הכהן כי צרבת המכוה היא' -

כי הנה החילוק בין 'שאת' ל'מכוה' הוא ש'שאת' דומה למראה של צל הנראה גבוה ממראה החמה, ו'בהרת' הוא מראה החמה הנראה עמוק מהצל, ונמצא ש'בהרת' רומז לאדם שכבר נפל לעומק, ו'שאת' רומז למישהו שעדיין בגובה, מזהירים אותו לא ליפול.

צרבת

על 'צרבת השחין היא' כתב רש"י: "כתרגומו רושם שיחנא, אינו אלא רושם החמום הניכר בבשר. כל צרבת לשון רגיעת עור הנרגע מחמת חימום".

מבואר ברש"י ש'צרבת' זה לא כמו שהיום מייחסים את זה למשהו המורגש כ'בוער' עכשיו, אלא להיפך כמשהו שבער, וכעת בתהליך הרגעה, אולם בגמרא תענית (ד, א) מוזכר המושג של 'צורבא מרבנן דקא רתח', ומשמע ש'צורב' זה משהו שבוער כעת [והארכנו בזה ב'תבונות משתה' - סיום מסכת פרקים א-ב], אבל נראה שגם שם מה שמביע את הרתיחה שלו זה מפני שכך נרגעת האש הפנימית שלו.

ביאור הפסוקים

ידוע מה שאמרו חז"ל שהנגעים באים על שבעה עבירות, והענין של 'נגע' הוא שה' כביכול 'נוגע' באדם, עוצר אותו, מעורר אותו לתת לב ולהבחין שהוא חוטא ומזיק לעצמו. וכאשר הנגע מופיע בשחין זהו סימן שנכשל בחטא לא מרצון ממש, אלא מחוסר זהירות, כמו מישהו המקבל מכה -

וכאשר מופיע ב'מכוה' זהו סימן שכמעט נכשל בחטא, ה' עצר אותו מבעוד מועד.

והנה, אם המנוגע תופס מה שמרמזים לו ורוצים ממנו, אז הנגע עשה את פעולתו, העור יכול להירגע מכעסו או זעקתו, ואז הנגע לא מקבל סימני טומאה, ונעשה הנגע כ'צרבת', כחום שנרגע, כי האדם קיבל את האיתות מעצם הענין של ה'שחין' וה'מכוה', למד להרגיש את הכעס של השחין ואת הזעקה של המכוה.

אך אם חלילה האדם לא תפס את הרמז של השחין והמכוה, אין כאן 'צרבת', כי הם לא נרגעים, עדיין רותחים, אז אין ברירה אלא לתת לו גם את האיתות של ה'נגע', אבל אין מצרפים את השחין והמכוה זה לזה, כי למעשה הם שני סוגי אזהרות אחרות, האחד על מה שנכשל בטעות, והאחד על מה שהתקרב לחטא, והיות וכל אחד בפני עצמו היה במשהו קל שאין בו כדאי להעניש ולעורר בנגע, לכן אינם מצטרפים.

*

כתבנו כאן את 'תבונות השורשים', אבל למעשה זהו 'תבונות ההלכה', ונרחיב יותר את היסודות המבוארות לפנינו.

ה'בהמיות' וה'מצפון'

בגמרא (ערכין טז, א): א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן על שבעה דברים נגעים באין: על לשון הרע, ועל שפיכות דמים, ועל שבועת שוא, ועל גילוי עריות, ועל גסות הרוח, ועל הגזל, ועל צרות העין.

וצריך להבין מה הענין המשותף והמיוחד לשבעה דברים אלו, ובפרט צריך להבין את הענין האחרון של 'צרות עין' שמבואר בגמרא שזהו מישהו שלא מכניס אחרים לביתו, כי הנה כל ששה הענינים האחרים הם עונות ממש, וזה האחרון הוא רק חסרון נדיבות, ולמה הדבר חמור כל כך?

אך בעצם הענין האחרון הזה מגלה את השורש המיוחד לכל החטאים הללו, כי מדובר באדם שמתכחש למצפונו -

כי הנה כל אדם יש לו שני סוגי צרכים, יש צרכים מצפוניים, ויש צרכים בהמיים, כל מה שהמצפון תובע מהאדם לקיים מצוות ומעשים טובים וללכת בדרכים ישרים, זהו סוג צורך אחד של האדם, כאשר אינו נאמן למצפונו נעשה מוטרד משלוות נפשו וכו'. ויש צרכים בהמיים שאדם רואה כל מיני הנאות של קנאה תאוה כבוד, ונפשו שואפת להם.

והנה כאשר אדם נהנה כדי לקיים עונג שבת, או שמתחזק ללמוד תורה שלא לשמה, אפשר להתייחס למעשהו כצורך מצפוני, כי המצפון תובע אותו ליהנות מהצורך הבהמי, אבל כאשר אין מעורב בצורך שום צורך מצפוני, הרי זה בהכרח צורך בהמי.

ואפשר לזהות בקלות בכל צורך המתעורר אצל האדם האם הוא מצפוני או בהמי!

כי כל צורך מצפוני התנועה שלו העיקרית היא 'לתת' ואף אם מעורב בזה צורך 'לקבל' הרי זה בכדי 'לתת'. וכל צורך בהמי התנועה העיקרית שלו היא 'לקבל', ואף אם הוא 'נותן' גם כן, הרי זה בכדי 'לקבל'.

וכמו ששמעתי הדגמה לכך מהגה"צ ר' אברהם חיים ברים זצ"ל, שיש בעל מכולת שרוצה לקבל כסף, מצדו שאנשים יתנו כסף ולא יקחו מוצרים, אך יודע שאם לא יתן מוצרים לא יקבל כסף, ולכן מוכרח לתת, וכמובן אדם כזה הוא מהסוג שנותן בכדי לקבל... אבל יש בעל מכולת שרוצה לתת לחם וחלב וכו' לאנשים, ומצדו היה מחלק בחנם, אך יודע שאם יעשה כך לא יהא לו אפשרות להשיג את הלחם והחלב, ולכן מוכרח לקבל כסף, וכמובן אדם כזה מקבל [כסף היום] בכדי לתת [את הלחם של מחר]. ולמעשה שני סוגי האנשים עושים את אותם פעולות, אך מצד הכוונה הם הפוכים ושונים מהקצה אל הקצה, הראשון שייך לקליפות האנוכיות המבקשות את הנאת עצמם, ואילו השני שייך לקדושה, דבוק בה' הרוצה להשפיע ולתת.

וכאשר אדם מקיים מצוה, צריך להרגיש שאם עושה את זה מתוך רצון לתת את גופו לעבודת קונו, הרי זה נעשה מתוך הרצון המצפוני, וכן כאשר אוכל להשביע רעבונו, יתבונן שהוא מקבל שפע מה' כדי לתת לגופו די מחסורו, לעשות חסד עם עלובה, ואם לא מעורר

בתוכו את הנקודה הזו, וכל המניע של מעשהו הוא הרצון לקבל כבוד או שכר או הנאה, הרי זה פועל מתוך הצורך הבהמי.

הנגעים וצרות עין, ומדת התפארת

ולאור זאת אדם שיש לו 'צרות עין' הריהו מתכחש למצפונו, כל מה שעושה בעבודת ה' הכל מגיע מתוך הצרכים הבהמיים שלו, חושב רק על עצמו והנאתו, לא חושב על אחרים, לא חושב על תיקון העולם, לא חושב על רצון ה', כל הדברים ה'גבוהים' הללו לא מדברים אל לבו... ובעצם כן מדברים, כי כל אחד יש לו מצפון, אלא שהוא מתכחש לו, לא נותן למצפונו להצליף בו ולהפעילו.

וזה השורש של כל שאר העוונות שכולם באים לבסס את ההנאה והמקום האנוכי שלו, על חשבון מקומו וכבודו של האחר.

וממילא מובן הענין של 'נגע', כי ה' עשה שה'מצפון' עצמו יחנך את האדם, לא יתן לו מנוח כל זמן שהוא אנוכי ואכזרי, ואם אדם מתכחש ל'שבט מוסר' הזה, אין ברירה אלא להכות אותו ב'נגעים', ומובן לשון הפסוקים 'והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם', ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם'.

והתבאר לפנינו שיש משהו ממוצע בין השבט של המצפון לנגעים, וזהו הענין של 'שחין' ו'מכוח', ה'שחין' הוא מצפון המלקה מהכעס על כשלון וחוסר זהירות, שאדם לא כל כל בחן את עצמו מי מוביל אותו המצפון שבו או הבהמיות שבו, וה'מכוח' מזהירה אותו לראות את ההתדרדרות המצערת שיבחין שהוא הולך ונעשה יותר ויותר בהמי, מפסיד מעצמו את ה'תפארת אדם'.

ואנו אכן בשבת זו כבר בשבוע של 'מדת התפארת', והיא המדה הממוצעת בין ה'חסד' המפעיל כנגד 'צרות עין', ובין ה'גבורה' העוצרת ומגבילה את הצרכים הבהמיים, כמה שאדם מקשיב יותר לנטיות המצפוניות שלו, כך יזכה יותר ל'תפארת אדם' שלו.

אך אם כן יכול אדם לחשוב שצריך הוא להיות נדיב ביותר, יעשה חסד כל היום וכו', אך האמת היא שהמצפון אינו תובע מהאדם לעשות מעשים קיצוניים שאינם שייכים למצבו או דרגתו, ואם בכל זאת מרגיש צורך למשהו קיצוני, בהכרח שצורך בהמי הוא המפעיל אותו, רוצה שיגידו שהוא 'בעל חסד גדול ביותר', או שרוצה להתעסק בחסד כדי לא לתת את עצמו למעשים יותר חשובים וערכיים אשר מצפונו יותר דורש אותם, רוצה לקבל הרגעה מהמצפון האחר, צריך לזכור 'איזה היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שתפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם, שהוא ירגיש 'תפארת' עם המעשה הזה, שהמצפון שלו לא יכאיב לו, ושגם אחרים יתנו לו על זה 'תפארת' ולא כבוד, לא יתפעלו ממנו במיוחד, אלא יגידו שהוא מפואר, אדם ממוצע, הקשוב לכל מצפוניו.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א שטרם נדפסו / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשת תזריע

ש. תזריע י"ב ב'. פרש"י וז"ל, אשה כי תזריע, א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה חיה ועוף במעשה בראשית כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף, עכ"ל. קצת צ"ב דהא זה שאדם נברא בסוף הוא מכמה טעמים מיוחדים כדאיתא סנהדרין ל"ח א' (ואם לא הטעמים הנ"ל היה נברא קודם כולם) וא"כ היכי ילפינן מזה גם לענין סדר הפרשיות. (דלכאו' לענין סדר הפרשיות לא שייכי כל הנך טעמים שנאמרו לענין סדר היצירה), וא"כ מהו 'כשם' שיצירתו כו'.

ת. התורה לפי הבריאה.

*

ש. תזריע י"ג כ"ט. ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן. ולהלן פסו' ל"ח כתיב ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם בהרת לבהרת, והנה בפסו' כי יהיה בו נגע יש מפסיק תחת המילה או, ואילו בפסוק כי יהיה בעור בשרם אין מפסיק תחת המילה או, ושמעתי לבאר דהטעם הוא משום שלאשה אין זקן ולכן יש מפסיק. והאם נכון הוא.

ת. נכון.

*

ש. בהנ"ל. מהו באופן שגדילים לה שערות במקום הזקן (זה קצת מצוי ומורידים בניתוח) האם שייך בזה דין נגעים (של הזקן).

ת. לא.

*

שו"ת בפרשת מצורע

ש. מצורע י"ד ד'. וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות ועץ ארז ושני תולעת ואזב. הנה הל' וצוה הכהן מ' שהכהן מצוה לאיזה אדם ליקח למיטהר כו', אך צ"ב ממ"נ למי מצוה, דאם למצורע עצמו הרי אסור לו ליכנס למחנה עד שהכהן מטהרו והיכן ישיג מחוץ למחנה שני תולעת וכו' (וב' הצפרים איך יתפוס והרי יטמאו על ידו), ואם מצוה לאחרים שיביאו הם צ"ב שהרי היכן שנמצא כעת הכהן והיינו במקומו של המצורע אין שום אדם (מלבד מצורעים) וא"כ למי מצוה הכהן להביא דברי טהרת המצורע.

ת. למה אין שם אדם.

*

ש. מצורע י"ד ז'. והזה על המטהר מן הצרעת שבע פעמים וטהרו ושלח את הצפר החיה על פני השדה. ולהלן פסו' ח' כתיב, וכבס המטהר את בגדיו וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר ואחר יבוא אל המחנה וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים, ונתבאר הכא דקודם הכהן מטהרו כדכתיב והזה על המטהר וגו' וטהרו וגו' ואח"כ מכבס בגדיו כדכתיב וכבס המטהר את בגדיו וגו', ולכאו' צ"ב דכיון שהבגדים עליו א"כ איך לא נטמא מיד אחר שהכהן טיהרו שהרי הבגדים הם טמאים ממנו מימי צרעתו והם עדיין לא כובסו ונטהרו ומה מועיל טהרת הכהן עתה בעוד שמיד נטמא שוב מבגדיו שעדיין לבוש בהם. ולכאו' צ"ב.

ת. מועיל לטומאת צרעת וטמא רק טומאת מגע.

*

ש. מצורע י"ד ח'. וכבס המטהר את בגדיו וגלח את כל שערו וגו'. יש לדקדק דהכא הקדים הכתוב כיבוס בגדים לגילוח שער, ואילו להלן פסו' ט' הקדים הכתוב גילוח שער לכיבוס בגדים כדכתיב שם והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' וכבס את בגדיו וגו'.

ת. בהחלט שהוא טמא כיבוס בגדים בסוף בגמר הספירה אבל בסוף שהוא רק לכבוד הקרבן גופו קודם.

*

ש. מצורע י"ד י"ז. ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן וגו'. ולעיל פסו' י' כתיב וביום השמיני יקח וגו' ולג אחד שמן ופרש"י להזות עליו שבע וליתן ממנו על תנוך אזנו ומתן בהונות עכ"ל, ולכאו' יש לדקדק מהו 'ומיתר' השמן וגו' (דהלשון קצת משמע דרק אם נשאר אז יתן הכהן כו' אבל אם לא נשאר אי"צ שיתן הכהן כו') דלכאו' כיון שלוקח מלכתחילה לוג שמן והיא כמות המספקת כדי להזות כו' כנ"ל ברש"י, א"כ ודאי שצריך שישאר גם לתנוך האוזן וכו' שהרי מלכתחילה הביא כמות המספקת גם לזה, וא"כ מהו הלשון 'ומיתר' השמן וגו'. (וכמו"כ יש לדקדק בפסו' להלן י"ח כ"ח כ"ט). וקצת צ"ב.

ת. עי' יומא ס"א א'. מג

*

ש. מצורע י"ד ל"ד. מד כי תבואו אל ארץ כנען וגו' ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם. יש לשאול האם נגע זה הי' על עון לשה"ר או לאו, שהרי פרש"י בשורה היא להם כו' וכיון שכן היתכן שיבשרו להם שכשיכנסו לא"י יכשלו בלשה"ר וגם היתכן שיבשרו להם בשורה

מג הכי אמרי' התם, אמר מר מתנות הראש אין מעכבות מאי טעמא אילימא משום דכתיב והנותר מן השמן (דקרי לה שיריים, רש"י) אלא מעתה והנותרת מן המנחה הכי נמי דלא מעכבי שאני התם דכתיב ומיתר והנותר, וערש"י שם, יעו"ש. והיינו דהא דכתיב 'ומיתר' אין הכוונה שאם נותר אלא הכוונה שהשמן שלאחר הזאה יש לו דין של נותר ושיריים שלא מעכב.

מד ע"ע לפרשת מצורע בתשובות למסכת יומא י"ב א', יעו"ש.

שו"ת במסכתות מועד קטן ובבא מציעא בעניני הפרשה

טובה על עון [כה חמור] וגם היתכן שיבשרו להם שיכשלו בעבירה ויקבלו ע"ז מטמוניות, ומזה לכאור' מוכח דלא הי' הנגע על עון לשה"ר, וכיון שכן למה באמת הי' נגע.

ת. זה אינו על עון.

*

ש. בהנ"ל. אם אי"ז נגע על לשה"ר האם הוצרכו לטהרה וכפרה, ומפשטות סדר הכתובים משמע דהוצרכו לכל הטהרה והכפרה ולכאור' אמאי מאחר שלא נכשלו בלשה"ר ולא הי' הנגע על עון לשה"ר.

ת. כדי שימצאו את הכסף.

*

ש. בהנ"ל. כעת יש לשאול למה כל קרבנות הטהרה אי"ז הבאת חולין לעזרה מאחר שלא הובא בשביל כפרה כנ"ל. ולכאור' צ"ב.

ת. א. לא פלוג.

ב. מצוותן בטהרה. מה

*

שו"ת במסכתות מועד קטן ובבא מציעא בעניני הפרשה

ש. ב"מ כ"ה ב'. תנא מפני שיכול לומר לו של אמוריים הן כו' דשתין טפי. ופרש"י וז"ל, של אמוריים שהורישו אבותינו היו עכ"ל. לכאורה צ"ב היכי ס"ד לומר דשל אמוריים הן, והרי כתיב (מצורע י"ד ל"ד) כי תבאו אל ארץ כנען אשר אני נתן לכם לאחזה ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם, ופרש"י וז"ל, ונתתי נגע צרעת בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר וע"י הנגע נותץ הבית ומוצאן, עכ"ל. וכיון שכן, לכאורה לא נשאר שום מטמון מהאמוריים בקירות. (ובשלמא בגל יתכן דהגל נעשה ע"י הנתיצה של אז ונפל שם איזה מטמון, אבל בקירות לכאור' לא נשאר כלום מהאמוריים).

וא' העירני דלגירסת הרמב"ם דשתית טפי לא קשיא, ומ"מ לגירסתנו קשיא.

ת. אין למדים מן הכללות ויתכן שהיו אנשים שאין ראויין שיתגלה להן.

*

ש. מו"ק ז' א'. פרש"י וז"ל, לא להחמיר. שם רואה הכהן שהוא טמא אינו אומר כלום שאם מטמאו נמצא מצערו במועד ורחמנא אמר ושמחת בחגך עכ"ל, הל' משמע שהמצער את

^{מה} תשובה זו על אותה שאלה בנוסח אחר, וזה הל': וכעת לכאור' צ"ב למה הבאת הקרבנות אי"ז חשיב כהבאת חולין בעזרה, שהרי הבאת הקרבנות לא הי' בשביל [הטהרה ו]הכפרה. וצ"ב. וע"ז השיב מרן שליט"א כנ"ל: מצוותן בטהרה.

שו"ת במסכתות מועד קטן ובבא מציעא בעניני הפרשה

חבירו במועד, מלבד שעובר על לאו של 'לא תונו', עובר הוא על עוד איסור של צער במועד, וצ"ב איזה איסור זה, ולכאוף לא מצינו איסור כזה. (דבשלמא אי הוה קאמר שעובר על לא תונו באיכות יותר גדולה ניחא אבל השתא דקאמר 'נמצא מצערו במועד ורחמנא אמר ושמחת בחגך' ה"ז משמע שהוא איסור עצמי נוסף).

ת. לפני עור לא תתן מכשול.

*

ש. מו"ק ז' ב'. ר' יוסי בר' יהודה אומר ז' ימי ספירו ק"ו לימי חלוטו. יל"ע מהו בימי הסגר ראשון לרבי יוסי ברבי יהודה.

ת. ג"כ.

*

ש. מו"ק שם. מכאן אמרו חתן שנולד בו נגע נותנין לו ז' ימי המשתה ולביתו ולכסותו וכן ברגל כו' דברי רבי יהודה. יש לשאול, שהרי חתן מוחלין לו על כל עוונותיו והכיצד שכבר בתחילת הז' ימי משתה כבר נולד בו נגע. ולכאוף אין ליישב שמיד דיבר לשה"ר, כי אפילו אם דיבר מיד לשה"ר מ"מ היתכן שיהיה לו נגע והרי נגע בא רק על 'בעל לשה"ר' וכאן שדיבר פעם אחת אחר חופתו עדיין אינו 'בעל לשון הרע'.

ת. א. מוחלין לו רק אם עשה תשובה.

ב. כבר דיבר חמש פעמים, בדיבור א' אפשר לדבר חמש לשון הרע. מ"ז מח

^מ הנה כתיב בפ' מצורע, כי תבואו אל הארץ ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחותכם וגו', ואין להקשות שהרי נכנסו לארץ ישראל בי' בניסן, וא"כ נמצא שהיה להם צער במועד, מאחר שהכהן ראה נגע הבית וטימאו, שכיון שטימאו נמצא שלא היה להם בית ברגל, ואיך עשו כן והרי נגרם להם צער ברגל, ובאופן זה אין הכהן רואה הנגע משום שגורם צער ורחמנא אמר ושמחת בחגך כדפרש"י במשנה, ואין להק' כן, כיון שאף שנכנסו לא"י בי' בניסן, מ"מ נגעי בתים אלו לא היו מיד כשנכנסו, אלא היו רק אחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק, שהרי כתיב 'בבית ארץ אחותכם' וכל זמן שלא היה ארץ אחותכם לא היו דיני נגעים נוהגים כמ"ש ביומא י"ב א', וא"כ נמצא שהנגעי בתים האלו היו רק אחר י"ד שנה ממתני שנכנסו, אלא דלפי"ז תקשי מה דכתיב 'כי תבואו וגו' ונתתי נגע צרעת וגו' שזה משמע שמיד שנכנסו היו הנגעי בתים ונתצום, והרי עדיין לא היו דיני נגעים נוהגים וכנ"ל, דכבר תירץ מרן שליט"א זה בתשובות לעיל יומא י"ב שם יעו"ש, וא"כ שוב אין לנו ראייה שהיו הנגעים בבתי דווקא ברגל.

אא"כ נאמר ש"ד שנה הנ"ל היו בדיוק מיום ליום וא"כ נמצא שהנגעים היו באותו תאריך שנכנסו לא"י, וא"כ הדרא ק' לדוכתא. ומ"מ יש ליישב שהדין הנאמר בברי"ה הוא דווקא ברגל עצמו אבל קודם הרגל הכהן כן רואה נגעים אף שיצא מזה שברגל יהיה טמא ויהיה לו צער, כמו שלכאורה כך משמע מהברי"ה דקאמר' רק 'ברגל'.

אך דבאמת צ"ב מאי שנא והיינו דלמה הכהן רואה נגעים קודם הרגל באופן שייצר לו ברגל והרי גורם לו צער במועד ורחמנא אמר ושמחת בחגך כדפרש"י במשנה. וק' בתרא זו צ"ב.

עוד י"ל דק' מעיקרא ליתא, והיינו כי אף אם הכהן ראה הנגע מיד כשנכנסו לארץ מ"מ נתצו רק המקום בו היה המטמונית דרך שם היה הנגע, וכיון שהוציאו המטמוניות סתמו שוב הקיר באבנים חדשים, וממילא היה להם בית ברגל. ופשוט.

^מ תשובה זו הי' בעל פה. והכוונה שאף שדיבר רק פעם אחת מ"מ יתכן לקרותו 'בעל לשון הרע' וכגון באופן שהדיבור שהוא דיבר היה בו משום ה' איסורי לשה"ר.

^מ שו"ר מספר 'דרך שיחה' ששאל את מרן שליט"א בזה"ל: מובא כי פעם כאשר נודמן האדמו"ר רא"מ מגור זצ"ל לשמחת ז' ברכות, נשאל: המשנה (נגעים פ"ג מ"ב) אומרת 'חתן שנראה לו נגע נותנים לו שבעת ימי המשתה', והרי

שו"ת במסכתות מועד קטן ובבא מציעא בעניני הפרשה

*

ש. בהנ"ל. גם צ"ב, כי גם אם הכהן יסגירו או יחליטו עדיין הוא מותר באשתו עד ימי ספירו, ומה זה מפריע לשמחתו.

ת. א. אלהבא.

ב. דרך כבוד, כיון שיודע שיגיעו ימי ספירו לכן כבר מעכשיו זה מונע אותו משמחתו. מט

*

ש. מו"ק שם. עוד בהנ"ל. לכאן צ"ב, דהנה לשון הברייתא 'וכן ברגל' משמע דדווקא ברגל עצמו נותנין לו את ימי הרגל, אבל אם הי' נגע קודם הרגל וכגון בערב יו"ט, הכהן כן רואה ומטמאהו, ולא ממתנין עד אחר הרגל, ולכאן אמאי והרי גם באופן זה שרואה בערב הרגל ומטמאהו נמצא מצערו במועד כי עי"ז יהי' טמא כל הרגל, ולמה לא אמרי' דממתנין לו עד אחר הרגל משום ושמחת בחגך כנ"ל ברש"י במשנה.

ת. תוס' יו"ט.

*

ש. בהנ"ל. במ"ש חתן מוחלין לו על כל עוונותיו, יש לשאול האם ע"י זה נפטר האב מהעונש על עוונות בנו שהיו קודם היותו בן י"ג שנה.

ת. לחתן מוחלין ולא לאביו.

*

לתגובות: A0548408381@gmail.com

בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

הנגעים על חטא באים, וכיון שמוחלים לו על כל עוונותיו, איך באו נגעים עליו? והשיב: הלא אי אפשר שיהיה יותר במעלה מיום הכפורים, ויוהכ"פ אינו מכפר אלא על עבירות שבין אדם למקום, בעוד שהנגעים באים גם על עבירות שבין אדם לחבירו. ולכאורה יש לומר פשוט יותר, כי לא עדיף מיוהכ"פ שצריך תשובה. והשיב מרן שליט"א: הרי הלימוד הוא מעשו, וכי עשה תשובה, ואפשר שנלמד משם שזה זמן שנותנים אפשרות למחילת כל עוונותיו וזה רק בתשובה, ובעיקר השאלה, הרי אף לרבי שיוהכ"פ מכפר בלא תשובה, כתבו התוס' (שבועות י"ב, ב' ד"ה לא) שאינה מחילה גמורה, רק שמקילין לו. ואמר רבינו: מחילת עוונות של חתן, היינו לאחר החופה. עכ"ל ס' דרך שיחה. מט תשובה זו הי' בעל פה.

ג שו"ר כעין סברא זו להלן ח' ב' דקאמר שם מתיבי כל אלו שאמרו אסורין לישא במועד מותרין לישא ערב הרגל ופרש"י שם (ט' א') וז"ל, מותרין לישא ערב הרגל. כלומר מותר לכתחילה ואע"ג דבשבעת ימים של סעודה יהיו ברגל עכ"ל.

פינת ההלכה מאת מרן הראשון לציון בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי

צְלִיַּית בְּשֵׁר בְּחָג

באיזה אופן מותר להבעיר אש ביום-טוב? | האם מותר להצית אש חדשה על ידי גפרור? | העברת אש בנייר שכתובים עליו אותיות | עישון סיגריות עם כיתוב | האם מותר לזלף טיפות מים על גבי הגחלים? | השימוש מנגל חשמלי | אמירה לגוי שידליק עבורו | האם מותר לנפנף וליצור רוח על גבי הגחלים? | העברת גחלים מצד לצד | כיבוי וטלטול לאחר הצלייה

*

שאלה: כאשר צולים בשר על האש ביום-טוב, לצורך סעודת יום-טוב, האם מותר לזלף מעט מים על גבי הגחלים לצורך הצלייה, וכן לנפנף ולעשות רוח בכדי להגביר את כח הגחלים כדי לצלות את הבשר?

איסור הבערת אש חדשה ביום-טוב

תשובה: ראשית, ברור שאת ליבוי הגחלים מותר לעשות רק על ידי הבערה מאש לאש, דהיינו מאש שכבר מצויה ודולקת, אך לא להמציא אש חדשה, כמבואר בגמרא (ביצה לג ע"א, לו ע"א, שו"ע סי' תקב ס"א) שאסור להבעיר אש חדשה ביום-טוב, שהוא מוליד דבר חדש ודומה למלאכה חדשה שאסור.

הצתת אש על ידי גפרור

ואף על ידי גפרורים אסור להצית אש חדשה, אלא רק בהבערה מאש מצויה, כפי שעלתה הסכמת כל הפוסקים שדין הגפרורים כדין אש חדשה, כמו שכתב הגאון רבינו יוסף חיים בשו"ת רב פעלים (ח"ב או"ח סי' נב), זכר נתן (הלכות יום-טוב אות מה), תעלומות לב (ח"ג סי' כ), הגאון המהרש"ם בספרו דעת תורה (סי' תקב), שו"ת שואל ונשאל (ח"ט סי' לג), שו"ת בית שערים (או"ח סי' רנז) ועוד אחרונים, לאפוקי ממה שכתב בשו"ת כרם חמר - לרבי אברהם אנקאווא (ליורנו תרכ"ט, ח"ב סי' צו) שנטה קו להקל בגפרורים, שכביכול עצור שם כח האש ואין בחיכוך הגפרור הצתת אש חדשה, אך כבר דחו את דבריו ולמעשה גם בהדלקה על ידי גפרורים נחשב הדלת אש חדשה, ולכן יש לקחת מאש אחרת.

העברת אש על ידי נייר שכתובים עליו אותיות

יש מקפידים שלא לקחת ביום-טוב נייר שכתובים עליו אותיות ולהדליק דרכו מאש לאש, שעל ידי כך הרי הוא מוחק את האותיות. אך באמת אין חשש בכך, שכבר כתב האור שמח

(הל' שבת פכ"ג ה"ב) שדרך מלאכת מוחק היא שהנייר עצמו נשאר ורק מוחק את הכתב, אך כאשר הנייר נשרף והאותיות פורחות באויר, אין זה דרך מלאכת מוחק, ועל כן מעיקר הדין אין בזה משום איסור מוחק.

עישון סיגריות עם כיתוב

ומטעם זה יש להתיר לעשן סיגריות ביום-טוב אף כאשר מודפסות אותיות שונות על גבי הסיגריות, ועל ידי העישון הן נשרפות ונמחקות, מותר. והרוצה להחמיר על עצמו לעשן עד מקום האותיות תבוא עליו ברכה, אך מעיקר הדין מותר, כי אין זו דרך מלאכה.

זילוף טיפות מים על גבי הגחלים

פעמים נוטפים טיפות שומן מהבשר על גבי הגחלים והשומן מבעיר את האש, והבשר נחרך ואינו נצלה טוב, והעצה היא לזלף טיפות מים על גבי הגחלים, ודבר זה מותר אף ביום-טוב, דאף על פי שבזילוף המים הוא גורם לכיבוי הגחלים, מכל מקום כיון שעושה כן לצורך צליית הבשר, מותר, וכשם שהתירו להבעיר מאש לאש לצורך אוכל נפש, כך התירו גם כיבוי לצורך אוכל נפש, וכפי שכתב הרא"ש (ביצה פ"ב סי' יט) שאם מבשל ביום-טוב ואי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר אלא רק כשיכבה, מותר לכבות, וכן כתב הרשב"א (ביצה כב ע"א, וכן בעבודת הקודש, בית מועד שער ב), המרדכי (ביצה סי' תרפא), הר"ן (שם יא ע"ב) והטור (סי' תקיד), והביאם הרמ"א (שם ס"א, וראה בילקוט יוסף הל' יו"ט, תשע"ט, סי' תקח) להלכה, שכיבוי לצורך אוכל נפש מותר, כשם שמותר להבעיר מאש לאש לצורך אוכל נפש.

ועוד, שלדעת מרן השולחן ערוך (סי' שטז ס"ח וסי' שלד סכ"ז) הלכה כרבי שמעון (שבת עג ע"ב, צג ע"ב חגיגה י ע"א, ובתוס') ש"מלאכה שאינה צריכה לגופה"ן-מלאכה שנעשית לתכלית שונה מהתכלית שלשמה נעשתה במלאכת המשכן] אסורה רק מדרבנן, ולא כדעת רבי יהודה בגמרא שם שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב כפי שפסק הרמב"ם (הל' שבת פ"א ה"ז), אלא כדעת רוב הראשונים שפטור אבל אסור רק מדרבנן.

ובנידון שלנו שמזלף מעט מים על גבי הגחלים, הרי זה בגדר מלאכה שאינה צריכה לגופה, כי אינו צריך לכבות כדי לעשות פחמים ולהשתמש בפחם אחר כך, שהוא אסור ביום-טוב, כמבואר במשנה (ביצה לב ע"א, ובשו"ע סי' תקב ס"א), אלא כדי שהבשר לא ישרף, ולכן בכהאי גוונא מותר לזלף מעט מים.

מנגל חשמלי

כמו כן במנגל חשמלי שעליו צולים הבשר, מותר לזלף מים בכדי לצנן את גופי החימום, לפי שאין שם גחלי אש מעצים, ואינו מתכוין לעשות גחלים.

אך אסור להדליק המנגל החשמלי ביום-טוב, שהוא מוליד אש חדשה, וכשם שאסור להדליק חשמל, אלא אם רוצה יכוין 'שעון-שבת' מערב יום-טוב, שידלק בשעה הרצויה לו לצלייה, וכן בגמר השימוש יכבה מאליו על ידי השעון, אך לא שילדיק או יכבה בעצמו.

אמירה לגוי שידליק עבורו

מי ששכח להפעיל 'שעון-שבת' מערב יום-טוב להדלקת המנגל החשמלי ביום-טוב, מותר לו לומר לגוי להדליק עבורו, במקום צורך שמחת יום-טוב. ואף שיש מי שאסר בזה, מכל מקום העיקר לדינא להתיר. כי איסור הולדת אש ביום-טוב הוא מדרבנן, שהוא מוליד דבר חדש ודומה למלאכה חדשה שאסור, ועל כן במקום מצוה, כגון לצורך סעודת יום-טוב וכיו"ב, מותר לומר לגוי שיעשה כן בשבילו, כמבואר בשו"ע (סי' שז ס"ה) ששבות דשבות במקום מצוה מותר, והוא הדין בזה, שההדלקה היא שבות מדרבנן, והאמירה לגוי היא שבות מדרבנן, ובמקום מצוה מותר.

נפנוף ויצירת רוח על גבי הגחלים

על פי האמור, בעת הצלייה מותר לנופף בקרטון וכיו"ב, למרות שגורם לכיבוי הגחלים במעט ולאחר מכן הגחלים בוערות ביתר שאת, כי הוא לצורך אוכל נפש, ומטרתו היא שהבשר לא יחרך מהאש. וכל האיסור לנפח הוא דוקא במפוח מיוחד, כמבואר בגמרא (ביצה לד ע"א) משום שדומה למלאכת אומן, וכן פסק בשו"ע (סי' תקב ס"א), אך כשעושה כן שלא בכלי אומנות אלא על ידי קרטון וכדו' אין איסור בכך.

העברת גחלים מצד לצד

מותר להעביר ביום-טוב גחלים בוערות מצד אחד לצד השני, לצורך צליית הבשר, אף על פי שעל ידי כך הם נכבים מעט, כיון שאינו מתכוין לכיבויים ואף אינו בגדר 'פסיק רישא', ולא בהכרח שיכבו.

כיבוי וטלטול אחר הצלייה

לאחר הצלייה וגמר השימוש בגחלים אסור לכבותם, אלא יניחם עד שיכבו מאליהם, ויבודד את האש ויזהר מאד מאד שלא יגרום ח"ו לשריפה. אך מותר לטלטל את המתקן עליו צלו את הבשר, כי נחשב הוא ל"כלי שמלאכתו להיתר" ביום-טוב.

*

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י.

קריאת קודש בענין זהירות בנסיעה בערב שבת

מָה עֲשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אֲחִיךָ צִעְקִים אֵלַי מִן הָאָרֶמָה!

אחרי האסון שקרה בעיו"ט בבארא פארק, מוטל עלינו חיוב לזעוק ולהריע על אותם הנוהגים בע"ש במהירות רבה ומסכנים את העוברים ושבים.

האיסור החמור בדבר הנו הלכה ברורה ופסוקה, שהרי יש להם דין רודף ואדם המזיק בגופו ממש (עיין שו"ת שבט הלוי ח"ח חו"מ סימן ש"א). וז"ל שו"ת מנחת יצחק (ח"ח סימן קמ"ח): נבוא לנדון דידן, דפשיטא דבנוסע במהירות מופרזת אשר לא יוכל לעצור את הרכב ברגע שיצטרך לעצור מבלי לגרום אסון שהזכיר כ"מ במכתבו, דדינו כרודף ... וכ"פ בשלחן ערוך חו"מ סימן שע"ח סעיפים ח' ט', ועיין בסמ"ע שם, וא"כ ק"ו בן בנו של ק"ו כמו בנד"ד בנסיעה ברכב במהירות מופרזת, די ש לו דין מזיק ממש, ואם הוא נוסע באופן היוצא מכלל השיעור הניתן יש לו בזה דין רודף, ואם אחרי ההתראה והאזהרה הוא ממשיך כרצונו מותר למוסרו לשלטונות. וכמו כן פשיטא במה שנזכר עוד במכתבו, כגון באינו עוצר הרכב בשעה שמסומן עבורו שיוכלו הולכי רגל לעבור הכביש, וכך ברכב הבא מכיוון אחר לנסוע, או שעוקף רכב אחר בצורה המסכנת, או שנוהג רכב מבלי שעבר את הבחינה שיודע לנהוג ברכב ולשלוט עליו בעת הצורך, דכל אלו בכלל רודף המסכן עצמו ואחרים, ואף אם אין כוונתו לסכן הוי בכלל רודף, כנ"ל. עכ"ל.

העולה להלכה פסוקה וברורה:

שיש ללמד את אותם הנוהגים בערב שבת במהירות רבה ומסכנים את העוברים ושבים, שיש להם דין רודף ואדם המזיק בגופו ממש. שמה שהתירו לרוץ לדבר מצוה הוא דווקא בריצה בעלמא, שכמעט אף פעם לא יגיעו מכך לסכנת נפשות, אך בנהיגה פרועה שהיא סכנת נפשות קרובה לעוברים ושבים, חס לן למימר שיתירו ספיקא דשפיכות דמים לצורך מצוה.

כמו כן יש ללמד, שכאשר נוהגים בערב שבת בין השמשות הוי ספק חילול שבת דאורייתא, ואף שלא בין השמשות אלא קרוב לכניסת שבת מסתכנים בחילול שבת, ולכן מוטל על כל אחד לעשות סיג זה לתורה, שלא לנסוע ברכב כלל מזמן הדלקת הנרות ואילך.

*

לתגובות, ולייעוץ והדרכה בענייני חינוך ושלוש בית: Achdus123@gmail.com

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

איה המטמוניות?!

בשעת ערב נקראתי לטלפון הציבורי בישיבה. על הקו היה ר"מ בישיבה המבקש שניפגש לשיחה אישית דחופה. בבואי פתח שהוא זקוק לעזרתי החשובה. המלמד של בנו בכיתה ז' יושב 'שבעה' ל"ע ומתקשים למצוא 'ממלא מקום'. "אתה מתאים לזה! מדובר בארבעת הימים הקרובים, שעות אחה"צ, לימודי קודש". מה? בחור ישיבה? לעבוד? הר"מ ממשיך "הרי אתה מאורס ובקרוב עומד להינשא. אין לך לחשוש שיצא עליך 'שם' של 'בחור עובד'... מדובר בזיכוי הרבים, אתה חרוץ, מתקשר טוב ומסביר. יש לך את זה 'באופי'. כאן בעיר הקטנה אין די ממלאי מקום, אנא ממך גש לזה!"

מחנכים נשאלים בהזדמנויות שונות 'איך הגעת לחינוך?'. זו תשובתי. חודש לפני החתונה, חיפה, מ"מ, כתה ז', ארבעה ימים. היה מאתגר, היה מכוון. כעבור חצי שנה, כאברך צעיר, התחלתי ללמד במשרה חלקית... ומכאן לפרשת השבוע.

הגמרא מביאה ברייתא (סנהדרין ע"א) 'בית המנוגע' לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב? דרוש וקבל שכר! הבה נלמד פרק חינוכי מפרשת נגעי בתים. התורה פותחת בהכרזה חגיגית 'כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן... וְנִתְּתִי נֶגַע צָרְעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם'. שואל רבי חייא (ויק"ר י"ז) "וכי בשורה היא להם שהנגעים באים?". מסביר רבי שמעון בר יוחאי, כמובא גם ברש"י בפרשתנו "בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם! לפי שהטמינו אֲמֹרָיִים **מטמוניות של זהב** בקירות בתיהם... וע"י הנגע נותץ הבית ומוצאן". פרשה זו נאמרה כדי שנדרוש ונקבל שכר, נתור אחר המטמוניות בס"ד.

בכל אדם טומנים 'אוצרות' ייחודיים, כישרונות ואיכויות בהם הקב"ה חֲנָנוּ, מתנות שמים שהוענקו ובהם מתייחד. יש שהתברך בכישרון שירה, כתיבה יוצרת, עריכה, נגינה, ציור, בנייה, ארגון, תכנון, ועוד מכלול רחב. הָאֲמֹרָיִים, הגויים, כינוי לכוחות הרוע שהקב"ה ברא בעולמו, מטמינים ומסתירים את ה'אוצרות' בעומק האדם, מונעים ממנו להתפתח ולהוציאם לאורה. יודעים הם כי באמצעותם כישוריו עשוי להתרומם בעבודת השם, ואת זה הם מעכבים!

כמבוגרים, עלינו לזהות את הפוטנציאל בטמון בקרב ילדינו ותלמידינו ולסייע להם לחשוף אוצרותיהם. כך יבנו את אישיותם, יעצימו זהותם, ויתמלאו בסיפוק ושמחה. בכוח שניים אלה, סיפוק ושמחה, יזכו להדוף את יצרם הרע...

כדי לגלות האוצר נדרש לפעמים לנתץ את הבית! לשבור כללים ומוסכמות! יש להיות יצירתיים למצוא דרכים ראויות בהן ילדינו יביעו עצמם ויבואו לידי מימוש הפוטנציאל הגלום בקרבם. אוי לנו כי נפספס את בְּשׁוֹרַת ה' ומתנתו! שלמה המלך כותב (משלי טז ד) כֹּל פֶּעַל ה' לְמַעַנְהוּ, פִּירְשׁוּי 'הכל עשה בשביל קילוסו'. נסייע לתלמידים ללטש כישוריהם

לכבוד שמים. לעתים 'חוששים' מחנכים מתלמיד מוכשר, רהוט ומחודד, יש לו כוח ארגון, האופי שלו מאיים על צוות הת"ת והישיבה. מתוך חולשה הם מדכאים את אישיותו, כולאים את יכולותיו. אינם מבינים שהלהט שבו שואף לפרוץ, לבקוע ולהשפיע. כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ. חבל, לא השכילו להיות שותפים להצלחתו העתידית!

והנה זְוִית נוספת בנידון. המצורע מביא ביום טהרתו עץ ארז, אזוב ושני תולעת. דרשו חז"ל "שהנגעים באין על גסות הרוח - מה תקנתו ויתרפא? ישפיל עצמו מִגְאָוָתוֹ כתולעת וכאזוב". ומדוע, אפוא, מביא אף את הארז לטהרתו? שיביא אזוב ושני-תולעת בלבד! דרש רבינו החידושי הרי"ם כי לעתים החטא הוא דווקא הפוך, בריבוי עֲנֻתָנוֹת! יש באדם יכולות אך הוא מצטנע, הוא מוכשר אך לא רוצה לממש כישוריו להגדלת כבוד שמים. מה תקנתו? **יגביה עצמו כארז!**

שח משגיח בישיבה קטנה: "פעם בשבועיים-שלשה אני יושב 'סעודת מרעים' עם כל 'שיעור' בנפרד. מֵעֶבֶר למטרה המרכזית יש לי עניין נוסף. חשוב לי לתת 'במה' לכל תלמיד. מרבית תלמידי הישיבה מוצאים סיפוק וריגוש בלימודים, אך ישנם שטרם זכו לכך. למענם אני עורך סעודות. האחד מומחה בארגון השולחנות והכלים. האחר בקי בפרק שירה. פלוני אחראי על ההגשה, ואלמוני כותב 'גראמען', חרוזי זמרה. יש נער עם קשיים משפחתיים, מסובך רגשית, מביא אורגנית ומנגן לנו. רק לראותו זורח מצדיק כל 'שינוי שיגרה'. 'במה קטנה' זו מרימה אותם ומעניקה לכל אחד 'מקום'.

"בכיתה חל 'חוק כלים שלובים': תלמידים מעולם לא יעלו על רמת המורה". דבר זה נאמר, כמובן, לגבי רמת למידה. אך חוק זה בתוקף רק כאשר המורה מתעקש שהוא המלמד - והם לומדים מפיו. כאשר מורה ומעודד תלמידיו לעיין ולגלות בעצמם, הם כן יעלו עליו. כך בפיתוח יתר הכישרונות. אל תחשוש מתלמיד שיש בו 'אוצר' שאין בך. הוא אינו מאפיל עליך, אדרבה, כאשר תעודד את פיתוחו - תהיה שותף להצלחתו וגם אותך יזכרו לטובה. דרוש וקבל שכר!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

**פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא
יסור שבט מיהודה'
חידה בפרשת השבוע!**

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

נמשל לשמש, והוא סימן רע

אבל בכולו הוא טהור

חבירו מצהיב את השערה

ונראים נמוכים משאר העור

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: סימני צרעת

רש"י כותב כמה פעמים [יג, ג וכן יג, כ] שהצרעת משולה לשמש שמראה עמוק מהצל,
והוא סימן לטומאת צרעת

*

כולו הפך לבן טהור הוא [יג, יג]

*

סימן צרעת בשערות הוא צהוב

רש"י [יג, כט]

*

שניהם נראים נמוכים משאר העור שמסביב

[יג, ג וכן יג, כ וכן יג, ל]

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף כב. התנאים מבלי עולם. ועי' במהרש"א שכתב וצעק לדורינו שאותן שפוסקים רק מהשו"ע בלי לימוד הסוגית הם בכלל מבלי עולם.

שלא יכשלו בי בני אדם. ועי' במהרש"א שכתב שהכוונה שלא יאנסו אותה ואז תהא נדחית מכח דנענש מכוחה ומבואר שגם אם היתה אנוסה נדחית ובפשטות בגמ' בשבת דף קמט: והא צדקיהו אנוס הוי מבואר שבאונס ליכא הך דינא.

דף כב: פרשו שיכמי. ופרש"י שלא לשם שמים אלא שיכבדהו. ועי' במהרש"א שתמה מהך דלעולם יעסוק אפילו שלא לשמה, ולכאו' הכוונה שאינו עושה אלא שבני אדם יראו וכשאינן רואים אותו אז אינו עושה ומראה עצמו כפרוש וצדיק אבל כשעושה ע"מ לקבל פרס עושה בכל עת אלא שעושה רק בשביל ע"מ לקבל פרס.

עד שלא קדשה בכלי. אפשר לפדותו ובוזה חלוק מנחה מבהמה דשם מיד שהקדיש הבהמה שחל קדושת הגוף לא שייך פדיון משא"כ במנחה בעינן קידוש כלי והיינו טעמא דמנחה אינו ראוי בלי מתן שמן ובלילה ועי' בזה במכתבים במרן ריז הלוי, אבל מאידך גיסא בהמה שמתה אינו טעון שריפה משא"כ במנחה לאחר קידוש כלי בעינן שריפה והיינו טעמא שכל שפסולו בקודש טעון שריפה ובמנחה לאחר קידוש כלי לעולם הוי פסולו בקודש משא"כ בהמה אינו נחשב פסולו בקודש רק לאחר שחיטה וזריקה ועי' בתוס' לקמן כג. ד"ה האומרת ובשעורי הגאון ר' מיכל פיינשטיין זצ"ל.

דף כג. מפני שיש לו חלק בה ואינה עולה כליל מפני שיש לה חלק בה. ומדברי רש"י משמע דהוי ספק אם לקבוע המנחה בתר הבעל שהוא המביא או בתר האשה שהיא המתכפרת [ועי' לעיל ו: שכתב על לשון כיפרה דהוי לאו דוקא דאינו באה לכפר רק לברר וצ"ב] ומש"ה מקריבים הקומץ והשאר נשרף והגמ' מקשה דא"כ על הך צד עובר כל שהוא לאישים ה"ה בבל תקטירו, והגמ' מתרץ או דמקריב להך צד לשם עצים או דעושה כראב"ש ושורפו על בית הדשן, והנה ראב"ש קאי על מנחת חובה של כהן דיש ג' שיטות בזה שי' רבנן דכולו כליל כמנחת נדבה של כהן, שי' ר"ש שמקריבים הקומץ והשירים על המזבח, ושי' ראב"ש שהשירים מתפורין על בית הדשן, והנה שם ליכא ספק אלא שנחלקו היאך לדרוש כמבואר ברש"י, ולפ"ז צ"ב הדמיון לסוגין דהכא שורפים על בית הדשן מכח ספק ושם זהו דינו של מנחת חובה ובפשטות הוי כמו פרים הנשרפים שזהו דין שלהם שנשרפים על בית הדשן [ולשונו של רש"י מתפורין לאיבוד צ"ב] וביותר צ"ב דברי רש"י שכתב דר"ש לית ליה הכלל דכל שממנו לאישים ולכאו' הכא הדין הוא ששניהם נשרפים שו"מ בקרן אורה שעמד ע"ז, ועוד צ"ב דברי הירושלמי מובא בתוד"ה הקומץ שנסתפק אליבא דר"ש אם השירים הוי כמו הקמיצה דהוי כמו זריקת הדם ויש כאן שני מתירים או דהוי כמו

הקטרת אימורין ויהא כשר בלילה, ופשיט לה מדראב"ש וצ"ב דלראב"ש ליכא צד לומר דהוי כמו זריקה אם נשרפים אבית הדשן וא"כ מהו הראיה וצ"ב בכל זה.

דף כד. ובת ישראל לממזר ולנתין לא שותות. ופרש"י דדריש בספרי כי תשטה אשתו בראויה לאישות הכתוב מדבר, ולכאו' צ"ב למה צריכים להדרש דהא כל השתייה אינו רק לברר הספק ולהתירה שיכול להחזירה וכדאיתא גדול השלום ואם אינו רשאי להחזירה אז בודאי ליכא דין שתייה, ולקמן במ"ח דאיילינות וזקינה למי שאין לו ילדים דבעצם יש לו עצה ורק נחלקו מכיון שהאשה מצד עצמה אינו ראויה וממילא נתמעט ניהא, אבל בבת ישראל לממזר לכאו' לא צריכים להדרש, והנה במשנה מבואר שגם חלוצה או מעוברת דלא הוי רק איסור מדרבנן נחשב לאינו ראויה ובחלוצה ניהא שכיון שלמעשה לא יהא יכול ליקח אותה אז ליכא דין שתייה וכמ"ש ועי' ברש"ש, אבל במעוברת דאינו רק מצד המיעוט הא לא הוי רק מדרבנן ועי' במהר"ץ חיות אם אינו ראוי מדרבנן נחשב לאינו ראוי מדאורייתא, והנה בר"מ כתב הטעם דאינה שותה מכיון שאינו מנוקה מעוון עי' לקמן דף כח. ולדבריו צ"ב דמאי מהני במעוברת חבירו שיגרשנה מכיון שכבר עבר על האיסור ורש"י סובר דאינו מנוקה מעוון היינו דוקא מעון דזנות ולא סתם עון ועי' בתוי"ט ובתוס' רעק"א וכתבתי רק להעיר.

דף כה. עוברת על דת צריכה התראה. ולכאו' הספק הוא אם החשש שכבר זינתה ואסורה לו ואז א"צ התראה או דהחשש הוא שמא תזנה ואז אפשר לומר דאי הדרה ומש"ה צריכה התראה, והנה בספק לקמן אם רצה הבעל לקיימה אם יכול לקיימה היינו לכאו' רק להך צד דליכא חשש שכבר זינתה וצ"ב בזה, והנה הספק הוא דאולי בקפידא דבעל תלא רחמנא ופרש"י דכתיב וקנא את אשתו ומשמע שגם בספק סוטה אינה אסורה רק מצד קפידא הבעל ולא דתלינן שזינתה וכעין דברי המהרי"ק הידועים ומעלה מעל באישה דזהו האוסר, ומה"ט יש צד שאפילו אם מחל על הקנוי ואפילו לאחר סתירה יש צד דמהני ואינה נאסרת אלא דשם גרע שאולי מכיון שכבר נאסרה לא מהני מחילה לאפקועי האיסור, וזהו אולי הסברא או דלמא כיון דקפיד קפיד והיינו שאנו אומרים שבודאי קפיד והיה כאן בגידה בבעל ונאסרה אלא עכשיו אומר שאינו מקפיד שרוצה להחזירה, והנה בציור דמתו בעליהן שנחלק ב"ש וב"ה מהו הדין לענין כתובה מכיון שהוי ספק ולכאו' צ"ב דהא אסרה עצמה על בעלה דהא ספק סוטה אסורה כודאי וא"כ למה בכלל מגיע לה כתובה, ולמ"ש התוס' ביבמות דף יא. שהדין ספק כודאי בספק סוטה אינו אלא לחומרא לאסור לבעלה אפשר לומר שכלפיה ממון נשאר ספק ולב"ש דהוי כגבוי האשה נחשבת מוחזקת ולב"ה היורשים הוי מוחזקים והמע"ה [וצ"ב דברי רש"י שכתב הטעם דאין ספק מוציא מידי ודאי ולא אמר המע"ה] ובאמת יש לעיין דספק פרעון לכו"ע חייב דאין ספק פרעון מוציא מידי ודאי חיוב וצ"ל כמ"ש האחרונים דעל הצד שזינתה ליכא בכלל חיוב דלא התחייב עצמו לאשה שמזנת תחתיו וממילא הוי כאיני יודע אם נתחייבתי, ואפילו למ"ד ברי ושמא ברי עדיף אבל הכא הא התורה אמרה שיש ספק עי' בתוס' ועי' לקמן לא. בחמש נשים וברעק"א וברש"ש שם.

דף כו. מעוברת ומניקת עצמו. ופרש"י שהחידוש הוא דאין ממתניין כדי שלא לקטול הולד, ועי' בתוס' שהקשו דלמה לא נמתין, והנה באמת יש לדון על עונש מיתה של הסוטה האם זה נחשב לדיני נפשות שבי"ד ממיתין אותה על מה שזינתה ורק מכיון שלא היה עדים והתראה זהו עונשה, וכן משמע מדברי הגמ' בסנהדרין דף לב: שילפי' מסוטה שפותחין בזכות בדיני נפשות, וכן מבואר בדברי רש"י דנחשב לדיני נפשות, אבל צ"ב שלפ"ז למה באמרה טמאה אני אין משקין אותה מכיון שזהו עונשה, ובאמת בפשטות היה משמע שזהו עונש בדיני שמים ומה"ט אם יש זכות תולה וכן אם בשמים לא נגזר מיתה על העובר אז המים לא יבדקו אותה, ומצאתי בשו"ת צפנת פענח סי' ריב' שנקט שבאמת הוי מיתה בידי שמים ורצה לומר שאולי אין משקים סוטה פחות מבן כ' מכיון שבדיני שמים אין עונשים פחות מבן כ', והנה לענין שומרת יבם ליכא חיוב מיתה אם זינתה ואעפ"כ היו המים בודקין ועי' לעיל כד. וכן לקמן כח. מבואר שהיה צד שהמים בודקין אותו אם בא עליה לאחר שנסתרה והגם דליכא חיוב מיתה ומבואר שאין זה עונש מיתה על האיסור וצ"ב בזה.

דף כז: אחד לבעל ואחד לבעל. ונחלקו אם ילפי' מונטמאה או מוי"ו, והנה מה שנאסר לבעל מדברי הר"מ פ"ב יב' וכן מדברי הרמ"א אהע"ז יא' א' מבואר שהאיסור הוא שכיון שהוא גרם שתאסר לבעלה מש"ה אסורה לו, ולפ"ז אם אנס אותה שמוותרת לבעלה יהא מותר לבעל או באופן שכבר זנתה עם אחד אחד מקודם ונאסרה כבר לבעלה יהא מותרת לבעל השני ועי' בבאר היטב ובפתחי תשובה שם, ובאמת היה אפשר לומר שנאסרת לבעל מצד שלא יהא חוטא נשכר ולפ"ז תהא אסורה בכל גווני, והנה בחת"ס מובא שם בפתחי תשובה כתב שתלוי במקור מאיפה לומדים האיסור של בועל שאם לומדים מוי"ו אז אינה נאסרת לבעל רק אם אסורה לבעל אבל אם ילפי' מונטמאה אז הוי איסור לבעל ואינו תלוי אם נאסרה לבעל, ולכאוי' יש עוד נ"מ באופן שהמים לא בדקו אותה שזכות תולה לה שאז מותרת לבעלה אבל הבעל יודע שזינתה עמו אם מותרת לו ועיי"ש במ"ל.

דף כח. ומה סוטה שלא עשה בה שוגג כמזיד. ופרש"י דכתיב והיא לא נתפשה וה"ה שוגג. וצ"ב דהיאך אפשר להביא ראיה מאונס לשוגג, גם מה שכתב הציור שוגג ששניהם היו שוגגים צ"ב דגם אם הוא היה מזיד אבל מכיון שהיה היתה שוגגת מותרת ועי' ברש"ש, ומה שנקט באופן שסברה שזהו בעלה ולא נקט ששגגה באיסור משמע כדברי המהרי"ק שאז אסורה מכיון שהיה כאן בגידה בבעלה.

עשה בה ספק כודאי. ועי' בתוס' שנקטו דליכא רק איסור עשה ולא יתנו לה מלקות אבל בתוס' יבמות דף יא. מבואר דגם לענין מלקות הוי ודאי אבל לא לענין לפטור מיבום והיינו רק לחומרא, והנה הגמ' יליף מהכא לענין ספק טומאה ברה"י שהוי ודאי טמא ושם לכאוי' הוי טמא לכל כודאי וצ"ב מכיון שכל המקור הוא רק מסוטה, ומלשונו של רש"י בד"ה ומכאן משמע שמחזקין לה בטומאה רק מספק וכן מבואר בפשטות בר"מ סוף פ"ט טומאת מת [ומדבריו משמע שאינו רק מדרבנן ואכמ"ל] ובאמת זה תלוי מהו החידוש שנתחדש כאן אם עיקר הדין שלא מוקמנין אחזקה מעיקרא וממילא נשאר בספיקו, או שהתורה חידשה כאן איסור חדש ואז מובן שליכא מלקות, או שהתורה חידשה שנקטנין שודאי

נטמאה ואז הוי אפילו למלקות ועי' באחיעזר ח"א סי' לד' והדברים ארוכים וכתבתי רק להעיר.

דף כט: הצד שוה שבהן שמותרין בחולין ופוסלין בתרומה. ופרש"י דא"א לפרש הך גרסא שהיכן מצינו כלי חרס שמותר לחולין ופסול לתרומה דהא לא מהני טבילה בכלי חרס ואין מציאות בכלל טבול יום בכלי חרס, ועי' בתוס' שאנץ שכתב חידוש נפלא שכיון ששבירתן מטהרתן אז אם נשאר שבר שאפשר להשתמש בו בעינן הערב שמש, והיינו שלמד דהא ששבירה מטהר אינו מצד שכיון שלא חזי פקע שם כלי אלא שיש דין והלכה ששבירה הוי מטהר, ובאמת כן מוכח משי' רש"י בחולין קכג. דסובר שהשבירה מטהר אפילו באופן שהשברים חזי למידי וע"כ שזהו דין ששבירה מטהר ומש"ה בעינן הערב שמש שיהא אפשר להשתמש בו בתרומה ועי' בקובץ שיעורים בפסחים אות קנה' מ"ש בזה וע"ע בגר"א ריש פ"ב דכלים דמבואר ג"כ דהוי טהרה אבל דוקא בכלי חרס אבל מדברי התוס' שאנץ משמע שזהו גם בכלי מתכת [וזה שאומרים בימים נוראים משול כחרס הנשבר והיינו ששבירה מטהר וכמו כן שבירת הלב מטהר].

דף ל: כגדול המקרא את ההלל. והנה יש ג' שי' או כקורין את ההלל היינו שאמרו לאחר כל פסוק רק אשירה לה' או שקראו אחריו כל פסוק שמשא רבינו אמר אמרו אחריו אותו פסוק או כקורין את שמע שאמרו כולם כל השירה ביחד, ומבואר דלא מהני שומע כעונה לענין ההלל וצריך לומר ראשי הפרקים או כל פסוק אחריו, ועי' במאירי בסוכה דף לח. שביאר שכיון שזהו ענין של הלל ושירה והודאה לא שייך לצאת עם שומע כעונה אם אינו אומר כלום בעצמו ולכל הפחות צריך לומר ראשי פרקים [וכעין סברת אבודרהם למה תקנו מודים דרבנן דלא מהני שומע כעונה לענין הודאה] ולענין קריאת שמע מבואר בפשטות דלא מהני בכלל שומע כעונה וכן כתב הגר"א בשנות אליהו ריש מס' ברכות על הלשון המשנה קורין את שמע דנקט לשון רבים דלא מהני שומע כעונה על זה ועי' במ"ב ס"ס סי' סא' בזה, והיינו טעמא דכיון דהוי קבלת עול מלכות שמים ועול התורה והמצוות לא שייך לקבל ע"י שומע כעונה, ולענין שירה נחלקו אם הוי כהלל או כק"ש וצ"ב מהו הצד שיהא דומה לק"ש ובעיון יעקב כתב שנחלקו בדין שומע כעונה, והנה אפשר לומר דפליגי אם שומע כעונה בנוי על דין ערבות וא"כ מכיון שלא היו מחויבים לומר שירה ורק אמרו מעצמם אולי ליכא בכלל דין שומע כעונה על דבר שאינו מחויב, ומדברי המהרש"א משמע שהטעם הוא לפרסומי ניסא, ולפ"ז מה שנקט כקורין את שמע אינו רק דמיון היאך קראו אבל אינו מטעמא דק"ש, ובלא"ה מדברי רש"י משמע שאין זה טעם כקורא בק"ש דמדבריו משמע שכולם התנבאו באותו שעה בסגנון אחד ומש"ה אמרו כולם ביחד.

סיפור

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק ט' - רודף שלום

תקציר של העלילה [יש כאן הבהרה חשובה בקשר לשידוכים של דודי]:

דודי סטוויצקי בחור כישרוני במיוחד, עובר קשיים רבים בעת שהוא מגיע לעונת השידוכים, הוא אינו יודע שהסיבה העיקרית נעוצה באמו שבוררת את הטובה ביותר שניתן להשיג, היא בנתה מודל שכמעט בלתי ניתן להשגה, עבור בנה שנחשב בעיניה כגדול הגאונים בעולם הישיבות, היא בטוחה שהיא עושה את הטוב ביותר כאשר היא מונעת הצעות שאינן ראויות לדעתה.

בזה היא בנתה לו שם של בררן שאינו שומע שידוכים פחות מדירה והבטחה לקעסט (מזונות) לשנים רבות על חשבון השווער. את הסוד הזה אינו יודע דודי, האמא מעלימה ממנו את כל הפרטים וגם אביו לא מספר לו כלום, כך משוכנע דודי כי קרנו ירדה בעיני השדכנים ולפיכך אין הצעה ראויה לשמה. את הסיבה לכך הוא נועץ בחטא שעשה כלפי נפטר בשם ר' מאיר רויטנבורג כשנהג כלפיו שלא בכבוד הראוי ולפיכך יש עליו קפידא עצומה.

דודי נותר האחרון מהשיעור שלו, כל החברים אפילו אילו שלא הגיעו לקצה זרתו נישאו, לחלקם יש ילדים. ואילו הוא נותר עזוב ונטוש, כאבן שאין לה הופכין. שמוליק לוין שהיה חברו הטוב ביותר דאג לו לפני שעזב את הישיבה למשרת לא רשמית של "נושא ונותן" בישיבה, הותנו עמו מספר תנאים, כדי שלא יכנס לתחום המשיבים הוותיקים. בתחילה עמד דודי בתנאים, אך לאחר זמן חרג ובכך הביא למצב לא נעים בישיבה, כאשר כל המשיבים הפכו להיות "מיותרים" את המצב מציל שלום צימר, בחור לא סטנדרטי שיוודע להצליף ללא רחם בכל מי שלא נושא חן בעיניו.

גם דודי אינו מוצא חן בעיניו, בגלל ההתבלטות הבלתי נסבלת, הוא בא לשאול את דודי שאלה ברעק"א שבעיניו נראית כלא קשה כלל ומקבל על כך מנה אחת אפים משלום שמגיב בפגיעה חצופה למדי כלפיו למרות שנחשב לוותיק הישיבה וגדול למדניה. דודי מספר זאת לאחד המעריצים שלו שדואג להעמיד את שלום במקום, מכאן העניינים מתגלגלים לאפיקים מפתיעים ביותר שיטביעו את חותמם בדודי.

*

אויב קשה.

רב אברהם סטוויצקי הוא מהיר מעש, הוא לא המתין לרגע עם התוכנית שהכין לבנו, היה לו בזה ניסיון רב, הוא הציב לדודי פרויקט עשיר בתכנים, שימלאו את כל חלל יומו, היו שם סוגיות מכל רחבי נזיקין כולל את הראשונים והאחרונים, עד לפסיקה למעשה.

היו גם בחינות קשות שהוא עצמו עבר אותם בהצלחה מרובה, כעת השיג את הבחינות מאברך שעבר אותם לאחרונה, היו שם שאלות חדשות רבות, ואף מבחנים אצל שני רבנים מחשובי הדיינים בירושלים.

“אבא האם אתה רשמת אותי למסגרת מחייבת, בו אצטרך לעבור בחינות הלכה למעשה עד לקבלת התואר?”

“לא, זה עדיין מוקדם למדי, כרגע זה לא נועד לשמה, אלא שתהיה בעניין, לאחר החתונה כשתראה שזה המסלול שלך נרשום אותך למסגרת מחייבת אבל כרגע כדי לבדוק אם אתה ערוך לזה”. השיב האב בפסקנות.

דודי ישב עם אביו מספר ימים בבית לבדוק האם אכן שייך לתוכנית, לשמחתו הרבה ראה שרוב הנושאים קרובים ללבו, אין לו ספק שיוכל להשתלב בתוכנית בלי קשיים מרובים.

לאחר שבוע של לימוד אינטנסיבי, הגיע לישיבה בשעת בוקר מוקדמת, לפני שבחורי הישיבה יסתובבו בבית המדרש, הוא לא חפץ שיראו אותו עם תיק כבד מלא עם ספרים וחוברות ויתמהו על כך, אך אי אפשר להימלט מה“פגע רע” שמחפש אותו בכל החורים והסדקים. בכניסה לעזרת נשים פגש את ידידו הגדול שלום צימר, נראה שהלה כבר אורב לו זמן רב, מהיכן ידע מתי יגיע? שאלות כאלו קשה לשאול על טיפוס שכל כולו מפיק רוע. הלה נכנס יחד עמו לעזרת נשים מחכה לראות מה יעשה יריבו.

דודי החליט שהוא לא מתרגש מהבחור, הוא פתח את תיקו מוציא מספר ספרים וחוברות וכמובן טור וש״ע חו”מ, הוא פרס את הספרים על השולחן, שלום מיהר כפנתר לבדוק את תכולת הספרים והחוברות.

“ממש כפי שחשבתי, אתה לא מסוגל להפתיע אותי, איזה יופי, אתה לומד להיות דיין או למצער טוען רבני, משכורת לא רעה בעתיד, ללמוד את מערכת הדיינות, זוהי האופציה היחידה שנותרה בשבילך, כדי לשרוד כמזדקן עלוב חיים”.

דודי עומד המום, אינו יודע אם להשיב לכסיל או לשתוק, אבל שלום לא נתן לו להתמהמה, הוא מהיר כברק.

“יופי לך דודי, אתה ממש עובד לפי מערכת הכללים שבנית, אין בך שום חידוש, שמח לכל הפחות שיש מי שמקדיש לך רגע של מחשבה ובכן מה הלאה?”

אז כך... פטור בלא ברכה אי אפשר. הבה נאמר: אילן אילן במה אברכך? הברכה הכי ראויה לך, מורה אל יורה ידין אל ידין” מאחל לך חוסר הצלחה לך בתפקידך החדש... כפי שאבאר בהמשך.

אתה ודאי תתרגל למבחני בזק, כי התפקיד החדש שלך בנוי לכך, אם כן אערוך לך מבחן קטנצ'יק, שאלה פשוטה שדומה שלא שייכת לנושאי חו”מ הכבדים, אבל עוד מעט נראה שיש לה קשר ושייכות.

מה פירוש “זרוק חוטרא אעיקרא קאי”? שמעת פעם על מושג כזה? מאמין שכן”.

דודי מסתכל על הבחור המשונה כמי שנפל על ראשו.

“מה אתה רוצה, אלו שאלות משונות אתה שואל?”

שלום מחייך אליו מאוזן לאוזן. “כפרה שלי יא רוחי יא עיני, לא ענית על שאלה פשוטה, אני אענה במקומך.

אדם משול למקל ונטייתו של המקל לשאוף להגיע למצבו הראשון, אם כך אני שואל, האם זה אומר שמאז ותמיד היית אמור להיות יורה וידין? בדיוק אתה?! זה לא נראה לך עקום מדי? וכי מה לתבן את הבר??

אפרש את שיחי: משהו כאן לא מסתדר לי בזה. כידוע שדיין צריך להיות בעל ראש ישר מאד, כדי שיוכל לחתוך דין אמת. ואילו אתה בעל ראש עקום שאין לו מתחרה, כפי שכבר נוכחנו בעבר, איך תצליח בתפקידך כשאתה עקום מטבע ברייתך? אלא אם כן תתן שוחד שאז לא יראו את הטעויות, אבל נשאלת השאלה, האם כפי שדיין מוזהר לא לקבל שוחד האם לא מוזהר לא ליתן שוחד, כי שניהם חותרים לדבר אחד, לא לדון דין אמת לאמיתה.

אין לך מה לענות על קושיות פשוטות כאלו, איך תענה על קושיות סבוכות יותר?

טוב אני לא רוצה להקשות על חייך, אתה לא רגיל שישאלו אותך שאלות טובות, אז נעבור לשלב הבא.

כאדם טוב לב, מה ברכה אוכל לברך אותך בטרם תיכנס לשוונג? יהי רצון שבכל זאת תצליח להתיישר. אבל יהיה עליך לעבוד על כך קשות, כדי לישר את מוחך העקום בתכלית, את האמת, אני מסתפק אם זה יעזור, כי אולי עליך להיוולד מחדש כדי לעבור יישור מחדש.

אם לא תתיישר, איך תוכל לפסוק הלכה לישראל, אם תעקם כל הלכה, זו לא רק בעיה של עיוות בסברא, זה עלול חלילה וחס לגרום חורבן בישראל, להתיר את האסור ולאסור את המותר, רחמנא לישזבן”.

דודי היה המום, הוא לא האמין ששלום יהיה כל כך רע, הוא משתדל בכל לבו לתת לו את ההרגשה הכי לא נעימה, הוא לא נרגע עם מה שעשה לו קודם לכן כמשיב, אלא ממש מתגרה בו פעם אחר פעם.

הוא החליט, לא לענות לו כאיוולתו. יאמר מה שיאמר, הוא לא צריך להתפעל ממחוצף שכזה, אדרבה אם יענה לו, הסיפור לא יגמר.

הוא פתח את השו"ע והחל לעיין בו כאילו דבר לא אירע, כשראה שלום שההקנטה לא הועילה, דודי קיבל עור של פיל, עזב את המקום כשבמוחו מתרקמת תוכנית חדשה בה יצליח להוציא את שונאו מהכלים, עדיין אין לו את הכיוון, אבל מנוי וגמור בלבו כי דודי ישלם יקר מאד על מה שעשה לו קבל עם ועדה.

“הוא שכר לו שני משמשים כדי להוריד את קרני בעיני הישיבה, אני לא צריך לשני משמשים כדי לסדר אותו, די לי במוח 1 כדי לרסק את תדמיתו בעיני הבריות, שיראו שהוא סתם “טוס נפוח” שמתפאר בנוצות שלא שלו”.

גם אם ניסה דודי להתעלם מהחצוף, דבריו חדרו אל תוכו עמוקות, כעת ראה שהפתגם ששנתה אמו "קילע מאכען קעהן א'קאץ" לקלקל יכול אפילו חתול, נכון מאד.

דבריו הרעים הורידו ממפלס החשק יותר משחשב, כל הרוח החדשה נעלמה, הנושאים שהיו אמורים לעניין אותו מאד לא אתגרו אותו, הוא החל לחפש נושאים נוספים בספרים, אולי אלו יחזירו אותו למהלך.

שבועיים ישב מנסה לעבוד על נושא שיוציא אותו מהקרירות, אבל זה לא צלח, כל נושא הדיינות נעשה רחוק מלבו, קשה היה לו לטחון את כל הסוגיות עם עצמו, הוא לא התרגל לשבת לבד ימים שלימים בלי לחלוק את הדברים עם שותף, אם היה לו לכל הפחות את שמוליק היה חש אחרת, למרות שלא הגיע אל קרסוליו בהבנה ובלמדנות, אבל הוא הציב אתגרים, אבל כעת אינו בישיבה.

אין לו את התפקיד של ה"משיב" דבר שנתן לו הרבה סיפוק, אם היה באמת מציב את עצמו לפרויקט של חו"מ עם מחייב אמיתי יתכן שהיה לו מכך סיפוק, אבל בפועל לא נרשם לשום מקום, אלא עשה עבודה שאין עמה שום מחייב, כמה הוא יוכל לשמח את עצמו אם איש לא רואה את כל העבודה שהוא עושה?

ובבית הנושאים יגעים מאד, יום רודף יום ושידוך רציני לא נכנס, יש אמנם הצעות למיניהן, אבל ממש כאלו שמעליבות את אמו, היא אפילו לא טורחת ליידע אותו על כך, עדיף לא לדעת ולא להתרגז.

פעם אחת ניסה לסחוט מידע ונכווה קשה. אמו רגזה על שהוא מנסה להוציא דברים שעדיף להסתיר.

במר לבה אמרה לו שבשבוע זה הגיע שדכן חדש שניסה את כוחו במקום שאחרים נכשלו, הוא הציע לא פחות מגרושה טרייה ישר מהניילונים, מתברר שהאבא שלה לא רצה לעזוב שידוך, הכתם של שידוך עזוב בעיניו גרוע מגרושה טרייה, כי לעזוב שידוך דבקה בזה קללה חמורה אם אין מחילה ראויה, אבל גירושין זה דבר שהתורה עצמו התירה, ועל כן התחתנו הזוג רק בשביל לקיים את הגזרה שווה "ויצאה והייתה הוקשה הוויה ליציאה" חוץ מטבעת נישואין שיש לה על אצבעה וכיסוי ראש אין מהעבר כלום, לעומת זאת יש לה דירה בבית וגן, האבא מוכן לשלם בשביל בחור טוב עם דירה.

השדכן שואל את האמא, האם לא עדיף לקחת בחורה עם דירה ויש לה רק "כתם זעיר" של טבעת נישואין, מאשר לקבל אחרת שאמנם אין לה טבעת נישואין אבל בקושי יש כסף לשכירות. הוא דיבר כל כך בהתלהבות ולא הבחין כמה שהאמא פגועה עד שבאמצע לא יכולה הייתה לעצור בעד בכייה, הבכי היה כל כך היסטרי, עד שהשדכן הבין שהגדיש את הסאה, הוא מיהר לנתק את הטלפון ושוב לא יצר קשר עמה.

"האם כאלו דברים אתה מעוניין לדעת, כדי שהמצב רוח שלך יהיה בגבהים?" שאלה אותו בכאב.

“את צודקת יותר לא אשאל אותך, רק תגידי לי מתי התארסתי, יותר אני לא צריך לעת”
סיים בצחוק מריר.

דודי חש את עייפות החומר, יום חלוף ועוד יום הוא נכנס לעזרת נשים כמעט בהיחבא, כדי לא להיתקל בפרצופו של שלום השמח לאיד, מיום ליום מתגברת התחושה שאין לו מה לעשות בישיבה, אין לו עם מי לדבר שם, הוא נכנס בבקר לעזרת נשים הקרירה יושב עם עצמו כל היום, לאיש לא אכפת אם כן היה היום או לא היה, איש מהצוות לא מתעניין בו, נראה שיש עליו איזה כעס בשל מה שאירע, אין דבר יותר פוגע מהרגשה זו.

הוא מתחיל לחשוש שיש עליו קפידה מהשמיים, מי יודע אם ר' מאיר רויטנברג ז"ל אינו תובע את כבודו שנפגע, כנראה שמה שעשה לא הספיק, עליו לפייסו ואפילו אם הדבר ידרוש מסירות נפש.

הפעם החליט לא להשתהות.

בבקר חורפי אחד שחור בעננים כבדים יצא מבית לאחר תפילת שחרית וטעימה קלה. מזג האויר לא החמיא לו, בדיוקביום זה ללכת לבית הקברות נראה כהחלטה מטורפת, הוא לבש מעיל חם ועטה צעיף השאלה אם זה יספיק גם המטרייה בה הצטייד נראתה חלושה למדי, אבל לאחר מחשבה החליט שאם ידחה את היום מי יודע אם לא יהיו לו אחרי כן עוד תירוצים, חייבים להוציא את המחשבה אלי פועל, גמלה בלבו החלטה.

אמו ציידה אותו כתמיד עם ארוחת בוקר בשקית, כך נהגה כבר שנים, היא לא ידעה כי הפעם לבנה יקירה יש תוכניות אחרות.

במקום ללכת לישיבה פנה אל הר המנוחות. הוא זכר במשוער היכן חלקת הקבר בה נטמן ר' מאיר, רגליו נשאו אותו במרוצה, הוא רצה להספיק לומר את כל ספר תהילים לפני שהשמים יוריקו גשמים, מטריה עלובה הייתה אחוזה בידו, ספק אם מסוגלת היא לעמוד מול גשם.

כשנכנס לבית הקברות קידמה את פניו רוח מקפיאת דם, הקור שם היה קשה פי כמה וכמה מרחבי העיר המסוככת בבניינים. המעיל והצעף אותם לבש לא הספיקו כדי לבודד את גופו מהצינה. רוח עזה נשבה בזעף כאילו רוטנת כלפיו: ישיבה בחור, מה לך כעת בבית הקברות? אפילו נפש אחת חיה לא מסתובבת בין ים המציבות, שורות שורות הן סדורות, כשכל אחת כביכול מתחננת בפניו: אנא עשה עמי חסד, אף אחד לא מזכיר קפיטל תהילים להיטיב עמי בעוה"ב.

הוא מנסה לסרוק את המצבות בעיון, אולי אחת מהן תזכיר לו את המקום, הוא זכר שלא הרחק מקברו של ר' מאיר המנוח היה טמון יהודי בשם רב מרדכי הלוי גראס ז"ל ומצדו השני היה יהודי אחר בשם ר' אלימלך ברגשטיין ז"ל, זה היה בשבילו הסימן המובהק כדי לאתר את המקום, אבל הוא לא ראה את המצבות, הוא סרק את החלקה שסבור היה

שהיא הנכונה, מכל כיוון, עובר שוב ושוב על רשימת המצבות, אולם אף אחת מהם לא תאמה.

כשגילה שטעה חש פחד איום, אוי ואבוי לחינם טרחתי ביום כזה קשה, איך אדע למצוא את המצבה של ר' מאיר רויטמן, זה כמו למצוא מחט בערמה של שחת.

מעולם לא טייל לבדו בבית קברות, יתכן שהוא האדם הבודד שמסתובב כעת בבית הקברות במזג אויר קשה כל כך, את מי יוכל לשאול עכשיו שבריר מידע, האם ילך בידיים ריקות אחרי כל המאמץ? מעולם לא חשב שבלי מפות קשה לאתר מצבה בפרט חדשה, יש בלי סוף גושים וחלקות, איך ימצא ביניהן את מצבתו של ר' מאיר ז"ל?

הוא מתחיל לסקור במהירות את שורות המציבות, איפה ימצא את ר' מאיר המנוח? היא מגלה כי מתחת לכל מציבה טמונה לה אגדת חיים שהלכה לעולמה, הוא קורא את הכיתוב שעל גבי המצבות ונראה לו כי על חלק מהם אפשר לכתוב סיפורים מדהימים שיכולים למלא כרכים שלימים.

אם הייתה לו סבלנות היה נעמד לקרוא את כל המציבות, אבל לא זה הזמן, הוא בא עם מטרה מוגדרת ואין לו זמן מיותר, בפרט כשמזג האויר מתקדר מרגע לרגע, חשרת עננים כבדה פרוסה על השמיים ורוחות חזקות נושבות בכל רגע, נראה שעומדים גשמים לרדת ולהציף את המקום. רק לא זה, חשב לעצמו, המטריה שלי לא יכולה לעמוד בפרצי הרוח ואיך אתגונן עם הגשמים?

תפילתו נענית לבינתיים, הגשם מתמהמה מלרדת, הוא ממשיך במרץ בחיפוש אחרי המצבה האבודה.

הוא מנסה לשחזר את מהלך הלוויה אולי דרך זה ייזכר באיזו חלקה הוא נטמן, משום מה דימה לו כי הוא קבור לא הרחק מחלקת הרבנים, הוא זכר בעת ההלוויה שהם עברו את חלקת הרבנים, אבל עכשיו מתברר לו שטעה, לא יתכן שבמקום חשוב זה קברו את הנפטר, בכל האזור הזה טמונים רק אנשים חשובים ביותר ומקום מנוחתם דורש סכום אגדי, אז אולי בחלקה הסמוכה לה? הוא מסתובב סביב עצמו, עובר חלקות וגושים ואין זכר למצבה הזו.

דודי מרגיש כי רגליו נעשות כבידות מאד, קשה לו להלך שוב ושוב בין השורות הדוממות, למצוא את המציבה המבוקשת, כל אחת כאילו מבקשת ממנו, תחשוב גם עלי, כבר הרבה זמן לא פקדנו איש.

הרוח שצלפה בפניו הפריעה לו לקרוא את הכיתוב, הוא מסתכל על שעונו ומגלה שכבר נמצא יותר משעה נמצא הוא במקום ועדיין לא איתר את המצבה. עתה הבין שמי שלא מסתובב בקביעות בבית הקברות עלול לטעות בנקל.

הוא חייב למצוא את המציבה של הנפטר, לפני שהוא קופא לחלוטין. רק לאחר שעה ארוכה של מאמץ עילאי איתר את הקבר של המנוח, מוקמת הייתה עליו מצבה לבנה יפה, עליה היו חרוטים מספר מילים.

פ.נ הר' מאיר בר' שלום נח ז"ל רויטנברג תנצב"ה.

לא היה תאריך פטירה ולא שום תואר כבוד מינימלי, כאילו היה איזה מת אלמוני שאיש לא ידע עליו דבר, נראה היה שגם התואר הר' נראה רב מדי.

למה נהגו כך כלפי הנפטר המסכן? הלא אפילו על אדם פשוט מאד כותבים יותר? תמה בלבו.

לבסוף החליט שכנראה הותיר צוואה, לא לכתוב עליו שום תואר, כפי שהיה צנוע בחייו, כך היה לאחר מותו, הוא לא רצה שיפרעו ממנו לאחר המוות, אם יכתבו עליו איזה תואר אף הפשוט ביותר.

הרוח המקפיאה ששררה במקום חדרה עד לעומק העצמות, בית הקברות ניצב בראש הרים, כל האזור חשוף כמעט בלי מבנה אחד שימתן את עוצמת הרוחות. נס שלקח איתו מעיל חורפי וצעף שיחממו מעט את עצמותיו, אבל הם לא יכולים לעזור רק למי שנמצא מעט זמן במקום, אבל הוא שוהה שם זמן רב, מי יודע אם לא יחלה חלילה.

הוא התחזק במחשבה כי שלוחי מצוה לא ידעו רע, הוא עושה מצוה גדולה מאד לפייס את הנפטר, מחשבה זו עודדה אותו מאד, הוא קיווה שאחרי כזו מסירות נפש יתעוררו עליו רחמי שמים וזיווגו שמתעכב יבוא במהרה..

הוא נעמד ליד המצבה והחל לומר את ספר תהילים, משך עשרים דקות אמר תהילים בהתלהבות.

אך לפתע החלו גשמי עוז לרדת, כי הכל מכוון כנגדו, אין לו מטריה ראויה כדי להתגונן, הוא מתחיל לחוש מה פירוש המושג, נרטב עד לשד עצמותיו. הגשם יורד ללא רחם ומפריע לו לומר את התהילים בכוונה, רק לאחר עשר דקות נרגע הגשם, אבל גופו היה כעת רטוב כולו וקפוא מהקור העז, כל פסוק שאמר דומה היה בעיניו כאמירת עשרה מזמורים ארוכים כשל מזמור קי"ט, לאחר חמישים מזמורים חש שאינו מסוגל להאריך במקום, אחרת יצטרף אל הנפטר חלילה בקרוב.

הוא נפל על גבי המצבה הדוממת והחל לבכות בכי רב שמעולם לא עשה.

"ר' מאיר היקר, אנא ממך, סלח ומחל למעשי הבחור הטיפש דוד בן אברהם וברוריה נ"י, לא ידעתי את חומרת המעשה שאני עושה, נגררתי אחרי הסקרנות הילדותית שבקרבי ואני כעת מתחרט על מעשי הרעים, אני מבקש ממך, אנא מחל וסלח לדוד בן אברהם וברוריה נ"י ותעביר על חטאיו. אני מוכן ללמוד בכל יום פרק משניות לעילוי נשמתך הטהורה עד לגמר השנה.

לאחר כשעתיים שהייה במקום קם ונשק את המצבה הקרה, הוא הניח מספר גרגרי חצץ שהיו בקרבת מקום על גבי המצבה ונשק שוב ושוב את המציבה ממאן להיפרד ויצא בבכי סוער את המקום.

כשיצא מהמקום חש איך עצמותיו מרחפות, כאבי ראש וגב תקפו אותו בעוצמה, דקירות מחטים מלובנות ננעצו בבשרו, ריאותיו צרבו מאד, כעבור מספר דקות החל שיעול עמוק

לתקוף אותו, פחד איום תקף אותו, מי יודע אם לא שילם מחיר יקר על הביקור החורפי? הוא חזר לביתו כל עוד רוחו בנפשו. אמו נבהלה ממראהו החולני.

“דודי אתה נראה חולה מאד איך הסתובבת בגשמים הללו? זו סכנת נפשות ממשית! אתה חייב לשכב במיטה אלך למדוד לך את החום”.

מד החום כמעט נשבר מעוצמת החום, נראה שחטף דלקת ריאות קשה.

אמו עשתה לו כוס תה חם והביאה לו שני כדורים להורדת החום. דודי לא זכר מאותו רגע דבר, הוא איבד את הכרתו.

“מה עושים? שואלת האמא בחשש את בעלה ר' אברהם שהגיע בדחיפות, נראה שצריכים לאשפז את דודי בבית חולים, אבל רק זה חסר לנו, אנשים כבר יתחילו לספר סיפורים על מצבו הבריאותי וזה ודאי לא יוסיף לו נקודות”.

“אני לא חושב שזו טענה נכונה, עונה האבא מנסה לשדר רוגע, אם נחביא אותו בבית הוא עלול להסתכן, על פניו נראה שקיבל דלקת ריאות חזקה, אם מטפלים בזמן יש מאה אחוזי הצלחה, אבל אם מזניחים ה' ירחם, לאחרונה אירע אסון כבד עם בן של ראש ישיבה חשוב ביותר בירושלים, המשפחה לא העריכה את המצב כיאות וכתוצאה מכך הבן, אברך חשוב בתחילת שנות הארבעים הלך לבית עולמו”.

“הבה נקרא קודם לרופא המשפחה ד"ר שוסטר שיאבחן את מצבו ונשמע את חוות דעתו” הציעה האמא.

הם לא איבדו זמן והזמינו תור פרטי לבית, ד"ר שוסטר היה רופא צדיק שנהג לבקר אצל פציינטים בבית בכל עת שהזמינוהו ולא עמד על זכותו שיגיעו אליו לקליניקה. הוא שמע שמדובר על חשש לדלקת ריאות ואץ להגיע עם תיק הרפואי הכבד שמצויד בכל האביזרים הדרושים.

לאחר כמה דקות קבע כי דודי קיבל דלקת בשתי הריאות ומצבו לא קל, חייבים לאשפזו בו במקום.

האמא ניגשה אליו לשאול, אולי הוא יכול לסדר שיאשפזו אותו בבית חולים מחוץ לירושלים, בשל היותו בשידוכים, היא מאד חוששת שמא יצא עליו שם של אדם חולני, מה שעלול לסבך את מצבו.

“את צודקת מאד, יש לך נס גדול, אני רופא באיכילוב ויש לי אפשרות לקחת אותו תחת חסותי לבית החולים הנ"ל, אני הולך להזמין רכב גדול במקום אמבולנס, שלא יחשיד שלוקחים אותו לבית חולים, תלבישו אותו חם ותתמכו בו כדי שלא יפול, אם נוציא אותו באלונקה יהיו שכנים שיבינו את המצב והם כבר יתייקו זאת בתודעה שלהם, עדיף לעשות זאת בשקט מוחלט, כך תרוויחו שאיש לא ירכל עליו”.

הד"ר התגלה כשיא היעילות, הוא ארגן את כל הפרוצדורה הרפואית מא' ועד ת', כך הוגנב דודי בחסות הלילה, כדי שאיש מהשכנים הסקרנים לא ישים לב שלקחו אותו לבית החולים.

שבוע שלם היה דודי במצב לא פשוט, חומו הרקיע שחקים והריאות היו כמעט סתומות לחלוטין מליחה צמיגה, הסטורציה (ריווי החמצן בדם) הייתה נמוכה מאד, היו רגעים שנדמה היה שמקיץ עליו הקץ רח"ל, אבל בחסדי שמיים כעבור שבוע נהיה מהפך, דודי התגבר על מחלתו וחזר אל עצמו.

סיפור / מתוך המדור 'פרחים לתורה' באספקלריא

הנוכחי

לשון הרע במשנת הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל

מדי יום ביומו כאשר היה הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך אומר את משנת "אלו דברים שאין להם שיעור" לאחר ברכת התורה, היה מסיים בדברי הירושלמי (שם פאה א א) "וכנגדן ד' דברים שנפרעין מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן עבודת כוכבים, ג"ע שפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולן".

והיה מעורר שלא שמים לב די על חומרתה הנוראה של עבירה זו. והוסיף שיש להתבונן ששלש פעמים ביום הננו מתפללים ומבקשים "נצור לשוני מרע", גם דוד המלך התחנן וביקש (תהלים קמא, ג) "שיתה ד' שמרה לפי" שיהיה לו מחסום על פיו, ועוד הגדיל לבקש "נצרה על דל שפתי" שיהיו סגורים ונעולים מלדבר ח"ו רע, ולדבר תמיד אך טוב.

אירע פעם שקמו בעלי לשון הרע וחרחרו ריב ומדון על ת"ח גדול בשכונתו, שערי חסד, ואמר רבינו לאחר יוהכ"פ, בטוח הייתי שאראה תור ארוך משתרך מביתו של אותו ת"ח עד הרחוב, מן הבאים לבקש מחילתו, ולבסוף לא הבחנתי כי אם באדם אחד שידעני בו שידו לא היתה במעל זה כלל...

כשדיבר פעם על עומק הפגם של חטא לשון הרע, הביא את הפסוק (דברים כג, ו) "ולא אבה ה' כו' לשמוע אל בלעם ויהפוך ה'א לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלוקיך". ואמר שיש לתמוה, למה היה צריך הקב"ה לעשות נס גלוי ולהפוך את המילים מקללה לברכה, הרי יכל לתת לו לקלל ולא להתייחס לקללתו או אדרבה ההיפך, לברכם? ואמר שזאת מתרצת התוה"ק עצמה, וזהו סיום הפסוק "כי אהבך ד' אלוקיך" ואב לא מסוגל לשמוע כשמבזים ומקללים את בנו.

פעם התבקש לצרף חתימתו לקול קורא על דבר זהירות מלשה"ר בחתימת גדולי הדור, ונוסחו היה שפונים לציבור להיזהר מעוון לשה"ר. רבי שלמה זלמן היסס, ואמר להם בענווה מופלאה, מי אנכי שאפנה לאחרים להיזהר בכך, הלא גם אני בעצמי זקוק להתחזק בזה. [נסופו של דבר: רבי שלמה זלמן התקשר להגרי"ש אלישיב והאריך בשיחה איתו ויחד שקדו על שינוי הנוסח ואז חתם].

"...אסור לי להאמין לך"

אברך בא לרבינו לתנות צרה גדולה שעובר מזולתו. רבינו ישב איתו ושמעו בסבלנות מופלאה, חיזקו והרגיעו. הלה המשיך ושפך את לבו, ורבינו איתו בצרתו הגדולה עד שממש בכה איתו. בשלב מסויים נדרש להחלטות בפעולות מסויימות, ואז אמר לו רבי שלמה זלמן: הנני איתך בצערך הגדול, אולם דע לך שבפועל אסור לי להאמין לך, כי הדברים הם בגדר לשון הרע על זולתך, ואמנם למיחש מותר, אבל פעולה זו הינה בגדר קבלת לשה"ר וזה אסור לי.

ישב אדם בביתו והחל מלהג דיבורי לשון הרע על אדם אחד. רבינו זע באי נוחות בולטת, אך הלה המשיך בדיבוריו. בלית ברירה החל רבינו בעדינותו לרמוז לו ואמר לו "וידום אהרן", אך הלה המשיך הלאה בדיבוריו, ואז אמר לו רבינו מפורשות, "שתיקתך יפה מדיבורך".

הוא עצמו היה דוגמא חיה לזה, גם כשעשה לו מישהו עגמת נפש מרובה, התאפק והתאזר בגבורה ולא דיבר אודותיו. אירע פעם שמישהו פרסם ברבים פסק הלכה בשמו בענייני "השתלת איברים" שהיה מסולף לחלוטין, ודעתו היתה הפוכה לגמרי. באותו שבוע הזכיר אחד שעסק בענין זה לפני רבינו רופא מסויים שפרסם את דעתו כמו אותו מסלף. נענה רבינו, הרופא הזה אינו מתכוון לשום דבר רע, הוא מאמין שכך המצב הרפואי, יש לו טעות אבל כוונתו אינה רעה, אבל □ כאן קטע את המשך מחשבותיו בגבורה ולא המשיך מה שרצה לומר, כאשר על פניו נראה לאלו כוחות אדירים הוא זקוק שלא לדבר.

המדבר לשון הרע מעיד על דרגתו שלו

היה רבינו אומר שאדם שמדבר לשון הרע על זולתו, יותר משהו פוגע בחברו, הוא מעיד על מדותיו הרעות שלו. והיה מביא ראיה לדבר, שהרי לא לכל לשון הרע אנו מתפתים להאמין, שהרי גם אם יאמרו לנו שפלוגי פגום במשהו בענייני צניעות ונאמין, עדיין לא נאמין שפלוגי רצח שלשה ילדים ואכל את בשרם. מה הסיבה? מדוע לסיפור הזה נאמין ולספור אחר לא?

אלא, לכל אדם יש קנה מידה בקבלת לשון הרע. יש תחומים שהאדם יודע על עצמו שהוא עדיין לא שלם בהם ולכן הוא מסוגל לקבל שחברו עשה אותם, ויותר משהו מעיד על חברו, יש כאן עדות על מצבו שלו.

הוא לא הסתפק בזה שלא דיבר רע על אנשים, אלא היה מופלא בעינו הטובה ובראייתו החיובית. כמה פעמים באו לשאול אותו אודות שידוכים עם אנשים שפשטו רגל או שנפוצו עליהם שמועות כאלו ואחרות, הוא לא לקח אמנם אחריות, אולם לאחר זמן סינגר ולימד צידי זכות, ובמקרים שהכיר אישית את המדובר, הציג בצורה היפה ביותר את אותו אדם או משפחה באופן נפלא ולפעמים אף אור עוד ועודד ודחף אנשים לעשות שידוכים איתם.

כמה פעמים דיבר על משפחות פשוטות בעיני בשר שזכו שיוצאי חלציהם יהיו תלמידי חכמים וצדיקים, והיה אומר תראו כמה אי אפשר בעינינו לראות לכל העומק, הלא אם זכו לזאת כנראה יש להם קשר ושייכות לכל הטוב הנפלא של צאצאיהם. אחד מתלמידיו סיפר שמאז שמע זאת מרבינו השקיע בזה שכאשר ראה תופעה כזאת, עקב ובירר על ההורים ובדרך כלל מצא דברים מיוחדים שלא נראים בעיני בשר שטחיות. מעשה היה באדם שנראה פשוט מאד וכאשר עקב אחריו ראה שהוא צדיק אמיתי.